תלמוד בבלי · ראשונים · מרדכי

מרדכי על בבא בתרא

רבנו מרדכי ב"ר הלל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מרדכי על בבא בתרא

רבנו מרדכי ב"ר הלל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מרדכי-על-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 37
פרק ג 46
פרק ד 76
פרק ה 77
פרק ו 82
פרק ז 85
פרק ח 85
פרק ט 101
פרק י 127
הגהות מרדכי 141
פרק א 141
פרק ב 151
פרק ג 151
פרק ד 154
פרק ה 154
פרק ו 155
פרק ח 155
פרק ט 162
פרק י 163

פרק א

[דף ב ע"א] השותפין שרצו לעשות מחיצה כו' [רמז תסד] הכל כמנהג המדינה ואם תאמר כיון דתניא הכל כמנהג המדינה אמאי אצטריך למיתני מדת גויל וגזית כפיסים לבינים כמו שנהגו כן יהיה. ויש לומר משום דאי נהגו בגויל יותר מששה לא יעשה כפי המנהג ודומיא דהכי אמרינן לקמן הכל כמנהג המדינה לאתויי מאי לאתויי באתרא דנהיגי בהוצא ודפנא ורבינו תם ז"ל הקשה מאי בעי לאתויי [*מאי לימא] מנהג כל המקומות כאשר נהגו כן יהיה ותירץ דדוקא בהוצא ודפנא אבל בפחות מכאן אפילו נהגו מנהג שטות הוא וכן מפרש ההוא (*דפ') [*דריש פרק] הפועלים דתנן מקום שנהגו לזון יזון הכל כמנהג המדינה ומפרש בגמ' באתרא דנהיגי למיכל ריפתא ולמישתי אנפקא ומוכיח מכאן רבינו תם דיש מנהגים דאין לסמוך עליהם אפילו היכא דתני הכל כמנהג המדינה עיין פ' הפועלים גבי מנהג מבטל ההלכה ובפ' המקבל גבי אריס אמר למחצה:

[דף ג ע"ב] ועייל בגוה פוריא וכו' [רמז תסה] לאו דוקא בגוה דאסור לישן בבית הכנסת אפילו שינת עראי ואין אוכלין בהן כו' ואפילו בבית הכנסת שבבבל שעל תנאי עשויין הני מילי בחורבנם אבל כל זמן שהן קיימין יש בהן קדושה כמו בשל א"י (*פר"י) [*כדפר"י לאפוקי מדעת רש"י ע"ש בתוספות] ואסור ליכנס בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. וכתב בספר המצות מי שצריך אדם אחד לקרותו בבית הכנסת כשיכנס ישב מעט שהישיבה מצוה. ונראה ששיעור הישיבה כדי לילך שיעור שני פתחים וכן נמי הנכנס לביהכ"נ להתפלל צריך לישב במקומו כדי שיעור הילוך שני פתחים וה"נ ישב כשיעור זה שהישיבה בה מצוה היא שנאמר אשרי יושבי ביתך ואז לא תהא כניסה זו לצורך דבר הרשות והכי נמי אמרי' פרק בני העיר בגמ' ליקרי פסוק או לימא שמעתא או לישהי פורתא וליקום:

עוד אמר רבינו יצחק דלצורך בית הכנסת עושין בו כל דבר כמו בשמעתין [*דעייל בגויה פוריא] ועל זה סומכין לישן בביהכ"נ ביום כיפורים כדי לשומרו [*בפני הנרות]:

[דף ה ע"א] רוניא אקפיה רבינא כו':

[דף ד ע"ב] והלכתא כרב הונא דאמר הכל כמה שגדר וכר' יוסי וכן פסק רבינו יואל הלוי וכן הדין נמי [רמז תסו] אם בנה ראובן בית בצד בית שמעון (או) [*אם] בנה כתלים ונהנה שמעון מכותל [*ראובן הרביעי] (ראובן) חייב שמעון ליתן חלקו וכן אם הגביה [*ראובן את] הכותל ושוב הגביה שמעון אצלו ונהנה בהגבהתו אפילו לא נתן עליו תקרותיו וכן הדין באורך וברוחב הכותל ואם לא הוצרך אלא למקצתו למאי דסמך סמך דהלכה כרב נחמן דאמר נותן לפי החשבון (*זה) [*וזה] נהנה ומהנה הוא ולא (הוה) זה נהנה

וזה לא חסר כדאיתא פ' כיצד הרגל אי למאן דאמר ביתא מיתבא יתיב ואי למ"ד שאיה יוכת שער:

[דף ו ע"א] ואמרי' מודה ר"נ באפריזא ובאקבוע (*כשורא) [*דכשורא] דהתם אי סמך לפלגא סמך לכולה וכן הלכה מספר אביאסף עיין במיימוני פ"ג דהלכות שכנים:

[דף ה ע"א] הקובע זמן לחבירו ואמר פרעתי בתוך זמני כו'. כתב במיימוני [רמז תסז] מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר ואבד השטר והרי העדים קיימין אע"ג שקנו מידו וטען שפרע הרי זה נשבע שבועת היסת ויפטר הורו רבותינו זכרונם לברכה שאפילו היה החוב לזמן ועדיין לא הגיע הזמן לפרוע הואיל וכתבו לו השטר ואין בידו שטר והלוה טוען פרעתי נאמן לישבע שבועת היסת שפרעו שאנו חוששין שמא פרעו וקרע השטר וכן אפילו היה השטר יוצא מיד אחר והלוה טוען ממני נפל אע"פ שהוא בתוך הזמן נשבע ופטור שכיון שאין השטר ביד המלוה אין שם חזקה. נשאל לרבינו יהודה בר' קלונימוס ורבינו מאיר ברבי מרדכי ורבינו אפרים ברבי יעקב ורבינו ברוך בר' שמואל על אברהם הלוי [רמז תסח] שהשכיר סופר וכתב לו מקצת והלך [*לו] בדרך ושמעו שנהרג ואשתו תבעה השכירות למזונות ולכתובה והשיב ר' אברהם נתתי לו יותר ממה שכתב והשיבו נ"ל שהדין עם ר' אברהם אע"ג דקי"ל כריש לקיש דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף הא פרכינן התם פ"ק דבבא בתרא לריש לקיש מהא דתנן כותל חצר שנפל כו' אלמא דעביד (ופרע) [*דפרע כו'] ומשני כל שפא ושפא זימניה הוא וה"נ כל קונטרס וכל מסכתא זימניה הוא אע"פ שקצץ עמו לכתוב כמה קונטרסים ביחד דמ"ש מן הכותל וכן כל מלאכה המתפרדת בדבר המסויים יש לומר הכי והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ונראה שרבי אברהם נאמן ע"י מגו דאי בעי אמר לא קבלתי עלי לתת לו שום שכירות אלא יציאתו כי אמר נמי קבלתי לתת לו שכירות ונתתי לו נאמן שהרי כמה סופרים יקרים (*מלמדים) [*ומלמדים] חשובים מחמת צוק העתים וכובד הזמן משכירין עצמן רק עבור היציאה אע"ג דמיבעיא לן בפ"ק דב"ב אי אמר מה לו לשקר במקום חזקה כיון דלא איפשיט המוציא מחבירו עליו הראיה [ועוד] הכא ליכא חזקה אלימתא דאנן סהדי שנוהגין העולם לתת לסופרים ולמלמדים קצת מן השכירות קודם גמר המלאכה וגרסינן בריש פרק הפועלים וליחזי היכי נהוג ורבי יהונתן השיב דלא אמרי' שכירות אינה אלא לבסוף בדבר שיש לו קצבה ועוד [*אולי] חזקה אין אדם פורע כו' (*אולי) לא מהניא (ליה) אלא היכא דאיכא ברי וברי אבל הכא טוענת האשה והיורשין שמא בחזקה דאין אדם פורע וטענת הנתבע ברי וחזקת הממון ומגו דיכול לומר התניתי עמו לפרוע בתוך

זמנו [*לכך] נאמן. ועוד דדבר פשוט הוא דהכא (נמי) דמי לתבעוהו לאחר זמנו ואמר פרעתיך בתוך זמני דאיבעיא להו ולא איפשוט דמאחר שנהרג עבר זמנו ומה לי תבעוהו הוא או יורשיו ואפילו אם הוא קיים ותבעו בתוך זמן יש כאן מגו דיכול לומר התניתי עמך לפרוע בתוך הזמן ומאחר דלא איפשיט בעיין כל תיקו דממונא המוציא מחבירו עליו הראיה:

[רמז תסט] והלכתא כריש לקיש [*כו'] (דאמר) ואפילו מיתמי משמע דאפילו בלא שטר כגון מלוה על פה בעדים אם מת הלוה בתוך הזמן נפרע מיתמי בלא שבועה וחשיב תוך הזמן בלא שטר יותר מן השטר ולאחר זמן משום דכיון דאי הוה אבוהון קיים לא היה נאמן לומר פרעתי משום דחזקה כו' אנן נמי לא טענינן ליתמי ופר"י דאפילו ליתומים קטנים נזקקין לתוך הזמן דהא קיימא לן כרב הונא בריה דרב יהושע לקמן בפרק גט פשוט דמפרש טעמא דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים משום דלמא אתפיס אבוהון צררי ותוך הזמן לא מתפיס איניש צררי ואפילו בלא שבועה גובה מהם כדמשמע הכא:

הגה"ה ודוקא שיש לו שטר (*כדמשמע הכא) דעדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד אבל במלוה [*על פה] לא אא"כ נתקבלה העדות בב"ד בחיי אבוהון דקי"ל בהגוזל בתרא אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין אע"ג דגבי אלמנה חיישינן לצררי אפילו תוך הזמן (מחיי בעלה) [*דאינה נפרעת מן היתומים אלא בשבועה] שאני התם משום דאית לה בתנאי ב"ד [*אפילו תוך הזמן בחיי בעלה] וכן תירץ ר"מ הכהן דשאני אלמנה שבאה מכח תנאי ב"ד ועל זה הקשה רב א"כ מאי איריא אלמנה שצריכה לישבע אפילו גרושה נמי ותירץ דדוקא אלמנה שהיא כל שעה בבית [בעלה] וטרחה קמייהו הלכך איכא למיחש [*טפי] דלמא נקיט מידי [*מכתובתה] ע"כ מספר החכמה וכ"כ ר"מ בר' מרדכי דבתוך הזמן נזקקין אפילו ליתומים קטנים:

[חזקה דלא עביד איניש ופרע בגו זימניה כו'] מכאן משמע דאם אדם הוציא שט"ח על חבירו (*א"ל) [*וא"ל] השבע לי שלא פרעתיך תוך זמני דאין צריך לעשות שבועה דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו אא"כ א"ל אשתבע לי דלא פרעתיך בזמני אז צריך שבועת היסת והא מספקא ליה לרבינו יקיר היכא דתבעו תוך זמנו ואמר (השתא) פרעתיך ובזה אינו נאמן (וחזר ותבע) ולאחר זמנו בא ואמר השתא פרעתיך מי נאמן או לא מי (אמרינן) הוחזק כפרן כיון שמתחלה כפר גם עתה כופר או דלמא זה יכול לומר ודאי פרעתיך בתוך זמנו ומיהו מאחר שלא הייתי נאמן אמרתי בלבי אפרע לו לאחר זמני וכן עשיתי ונראה למורי דהוחזק כפרן ולא דמי להא דאמר פרק המקבל גבי בעה"ב שנאמן לאחר זמנו אע"ג שאינו נאמן תוך זמנו היכא דתבעו כל (תוך) זמנו [*דשאני בעה"ב

הטרוד בפועלים] חזקה לא פרע איניש בגו זימניה ור"מ הקשה אמאי אין אדם נאמן לומר פרעתיך בתוך זמני מגו דאי בעי אמר מחלת לי ופסק מכאן דטענת מחילה טענה גרועה היא ואינו נאמן לישבע [*מחלת לי] אפילו (*מלוה) [*במלוה] על פה [*דנאמן לומר פרעתי] וה"נ לא אשבעינן לכשנגדו דלא מחל. ושוב מצאתי תשובת רבינו מאיר שפסק בע"א וכתב כל היכא דאכא למימר מגו אמרינן מגו חוץ במקום עדים ובמקום חזקה (*מיבעיא) [*דמיבעיא] לן ולא איפשיטא ואם כן [*נמי] נאמן לומר מחלת לי במגו דאי בעי אמר פרעתי ושאני הכא דאינו נאמן לומר מחלת לי דליכא מגו דלא מצי למימר לא היו דברים מעולם או פרעתיך וכן פירוש המיימוני פרק י"ד מהלכות מלוה ובפ"א מהלכות טוען ונטען:

[דף ו ע"א] בי כוי לא הוי חזקה רש"י דחק לפרש אכותל שביניהם ולא אכותל ביתו משום דקשה לרש"י בביתו פשיטא היאך יטעון חזקה על חבירו בדבר שלא היה [*שלו] מעולם: אחזיק לנטפי כו'. בפסקי [*ראב"ן] מצאתי [רמז תע] ראובן ושמעון שיש להם בתים זה בצד זה ומרזב על גגו של ראובן וגגו של שמעון גבוה משל ראובן ונוטף על גגו של ראובן בתוך מרזב שעל גגו ועתה בא ראובן להגביה את ביתו ושמעון אינו מניחו וטוען ראובן אבי בשביל שהיה אוהבך או שכנך ובעל ברית שלך בקשת ממנו לשום בין שניכם מרזב אחד להיות שניכם שותפין בו וקודם לכן היה מרזב לכל אחד ויאות לך אבי כל ימיו אשר לא יצטרך למקומו ונפטר אבי לעולמו ועתה אני במקומו ורוצה אני להגביה את ביתי ושים לך מרזב לגגך ואני לגגי ושמעון משיבו כמו שהוא עתה היה בימי מורישי. דין זה פסוק [*י"ג פשוט] (*מיהא) [*מהא] אחזיק לניטפי אחזיק לשופכי אלמא דחזקת נטפי חזקה גמורה היא וטוענין ליורשין ואמרינן מורישו של שמעון פייסו במעות למורישיו של ראובן לקבל נטפיו דקי"ל טוענין ליורש וטוענין ללוקח ושמא אם היה אביו קיים היה טוען כך:

(רב יוסף אמר אפילו צריפא דאורבני עבד רב יוסף עובדא כשמעתיה וכן הדין ביורש דלא טענינן ליה אלא מאי דמצי אביו לזכות על ידי חזקתו) ואם נוטף גגו של שמעון לתוך מרזב של ראובן אינו יכול להסיר המרזב כדי להגביה כותלו כיון שהחזיק בו שמעון אם לא יביא ראובן עדים שמפני חיבת שמעון או מורישיו הניח לו בתחלה או דרך שכירות וכן במורישיהם ואם רצה להגביה יכנוס מעט בשלו כדי הנחת המרזב במקום ראשון שלא יפסיד חבירו וכל הני חזקות דתשמיש דאמרינן לא בעינן חזקה ג' שנים אלא אפילו חזקה לפי שעה ולפניו (*לא) [*ולא] מיחה וכן פסק רבינו מאיר כפי' רשב"ם דלא איירי בחזקת ג' שנים [רב יוסף אמר אפילו צריפא דאורבני עבד רב יוסף עובדא כשמעתיה

והלכתא כוותיה כך פסק רב אלפס] וראב"ן פסק דאע"ג דעבד רב יוסף כשמעתיה לית הלכתא כוותיה אלא כר"נ ותו דרבינא דהוא בתראה קאי כותיה (*ואמרי') [*דאמר] האי כשורא דמטללתא עד ל' יום [*לא] הוי חזקה ואי חבריה בטינא כו' וצריפא דאורבני לא הוי תשמיש קבוע כמו כשורא דמטללתא וזה הפסק רפיא בידי דמעשה רב ועדיף מכשורא דמטללתא. אביאסף:

אמר אביי ב' בתים מב' צדי רה"ר כו' [רמז תעא] מעשה בראובן שבנה עלייה בחצירו ופתח לו חלונות לחצירו וחצירו של ראובן מפסיק יותר מד' אמות לבין חצירו של שמעון והנה שמעון קובל עליו מחמת היזק ראיה דלא מצי שמעון לאצטנועי מיניה ועתה קי"ל כמו שפסק ר' חנאל דהיזק ראיה שמיה היזק ועתה נראה דליכא [*מאן] דפליג אדאביי דאמר ב' בתים מב' צדי רה"ר דזה עושה מעקה לחצי גגו [*וזה עושה מעקה לחצי גגו וכו'] ושמעת מיניה אפילו רשות הרבים מפסיק וכתב ר"י דוקא מב' צדי רה"ר או רה"י מפסיק בין ב' גגין דזימנין דעביד מילי דצניעותא ולא מזדהר לפי שאינו קרוב אצל גג חבירו אבל ב' גגין זה בצד זה כיון דתשמישן שוה וקרובים (*לא) [*אפילו אביי מודה דלא] עבדי מעקה דודאי אביי לא פליג אדר"נ אמר שמואל [*דאמר] אבל בין גג לגג לא דאל"ה אלא שהגג מזיק [*ס"א שגגין זה בצד זה מזיק] היזק ראייה (*הוא) אם כן מ"ט לא פריך לאביי מהא (*דהיתה) [*דתניא היתה] חצירו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו מאחר דמזיק היזק ראיה וכן כתב רבינו יואל משמו של רבינו יקיר. וראב"ן כתב אם יש מקום אחד בחצירו של שמעון שיכול להצטנע שם אינו יכול למחות אבל אם רואה בחצירו [*בכל החצר] בכ"מ אפילו כמה חצירות מפסיקות יכול למחות מחמת היזק ראיה וראיה [מדאמרי'] (*מדאמר) [*דאמר] ליה בעל החצר לבעל הגג לדידי קביעא תשמישי לדידך לא קביעא לך ולא ידענא עידנא דעיילת דאיצטנע מינך שמע מינה דאם יכול להצטנע שאין עליו לסלק ראיתו וכן פסק באביאסף ותימה הוא למה יפסיד שימוש שאר חצרו וכבר מצאתי בתשובות ישנות דרב צמח גאון (*בזה) [*שפסק כזה] הדין. אם רשות הרבים וחצרות מפסיקות אפילו רחוק יכול למחות הלה מטעם היזק ראיה שהרי לא נתנו בו חז"ל שיעור אלא כל מקום שיש היזק ראיה על המזיק להרחיק עצמו וגם משנה שלימה היא אבל פותח הוא ברשות הרבים פתח כנגד פתח דא"ל סוף סוף קא בעית לאיצטנועי מבני רה"ר הא לאו הכי כגון שהפתח למעלה מי' אמות (*או ה' או ארבע) וליכא היזק ראיה מבני רה"ר יכול למחות אפילו רה"ר מפסיק ואני מצאתי בתוספתא דר"מ אמר לא יפתח אדם פתח על גבי פתח חבירו פירוש כנגד פתחו של חבירו וחלון ע"ג חלון של חבירו (*אבל יפתח) [*עי' לקמן בתוספתא פ"ב דליתא] וחלון

ע"ג פתח ופתח ע"ג חלון וחכמים מתירין ובלבד שירחיק ד' אמות ופירש מורי דהא דסגי ליה בד' אמות היינו כשבונה בתוך שלו ד' אמות אבל כשבונה על המיצר שייך היזק ראיה אפילו בהרחקה טובא כדתניא החלונות מכנגדן ד' אמות שלא יאפיל ואפ"ה צריך ארבע אמות למעלה שלא יציץ ויראה וההיא מתניתין מיירי בבונה על המיצר דלא סגי ליה בהרחקת ד' אמות אבל בכונס [*לתוך שלו] סגי ליה בד' אמות כדי שלא תהא מתניתין כיחידאה ושלא לסתור דברי רב צמח וכן מוכח נמי לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין [*דמשמע] (*שחלון) [*שהחלון] סמוך לחצר השותפין וכל שכן לחצר חבירו דומיא דסיפא גבי זיז שבולט לחצר חבירו ובחצר שייך ביה (שפיר) [*ס"א טפי] היזק ראיה (*טפי) (*מגגו) [*מבגגין] כדגרסינן בירושלמי א"ר יוחנן כופין בחצרות ואין כופין בגגין ונראה דבחצרות הסמוכות זו לזו כופין לעשות כותל אבל ב' גגין הסמוכין זו לזו אין כופין כדאמר ר"נ אמר שמואל אבל בין ב' גגין לא (*היינו) [*והיינו] בסמוכים ודבוקים זה לזה אבל מרוחקין מב' צדי רשות הרבים אפילו בין גג לגג כופין כדאמר אבי. ומה שפסק ראב"ן שאם יש מקום בחצרו שיכול להצטנע שם אינו יכול למחות יש להשיב חדא מה צריך לכל אחד להעדיף המעקה הא יכול לאיצטנועי טובא במקום אחר שלא יכול זה לראות ותו גבי חלונות עצמן קאמר מלמעלה שלא יציץ אפשר שישתמש לצד אחר שלא כנגד החלון ותו דמאי טעמא יפסיד הלה שימוש שאר חצירו להכי מסתבר דכל היכא שיש קצת היזק ראיה שיכול למחות:

[דף ז' ע"א] ואת לא מתדר חוק בארעא [*או] שוף אכריסא עול ופוק וכו' [רמז תעב] וכן הדין במשכיר בית לחבירו לזמן קצוב ובתוך הזמן רצה לבנותו שלא יכול לכוף לשוכר לצאת ממנו ואפילו לבית יפה ממנו אך מבקשים ממנו לעשות לפנים משורת הדין וכן אינו יכול לכופו להכניס בו פועלים לבנותו בעוד שמושכר לו מפני קול הנכנסים ודריסת הרגלים וכן משמע בפרק לא יחפור דתנן איני יכול לישן מפני קול הנכנסין והיוצאין ורב צמח גאון [רמז תעג] השיב כותל שבין ראובן לשמעון והכותל של ראובן לבדו יכול ראובן לסותרה בע"כ של שמעון. אביאסף:

הנהו תרי אחי דקא פלגי כו' א"ל קא מאפלת עלי א"ל בדידי בנינא אמר רב חמא דינא קא"ל וק' דלעיל (*אר"נ) [*א"ר חמא] שיכול לעכב בדין וע"ק דלקמן אמרינן החלונות בין מלמעלה בין מלמטה בין מכנגדו ארבע אמות ומפרש כנגדו שלא יאפיל ופי' ר"ת דאפילת עלי דקאמר לאו משום אורה דודאי בדין מצי מעכב אע"פ שהוא בונה לתוך שלו אלא ה"ק קא מאפלת עלי שמאותה אספלידא היה רואה כנגד התרביצא את שדותיו שהיו רחוקים ומזה מסקינן דלא מצי למימר אידור כדדיירי אבהתי (*ועוד ראיה)

[*וראיה] לפי' ר"ת דאי כדפירש"י שהוא מאפיל שלא היה רואה בטרקלין מאי קאמר באוירא מי מעלו פשיטא דמעלו באוירא דבית שאין בו אורה אינו שוה כלום וכן [*מפרש ר"ת] בההיא דמייתי האחין שחלקו אין להם דרך וחלונות זה על זה (*ומפרש ר"ת) הינו דלא מצי למימר אידור כדדיירי אבהתי להביט למרחוק אבל חזקה מיהא איכא שלא יאפילו לו תוך ד"א:

כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר:

כתב המיימוני פ"ה דהלכות שכנים וכן כל הדברים שהחצרות צריכין להם צורך גדול או דברים שנהגו בני המדינה לעשותן אבל שאר דברים כגון סיוד וכיור אינו כופה:

עשה אחד מהם מעצמו אם יגלה השני בדעתו שנוח לו במה שעשה חבירו מגלגלין עליו ונותן חלקו בהוצאה:

[רמז תעד] לפי שבח ממון הן גובין דכל מלתא דלית בה סכנת נפשות לא אזלינן ביה אלא בתר ממון והנה אמרי' פרק הגוזל בתרא שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס מחשבין לפי ממון והא ליכא סכנת נפשות דהגייס לא בא אלא בשביל ממון והיכא דתעו במדבר מחשבין אף לפי נפשות משום דאיכא התם סכנת נפשות ואע"ג דאמרי' פ' בן סורר ומורה [*דף ע"ב] הבא במחתרת נידון על שם סופו ואמר רבא בגמרא מ"ט דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו כו' אפ"ה אין מחשבין אלא לפי ממון דמסתמא אינם באים ברצונם על נפשות שהרי אם לא יעמדו על ממונם לא יגעו בגופם ואין זה סכנת נפשות (פר"ח) כשהן גובין לפי שבח ממון הן גובין דגייסות אינם באים אלא על עסקי ממון כשלא יעכבום ליקח הממון אינם הורגין ברצון אבל אם עיקרן באין כדי להרוג גובין אף לפי נפשות. [רמז תעה] ועל ענין שומרי העיר שמתחלה שומרים בעצמם בלילות ואח"כ נתפשרו הקהל לתת דבר קצוב לשנה השיב רבינו מאיר אע"פ שמתחילה היו שומרין לפי הגולגולת אם דל ואם עשיר מ"מ אחרי שכבר הוסבה השמירה לדין תורה דאמר פ"ק דבבא בתרא דמחשבי' לפי שבח ממון בתר השתא אזלינן ואם מתחלה שהיו העכו"ם מושלים ומופקדים על השומרים שינו מדת יהודית להשוות דל ועשיר עתה שהטילו הדבר עלינו אין לנו לשות מדתה של תורה דכל דבר התלוי בממון מחשבין לפי ממון בשלמא כשהן היו שומרים בעצמם דין הוא דהתם השמירה לפי הגופים שהן בני השמירה וכן גוף העני יכול לשמור כמו גוף העשיר ואדרבה יותר טוב אבל עתה שנותנין דבר קצוב אין לומר כיון שהמעות שהן נותנין הוא תחת השמירה עצמה שהיו שומרים תחלה העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט דהא אמרינן פ"ק דב"ב כריא דפתיא [פירוש חפירת בו לשתות מים ועל שם כלי המונח שם תמיד לעוברי דרכים לשתות בו

קורהו פתיא] אפילו מרבנן שהכל צריכין למים אפילו רבנן ואי נפקו בכלוזא (פי' הם עצמם יוצאין בהכרזה לחפור) רבנן לאו בני מיפק בכלוזא נינהו ולא מצו רבנן למימר כיון דאילו הוו נפקי בכלוזא היינו פטורין גם עתה לא ניתן כלום או אם התחילו לצאת בכלוזא ושוב נמלכו ושכרו שכירין לכריא דפתיא לא מצו רבנן ויתמי לומר סוף דינא כתחלת דינא אחרי שמתחלה כי הוו נפקי בכלוזא היינו פטורים גם עתה בסוף דינא שהשכירו שכירות לא נסייע לכם ודבר פשוט הוא כמו שכתבתי ושלום מאיר בר' ברוך:

ועוד השיב וז"ל וששאלתם אם יש לתת מס [מן] הבתים אם לאו זה הכלל הכל לפי מנהג העיר כדתניא בפ' הגוזל בתרא שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות ואם שכרו תייר לפניהם מחשבין אף לפי נפשות ובלבד שלא ישנו ממנהג החמרים אלמא אזלינן בתר מנהג ותניא נמי התם ספינה שהיתה מהלכת בים ועמד עליה נחשול של ים לטובעה והקילו ממשאם מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון ובלבד שלא ישנו מנהג הספנים אלמא בתר מנהג אזלינן ואם אין מנהג קבוע בעיר חזינן אם הוא לצורך בנין חומת העיר ומגדלותיה לשמירת העיר ודאי יש ליתן מס מן הבתים וגם מן הממון כדתנן בפ"ק דבבא בתרא כופין בני העיר זה את זה לבנות חומת העיר דלתים ובריח דבעי מיניה ר"א מרב יוחנן כשהן גובין לפי שבח ממון הן גובין או לפי קירוב בתים הן גובין א"ל לפי קירוב בתים הן גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות ואיתנהו לתרי לישני וקמ"ל לישנא קמא דאזלינן בתר ממון ולא בתר נפשות במקום שהולך על הממון ולא על הנפשות אם הולך על שניהם אז אף לפי שבח ממון הם גובין ולא לפי שבח נפשות לבד (וקמ"ל לישנא קמא דאזלינן בתר ממון ולא בתר נפשות ואם על שניהם הולך אף לפי שבח נפשות הן גובין) וקמ"ל לישנא אחרינא דאזלינן נמי בתר קירוב בתים אלמא יש ליתן מס מן הבתים וראיה לדברי במקום שהולך על הנפשות ועל הממון אז יש ליתן מס משניהם מדקתני שכרו תייר לפניהם מחשבין אף לפי נפשות ואם יש בתים גבוהין שעושין לשאר בתים עין (אין) צריך ליתן יותר ומחשבין לפי שזה גורם העין וראיה לדברי מדקתני ומחשבין לפי המשאוי אלמא דבר הגורם היזק נותן יותר ולא מיבעיא אותם שיושבין תוך העיר שצריכים ליתן מס מבתיהם אלא אפילו אותם שיושבין חוץ לעיר ויש להם בתים בעיר יש להם ליתן מס מבתים שלהן כדתנן במסכת כלים ומייתי לה פרק האיש מקדש ובפרק שני דייני גזירות חומת העיר ומגדלותיה באין משירי הלשכה ואמאי לא יבנו אותם בני ירושלים עצמם משלהם אלמא משום דירושלים לא נתחלקה לשבטים ולכל ישראל יש להם הישוב הלכך באים משירי הלשכה שנתנו כל ישראל ותניא בתוספתא דב"ב מי

שיש לו בית בעיר אחרת בני העיר משעבדים אותו לחפור עמהן בורות שיחין ומערות ושאר כל דברים אין משעבדים אותו היינו דברים דלא שייך בבתים אבל אינו ממעט ענין שמירת העיר [אע"ג] דלכאורה משמע הכי מדתנן בני העיר כופין זה את זה לבנות לעיר חומה דלתים ובריח [משמע] דוקא זה את זה שכולן באותה העיר דרין כופין לחומה דלתים ובריח [*בס"א אין כופין הדרין חוץ לעיר לדלתים ובריח וחומה כי אם בורות שיחין ומערות דלא אשכחן חילוק דהכל לכריא כו'] (אבל הדר בעיר אחרת אין כופין [*בס"א ואין כופין בני העיר אחרת] כי אם לבורות שיחין ומערות ואשכחן דחלוקין דהכל והכל) לכריא דפתיא ואפילו (*מדרבנן) [*מרבנן] פירוש לכרות בור מים וקי"ל הכל לגלי גפא לבר מרבנן פירוש סתימת שערים (*ולכי) [*לכי] דייקת ביה שפיר לא מצינו לפרש בה הכי דהא גבי חצר תנן נמי כופין בני חצר זה את זה לבנות בית שער ודלת לחצר ולא מצינו למימר דוקא זה את זה שכולן דרין באותה חצר אבל מקצת דרין בחצר אחרת ויש להם בתים באותה חצר אין כופין אותן לבנות בית שער ודלת לאותה חצר דהא תניא בתוספתא ברישא מההיא שהבאתי לעיל במי שיש לו בית בחצר אחרת בני החצר משעבדים אותו לעשות עמהם דלת ונגר ומנעול לחצר ושאר כל דברים אין משעבדים אותו ואם היה שרוי עמהם בואתו חצר משעבדים אותו על הכל אבל שאר מסים (*קצבים) [*קצובין] שנותנין בכל שנה למס לשר או לעירונים זו היא מחמר הריוח שמרויחים בעיר אין ליתן מס מן הבתים אבל אם יש לו שנים או שלשה בתים יש להם ליתן מס מהם דמ"ש מריוח אחר אבל מביתו לא יתן כלומר מבית דירתו לא יתן כמו אחר. אבל אם השר רוצה שיתנו כל אשר להם או חצי ממונם או מס גדול שאינו חושש מאין לוקחין אותו אז יתנו מן הכל ואפי' מן הבתים [*שדר בהם] שלום מאיר בר' ברוך: [דף ח' ע"א] ההוא דמי כלילא דשדו אטבריה י"מ שנגנב להם נזר המלך כי הם היו שומרין [*אותה] בצווי המלך שהמלך הפקידה בידם ונגנבה אז אמר הואיל ופשעתם בה עליכם מוטל לתן לי אחרת ערקו פלגא דליוה פלגא פרש"י מחל להם מחצה ולא נראה לרבינו תם דהא כי ערקו השאר שדיוה (*לכובס) [*לכובסא] ולא מחל לו כלום וגריס ר"ת דליוה אפלגא פירוש שהטילוה כולה אפלגא דאישתייר ועכשיו ניחא ומכאן אומר ר"ת [רמז תעו] אם [*השר] הטיל מס או מתנה על בני העיר וברחו מקצתן שפטורין ואין אלו הנשארים יכולין לדוחקם ליתן מס עמהם דהא הכא דליוה אפלגא קאמר (*דהשאר ערקו) [*במ"י אינו] אלמא דדין הוא דאפטר לגמרי אע"ג דלא מחל להם המלך כלום בשבילם ואע"ג דכבר שדו דמי כלילא וכי תימא הא דקאמר [*רבי ערוקו] משום דאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ (פי' בני בלי מוסר) וידע דאי ערקו כולם

שלא ישאל המלך כלום (*בשבילם אלא) [*מן] השאר אין סברא לומר דאהא סמך ועוד את"ל דאהא סמך היכי ידע רבי דליערקו כולהו עמי הארץ ומיהו אם חזרו ודרים בעיר כבראשונה אפשר שחייבין לתת עמהם דהכא איכא למימר ערקו ולא חזרו ושוב מצאתי תשובת ר"י שפירש דאם הכובס [*היה] תבע אותם [*דערקו] לדינא היו חייבין לסייען אלא השר לא רצה לכופן לפי שלפי דבריו היו פטורין לגמרי אפילו אי לא ערקו (ועוד) [ור"י] השיב וז"ל מנהג בכל הקהלות שאין אדם יכול לפטור עצמו מן המס בצאתו מן העיר אחרי שנתחייב ובלא מנהג נ"ל דין תורה שכשאל המלך המס אפילו שערי דכדא נשתעבדו אל המלך ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לישתעבד למאן דיהיב כרגא דכל מה שיש לו נשתעבד אל המלך ואפילו יברח קודם גביי' נשתעבד כבר למלך ובפרק הגוזל בתרא אמרינן האי מאן דמשתכח בבי דרי פרע מנתא דמלכא פי' כגון ד' שותפין בגורן אחד והביאו השלשה שותפין חלקם לביתם והרביעי נמצא בגורן הוא פורע מנת המלך בשביל כולם ותו אמר רבא בר שלמיא א"ר יהושע בן לוי אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא ארנון וגולגולת ובר מתא אבר מתא מעבט בפרק הגוזל בתרא נראה דאפילו ברחו מקצתן דין הוא לגבות מן הנמצאין שם והם יחזירו עליהם מטעמא דפי' שכל מה שנתחייב למלך נתחיב כבר לפרוע את המס משעה שנתחייב למלך ומכח תנאי שהתנה המלצר (לגבות באחרית שנה) אין לפוטרו שאם המלצר התנה המלך לא התנה ואפילו אם התנה המלך לא היה תלוי בדעתו אלא על (*דעת) הנשארים בארצו שיהא בידו לכופם שהיה יודע שהיה יכול להוציא מהם מאותם שלא יקבלו (מהם) מה שפסקו (*להם) [*עליהם] המטילין מאחר שהם (*עומדים) [*עוברין. מ"י] בארצו ושלום יצחק בר שמואל:

[רמז תעז] כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר פירש רבינו ברוך בספר החכמה דמיירי דוקא דומיא דחמרת וגמלת העוברת ממקום למקום ונשתהה שם אבל אדם הבא לדור (*שם) להשתקע שם הוי כקונה בית דירה שם דתנן ביה (בהדיא) הרי הא כאנשי העיר מיד (ע"כ מספר החכמה) (*מיהו) בירושלמי דפ"ק דב"ב תני לאחר ל' יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה לאחר ו' חדשים לכסות לאחר שנים עשר חדשים לפייסים ולזמיונות ובתר כל הלין איתמר לפייסים ולזמיונות שנים עשר חודש א"ר בון (וכן) לחיטי דפסח בין לישא וליתן שנים עשר חדשים פירוש בין ליתן משלו חטין לעניי העיר בין לישא משלהן אם עני הוא צריך שנים עשר חדשים. ומכאן יש לפסוק שאין לחייב אדם (*במתנת עניים) [*במתנה ומסים] ואין להטילה עליו עד שנים עשר חדשים מדקאמר לפייסים ולזמיונות שנים עשר חדש וזמיונות היינו מסים כדאמרינן במדרש נבוכדנצר

שאמרו לו חנניה מישאל ועזריה (*ובגולגליות) [*בגולגליות] ובזמיונות ובפייסים [*לבד. פירוש בזה] אתה מלך עלינו ואפילו שכר בית אין לדמותה לקונה בה בית דירה שהקנין מוכיח שדעתו להשתקע אבל בשכירות בית אולי אין דעתו להשתקע ואין לחייבו וגם התלמוד מוכיח כן דלא מחייבינן ליה בתוך שנים עשר חדש אלא למילי דצדקה ולפייסי העיר לא מחייבינן עד שנים עשר חדש ומסתמא תוך שנים עשר חדש שכר בית ואפ"ה ליכא חיובא ואם מטעם מנהג באנו לחייבו כדאמרינן בירושלמי גבי מילתיה דרשב"ג זאת אומרת מנהג מבטל הלכה ובפרק הגוזל (*בתרא) [*קמא] גבי חמרים וספנים דתני [*גבי חמרין וספנין דלא ישנו מנהג החמרין וספנין] (*לא ישנו ממנהג חמרים וספנים) מנהג זה אינו כ"כ קבוע וידוע לשנות על ידו הלכה קבועה וידוע ובמנהג מקומות יש ואין להוציא ממון בסברא זו. והרב ר' אביגדור כהן השיב וזה לשונו איש הבא אל עיר נושבת יהודים אם צריך ליתן מס תוך שנים עשר אם מנהג קבוע שם לחובה איני יודע לפוטרו כדתנן פרק הפועלים הכל כמנהג המדינה וגרסינן עלה בירושלמי זאת אומרת המנהג מבטל ההלכה ואמרי' נמי התם בגמרא דידן פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית שנאמר תזרח השמש וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב ופריך וניחזי היכי נהוג אלמא מנהג בני העיר דוחה את דין חכמי התלמוד אע"פ שמצאו לו סמך מן המקרא ולא מנהג חכמים בלבד אלא אפילו מנהג חמרים יש לו לסמוך עליו כדאמרי' פרק הגוזל בתרא ובלבד שלא ישנו ממנהג החמרים וממנהג הספנים ובפ"ק דבבא בתרא אמרינן רשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קיצתן [*עכ"ל]:

[דף ז ע"ב] כופין לעשות בריח דלתים כו' תניא בתוספתא [רמז תעח] כופין בני העיר זה את זה לבנות להם ביהכ"נ ולקנות להם ס"ת נביאים וכתובים פסק רבינו מאיר דהוא הדין להכניס אורחים ולחלק להם צדקה וכן אם אין מנין בעיר ורוצים להשכיר מנין אפילו אם היא עיר חדשה דאכתי לא נהוג בה מידי כופין זה את זה לתת בתוך הכיס כדמשמע הכא כמה יהא בעיר ויהיה כאנשי העיר ל' יום לתמחוי שלשה חדשים לקופה אלמא דכופין הבא לגור ליתן עמהם למילי דצדקה אע"פ שלא נשתתף עמהם מעולם (*הוא) [*והוא] הדין שכופין אותו להשתתף עמהם במסים. באתי בקצרה לפניכם מיודעי נראה ודאי אם אין להם מנין אלא עם שמעון (*עד שכופין) [כופין] אותו או לישאר או להשכיר אחר במקומו דאמרי' בתוספתא דב"ב כופין בני עיר זה את זה לבנות להם ביהכ"נ ולקנות בהם ס"ת נביאים וכתובים אלמא דכופין זה את זה לכל צורך שלהם שיש להם צורך גדול הא נמי כיון שמנהג הוא בכל תפוצות הגולה במקום שיש להם א' או שנים פחות

ממנין שמשכירין להשלים את המנין בימים הנוראים שאין דרכם לצאת מביתם יכולין לכופם או לישאר או להשכיר אחר בחריקיהם. ודמיא ממש להא דתניא נמי האם מי שהיה בלן לרבים וספר לרבים ונחתום לרבים ואין שם אחר אלא הוא והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לביתו יכולין לעכב על ידו עד שיעמיד אחר תחתיו אבל אם יש שם עשרה בלא הוא אין לכופו שישאר או שישכיר אחר במקומו ולא חיישינן שמא יצטרך אחד מהם לנקביו או יארעו אונס אחר ויצטרכו להמתין אחריו עד שיעבור האונס דא"כ אין לדבר סוף כדאמרי' פ"ק דיומא. הכא נמי אי חיישינן לאונס דחד חיישינן [*נמי] לאונס דתרי או דשלשה ואע"ג דחיישינן כה"ג פ' עשרה יוחסין ופ"ק דסוטה דאמר רב יהודה לא שנו אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא תלתא שמא יצטרך אחד [*מהן] לנקביו ונמצא אחד מתייחד עם הערוה בעלמא לא חיישינן להכי אלא בעריות דבעריות החמירו. תדע דהא בההיא דתוספתא גבי בלן וספר לרבים לא מחייבין להעמיד אחר במקומו או לישאר [אלא כשאין שם אחר אלא הוא אבל אם יש שם אחר אין מחייבינן אותו לישאר] דלמא יארע אונס באותו אחר אלמא דלהא לא חיישינן הכא נמי לא חיישינן ועוד דאפילו [רמז תעט] נצרך אחד [*מהן] לנקביו ואינו יכול להעמיד עצמו רשאי לצאת ואין צריך לשתוק עד שיחזיר כיון דהתחילו בעשרה כדאמרינן בירושלמי אין פורסין על שמע פחות מעשרה ואם התחילו בעשרה והלכו מקצתן יגמור ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו ואם ילך עוד אחד מן הקהל ולא ישארו אלא תשעה אלו שנים היוצאים ישכירו אחד בשותפות במקומן זה יתן חצי השכירות וזה חצי ואפילו אם האחד עני והאחד עשיר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ויתנו בשוה כיון שכל אחד חייב להשלים המנין עני כמו עשיר מי שרוצה לילך צריך להשכיר אחר במקומו ושכר החזנים על היוצאים כמו על הנשארים למאי דפרישית:

ומה ששאלת אם גובין לפי ממון או לפי נפשות נ"ל דגובין לפי ממון עשיר לפי עשרו ויחלץ עני בעניו תדע דהא אמרי' פ"ק דב"ב כופין אותו לבנות לעיר דלתים ובריח ואמרינן בגמ' כשהן גובין לפי ממון הן גובין ולא לפי נפשות והא מילתא נמי להא דמיא שהרי מה שאינם הולכין חוץ לעירם למנין בעיר אחרת לפי שיש להם טורח להניח בתיהם ריקן וממונם וחובותיהם סוף דבר כל דבר שתלוי בממון ולא (*בנפשות) [*בסכנת נפשות] אין מחשבין אלא לפי ממון כי ההיא (*דפ"ק דבבא בתרא) [*דריש פרק הגוזל בתרא] שיירא שהיתה מהלכת מבמדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון ושלום מאיר בר' ברוך ז"ל:

[דף ח ע"ב] [רמז תפ] רשאין בני העיר להסיע על קיצתן פר"ת שנעשית [הקיצות] מדעת כל טובי העיר (מדעתן או מחמתן) וטובי העיר הו כחבר עיר וכל כמיני ופירש ר"ם הטעם דטובי העיר הוי בעירם למה שהוברורו כמו גדולי הדור בכל מקום כמו שגדולי הדור הפקרם היה הפקר בכל מקום דמיגדר מילתא ותקנתא כך [טובי העיר] היה הפקרם הפקר (*ואני) [*וה"ר] מרדכי מצא בשם ר"ת רשאין בני העיר להסיע על קיצתן האי רשאין אלהסיע קאי פי' היכא דכבר התנו ביניהם אבל אם לא התנו מתחילה אין כח בבני העיר להכריח אחד מבני עירם למה שירצו ודקאמר הפקר ב"ד הפקר כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי דאלימי הוו לאפקועי ממונא כדאיתא פרק השולח והא דאמרי' ובאת אל הכהנים וכי תעלה על דעתך וכו' היינו שבכל זמן שבדורם אין גדול כמותו אבל אם יש בדורם גדול כמותו אין בידינו להפקיע ממון:

[רמז תפא] ועל אודות המס כך הוא שכל מה שאדם מרויח בו בין שלו בין של אחרים חייב לתת ממנו למס ואף אם עד עכשיו נהגו מאליהן שלא ליקח המס ממה שיש ביד בני אדם משם אחרים יכולין מקצתן עתה למחות ולומר עד כה סבלנו [*כעין פרק הגוזל בתרא] מכאן ואילך לא נסבול וששאלתם על ראשי הקהל שבאו לשנות ולהטיל מס על שוה ליטרא קרקע כמו על ליטרא מעות בכל מלכותינו אין נותנין מס מן הקרקעות ופעמים רבות רצו בעלי כיסין לשנות ובא מעשה לפנינו ולא הנחנום דהא דאמרינן רשאין בני העיר להסיע על קיצתן היינו קיצתן שנהגו כבר מקודם לכן בעיר מימי קדם או שהן עצמן באין לתקן תקנות מדעת כולם כי הנהו טבחי דאתו לקמיה דרבא דאתני בהדי הדדי מדעת כולם וקמ"ל דנתקיימו הדברים ואע"ג דבדבורא בעלמא קא מתנו וגרע טפי מאסמכתא דכל דאי לאו כלום הוא הכא ודאי מהני בההיא הנאה דקא צייתי להדדי במידי דאיכא רווחא להאי כמו להאי איידי דקני גמר ומקני כההיא דפרק הפועלים מתנה שומר חנם להיות כשומר שכר או כשואל ואפילו בדברים דבההיא הנאה דנפק עליה קלא דאיניש מהימן הוא גמר ומשעבד נפשיה אבל לשנות שלא מדעת כולן במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי לא מיגדר מלתא היא אין שומעין להן לעשות תקנה לעצמו שלא כתורה והכי מוכח בתשובות רבינו יוסף ט"ע ועוד יש להביא ראיה ברורה דתנן במסכת פאה מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה וכו' ומשמע אע"פ שיש לו קרקעות ששוים ר' זוז מדקתני סיפא היו משועבדים לכתובת אשתו או לבעל חובו וכו' ול' שעבוד שייך בקרקעות ועוד תניא ומייתי לה פ"ק דב"ק הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור כו' ה"ד אילימא דזול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זיל בהדייהו אפילו טובא נמי ליספו ליה ופרש"י דהא תנן היו לו ר' זוז חסר דינר אפילו נתנו

לו אלף זוז בבת אחת הרי זה נוטל ותנן במסכת פאה מי שישי לו נ' זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול ומפרש עלה בירושלמי טבין חמשין דעבדין ממאתן דלא עבדין ועל זה סמכו הקדמונים שלא להטיל מס על הקרקעות כי כל המס אינו אלא ממשא ומתן דתע שהרי היכא שבני העיר עניים ואינם נושאים ונותנים בממון בפרקמטיא אע"פ שיש להם קרקעות אין השר לוקח מהם מס אם לא כה"ג שתהא הקרקע עצמו משועבד למס והכי משמע פרק חזקת הבתים הני זהרורי [*פירש"י עשירים שקונין שדות עניים מן עבדי המלך עבור מס שלהם] דזבין ארעא לטסקא זביניהו זביני וה"מ לטסקא אבל לכרגא לא מ"ט כרגא אקרקפתא דגברא מונח משמע אבל טסקא דארעא לאו חובת גברא הוא אלא על הקרקע מוטל ועוד יש ראיה דקרקע גריעי טפי ממטלטלי דאמרי' כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי. ואני ראיתי תשובת רבינו יוסף ט"ע שכתב לבני טרוייש [*שבקשו להטיל. מ"י] מס על הכרמים של לאה שוה בשוה כמו על שאר חובות ומעות ופרקמטיא והשיב שאין בכל הסחורות השכר מצוי כמו ברבית וכן פרקמטיא היא נוחה ומצלחת וכספו או תמורתו בידו אפשר בלא הפסד דזוזי דאינשי עבדי ליה סרסירא לאפוקי ארעא דבעיא אריס דשקל מחצה ואיכא עלה כמה הרפתקי כמו רוב חמה או רוב צנה או מיעוט גשמים ארבה או חסיל ואי אפשר להחביא ולעשות לו [שמור] כשאר עמלו לכן פירשו חז"ל אמר ר' אלעזר אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנא' וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט על כן אין להכביד עליהם כשאר פרקמטיא דא"כ היה הקרן כלה (*ושלום מאיר בר' ברוך). רבי' אבי העזרי כתב (*לעיל מוסב לחלוק על מה שכתב בשם ר"ת בפירוש להסיע על קצתן שכבר התנו ונהגו מקודם לכן אבל לתקן עליהם מחדש אין יכולין לכוף את היחיד עליה) [רמז תפב] וז"ל מה שטען האפוטרופוס שראשי הקהל הסכימו שלא לקבל שבועה משום אדם במס ובירורו להטיל לכל בעל הבית ע"פ החרם על זאת אשיב אם הובררו טובי העיר מתחלה להנהיג קהלם בכל דבר אפילו יחיד שבירורו מה שעשה עשוי בתקנת הקהל ויפתח בדורו כשמואל בדורו אע"ג דבפ' בני העיר אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי כו' ואמתני' [*קאי] דאוקימנא בשל כפרים אבל בכרכים לא מהני שבעה טובי העיר [כלל אלא כולם] הני מילי בסתם אבל אם בירורו אפילו בכרכים מהני ואפילו יחיד דגרסינן בירושלמי דמגילתא פרק בתרא שלשה מבית הכנסת כבני הכנסת שבעה מבני העיר כבני העיר מה אנן קיימין אם שקבלו עליהם אפי' ביחיד ואם בשלא קיבלו עליהם אפילו כמה אלמא משם אנו לימידין היכא דבירורו אפילו יחיד נמי וכי היכי דמהניא ברירה בכפרים ה"נ מהניא בכרכין וכיון שכח בידם להפקיע בית הכנסת מקדושתו אע"פ שיש

לכולן חלק בה כדאמרינן בנדרים בפרק השותפים הריני חרם עליך כו' ושרי למישתי ביה שיכרא כדאיתא במסכת מגילה ה"ה בכל מעשה הקהל מעשיהן קיים ופי' במעמד אנשי העיר שעושין בפרהסיא ואין מוחה [*בידם] שאם תפרש שצריכין לומר הן א"כ לא עשו [שבעה] טובי העיר אלא כולם ואפי' בכרכין נמי ונראה שאם אחד מהקהל מוחה בדבר שהם רוצים ראשי הקהל לעשות או לגזור חרם אם רוב הקהל היו מסכימים עם ראשי הקהל היה חלה החרם כאשר אברר ואם לא הסכימו רוב הקהל ומיחו אך הראשים עשו יכולין למחות דמה לי קבלו בתחלה מה לי בסוף לפי הירושלמי אבל אם הרוב הסכימו (*והמיעוט מיחו) [*המיעוט מיהו] חלה עליהם הגזירה בעל כרחם דגרסינן פרק שני דע"ז [*דף לו] אין גוזרים גזירה על הציבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה שנאמר במארה אתם נארים וגו' אי איכא גוי כולו אין ואי לא לא ובפ"ק דהוריות מייתי לה ומסיק [*והא] הכא דכתיב הגוי כולו ורובו ככולו ש"מ שחלה הגזירה בהסכמת הרוב אע"פ (*שאינם) [*שאין מיעוט] יכולין לקבלה ומשמע (*בהודאה) [*בהוריות] אפילו לא הרכין אלא בראשו ואין להשיב דוקא בשתוקי ומישתק כדאוקימנא לעיל מיניה דה"מ בהודאה אבל בגוזרין גזירה אפילו מוחין הוי עבריינא וקאי במארה וכו'. ומכל הני שמעינן שא"צ לענות אמן אחר גזירת האלה וההיא דפ' שבועת העדות היינו להתחייב בקרבן אבל לאו דשבועה מיהא איכא ובמעשה דגבעונים כתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה וגו' וילונו ומשמע מוילונו כל העדה דלא ניחא להו ולא ידעו נמי בדבר ואפ"ה חיילא עלייהו שאם בהיתר [*היו] יכולין לעבור השבועה למה לא הרגום כיון שבאו במרמה וגם במעשה דיהונתן בן שאול לא שמע השבועה וחלה עליו וכיון שתקנתן וגזירתן קיימת והפקר בית דין היה הפקר בדבר שתקנת צבור הוא דכתיב וכל אשר לא יבוא וגו' ואם רוב הקהל מסכימין אל גזירות הראשים היו יכולים מן הדין לכפות המיעוט להיות צייתי לתקנתם ואם (*מחליפין) [*מחניפין לאוהביהם] ולא הכריחום קולר תלוי בצואריהם וראוי להם לרחם על עניים לפי הענין שהם רואים גם ראיה לדבר בפירקין דחסידי דבי נשיאה גזור תעניתא ולא אודעיה לר' יוחנן ולר"ל א"ל ר"ל לר' יוחנן והא לא קבילנה א"ל בתרייהו גררינהו ויש לדחות דשמא אי הוה ידיע להו הוי ניחא להו והוצרכתי [*בס"א והארכתי] לפרש לפי שיש מרבותי שאומרים דתניא רשאין בני העיר לקיים תנאם ולהסיע על קיצתן ה"מ אם כולן ניאותו יחד והוא עמהם ושוב עבר הקציצה דומיא דהני תרי טבחי אבל בלא דעתו לא אלימי לעשות והפקר ב"ד הפקר לא שייך הכא כך היה אומר [*ר"י] מורי הזקן ממיץ ואני את אשר היה עם לבבי כתבתי עכ"ל אבי העזרי ור"ת פליג (*כמו שפירש לעיל) [*עליו] בספר הישר [*וכתב כמו שפי' לעיל].

ובאותו הדבר השיבו רבינו יהודה ברבי קלונימוס ורבינו מאיר בן מרדכי כי ראובן תקף את כל הקהל לדין והיה מתרעם בדבר וכתבו כעין דברי ר"ת וסוף התשובה כתבו ודאי אם ראובן גברא דאמיד הוא והקהל עשו תקנה שלא לקבל שבועה מפני תקנת הקהל יתכן לכוף ראובן לתקנתם אבל אם לא אמיד למה ירדפוהו. [רמז תפנ] ומן ההודאה (*מה) שאומרים ראשי הקהל שהודה בפניהם אינה הודאה בעינינו חדא דבלשון תמיה אמר להם לפי דבריו ועוד שהם בעלי דינין כל זמן שלא נתנו מס ואיך יעידו עליו והתניא בני העיר שנגנב להם ס"ת אין דנין אותם בדיינים של אותה העיר וכן כ' ר' אבי העזרי שאינם יכולים להעיד אותם שלא פרעו חלקם במס [*סי' תשכ"ה ושלום מב"ב] ועיין לקמן בפרק חזקת הבתים גבי וליסלקו בי תרי מינייהו ולדייני:

[דף ט ע"א] אבל היכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמינייהו דמתנו כ' רבינו יואל דוקא בתנאי כהנהו טבחי שהנפסד אינו נפרע בהפסדו של זה וקנס בעלמא הוא (*ואינו) [*אינו] בלא אדם חשוב (*ולא) [*אבל שאר תנאי שמתנין העולם לשלם לנפסד בלא אדם חשוב תנאי גמור הוא] ובסוף השערים כתוב [רמז תפד] דאין רשאין חשובי העיר לקיים שום דבר היכא דיש דיין מומחה או אדם חשוב אם לא על פיו:

[רמז תפה] משבאת ליד הגבאי אסור לשנותה דוקא הגבאי אבל בני העיר משנין אותה אפילו לדבר הרשות וכן היה נוהג ר"ת לתת מעות (*של הקבל"א בלע"ז) [*קבלת כיס מעשרות. במ"י וע' בתוספתא] לשומרי העיר לפי שעל דעת בני העיר גובין אותו:

[רמז תפו] ונשאל לר"מ על ראובן שנתן ממונו לצדקה ואמר זה הממון ינתן בריוח ומן הריוח יקחו הקהל לשכור רב הישר בעיניהם והקרן יהיה קיים ונאסף האיש אל עמיו והניח חיים לכל ישראל ואחר מותו השכירו הקהל רב אחד שהיה קרובם ונמצא רב אחר שהיה נשוי מבנות המקדיש גדול כמותו אם שייך כאן אומדנא דר"ש בן מנסיא דפ' יש נוחלין והשיב נ"ל אחר שנתן לקהל וכבר בא ליד הגבאי אין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר עניים [*בס"א הקהל] והקהל יעשו הטוב והישר בעיני ה' ואדם דכל מאי דאתי [ליד הגבאי] אדעתא דידהו קאתי כדאמר רב אשי פ"ק דב"ב אנא נמי אתנויי לא צריכנא דכיון דכל מה דאתי (*ליד הגבאי ולא מן דבעי' יהבי' ליה מק"ל הגמ') אדעתא דידי קאתי ומאי דבעינא עבידנא ה"נ רשאין בני העיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו וכן היה ר"ת נוהג לתת הקבלא לשומרי העיר מהאי טעמא ודאי כל כמה דלא מטי ליד הגבאי [רמז תפז] יכול ליתן לקרובו עני דטובת הנאה שלו ואפילו לשנותה למצוה אחרת כדאמרי' בפ"ק דערכין וגרסי' [*נמי] בירושלמי דפרק בני העיר ר' חייא בר אבא אזל לתמן יהבי ליה פריטי למיפלג ליתמי ולארמלתא נפק ופלגינהו

לרבנן מהו שיהא צריך להפריש אחרים תחתיהם ר' יעקב בר' אחא ור"י בשם ר"א אומר כל המעות עד שלא ינתנו ליד הגזברין אתה רשאי לשנותן משינתנו לגזברין אי אתה רשאי לשנותן (*אלא) [*אבל] מכיון שבאו ליד גבאי מה שירצו הקהל יעשו בו [במ"י שירצה הגבאי יעשה] כמצות הקהל כדפרישנא וגדולה מזו נ"ל אפילו בחייו אם הודיעו כבר לקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד גבאי לעניים שבעיר ושוב העני אפילו הוא גופיה לא מצי לעכובי לעצמו ודמיא האי מילתא להאי דאמרי' בערכין פרק המקדיש בכהן שהקדיש שדה חרמו ובפרק הגוזל קמא אחוזתו מה ת"ל מנין (*ששדה) [*לשדה] היוצאה לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאת לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשלי לא כ"ש כו' עד יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים ה"נ כיון שאמר בפני הקהל אני נודר לתת ליד הגבאין כך וכך לעניי העיר או כך וכך לעניי העולם ה"ל כאילו מטו ליד (*גבאי) [*הגבאי] (*דלא) [*ולא] מצי למהדר דאנן יד עניים אנן ויש לנו לכופו לקיים נדרו שנדר לתת ליד גבאי לחלק לשאר עניים דאטו משום דעני הוא לא יקיים נדרו ועוד הא אמרי' לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו ולא מצי למימר בשל אחרים אני זוכה בשלי לא כ"ש וה"נ אמרי' בפ"ק דב"מ [דף יב.] השוכר את הפועל למחצה לשליש ולרביע לא ילקט בנו אחריו וה"ה לעני שמפריש מעשר עני דלא מצי לעכב כי בזה לא יצא ידי נתינה כ"ש בנדון זה שבא ליד גבאי אין לבניו צד זכייה טפי מעניים אחרים אלא תלוי בדעת הגבאי והקהל (*אדעתא) [*דאדעתא] דידהו יהב כדפרישית [*ושלום מב"ב]:

[דף ח ע"ב] קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה נגבית בשנים מפני שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים שממשכנין על הצדקה ומתחלקת בג' (*דוקא) מפני שהוא כדיני ממונות שצריך לעיין ולתת לכל אחד כפי הטיפולין התלויין בו [רמז תפח] (*ודוקא) [*ודייקינן] שררות הוא דלא עבוד הא הימוני מהימני ליה ליחיד לעשותו גזבר מסייע ליה לר' חנינא דאמר מעשה ומינה רבי ב' אחין על הקופה וב' אחין לגבי הימנותא כחד דמו הלכך מוקמינן שני אחין פרנסים פירוש גבאי צדקה דהא יחיד נמי מהימן ובלבד שיהא [*אדם] חשוב ויראי שמים לפי הדור משום דלית לן בדורנו כר"ח בן תרדיון מיהו בירושלמי מוכח דאין מעמידין פחות משלשה ומוכח נמי דאין מעמידין שני אחין כההיא דפ"ב דפאה ירושלמי ר' חלבו בשם רבא אין מעמידין פרנסין פחות מג' פי' גבאי של צדקה את חמי דיני ממונות בג' דיני נפשות לכ"ש ופריך ויהי עשרים וג' פי' הואיל וכדיני נפשות [*הן] יהיו כ"ג כמו דיני נפשות ושנינן עד (*דהוא) [*דהוי] מצמית להון הוא יסכן פי' כלומר מן הדין היה צריך עשרים וג' אלא פעמים לא היו

יכולין להתקבץ עד שיהא העני מסתכן לכך אמרינן ג' כמו דיני ממונות אבל תרי לא א"ר יוסי בר בון אין מעמידין ב' אחין פרנסים פי' גבאי צדקה ר"י עבד חד מן תרי אחין ואמר לא שנמצא באיש פלוני אחינו דבר אלא שאין מעמידין שני אחין פרנסין הלכך נכון הדבר להעמיד שלשה גבאי צדקה כדאיתא בירושלמי ובלבד שלא יהא בהן שני אחין מיה נהגו בכל המקומות להעמיד גבאי אחד אדם שהצבור חפצים בו למנותו:

גבאי של צדקה יש לו לקבל על עצמו להיות גבאי כדאמרינן בירושלמי [*דפרק] בתרא דפאה רבי יוסי שאל לכפרין בעי אוקי עליהן [*בס"א בעא מוקמן להון] פרנסין פירוש גבאי צדקה ולא קבילו עליהון שאל ואמר קומיהן בן בבי ממונה על הפקיע ומה זה שנתמנה על הפתילות זכה להתמנות מגדולי הדור אתם שנתמניתם על דמי נפשות לא כ"ש ר' חגא כד הוה מקים פרנסי פירוש גבאי צדקה הוה מטעים להון אורייתא לומר כל שררה מתורה ניתנה שנאמר בי מלכים ימלוכו. מצאתי אדם שהוא גבאי צדקה אם העניים יחרפוהו אין לו לחוש כי יותר טוב הוא לא ממה שמברכין אותו כי יותר זכותו גדול [*בכך] כדאמרינן בירושלמי דפרק (*ב' דב"ב ופרק) בתרא דפאה ר"א הוה מפרנס פי' גבאי צדקה חד זמן נחת לביתא אמר לון מאי עבדיתון אמרו ליה אתא חד סיעא ואכלין ושתין וצלו עלך אמר לית לן אגר טב אתא זימנא תניינות אמר לון מאי עבדיתון א"ל אתא חד סיעא ואכלין ושתין ואקלונך אמר לו בדין איכא אגר טב הרי אתה רואה כשברכוהו לא היה שמח וכשחרפוהו היה שמח מפני שמקבל שכר גדול יותר:

שררותא הוא דלא עבדי הא המוני מהימני [רמז תפט] פסק ר"מ דהגבאי שאמר בעודו גבאי כך וכך הלויתי (*לתוך כיס) [*לכיס] של צדקה נאמן בלא שבועה אך לא אחר שיסלקוהו וכיון דכך הוא דרך הגבאים שהם מלוים לתוך כיס של צדקה עד שיהא בכיס מעות. ואדעתא דהכי מוקמינן להם דרשאין בעני העיר לעשות (*קופה) [*מקופה] תמחוי וה"ה להעמיד הגבאים להאמינן וכן משמע שררותא הוא דלא עבדי הא המוני מהימני אפילו יחיד אע"פ שאין ממשכנין על הצדקה (*בע"ש) מ"מ נאמן כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאות זוז לצדקה פר"ת בדברים בעלמא עוד נמצא בשם ר"ת דע"י תנאי היה מדעת כולם מעיקרא או ע"י נדר:

שאל הרב ר' יוסף את ה"ר יצחק בר אברהם [רמז תצ] על הצדקה שפוסקין בני העיר ויש יחידים שמסרבים על דעת הרבים ולא אבו שמוע ואני שמעתי שכתב רבינו שמעיה בשם רבינו יוסף ט"ע אין מעשין על הצדקה אפילו למצוה שנאמר כי בגלל הדבר הזה יברכך ושנינו כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה ואין הדבר תלוי אלא בנדיבות [*הלב] ומדברי הרצאה עכ"ל ותלמידך חוכך [*ס"א הוכח] להחמיר מדתניא

ל' יום (*לקופה) [*לתמחוי] שלשה חדשים (*לתמחוי) [*לקופה] ו' חדשים לכסות י"ב חדשים לפסי העיר ומדכייל כל הני בהדדי ש"מ דכי היכי דכופין לפסי העיר כייפינן להו לכולהו ועוד מדגרסי' פרק נערה [*דף מט:

] אבל אמיד כייפינן ליה כי הא דרבא אכפייה לרב (*אמי) [*נתן בר אמי] ואגבי מיניה ד' מאה זוזי לצדקה ולא משמע בדברים כההיא דפרק הכותב (כתובות דף פו.) ופרק הגוזל אכפייה רפרם לרב אשי ואפיק מיניה ועוד דפ"ק דב"ב [דף ח:

] מייתי לה וה"ג ממשכנין לצדקה אפילו בע"ש והכתיב ופקדתי על כל לוחציו אלו גבאי צדקה ומשני הא דאמיד הא דלא אמיד כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זוזי לצדקה ובתרוייהו גרסי' רבא ורב נתן בר אמי ולאו תרי עובדי נינהו והתם לאו כפיית דברים בעלמא קאמר ודוחק לומר דהתם איירי דכבר נדר מעיקרא ולהכי אכפייה מדלא אידכר ליה תלמודא ומדגרסי' [*ב"ב דף ט'] (נעשו) [*עושו] אהדדי אין לו ראיה כדאמרי' מעלנא דידי עישוי נינהו ומלהסיע על קצתן נמי אין ראיה דהתם מדעת כולם היה כדפר"ת והכי מוכח (*ברישא) [*ברייתא] דתנן רישא כופין וסיפא רשאין [*ס"א דתנן רישא וסיפא כופין ובריייתא רשאין] והשיב ר"י בר' אברהם וז"ל על הצדקה שפוסקין בני העיר ויש יחידים מסרבים וכתב רבינו יוסף דאין מעשין עליה משום דמתן שכרה בצדה יפה כתב אני לא ידעתי ושמחתי בדברים כי עכשיו מצאתי גאון כדברי ולא כפירוש ר"י ז"ל דפי' רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ממש ולא כפיית דברים משום דכתיב באותה מצוה לא תאמץ [*את לבבך מ"י] ולא תקפוץ את ידך [*אבל] כי נראה בעיני דהא דאין ב"ד של מטה מוזהרין עליה כשאר מצות עשה היינו לענין דאין לכפותו עד שיעשה שהיו מכין אותו עד שתצא נפשו כדאיתא בכתובות [*דפ"ו] והיינו אין מעשין שכתב בשם ר"י טוב עלם אבל מ"מ מוזהרין עליה ואין מוזהרין עליה דקאמר ר"ל דאין נענשין אם לא יכפוהו וראיה לדברי מירושלמי דפ' המוכר את הספינה גבי מאזני צדק וגרסי' מכאן אמרינן כל מ"ע וכו' עד אמר רבי חייא בר בון כמו מתני' ב"ד של מטה אין נענשין אבל מוזהרין בו לכפות כדדרשינן מיהיה לכם שימנה אגרדמים על כך וההיא דכל הבשר [*דף ק"י] גבי ההוא דלא מוקר אבוה [*וכפתוה] אמר שבקוהו לא פליג אירושלמי דה"ק כיון (שביישתם אותו) [*שכפיתם אותו] אין אתם צריכין לטרוח יותר שאין אתם נענשין כשאר מצות עשה ופירושים אחרים יש ולא ישרו בעיני:

וצדקה הואיל ואתא לידן נימא בה מלתא [רמז תצא] פ"ק דר"ה אמר רבא וצדקה מיחייב עליה לאלתר משום בל תאחר מ"ט דהא קיימי עניים פשיטא מהו דתימא כיון דבעניינא דקרבנות כתיב בל תאחר [והוי] דומיא דקרבנות וליבעי שלש רגלים קמ"ל דעבר עליה

לאלתר פי' רז"ל בתשובות דהא קיימי עניים בכאן או חוץ לחומה לנו שהרי עניי העיר מחלקין להם מע"ש לע"ש וקיימי עניים דקאמר אעניים דעלמא קאי שצריכין לתמחוי או לככר בפונדיון. וי"ס שמסיים בהם קמ"ל דשכיחי עניים והיינו שכיחי דמצויין עוברים ושבים כל שעה ואע"ג דגבי פאה היכא דליכא עניים אמר לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ועטלפים התם קודם שיבאו עניים יהיה נפסד ואפילו כשיבואו לא ידעו שהוא לקט שכחה ופאה ולא שייך למימר התם שכיחי עניים ופי' בתשובות דהא דקאמר רבא וצדקה מיחייב עליה לאלתר היינו משתבעה הגבאי ולא משעה שנדר דאיהו אין בידו לחלקה ולא פסדי עניים אבל גבאי תובע ומחלק וממשכן כדאמרינן וממשכנין על הצדקה ואם מונע משכון או מעות עובר עליו לאלתר והביא ראיה מפ"ק דערכין האומר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותה כו' וטעמא ע"כ משום פסידא דעניים דקיימי כדמוכח דפריך והא רבי ינאי יזיף ופרע ומשני שאני ר' ינאי דעניים ניחא להו דכמה דאישתהי מעשה ומייתי להו ואיכא להו רווחא הא למדת שמותר לשנותה קודם שבאת ליד הגבאי דבידו לחלק אבל משבאת לידו אסור לשנותה משום פסידא דעניים דקיימי ולא יהיו המעות מזומנין אבל אם (*גבאי) [*הגבאי] בר עישוי (*כדר') [*הוא כר'] ינאי אז מותר הא למדת (*שמותר) [שקודם שיתבע הגבאי מותר] לשנותה עד שיתבע הגבאי ל"ש יום אחד ול"ש שנה שלימה דאם לא כן נתת דבריך לשיעורין ולדבריו היכא שנדר נדר ליתן לעניים למי שירצה עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם דלאו כדי ליתן לגבאי נדר ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ כך יפטור עצמו לעולם מיהו היכא שנדר ליתן לפלוני ודאי לא עבר עד שיבוא אותו פלוני והיכי שנדר [*מצאתי מוגה שבירך] (על ידי) ש"צ בבהכ"נ ליתן צדקה הואיל ויודע הגבאי שהוא חייב צדקה לא עבר עד דתבע ליה גבאי והיכא שנדר ליתן ליד הגבאי והגבאי אינו יודע שאם היה יודע היה תובע א"כ לעולם לא עבר ומסתבר דחייב להודיע לגבאי דודאי דוקא היכי דידע הגבאי לא עבר עד דתבע ליה משום דהואיל (וידוע שאינו) [*ויודע שאינו] תובעו הרי אינו צריך ולא קיימי עניים דאי קיימי הוה תבע אבל היכא דלא ידע הגבאי שהוא חייב צדקה עבר הנודר דלא אודועיה לגבאי שיתבענו ובפ' שלישי דשבועות אמרינן מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב פרש"י גבי נודב להביא קרבן כתיב דליפינן מכל נדיב לב דהיכא דגמר בלבו נדר או נדבה לקרבן שחייב להביא אע"פ שלא הוציא בפיו. ור"פ האיש מקדש פריך סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנן במחשבה הלכך מכאן פסק בתשובת הגאון שהגומר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא

בפיו ואע"ג דבפ"ג דשבועות קאמר דהוי תרומה וקדשים שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין פרש"י בתשובה דצדקה כנדרים ונדבות דמיא הלכך גמר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא בפיו:

פ"ק דערכין ת"ר האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת ליד הגבאי מותר לשנותה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה איני והא ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דאישתהי מעשה ומייתי להו וההיא דפ"ק דב"ב דת"ר קופה לעניי העיר תמחוי לעניי (*כל עולם) [*העולם] ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי לחלקה לעניי עולם אם ירבו עליהם ותמחוי קופה ולשנותם למי שירצה פר"י בני העיר ודאי רשאין אבל גבאי שגבה קופה או תמחוי אינו רשאי לשנות אפילו לדבר מצוה וה"מ דבני העיר רשאין לשנות לדבר מצוה אבל לא לדבר הרשות וההיא דפ' המקבל דאמרהתם מגבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר ואין העני רשאי לקנות מהם אפילו רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דמשמע דוקא לפורים אבל לשאר מצוה לא היינו דוקא הגבאי כיון שגבה מגבת פורים אין [*הגבאי כן מצאתי במ"י] יכול לשנותה למצוה אחרת וכן אם גבה לעניי העיר אין יכול הגבאי לשנותה וליתן לעניי עיר אחרת אבל בני העיר יכולין לשנות מגבת פורים לד"א ובלבד שיהא לדבר מצוה דומיא דקופה ותמחוי שרשאין בני העיר לשנותן כיון דדבר מצוה נינהו והכי נמי רשאין בני העיר לשנות מגבת פורים לעניי עיר אחרת וי"ס דגרסי פ' המקבל ולא יקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ כו' משמע דאגבאי (*קאמר) [*קאי] שכבר הן ביד הגבאי וההיא דפ"ק דערכין דת"ר ישראל שהתנדב מנורה לבהכנ"ס אסור לשנותה ומסקינן דלדבר מצוה מותר לשנותה (ומוכח התם דאפי' גבאי מותר לו לשנותה דקאמר הם שעזרק טייעא אינדב שרגא לבי כנישתא ושנייה חזנא כו') אומר ר"י דוקא נדבת בית הכנסת [רמז תצב] אבל בנדבת עניים אין הגבאים יכולין לשנותה אפילו לדבר מצוה אלא רבי ינאי ודכותיה דאיכא רווחא לעניים והאידנא דעבידנא שנותנין מן הצדקה לכל (*צרכיהם) [*צרכי העיר] פירש ר"י משום דלב ב"ד מתנה עליהם כשפוסקין בני העיר הצדקה ביניהם עושין על דעת שיעשו הגבאים כל מה שירצו:

פ"ק דערכין ת"ר ישראל שהתנדב מנורה או נר לבהכנ"ס אסור לשנותה פי' רבי' מאיר דצ"ל שכבר נשתמש בהן והדליקו בבהכנ"ס דאי לא הדליקו בהן אפי' לדבר הרשות מותר לשנות לדידן דקי"ל כרבא דאמר פ' נגמר הדין [*ד' מז] הזמנה לאו מילתא היא ואמרי' התם לדידיה (*מפה) [*כפה] שנתנתו לס"ת לא טהר מן המדרס אלא נתנתו וכרכתו דוקא דאיכא תרתי וכרב חסדא דאמר סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין שרי

למיצר ביה זוזי ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקצהו להדליק בו לבהכנ"ס דנעשה נדר ודאי איהו מיבעי ליה לקיומי נדרו ולמיתביה לבהכנ"ס ומשנתנו לבהכנ"ס רשאין הצבור לשנות אפי' לדבר הרשות אבל משנשתמש בה דבר מצוה אסור לשנותה לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר לשנותה אפי' לדבר מצוה דפחיתה מיניה ודוקא גבי תשמיש קדושה אמרינן פ' (*נגמר הדין) [*בני העיר] מעלין בקדושה ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה:

[רמז תצג] מעשה בא' שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו לימים ירדו קרוביו מנכסיהם (*וגדולים) [*וגדולי ביתו מ"י] היו אומרין שיש ליתן אותה צדקה לקרוביו שירדו מנכסיהם דתניא פ' יש נוחלין הרי שהלך בנו למד"ה ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים ואח"כ בא בנו מתנתו מתנה ר"ש בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה בידוע שאילו ידע שבנו קיים לא היה כותב לאחרים ואמר ר"נ הלכה כר"ש בן מנסיא דאזלינן בתר אומדנא אלמא דהכי הלכתא הכא נמי אמדינן דעתיה שאילו ידע שירדו קרוביו מנכסיהם לא היה מניח קרוביו ונותנן לאחרים הלכך יהבינן לקרוביו ויש גדולים אחרים (*שחולקים) [*שחלקו מ"י] עליהם דאדרבה אומדין דעתיה שאפילו אם היה יודע שעתידין לירד מנכסיהן הוה יהיב צדקתו לעניין דמידי הוא טמעא דיהיב אלא כי היכא דתיהוי ליה כפרה ותך לפני צדקתו והשתא דקרוביו עשירים ימנע מלעשות כפרה לעצמו וימתין עד שירדו מנכסיהם עד אותו זמן יהא נידון אלא ודאי הואיל ובההוא שעתא עשירים היו אין להם באותה צדקה אלא כשאר עניים ועוד היו מביאין ראיה מפרק הגוזל קמא [*דף קט] אמר אביי שמע מינה הכסף מכפר מחצה דאי לא מכפר ניהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהיב מעשה ביהודית אחת שנפטרה ואמר ר"א ממי"ץ שנדרה כ' דינרים לצדקה ולאחר פטירתה החזיק בשלה ולא רצה להחזיר ליורשיה אלא ליתן לצדקה והיו היורשין אומרים לא ידענו בזאת הצדקה כלום ושאלו לר"י והשיב כי רבינו אליעזר אין לו להחזיק בממון היורשין על מה שנדרה ודין מצוה לקיים דברי המת אין מוטל עליו כיון שלא השלישתו מתחלה לכך ואפילו יטעון רבי אליעזר שהוא גבאי וידו יד ענים הוא ורוצה לעכב את הצדקה בידו ויתננה למי שמחלק הצדקות שנותנים בעירו אעפ"כ אין נ"ל שיהא לו כח להחזיק בממון על כך לחלק זאת הצדקה לדעתו יותר מלדעת היורשין אפילו אם יש לו מגו להיות נאמן על ידו שנדרה צדקה זו ואע"ג דתניא בתוספתא דב"ק תנו מאתים זוז לעניים יתנו אותם לעניי אותה העיר ר' אחא אומר לעניי כל ישראל אין לכוף היורשין ליתנה לעניי אותה העיר ואפילו את"ל שהלכה כתנא קמא ולא כר' אחא כי כך מנהג שהרבה עשירים נפטרו בצרפת ובשאר מקומות והיו נודרין

לצדקה דבר גדול ולא היו נותנין אותם לעניי אותה העיר אלא מחלקים לכאן ולכאן כמו שנראה בעיניהם שהדבר ידוע עכשיו שאינם מתכוונין [*ליתנן לא] לעניים מועטין שבאותה עיר ולא *(הכל) לאורחים הבאים מחוץ לעיר. ואז היו ישראל מרובין בעיר אחת ועניים מרובים (*בעיר אחרת) [*בהעיר נראה] לחלק להם צדקה יותר (*מעכשיו) [*מעירם] לפיכך אין לר' אליעזר להחזיק בממון אלא יחזיר ליורשיה ויודיעם שכך נדרה. ובעצתי יתנו יורשים של אותה יהודית כ' דינרים שאמר רבינו אליעזר כי נאמן הוא בעיני על כך ועדיין יחקור אם אחרים יודעין שאי אפשר שהוא לבדו שמע ולא אחרים ושלום יצחק בר' שמואל:

בנדרים בפ' ר"א [*דף ס"ה] פותחין לו לאדם שהדיר את חבירו מנכסיו אומרים לו אלו היית יודע שאתה עובר על וחי אחיך עמך היית נודר דשמא יעני ואי אתה יכול לפרנסו ואומר אלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי נודר הרי זה מותר וא"ל רב הונא לרבא ולימא ליה כל דמעני עלי נפל מאן דמטי (ליה) (לי) [*לפרנסו בהדי כ"ע מפרנסי ליה הכי איתא בגמרא] בהדי גבאי לפרנסו ובהדי כולי עלמא מפרנסין ליה א"ל שאני אומר כל הנופל אינו נופל על הגבאים תחלה ופירש ר"א ממי"ץ (*ולימא כל דמתעני וכו') שמא יעני ואין זו פתיחה דבשביל כך לא יתחרט דנימא הנודר כל דמעני [לאו] עלי נפל בתמיה וכי עלי לפרנס כל דמעני בשביל כך לא הייתי מונע מלנדור לימנו ליה גבאי בהדי כולי עלמא מפרנסים ליה פירוש [*כך פירושו של הרא"ם] ימנו גבאי צדקה בשביל צורך כל עניי העיר ואתן חלקי עמהם ויתנו חלקי (*לצורך שאר) [*לשאר] עניים שלא הדרתי וחלק האחרים לזה שהדרתי ומפרנסין ליה פי' יפרנסוהו מכיס של צדקה שנתתי חלקי ובהיתר שלא יתנו לזה שהדרתי מחלקי כדפי':

עוד פירוש אחר ועיקר [*כך פי' ר"ן] לימנו ליה גבאי ואתן לגבאי חלקי ואותו שהדרתי יהא מותר בה כדתנן ספ"ק דנדרים היה מהלך בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בה ובשביל כך לא יתחרט שהרי לא יעבור על מה שכתוב בתורה ומשני ודאי יעבור שאני אומר כל הנופל בעוני צריך למזונות ואינו נופל ליד גבאי תחלה כלומר אינו מוטל על הגבאי לפרנסו אלא הקרובים מחויבין לפרנסו ועליהם מוטל עשה דוחי אחיך עמך תחלה פי' עד שיעיינו ב"ד אם אין סיפק לקרובים מוטל על הגבאים ומתניתין במדיר קרובו הלכך בשביל כך יתחרט אע"פ שאפשר לפרנסו ע"י מתנת אחר יש לו בושת וטורח הוא לו אבל ליתן ליד גבאי ליתן לו אין טורח ובושת עכ"ל דשמעינן מהכא [רמז תצד] דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולין לפרנסו אין גבאי העיר חייבין לפרנסו אע"ג דקרוביו נמי נותנין בכיס כמו שמשמע לפי' ראשון ושמעינן נמי מהכא

דאדם שנותן צדקה לסתם עניים שהקרובים עניים זוכים בה הואיל והגבאי אינו חייב לפרנסם ועליו מוטל עשה דוחי אחיך עמך הרי הם זוכים בהן. פ' בני העיר א"ר בב"ח א"ר יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנים וכשהן חוזרין מביאין אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם פרש"י נותנין לגבאי העיר כדי שלא יחשדום שאין נותנין וכשהן באים לחזור למקומם תובעין אותם מן הגבאים ומפרנסים בה עניי עירם עכ"ל ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה נותן לעניי אותה העיר:

רב הונא גזר תעניתא עאל לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה רמי עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי אמרו ליתבינהו מר ניהלן ונפרנס בה עניי מאתן אמר להו תנינא בד"א כשאין שם חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תנתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ועניי דידכו עלי סמכי פרש"י חבר עיר המתעסק בצרכי צבור:

כתב בא"ז [רמז תצה] נראה בעיני דוקא שגזרו עליה תעניות מפני הבצורת או מפני משלחת חיות רעות או מפני הגזירה וגזרו על עצמן צדקה וגזרו נמי על בני העיר דאתי לגבייהו ליתן צדקה לבטל הגזירה בתשובה ותפלה וצדקה אז צריכין ליתן לגבאי העיר מפני החשד וצריכין נמי ליתן לחבר עיר היכא דאיכא חבר עיר ולא לחזור וליקחם מן הגבאי להוליכו לעירו אבל צדקה שרגילין ליתן כל שעה וחק קבוע בכ"מ שאפילו היו אותם בני העיר שבאו הנה בעירן לא היו נמנעים מלתת אותה אע"פ שעתה באין כאן אין צריכין ליתן לגבאין כדי שלא יחשדו ולא לחבר עיר לגמרי אלא מוליכין אותם לביתם הלכך אותם בני הישובים שבאים לקהלה לר"ה ויו"כ ומזכירין נשמות ונודרין צדקה הואיל וחק קבוע הוא בכל המקומות להזכיר נשמות ונודרין צדקות אין כאן חשד כלל כי בודאי יתנוה וגם אין נותנין אותה לחבר עיר כי אין צדקה זו באה מכח אותה העיר אלא מכח חק ומנהג הלכך מוליכין הצדקה שלהם ליישוביהם ועושים בה כרצונם וכ"ש עיר שאין בה חכם המתעסק בצרכי צבור אלא גבאים שאינם עוסקים בתורה תדיר שיוליך צדקתו עמו בביתו והא דתני בתוספתא דפ' גוזל האומר תנו ק' דינר לבהכ"נ או ס"ת לבהכ"נ ינתן לבהכ"נ הרגיל בו ואם רגיל בשניהם ינתן לשניהם האומר תנו מאה דינר לעניים ינתנו לעניי אותה העיר ר' אחא אומר לעניי כל ישראל. בן האוכל משל אביו ועבד האוכל משל רבו קוצה ונותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים נראה בעיני דהא דקאמר ינתנו לעניי אותה העיר כגון שהוא דר באותה העיר ולא תיקשי להההיא דקתני כשהם חוזרין מביאים אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם (*ובברייתא) [*הג"ה סי' תרנ"ה בברייתא] דבן עזאי מצאתי [רמז תצו] אורחים הנכנסים אצל בעל הבית אינם רשאין ליתן משלפניהם לבן בעל הבית ולא לעבדו ולא

לשלוחו אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית. [רמז תצז] מעשה באחד שהיו נושין בו מנה ונצטרך לבריות ושט אחרי פרנסתו עד שהביא מאתים זוז ותבעו הנושה והלוה משיב לו לא רחמו עלי אלא כדי לפרנס בני ביתי ולא לפרוע חובי ושאלו לר' אבי העזרי ופטרו דתניא בתוס' דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואין משלמין ממנו גמולין ואין פודין ממנו שבויין. ורבנו שמחה חייבו שצדקה אינו אלא כמתנה בעלמא כיון דנכסוהי דאיניש אינון ערבין ביה חייב אם לא שיתנה הנותן בפירוש על מנת שלא יהא לפלוני בעל חובך כלום לא כל כמיניה להפקיעו מדי שעבוד ודמי לאין קנין לאשה בלא בעלה פ"ק דקדושין [*דף כג] למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והא דתני בתוספתא דמגילה הנותן דינר לעני לקנות בו חלוק לא יקח בו טלית פליגי רבנן עליה פ' האומנין ופרק המקבל דלית בהו המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן ולאו דוקא בצדקה דקתני רישא המלוה מעות לחבירו ליקח בהן פירות ולקח מהן כלים אסור לשנות מפני שגונב דעתו של בעה"ב:

והא דאמרינן בירושלמי פ"ק דמגלה אהא דמגבת פורים אין משנין בו הא בשאר מעות משנין עד שלא ניתנו לגזברין רשאי אתה לשנותן כו' ואיתמר נמי פרק קמא דערכין ובתוספתא דמגילה כולהו מיירי שאין הבעלים או הגזברים רשאין לשנותה אבל משבאו ליד העניים הרי הן כשאר נכסים הואיל ויצא הנודר ידי נדרו בריש פרק הזרוע והלחיים אמרי' בעל הבית [רמז תצח] עשיר שהיה עובר ממקום למקום ונצטרך נוטל לקח שכחה ופאה ומעשר עני וכשיחזור לביתו ישלם וחכ"א עני היה באותה שעה פירוש ואינו צריך לשלם בירושלמי אמרינן אמר ליתן לחבירו מתנה מרובה מותר לחזור בו הדא דתימא לעשיר [רמז תצט] אבל לעני נעשה נדר [*הג"ה סי' תרנ"ו] פי' הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו:

ותו אמרי' בירושלמי רב הוה מפקד לשמעיה כדין כי אמינא לך הב דינר לפלוני אי עתיר הוא תא ואימלך בי אי עני הוא לא תמליך בי כלומר אם עשיר הוא אע"פ שאמרתי לך ליתן לו דינר תתייעץ בי פעם שניה קודם שתתן לו שמא אחזור בי אבל אם עני הוא לא תתייעץ בי אלא תן לו כי איני יכול לחזור בו מפני שהוא נדר ודוקא שיש בידו בשעת נדר כפי מה שנדר ליתן לצדקה אז הוי נדר ולא מצי הדר ביה אבל אין בידו כפי מה שנדר נראה שאין הנדר חל עליו ומצי לחזור וראיה מפרק שור שנגח ד' וה' גבי ההוא גברא דתקע ליה לחבריה שלח רב טובי בר רב מתנה לקמיה דרב יוסף הא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן פשטיה מהא דאמר רב יהודה כל כסף האמור בתורה כסף צורי וכו' [גמרו של ענין *עי' ר"פ שור שנגח בהגה"ה סימן

תרנ"ו] [רמז תק] פרק בתרא דפאה אמרי' מי שיש לו ר' זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו ר' זוז חסר דינר אפילו אלף דינר נותנין לו כאחת הרי זה יטול פי' ר' זוז שיערו חכמים [*שזהו] שיעור הוצאה לשנה מזונות ומלבושים וכן במשרה אשתו ע"י שליש בפרק אע"פ שנותן לה ב' קבין חטין בכל שבוע והוא שליש הדינר שעולה לי"ז דינרים לשנה וכלים של נ' זוז וג' מנעלים ושאר פירות ויכול לעלות לק' זוז לשנה והיינו ר' זוז דהכא היינו לו ולאשתו ומיהו לא יתכן דגבי קופה ותמחוי לא כייל אשתו בהדיה כך פירש רבינו שמשון משאנץ. ורבינו יהודה ברבי קלונימוס שאל מרבינו אפרים בתשובה המתחלת [*הן קלותי] מי שיש לו מאתים זוז אם יכול לקבל צדקה אם יש לדמות ללקט שכחה ופאה ומעשר עני או שמא אין דומה כי בהכי גוזל העניים הוא דבעל הבית לא יתן להם עוד ונמצא שנטילתו גזל עניים הוא אבל צדקה אינו גוזל בזה העניים דאם נתן לו בעה"ב חייב ליתן גם לאחרים ואם ממעט את מתנתם שע"י מתנתו ממעט מתנה אחרת אין בזה גזל וגם לקט שכחה ופאה של עניים הוא אבל מעות שהוא נוטל אינם של עניים. והשיב דודאי מי שאינו צריך ליטול ונוטל גוזל העניים שהרי אותו בעה"ב שנתן לו לא יתן לעניים אחרים שאומר כבר נתתי לאחר נמצא אותו שלקח גוזל לזה ומה שאמרת מי שיש לו מאתים זוז אם יכול ליטול צדקה אומר אני הכל לפי פרנסתו ופרנסת בני ביתו דהא אשכחן דהוו מזלפין יין והיו כופלין ארבע מאות זוז לפי מה שהוא רגיל ומיהו אם הוא יחיד לא יטול דהא אפילו מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי ושלום אפרים בר יצחק:

וה"ר יצחק מוויג"א כתב בא"ז וז"ל ונראה בעיני דודאי אין חילוק בין לקט שכחה ופאה ומעשר עני לשאר צדקה דהא אמרי' מעשה בתלמיד אחד שהיו לו מאתים זוז פחות דינר וביקש רבי למיזכייה מתנה גדולה אתא ההוא דרבנן ואשלמיה למאתים זוז שמע רבי ואמר מכת פרושין נגעה בו אמר ליה לחד מדרבנן זיל חסריה אזל וחסריה יהיב ליה רבי ההיא מתנה הא למדת דמי שיש לו מאתים זוז לא יטול מכיס של צדקה והכל לפי פרנסתו ופרנסת בני ביתו כדפירש רבינו אפרים:

[רמז תקא] רבינו יהודה ברבי קלונימוס היה מסופק אדם שהוא נודד למרחקים להביא טרף לביתו ונתנו לו מאתים זוז בעיר אחת אם צריך לחזור לביתו ולהוציאם הואיל ויש לו כבר מאתים ואינו רשאי ליטול יותר ולאחר כלות שנה שוב ירחיק נדוד עד שיהיו לו מאתים וכן יחזור חלילה. וגיסו ה"ר שלמה כהן היה אומר שכשאדם גולה לארץ מרחק לצורך פרנסתו ופרנסת ביתו כל זמן שלא יחזור לביתו הוי כפעם אחת. ובספר א"ז כתב

ה"ר יצחק מוינ"א ונראה בעיני אדם שחישב לילך למרחק עד מקום שחישב להרחיק הוי כפעם אחת:

פ' בתרא דפאה כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל מן הצדקה אינו נפטר מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועל זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו וגו'. ירושלמי א"ר חייא בשם ר' חנינא כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו. על נפשו לא חס כ"ש [על] אחרים (עליו) משמע דפליג אמתני'. וי"ל דההיא כשאין יכול להספיק במעשה ידיו ומסגף עצמו בחיים רעים ומתני' במספיק ע"י שדוחק עצמו במלאכה קודם שמתפרנס [*יותר] מאחרים וע"ז נאמר והיה ה' מבטחו:

[רמז תקב] השיב ר' [יצחק בר'] אברהם וז"ל המפריש מממונו לצדקה ויש לו קרוב בעיר אינו רשאי לתתה לקרובו לבדו [*פי' שפסק עם בני העיר כמ"ש לבסוף אז אינו רשאי] אלא לגבאי העיר יתננה והם יחלקוה כראוי לכל אחד ואחד דאפילו בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה אין מביאין אותה עמהם אם יש שם חבר עיר אלא תנתן לחבר עיר כדאיתא פרק בני העיר וכ"ש זה שאינו רשאי ליפרד מעיקר העיר ופרנסיה. ואמרינן נמי בתוספתא דמגילה הפוסק צדקה עד שלא זכו בה פרנסים רשאין לשנותה לדבר אחר משזכו בה פרנסים אינו רשאי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתם משמע דלדעת פרנסים צריכה להתחלק וכ"ש אם קרובו חוץ לעיר שאינו רשאי ליתנה לו כדאמרי' התם יחיד שפסק צדקה (*לעיר אחרת) [*בעירו] נותנה לעניי עירו והיינו שפסק צדקה עם בני העיר שאינו יכול לשנות אלא מדעת בני העיר אבל יחיד שהתנדב צדקה לעצמו יש בידו ליתנו לכל מי שיחפוץ ושלום יצחק בר' אברהם:

פ' הדר אמר רב כהנא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם שנאמר ועירא היאירי היה כהן לדוד לדוד הוא דהוה כהן אבל לכ"ע לא אלא שהיה משגר לו מתנותיו וכתיב בתריה ויהי רעב בימי דוד ר"א אומר [*אינו קאי על צדקה ועיין בריש הדר] מורידין אותו מגדולתו מכאן שלא יתן אדם כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרובים גם לא לאדם אחד ולא לשאר בני אדם והמחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרובו יותר משאר בני אדם כההיא דפרק כל כתבי דאמר ר' יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה [*הגה"ה סי' תרנ"ח] ופרש"י שהמחלק מרבה לקרוביו וגוזל שאר עניים:

[רמז תקג] ס"פ החובל ההוא ארנקי דצדקה דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יהודה גבי ההוא גברא ופשע בה ואתו גנבים גנבוה וחייביה ר"י לשלם א"ל אביי והתנן לשמור ולא לחלק לענים א"ל עניי דפומבדיתא מיקץ קייץ להו ולשמור הוא. פרש"י קייץ להו כך

וכך לשבת לכל אחד ואחד וה"ל כאלו הפקידו העניים עצמן וקרינן ביה לשמור והלכך שמעינן מהכא דהפושע במעות של צדקה ונגנבו שפטור מלשלם ואם היה קצבה בעיר כך וכך לשבוע או לחדש או ליום חייב לשלם. וכבר נשאל לרבינו שמשון וז"ל וששאלתם על ישראל שהיו לו מעות של צדקה בפקדון ונאנסו בתפישת השלטון אם חייב לשלם או אינו חייב. [*תשובה אינו חייב] כדתניא בהדיא סוף פ' החובל לשמור ולא לחלק לעניים. חוץ מהיכא דמיקץ קייץ להו כדאמר התם גבי ארנקי של צדקה דאפקדיה רב יוסף אבל היכא דלא קייץ להו פטור ואפילו פשע בה כדמוכח התם וא"ת תיפוק ליה דה"ל ממון שאין לו תובעים כדאיתא פרק הזרוע [*גבי מתנות כהונה] וי"ל (*דממון) [*התם ממון] שיש לו תובעים הוי דרב יוסף גבאי היה ותובע מההוא גברא את אשר הפקידו והוי ממון שיש לו תובעין הלכך אפילו [*היכא] דלא הוה קייץ להו היה חייב אם לא שכתוב לשמור ולא לחלק לעניים ושלום שמשון ברבי אברהם. תניא בספרי אחיך זה אחיך מאביך מאחד אחיך מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך. באחד שעריך יושבי עירך קודם לאנשי עיר אחרת. בארצך יושבי א"י קודמין ליושבי ח"ל ויושבי ח"ל מנין ת"ל אשר ה' אלהיך נותן לך לרבות כ"מ:

[רמז תקד] דין אמת לאמתו לאפוקי דין מרומה שאע"פ שהעדים מעידים אותו אין מחתכין אותו הואיל ויודעים שהן משקרין :

[דף יא ע"ב] היה סתום ובקש לפותחו וכו' [רמז תקה] וששאלת על אודות החור שהיו המים מן הגגות יוצאין דרך שם וטוען שמעון שראובן סתם לו לאותו חור ולא שביק ליה לאעבורי מיא בארעיה וראובן משיבו להד"מ שהיה שום חור מוליך שופכים לחצרו ועוד טוען אף לפי דבריך שהיה לו חור הרי אתה בעצמך בנית איצטבא שם במקום שאתה אומר שהיה לך חור וסתמת אותו. נראה ודאי דראובן פטור אף משבועה כיון דשמעון בעצמו סתם אותו ובנה בפניו מידי דהוה אאחד מבני מבוי שהיה לו פתח במבוי וסתמו ופרץ פצימיו ובקש לחזור ולפותחו דבני מבוי מעכבין עליו ושלום מאיר בר' ברוך:

ושוב מצאתי שכתב רבינו מאיר משם העיטור דפרץ פצימיו לא הפסיד כחו אלא בשלש שנים. אבל פרץ פצימיו בני מבוי מעכבין עליו פי' באביאסף מכאן יש ללמוד שאם סתם ראובן פתחו או (חלונותיו) [חלונו] ובא שמעון שכנו לבנות לפני פתחו וחלונו יכול ראובן לעכב עליו מלבנות שיכול לומר דדעתו לחזור לפותחה וה"מ בשלא פרץ פצימיהן וצרך להרחיק ד' אמות וכן פסק זקני ראב"ן כדאמרי' לקמן בא לפני רבי חייא וא"ל יגעת ופתחת לך יגע וסתום ואם ע"פ ב"ד נתחייב ראובן לסתום אפילו לא פרץ פצימיו נמי שהרי לא כדין פתח ואם שתק ראובן עד שבנה שמעון בפניו שוב אינו יכול למחות דאמר

ר"נ ולסתום הוי חזקה לאלתר ודר"נ איירי שסתם שמעון בפני ראובן אבל ראובן שסתם בעצמו יכול לחזור ולפתוח אם לא פרץ פצימיו:

[רמז תקו] :

[דף יב] מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו וכגון שהחזיקו ברשות תחלה אבל אם באים מתחלה שלא ברשות להחזיק בהא אמרינן פרק המניח לינקוט פיזרא וליתוב:

חלק פשוט וחלק בכורה יהבינן אחד מיצרא כדנפקא לן פ' יש נוחלין מדכתיב ביה פי שנים מקיש חלק פשוט לחלק בכורה וא"ת לרבא דאמר כגון זה כופין על מדת סדום למה לי קרא בבכור דיהיבנא אחד מיצרא ואמר ר"י לפי שלא נתן לו הכתוב כח אלא כשני אחין ואילו שני אחין שרוצים להשתתף לא כייפינן (השלישי) לתת להם חלקם ביחד:

[רמז תקז] וכתב רבינו מאיר דזימנין דאפילו תרי מצו למיכפינהו לאינך תרי למיתב שני חלקים דידהו אחד מיצרא כגון תרי דאתו מכח חד [*דמצי] למיכפינהי לתרי דאתו מכח תרי למיתב (*מיצרא) [*מנתא] דידהו בהדי הדדי דמצו למימר אי יהביתו לן מנתא דידן בהדי הדדי שפיר ואי לא מהדרינן שטרא דידן (*אמרייהו) [*למרייהו] ולשקול איהו אחד מצרא בעל כרחכם כדאיתא בכתובות גבי חד דאתי מכח ד' אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא וכו' מה לי [*חד לד' מה לי] ב' לחד (מה לי חד לתרי) ואפילו היכא דלא מרויח שכנגדו בשתיקתו שייך למימר אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא כו' ולא מצי אידך למימר לכי תהדר ולא כפרש"י דפי' פ"ק דב"ק דלא שייך למימר הכי אלא היכא דמרויח קצת אידך בשתיקתו כמו שהוכיח ר"י מההיא דכתובות ועוד איכא למימר מה מכר להם כל זכות שתבא לידו וכי היכי דלדידיה הוו צריכי לתת כל חצי בית אחד מיצרא ה"נ יהבו לדידהו אי בעי לאישתתופי:

מתקיף לה רב יוסף זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל אבל לא היה יכול להקשות דאמר מעלינא ביה כנכסי דבר מריון על כן פרש"י דהכא בבית השלחין מיירי דכיון דצריך להשקותו תדיר אין מתברכת זו יותר מזו ושוין הן ולא שייך למימר מעלינא כנכסי דבר מריון ור"ת פי' בע"א. ונשאל מרבינו מאיר אם השותפין יכולים להכריח את ראובן שיטול חלקו (*בבית) במערב והמה יקחו חלקם במזרח לפי שלמקצתן יש להם קרקע אצלו והשיב רבינו מאיר ודאי לפירוש רש"י שחילק בין שדה בית השלחין לשדה הבעל דשדה הבעל דוקא פעמים שזו מתברכת וזו אינה מתברכת שייך לומר מעלינן ויפה כתבתם דדוחקין את ראובן ליטול במערב כגון זה כופין על מדת סדום דבבתים לא שייך למימר מעלינן ליה אבל לפירוש ר"ת דפי' שאין לחלק בין שדה השלחין לשדה הבעל והא דבפלוגתא קמייתא אמר רב יוסף טעמא משום מעלינן כו' (*הוי טעמא) ובאידך אמר

טעמא אחרינא פר"ת משום דפלוגתא קמייתא מיירי דהוי להו תרי ארעתא ואמרראובן שקול את חדא ואנא אשקול חדא אמצרי ושמעון אומר נפיל גורלות ואותה שיעלה לגורלך קח ואני כמו כן אקח אחת שלימה כאשר יפול הגורל להכי אמר רב יוסף כיון דשמעון גם הוא חפץ שיטול כל אחד שדה אחת שלימה לאו כל כמיניה דראובן למימר הב לי חד אמצרי כיון דיש לשמעון טענה מעלייתא מצי למימר אם אותה השלימה דקיימא אמצרא תעלה לחלקי לא אמכרנה אלא בדמים יתרים כנכסי דבר מריון שמעלין קרקעותיהן בדמים יתרים אבל אידך פלוגתא מיירי דלית להו לשום חד מינייהו אמצרא מידי ואית להו תרי ארעתא למפלג אב' ניגרא דראובן אמר נחלוק בגורל אתה שדה אחת שלימה ואני שדה אחת שלימה כי היכי דליהוי לכל אחד ואחד חלקו ביחד ושמעון אומר נחלוק כל שדה לשני חלקים ויטול כל אחד חצי חלקו בזה וחצי חלקו בזה והשתא מטעמא דמעלינא כו' לא היינו שומעין לשמעון [*דאטו] אם אומר נחלוק כל אחד לב' חלקים מטעמא דמעלינן וכי היה לנו לשמוע לו אבל מטעמא דהאי מידויל והאי לא מידויל שומעין לו לחלוק כל אחת לשני חלקים ולא יותר וא"כ בנדון הזה כיון דאידי ואידי אינם מבקשים לחלוק החדר אלא לשני חלקים אלא דשותפין אומרים הב לן אחד מצרא מצי אמר להו ראובן נפיל גורלות ואם יעלה לחלקי חלק שבמזרח מעלינא ליה כו' [*ואין לדחות את ראובן] וק"ל ומאחר דאין ברור לנו אי הלכה כרש"י או כר"ת יש להפיל גורלות אם יעלה לשותפין חלק שבמזרח יקחו חלקם במזרח וראובן יקח חלקו במערב ואם יעלה לראובן חלק במזרח לא יזכה לאלתר דדלמא קיימא לן כרש"י ונמצא דשלא כדין הטלנו גורלות כי היה לנו להחזיק השותפין במזרח הלכך נימא כל דאלים גבר ואם ואם תגבור יד השותפין להחזיק במזרח יחזיקו ושלום מאיר בר' ברוך. ורבינו יואל הלוי פסק דבבתים כופין אותו לתת לו אמצרא דלא שייך למימר בבתים פעמים שזו מתברכת יותר מזו וה"ה אם אחד מן השוק קנה חלקו של אחד מהם ויש לו בית סמוך להם דיהבינא ליה אמצרא ובספר החכמה מצאתי שכתב רבינו ברוך ממגנצא אני ברוך ברבי שמואל וה"ר אליעזר ישבנו בדין אחד על עסק ראובן ושמעון ולוי אחים שהיה להם בית קטן בין שני בתים של יהודים שהיו אחים והיו (אשר מצד זה) קרובים ובאו למוכרו. בא שני (*היהודים) [*אחים הסמוכים] היושבים מצד אחד ובקשו מהם למוכרו להם ויאותו להם שמעון ולוי ומכרו להם חלקם אבל ראובן נמלך ולא רצה למכור חלקו והנה נכנסו שני אחים תחת שמעון ולוי ונעשו שותפין עם ראובן בבית ועתה אחר זמן נמלך ראובן למכור חלקו ואמר להם או תקחו חלקי או תבררו לכם חלקכם לצד בתיכם ואני אמכור חלקי ליהודה הדר [*בזה הצד] בצד החצר כי הוא צריך לו מאד להרחיב ביתו

ואתם מכח קורבה ומצרנות באתם אל אחי שמכרו לכם על כן תקחו לצד בתיכם דכגון זה כופין על מדת סדום והאחין משיבין אמת כי מתחלה שקנינו חשקה נפשנו בחלק אחיך לפי שהיה הבית סמוך לנו אבל עתה אין אנו חוששין בו וכך אנו תאבים באותו צד כמוך כדי שנמכור אותו ביוקר לאותו יהדי הדר באותו הצד וכשם שאתה חפץ להשתכר ולהרויח כמו כן אנחנו ונראה לנו שהדין עם האחין שאין כאן כופין על מדת סדום דהכי קאמר בפ"ק דבבא בתרא מתקיף לה רב יוסף ולימרו ליה אחי מעלינא ליה כנכסי דבר מריון והלכתא כרב יוסף ואע"פ שפירש"י התם ומסתברא דהא דרב יוסף בשדה בית הבעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת יותר משאר שדות מיהו נראה לי דהא נמי יכולין למימר בההוא צד ניחא לנו או משום ריוח כמו שפירש לעיל להשתכר בו או משום דבר אחר והודו לנו רז"ל שיפה דננו וחזר ראובן ואמר א"כ נחלוק הבית בשלשה חלקים בגורל אולי יעלה לי גורלי באותו צד שאני חפץ והאחין משיבין לא נחלוק כי הבית צר ואין בו כדי חלוקה שאם נחלוק לשלשה חלקים לא יגיע לכל אחד ד' אמות ותנן אין חולקים את החצר עד שיהא בו ארבע אמות לזה וד' אמות לזה ואע"ג שנוכל למצוא כאן ארבע אמות לכל אחד ואחד [*אם נחלוק הבית לרוחב] כי הבית ארוך מאד אלא שהוא צר ואין בו שנים עשר אמות (*ברוחב) מיהו הא לאו מלתא היא שאם היינו מחלקין אותו באותו סגנון לא היו שוים החלקים הפנימים לחלק החיצון הסמוך לרה"ר כי לא היה להם דרך לבא לרה"ר וראובן אמר נחלוק באורך שיהא לכל אחד דרך לרה"ר אע"פ שלא יגיע לכל אחד ואחד ד' אמות על ד' אמות דהיינו שיעור בית (*מ"מ על דעת כן) [*מ"מ] אני עכבתי מתחלה [*על דעת כן] ושיירתי חלקי שלא מכרתי כשמכרו אחי שאעשה מחלקי כל מה שארצה ודינא דגוד או אגוד ליכא הכא ששום א' מהם אינו רוצה לקנות חלק חבירו ונראה לנו שהדין עם ראובן בזה משום דאנן סהדי כשקנו האחין אצל המצרנותא שלהן שלדעת כן קנו שאם ירצו להרחיב בתיהן [*בזה] שקנו ולעשות סניף ותשמיש לבית הגדול שיעשו ואין לומר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו ולא עדיף [*ראובן הנותן] מגברא דאתא מיניה ואילו היה הבית בחזקתו שלא נמכר לא היה כח בשום א' מהן [*השתא] לחלוק כיון שאין בו דין חלוקה ה"נ [*לא] אמרינן הכי כיון דבשעה שקנו אמרו זה אנו קונין אותו כדי לעשותו סניף לבתינו הרי נתרצו בחלוקה ותנן בד"א בזמן שאין שניהם רוצים אבל שניהם רוצים יחלוקו אפילו פחות מכאן ולבי נוקף בזה [דהא] אפילו רצו נמי הרי הן חוזרין עתה כדאמרינן בריש ב"ב כי רצו מאי הוי נהדרו בהו עכ"ל ספר החכמה:

המיימוני כתב פרק י"ב דשכנים האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד חלקו אם כולה שוה ואין שום מקום טוב ומקום רע אז חולקין לפי המדה (כולה) בלבד ואם אמר אחד תנו לי חלקי מצד זה כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי ויהיה הכל שדה א' שומעין לו וכופין אותן שעכבו על זה ודבר זה מדת סדום הוא אבל אם היה חלק אחד יותר טוב או קרוב לנהר או קרוב לדרך ושמו אותו היפה כנגד הרע ואמר תנו לי בשומא שלי *(כמדתה) מצד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל אמר תנו לי חצי מדתה מצד הרע בלו שומא וטלו אתם החצי הטוב כדי שיהא חלקי סמוך לשדה שלי הורו מקצת הגאונים ששומעין לו ולזה דעתי נוטה וכן ראוי לדון:

[רמז תקח] כללו של דבר כל דבר שהוא טוב לזה ואין לחבירו הפסד בו כלל כופין את חבירו לעשותו עכ"ל המיימוני:

[רמז תקט] הלכתא אית דינא דגוד או אגוד פר"י דאפילו בדמים יקרים יותר משויו הרבה יכול לומר כן וכן משמע הלשון מעלין אותו בדמים וכן כ' רבינו יואל משם ריב"א ורבינו יקיר פי' כפי השומא דוקא:

[דף יג ע"א] עני ועשיר שהניח להם אביהם מרחץ או שאר דברים אין העני יכול לכוף את העשיר לקנות חלקו אלא משכיר לאחרים כפי חלקו המגיעו אפילו לא עשאו לשכור אלא לעצמו יכול הבן להשכיר חלקו אם מוצא וכ"ש [למכור] לאחרים ואם לא ימצא יפסיד ואם עשאן לעצמו הרי עשיר אומר לעני קח לך עבדים כו' לפי הלשון משמע שבזה הדבר תלוי הענין שכשעשאו אביהם לעצמו אין יכול זה השני להשכיר חלקו ואינו יודע הטעם אמאי לאחר שמת אביהם (למה) לא יעשה כל אחד בחלקו מה שירצה ואם מפני שיכול לומר לו אחיו אני רוצה לדור בו כמו שדר בו אבי והלא הוא אינו מעכב ביומו מלעשות מה שירצה בחלקו ועוד וכי אינו יכול למכור חלקו לאדם עשיר שיש לו עבדים וזיתים וכשם שיכול למכור יכול נמי להשכיר דמה לי מכר מה לי שכירות ואני הייתי רוצה לומר דלאו דוקא זה הוא הלשון אם עשאן אלא כלומר אם היתה עיר שמשכירין בה מרחץ ובית הבד ואביהן עשאו לכך השכר לאמצע ואם אינה עיר שמשכירין בה ואביהן עשאו לעצמו הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים כו' כלומר אין העני יכול לומר לעשיר הואיל שאין לי קח אתה חלקי ואיני רוצה שאתה משתמש בחלקי בחנם דהעשיר יכול לומר איני רוצה ואיני מעכב לך את חלקך גם קח לך עבדים וזיתים ותשמש בחלקך והכי משמע דאהא מייתי לה הכא דלא מצי א"ל גוד מיהו תימה הוא דהכא משמע דהעני אינו יכול להשכיר חלקו ולא לשוויה גברא בחריקיה שיגוד:

ופסק רבינו מאיר דהיכא דראובן יש לו [*חלק] [ובס"א בית] גדול ושמעון יש לו חלק [*קטן] באותו בית פחות מכדי דירה שאין לו כי אם ג' אמות ועל כן שמעון מעכב מלחלוק יכול לומר לו ראובן אחלוק עמך ואציגה נא עמך אמה אחת מקרקעי שלי ואהיה שותף עמך ברביע חלקך דאטו אם יש לראובן קרקע של ק' פרסאות ושמעון יש לו בקרקע דבר מועט שאין [בו] כדי חלוקה יעכב [את] ראובן מלחלוק עמו כלל וכלל אלא פשיטא הוא דמצי למימר כדפרישית ואח"כ יאמר ראובן לשמעון גוד ותקנה רביע שלי או אגוד ואקנה ג' רביעיות שלך:

טול אתה שיעור ואני פחות כו'. פסק האלפסי כרשב"ג דאמר אין שומעין לו וכן פסק המיימוני ור"ח פסק כת"ק במתנה אבל במכר לא דכל כה"ג לא שייך גוד או אגוד כיון דלא זבין מידי דחזי אלא דבר מועט דלא חזי לדירה והא דאמר ת"ק שומעין לו היינו במתנה דוקא ובעל העיטור פסק דהלכה כת"ק ל"ש מכר ול"ש מתנה ומפרש מילתיה דרשב"ג אי בדמי לית ליה למיתב משום [דליתא] דינא דגוד או אגוד וא"כ למסקנא דאסיק אמימר אית דינא דגוד או אגוד א"כ לת"ק שומעין לו משום דינא דגוד או אגוד וכתב רבינו מאיר נ"ל דהלכה כת"ק כיון דקא מתמה תלמודא מעיקרא דקאמר ה"ד אילימא כדקתני מ"ט דרשב"ג א"כ (*לא) מסתבר' ליה טעמא [*דת"ק ואע"ג דלבסוף מפרש תלמודא] (כלל. ואע"ג דלבסוף מפרש תלמודא) טעמא דחיקא ולענין פסק הלכה אסברא דמעיקרא סמכינן:

איכא מאן דאמר לא אמר דינא דגוד או אגוד אלא היכא דכל חד מינייהו אית ליה דמי והכי פר"ח ואלפסי חולק ורבינו יואל כתב בשם ריב"א כרב אלפס:

[רמז תקי] ובכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו אם הוא בכרך אחד מפני בזיון כתבי הקדש מיהו בשתי כריכות חולקים אם שניהם רוצים אבל אין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק ולהעלות בדמים אם כרך א' טוב מחבירו וכן כל הדברים דתרוייהו צריכי להאי וצריכי להאי בכה"ג לית דינא דגוד או אגוד אלא דוקא שאמר גוד אתה הכל או אני אגוד הכל כדמסקינן בהנהו תרי אמהתא חדא ידעה אפיא ובשולא וחדא ידעה למיעבד ביסתרקי [*תכשיט ספסלים שקורין טפי"ד. רש"י] ומסיק שאני הכא דהאי צריך להא והאי צריך להא וכו':

ירושלמי א"ר יהושע בן לוי כגון תהלים ודברי הימים אם אינו רוצה לחלוק אמרינן גוד או אגוד אבל תהלים ותהלים חולקין ור"ע אומר אפילו תהלים ותהלים נמי אין חולקים שמתוך שאין חולקים מתוועדים (כולם) יחד וגורסים:

פר"ח וכרך אחד דאין חולקין משום בזיון היינו כיון כשחותכין לב' בשביל החלוקה אבל אדם אחד אם בא לחתוך חותך ואין בו משום בזיון. פר"י. ודוקא ספרים שלהם שעשוים כעין ספר ונגללין יחד הוא דאיכא בזיון לחלוק אבל השתא שאנו קושרים הספרים בקונטרס ליכא בזיון כן משמע מתוך פירש"י שהזכיר ספרים בפירוש. וכבר היה מעשה בב' אחים שם האחד שמעון ושם השני יוסף והיה להם מקרא שנפלה להם בירושה ורצו לחלוק המקרא ונסתפקו אם בדבר זה איכא משום בזיון ולבסוף התירו לחלקה וחלקו הקונטרסים והיה קונטרס אחד (*המסיים) [*המסוים. מ"י] בו (*בצד) [*כרך] אחד שמעון היה כתוב בו [*מסוים] בסופו וקונטרס המתחיל בצד השני (מתחיל) [מסוים] בו יוסף והפילו גורל [*ונפל] של שמעון על שמעון וגורל של יוסף על יוסף:

[רמז תקיא] מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד דברי ר"מ ואע"ג דאי אפשר שלא יניח לפעמים נביאים וכתובים על התורה ובמגילה פרק בתרא משמע דאסור להניח ה"מ שתי כריכות אבל כריכה אחת אינו גנאי:

ר' יהודה אמר תורה בפני עצמו לא מפני [*שמא] יניח זה על זה דהא נביאים ע"ג כתובים וכתובים ע"ג נביאים לא אשכחן דאסור אלא היינו טעמא שלא יראה הכל תורה או הכל נביאים וה"נ טעמא דרבנן דאמרי כל אחד ואחד בפני עצמו כן פר"י ותימה על מה סמכו להדביק הכל יחד דהא קי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה ותו הא קי"ל הלכה כרבים א"כ כחכמים היה לנו לפסוק:

מניח בין חומש וחומש ד' שיטין [*כו'] ומתחיל מלמעלה ומסיים מלמטה (פי') ואין צריך להניח אותם ד' שיטין (אלא) ודוקא בין נביא לנביא דאיכא טעמא שאם בא לחתוך חותך אבל בין חומש לחומש לא וכן בין פרשה (פתוחה) לפרשה (סתומה) צריך להניח אע"ג דמסיים בסוף העמוד פר"י:

בס"ת מניח תחלתו וסופו כדי לגול עמוד ובשאר ספרים כדי לעשות היקף בתחלתן ובסופן כדי לגול עמוד דלתחלתו הוא נגלל. ורבינו שמשון פירש דאם כלן יחד אז (אין) נגללין מתחלתו לסופו כדי שתהא תורה מבפנים ונביאים וכתובים מבחוץ. וצריך לעשות עמוד מתחלתו וכדי היקף בסופו:

סליק פירקא :

פרק ב

[רמז תקיב] :

[דף יז ע"א] לא יחפור אדם כו' [*תוס'] בכל הני איכא בהו מיא ומשמע שצריך הרחקה [*וכתוב בתוס' וטעמא דצריך הרחקה] משום מתונתא:

ותימה לר"י דהא אמרינן בגמ' כל מרא ומרא קא מרפית לארעאי ויש לומר דאי לאו משום מתונתא לא היה צריך להרחיק ג' טפחים ופר"ח דאפילו ר' יוסי מודה בכל הרחקות דמתני' לבד מהני דפליג בהדיא תדע מדלא פריך אהנך דרישא לימא מתני' דלא כרבי יוסי כדפריך [*לקמן] גבי סולם ש"מ דבכולהו מודה וכן כתב רבינו ברוך ממגנצא אבל רש"י ז"ל פי' לקמן מתני' דלא כרבי יוסי ואע"ג דהרבה מתני' דלא כר' יוסי מי נימא דגם זאת דלא כר' יוסי ופי' רבינו מאיר [*דאפילו] מיא דלא קביעי יש להרחיק ג' טפחים מדתנן נברכת הכובסין וכן משמע מדפריך מחרישה תיפוק ליה משום זרעים תיפוק ליה משום מיא אלמא כיון דצריך להשקות אע"ג דלא קביעי מיא תדיר יש להרחיק:

מרחיקין את הסלעין כו' מ"מ מותר להטמין בהן חמין לשבת או משום שאין מוסיפין הבל [*או משום שמשברין את הקדירה. מ"י] או משום שמקלקלין את התבשיל והוה ליה מלתא דלא שכיחא ולא גזרו ביה רבנן:

[*זה מן התניא בדף י"ט רקיק אינו ממעט בחלון] חלון שבין ביתו לחבירו מביא את הטומאה אם הטומאה באחד מהן. וחלון העשוי לתשמיש שיעורה כפותח טפח וכשיתמעט מטפח אפילו משהו אין מביא את הטומאה ואם היא עשויה לאורה ובידי אדם שיעורו כסלע נירונית והיא כמקדח גדול שבלשכה שהוא יותר על סלע סתם ואינו מתמעט בכל שהוא אלא עד שלא ישאר רום אצבעיים על רוחב גודל. ומאור שלא נעשה ע"י אדם כגון חררוהו רמשים או שרצים שיעורו כמלא אגרוף של אבטיח שהוא כראש כל אדם. חישב עליו למאור שיעורו כמלא מקדח. לתשמיש שיעורו פותח טפח ואם הוא חלון העשוי לאויר שאינו לאורה ולא לתשמיש אלא לאויר לשמור בו גנות ופרדסים שיעורו כמלא מקדח בינוני פיר"י [*תוס' בד"ה רואין כל שאילו ינטל] וכל דבר דחזי ליה א"נ לא חזי ליה אך דלא מבטל ליה אינו ממעט בחלון ודוקא למעט בעינן דמבטל ליה אפילו כלי חרס אבל אם כלי חרס סותם לגמרי כל החלון אע"ג דלא מבטל ליה חוצץ בפני הטומאה ובלבד שלא יהא דבר המקבל טומאה וצריך שיוכל לעמוד שם בחלון בלא סמיכת דבר אחר ואם לאו אינו חוצץ. מיהו מירוח בטיט אינו צריך וכן דלת (שהגיעה) [ס"א שהגיפה] וסמכתה במפתח אם יכולה הדלת לעמוד בפני עצמה טהור ואם לאו טמא ואפילו מפתח שאינו מקבל טומאה וכלי עץ נמי העשוי לנחת לא בעי ביטול [*עכ"ל תוס' דף כ']:

[דף כ ע"ב] חנות שבחצר יכול למחות ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין כו' היינו בני אדם נכרים זולת בני החצר אבל אם מכה בפטיש או בריחיים אינו יכול למחות ולומר איני יכול לישן מקול הפטיש ומקול הריחיים ותינוקות הלומדים בביתו אינו יכול למחות ולומר איני יכול לישן מקולם אפי' באין מעלמא ומיהו בתינוקות דשוליא דנגרי או בסופר [שטרות] יכול למחות וכ"ש בתינוקות של עובדי כוכבים אבל בחצר אחרת מותר ואינו יכול לעכב עליו:

איני יכול לישן מקול הפטיש נראה לרבינו יואל דוקא בחנות שלו יכול לתקן מלאכתו בע"כ אבל בחצר אמרינן פרק חזקת הבתים [*דף נז] דכל שותפין מעכבין זה את זה חוץ מן הכביסה דאלת"ה קשיא אהדדי (*דהא) התם קאי אמתני' דקאמרינן היה מעמיד [*בחצר] תנור וכירים:

האי חמרא דידן אפילו קוטרא דשרגא קשי ליה כו'. נראה לר"י דדוקא נקט במתני' תחתיו אבל בסמוך לא אשמעינן דבעינן הרחקה ותימה לי מ"ש מבית הכסא דאפילו (*בכל חצירו) [*בשל חבירו] אסור:

[דף כב ע"א] [רמז תקיג] הנהו דיקולאי דאייתו דקולי בבבל נראה לר"י דוקא שאותן בני העיר המוכרים רוצים ליתן בזול כמו אלו המביאים הלכך יכול לעכב על אלו כדי שימכרו הם מהרה אבל אם היו רוצים ליתן יותר ביוקר מאלו אין יכולין לעכב שיאמרו אנשי העיר אנו רוצים לקנות כמו שאלו נותנים ואם תתנו כמותן הרי טוב ואם לאו בעל כרחכם ימכרו לנו ול"נ דהא אין להם דין [*אלא] על אלו המביאים ובסוף פ' הזהב פליגי ר"י ורבנן אם א' מן (*החיצונים) [*החנונים] יכול לפחות את השער:

[דף כא ע"א] [רמז תקיד] וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכור בו נראה לר"י דוקא לא ישכירה אבל למוכרה שרי ואינו יכול לעכב עליו ובתר הכי משתעי דינא בהדי לוקח אבל יכול לעכב מלמכור לעובדי כוכבים משום דלא ציית דינא:

[רמז תקטו] אמר רב הונא האי בר מבואה כו' יש מקומות [*בהגהות ב"מ סי' תרט"ז] שדנין דין מערופיא וכן ראיתי בתשובת רבינו יוסף ט"ע ומדמה לה לדגים דיהבי ציידא ויש מקומות שאין דנין ומתירין לישראל לילך למערופא של חבירו ולהלוות לו ולשחודי ליה (*ולאפקועי ליה) [*ולאפוקי מיניה] דאין כאן גזל דנכסי עובד כוכבים אנס היו הפקר וכל הוקדם בהם זכה בהם כדאיתא פרק חזקת הבתים וכן היה ר' אבא ור' אלעאי וכל רבותינו שוין בדבר ועוד ראיה מפ"ק דב"מ [*דף י'] דקאמר נפל לו עליה או פירש טליתו עליה מעבירין אותו הימנו:

[רמז תקטז] ומבוי הסתום מג' צדדין רק בצד אחד יכנסו לו ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח שאין העובד כוכבים יכול לילך אם לא ילך תחלה לפני פתח שמעון נראה דיכול לעכב עליו כדרב הונא עיין פח"ה גבי נכסי העובדי כוכבים כו' וגם בפרק האומר גבי רב גידל הוי מהפך כו' ופ"ק דבבא מציעא גבי המגביה מציאה לחבירו אביאסף:

[רמז תקיז] בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב ואי שייך בכרגא דמתא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב דס"ל כרבנן דלשכנו אינו כופהו אבל מספקא ליה אי בר מבואה (*אחרינא) דחבריה הוי נמי נקרא שכנו או לא. כתב אביאסף וז"ל ראיתי בפירוש ר"ת ואי שייך בכרגא דמתא שרוצה להיות שייך בכרגא לתת עמהן ולישא בעול כמו בני העיר מכאן ואילך לא מצי מעכב ויהיה כבני העיר ולהכי נהגו לגזור הקדמונים חרם על ישוב שע"י חרם כופין ולא מן הדין כדפרישית:

ורשאין בני העיר להסיע על קיצתן ולעשות תקנה ונ"ל על עצמן רשאין לגזור כל מי שיבא בעיר שלא מרצונם שלא ישאו ויתנו עמו ואם יש רב בעיר היה יכול לגזור גם על הבא בעיר לגור וחלה עליו גזירתו אם הוא תלמידו וראיתי בתשובות שבאו מאיי הים ששאלו זקני פרי"ש מחכמי רמי אם נמלכו הקהל והתירו גזירת חרם היישוב לראובן שנה הן חסר או יתר ושוב רוצים לגרשו ואינו נשמע לצאת מה דינו והשיבו קי"ל כר"ע דאמר פרק ארבעה נדרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו וה"נ ע"כ גזירתם בטילה לגמרי וא"צ עוד ראובן להתירם ואין נ"ל הך ראיה דהתם נדר בסתם מה' בני אדם ושוב נמצא אביו ביניהם ואמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם לא הייתי נודר כו' וכן בכל הדומה לו [אהא אמרינן] דכיון שמכולם נדר בסתם ונמצא נדרו בטעות והותר מקצתו הותר כולו אבל כשגוזרין (*גזירת הקהילות) [*גזירה על דעת הקהל] אין חלה מתחלה אלא כפי חפצם הן להתיר לגמרי הן לזמן מועט:

[רמז תקיח] והרב רבינו אביגדור כהן השיב וז"ל הדר בעיר אחרת אע"ג דשייך בכרגא דמתא דהכא ואם רצה לבוא ולהלוות בעיר הזאת הרשות בידו מכל מקום לא מצינו מכח ההלכה שיהא כאנשי העיר לשאת עמהם בעול אא"כ יהא בעיר י"ב חדש או קנה בית דירה ואפילו לדבר מצוה כגון תמחוי אין גובין ממנו כל זמן שלא דר שם ל' יום לכל הפחות ועוד שאינו עושה שום ריוח בעיר וגדולה מזו שנינו בתוספתא מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדים אותו לחפור עמהם בורות שיחין ומערות ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהם באותה העיר משעבדין אותו על הכל וליכא למימר דמיירי בלא שייך. דא"כ ליפלוג וליתני בדידיה אמאי קתני אם היה שרוי

עמהם ואע"ג דאיתא בפרק חזקת הבתים [*דף נה] פרדכת מסייע במתא היינו משום דדייר התם ואצילתיה במתא לפיכך צריך לסייע אע"פ שאינו עושה שום ריוח בעיר אמנם על המנהג לא אדבר ושלום אביגדור בר' אליה הכהן:

זילו זבינו חיותייכו עד דשקליתו אשראי דידכו אלמא חשו חז"ל לתקנת כל אדם לפי הענין:

[רמז תקיט] וכן נ"ל אם בורחים ליישוב מפני פחד וסכנה אין בני היישוב יכולין לעכב בידם מלהלוות ומלהרויח כשיעור חיותם וכפי טיפול ביתם עד שיעבור הזעם וכפי מיעוט ממונם שנושאין ונותנים בו יתנו עול עם בני העיר כדאמרי' ואי שייך בכרגא דמתא לא מצי מעכב ואין לחלוק בין היכא שאין יכולין לעכב בידו עד עולם לזה שיש לו לצאת כשיעבור הזעם שלפי רבוי העם מטיל עליהם המושל העול ודמי להא דאמרינן ומלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא:

ואמרי' פרק חזקת הבתים פרדכת מסייע במתא ע"כ לשון אביאסף:

וה"מ ביומא דשוקא כו' זילו זבינו שיעור חיותייכו מכאן פסק רבינו יצחק בר' אברהם שאם בני העיר יש להם שוק או יריד אין יכולין לעכב בני עיר אחרת מלבוא ולהלוות בעירם ולעשות שם סחורה כיון דהוי יומא דשוקא ועוד למדנו שאם רצו לכוף אדם שיצא מיישובם שאין יכולין לכופו עד שיפרעו לו חובותיו וירויח שם שיעור מחייתו:

[רמז תקכ] [*בתשובת מהר"ם] נשאל לר"מ על אודות ראובן שעשה צינור של אבנים בקרקעו אצל כותלו של שמעון והכותל של עצים ושמעון טוען שמזיקו בשעה שהנוטפים רבים על הזוחלים שהמים נכנסים בביתו והשיב נ"ל דאם ראובן הרחיק צינורו משמעון ג"ט אין לו להרחיק יותר אע"פ שמימיו מזיקין את שמעון ונכנסים בביתו דעל הניזק להרחיק את עצמו והרי הוא יכול לגדור כדאיתא פ' הבית והעלייה [*דף קיז] בהנהו בי תרי דהוו דיירי חד בעליונה וחד בתחתונה איפחת עליונה וכל אימת דהוי עלאה משי ידיה ונפלי מיא על תתאה (*ומוקים לה) [ומוקי ליה] בגמ' ר' אלעאי ואי תימא רב יוסף על התחתון לתקן ומסיק דסבר כר' יוסי:

[רמז תקכא] ומיהו ג"ט יש לו למזיק להרחיק עצמו דכל מידי דמתונא מזיק ליה לכותל ותניא מרחיקין את הגפת ואת המלח אות הסיד והסלעים מן הכותל ג"ט וה"ה לכל מילי דמתונא כגון מים וחול כדאיתא בגמ' פ' לא יחפור (*דף יט) לתנא [*דידן ליתני חול] ולוקמה במתונא ומשני הא תני ליה אמת המים אלמא אמת המים ונברכת כובסין ושיח ומערה דקתני ברישא [*גבי] כותל טיח [לאו דוקא] דהוא הדין שיש לו להרחיק מכותל בנין ותני להו ברישא והוא הדין בסיפא ואפילו מיא דלא קביעי צריך להרחיק ג"ט וכן

משמע מדפריך [*מחרישה] ותיפוק ליה משום מיא אלמא כיון דצריכי מיא להשקותם אע"ג דלא קביעי מיא תדיר יש למזיק להרחיק עצמו כל שכן בנדון זה דקביעי מיא טפי וכן משמע בתר הכי דמוקי ואת מימי רגלים מן הכותל ג' טפחים כששופכים אלמא אפילו לפי שעה גזרי בהו רבנן ואין לחלק ולומר דהתם שופכם בידים והוו גירי דיליה הא ליתא דאפילו ממילא גזרו רבנן כדאמרי' גבי מרחיקים הסולם וכו' לימא מתני' דלא כר' יוסי ומשני אפילו תימא רבי יוסי ומודה ר' יוסי בגירי דידיה דהא דזימנין דבהדי דמנח ליה קפצה הנמייה הכי נמי זימנין שנופלין בצינור עפר וצרורות והוא נסתם ומנקר אותו נמצא שמקרב המים בידים לכותל והוי גירי דידיה ותו דאפילו בלא מים יש לו להרחיק חפירת הצינור מן הכותל דכל מרא ומרא דקא מחי מרפי לארעא ומרע לאשיתיה. ועוד שצריך להרחיק ג"ט מפני הסיד שהצינור מתוקן בו [*פי' שסיד בעי ג"ט] ואין להקשות ולומר שאין צריך הרחקה אלא בכותל לבנים כדאמרי' פרק לא יחפור הא ליתא דלא אתא לאפוקי של עצים שהרי חלש הוא משל לבני. כדאמרי' פ"ק דב"ב דשל לבנים וכפיסין הוו ג"ט וקצת חשוב כמו חומת אבנים. ומה שטוען ראובן שאם יזיק את שמעון ישלם היזקו אפ"ה יש לו להרחיק עצמו ג' טפחים דתנן היה מעמידו בעלייה צריך שיהא תחתיו מעזיבה ג"ט ובכירה טפח ואם הזיק משלם מה שהזיק אלמא אע"ג דמשלם היזקא צריך להרחיק שזה יאמר איני חפץ לתובעו בדין הכי נמי יכול לומר שמא יפול הכותל מחמת מימא דידך ולא מצינא דמיטרח מיהו אם נתן לו רשות לסמוך אע"פ שלא החזיק שלש שנים לאלתר הויא חזקה כך פירש"י בפ"ק דבבא בתרא גבי אחזיק להורדי כו' דכל הני חזקה אינן של שלש שנים דלא שייך חזקה שלש שנים אלא במזיק בקרקע חבירו אבל לענין תשמיש שמשתמש בשל חבירו באותה שעה שמשתמש בפניו ושותק הויא חזקה לאלתר וכגון שטוען טענה חשובה אתה מכרת לי אתה נתת לי דהויא חזקה שיש עמה טענה אבל אם אמר נשתמשתי בפניך ושתקת אין זו טענה וכשטוען אתה נתת לי או מכרת לי צריך לישבע שבועת היסת כמו שכתב רב האי גאון וכן פי' ר"י והביא ראיה מפרק הכותב דתקנו שבועה על הקרקעות מדרבנן וכן פסק ר"י בשמעתא דרבה בר שרשום ודלא כפרשב"ם ושלום מאיר בר"ב:

השיב ריב"א על הכותל שבין שני השותפין ושניהם יש להם חלק בו אין אחד יכול לבנות כיפה בחצר שלו ולא שום דבר בלא רשות חבירו ואע"פ שקורות ביתו מונחין בו דלהכי דוקא אחזיק אבל לשאר דברים מצי למימר קא מרעת לאשיתאי וגם ראיה מפ' הבית והעלייה [*דף קטז] חייב להעמיד לו [*פרסקן] כל זמן שהדלת קיימת ואם זה יעשה כיפה וגם אותו שכנגדו יעשה גם הוא נמצא שהחומה תפול לארץ ומביא ראיה גם מן

הירושלמי כותל שבין שנים ר' אומר כולה לזה או כולה לזה ר' יוחנן אומר מחצה לזה ומחצה לזה מאי נפקא מביניהן נפקא לענין מציאה דלמר כולה שלו ולמר חציה שלו ומדלא קאמר נפיק מביניהן כיפה ולבנות בנין בחצר שלו שמע מינה דאפילו בחלקו אינו יכול לבנות שום דבר. מצאתי בתשובת הגאונים שאלו מקמי רב מתתיה גאון ראובן דאית ליה ביראה בצד מיצר שמעון וקם שמעון וחפר בית הכסא ומרחיק מן (*ביראה) [*הבירא] (*דראובן) תלא פושכי כדאמור רבנן לא יחפור אדם בור אצל בור חבירו אא"כ הרחיק ממנו ג"ט ואפ"ה קא מפסיד ליה לבירא דמיא אי דינא לארחוקי טפי או לא והשיב האי דאמור רבנן לא יחפור אדם בור כו' תנא בארץ ישראל קאי ותנא בור סמוך (*לחבירו) [לבורו] שהן מים מכונסין ולא תנא בור אצל בארו שבאר מים חיים ובארות רפיא ארעהון ועבידי דמלחלח ושואבות מים מזו לזו וצריכין הרחקה טפי אבל הבורות היו חוצבין בהרים ואין נופל מחיצה ביניהם סגי בהרחקה ג' טפחים דבהכי מחזיקין מימיהן אבל בית הכסא מבאר מים צריך הרחקה [אפילו עד עשרים] אמה או יותר עד כדי שלא יזיק לבאר ואין יכול לומר החזקתי דאין חזקה לניזקין וכ"כ רב עמרם והוסיף על דבריו מדלא יהבי רבנן שיעור היזק שיעור שלשה טפחים לכל הניזקין אלא לכל היזק שיעורא באנפי נפשה כדתנן נברכת הכובסין ג' טפחים כו' ואמרי' בגמ' [*דף יט] לא שנו אלא מן החמצן אבל מן הנדיין ארבע אמות כו' אלמא דכל חד שיעורא לפי נזקו וכן כל הנך דמתני' סולם ומזחילה שובך ונבילות והך דחפר שמעון גרע מבורסקי שצריך הרחקה עשרים אמה דבורסקי איכא ריחא ולא טעמא אבל בית הכסא סמוך לבאר איכא ריחא וטעמא ולרווחא דמלתא בעי הרחקה חמשים אמה כבורסקי:

וכמה אמר רב אשי כמלוא רוחב חלון. נשאל לרבינו מאיר בראובן הבא לסמוך כותל מן הצד לחלונו של שמעון והיה חלון שקוף מבחוץ ופסקו הדיינין להרחיק כמלוא חלון ושקיפתו. והשיב נראה לי על דבר השקיפה שנראה לכם שיש לראובן הבא לסמוך מן הצד להרחיק מן החלון כמלוא רוחב חלון ושקיפתו כיון דשקיפה צריך לאורה כך דעתי נוטה שאין צריך להרחיק מן השקיפה אלא מן החלון דכל היכא שבא למחות ואינו מוחה אין לו חזקה והכא בנדון זה אם שמעון היה לו חלון פתוח לחצר ראובן ולא היה לו שקיפה ובא לאחר זמן לעשות לבית חלונות שקופין אין ראובן יכול לעכב עליו דדוקא תנן קטן לא יעשנו גדול בר תרי לא יעשנו בר ארבע דמצי אמר ליה בפתחא זוטא מצינא לאצטנועי מינך אבל בשקיפה לא שייך האי טעמא דליכא למימר דבשקיפה שייך [נמי] האי טעמא דמתוך שהוא שוקף מבחוץ רואה בריחוק לצדדין יותר דהא ודאי ליתא דלהכי לא חשו רבנן (יודע) [תדע] דא"כ אפילו רצה להשקיפו מבפנים חבירו יעכב

עליו מהאי טעמא דמתוך שהוא שוקף עומד מן הצד ורואה בריחוק יותר ועוד לדבריכם אם בא להשקיף כל הכותל [מבחוץ עד חלון] חברו יעכב עליו מהאי טעמא אלא ודאי אינו יכול למחות השקיפה וכיון שאינו יכול למחות אין לו חזקה כאמרי' לקמן פ' חזקת הבתים למעלה מארבע אין לו חזקה ואין יכול למחות דהא בהא תליא וא"כ לא ירחיק מן החלון אלא כמלוא רוחב החלון ולא השקיפה. ומה שדקדקתם שמבחוץ מיירי דומיא דמתני' מכנגדו ארבע אמות דהיינו מבחוץ הכי נמי מלא רוחב מן הצד מיירי מן החלון דמבחוץ דהיינו מן חור החלון ושקיפתו. מה דיוק הוא דמכנגדו אין שייך לחלק בין חור החלון לשקיפה אדרבה [*דוק] לאידך גיסא (דוקא) מה שכנגדו אין מרחיק אלא כנגד חור החלון דכל עובי הכותל עד לחוץ חור החלון הוא הכי נמי מן הצד וק"ל ועוד דלפי' מתני' [*נמי] על כרחך מן הצד כדפרישית לעיל. ושכתבתם כמלוא רוחב חלון כמה הוא מתוך הערוך משמע דהיינו טפח דלא בעי למימר כשיעור כל החלון לפי מה שהוא גדול הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו אלא ה"פ כמלוא רוחב חלון קטן וסתם חלון שבקטנים לא הוי בציר מטפח וז"ל הערוך בערך מדד אמר רב זביד ממדד את כותלו ויורד [*פי' דלא אמרו די בטפח לחוד אלא במשפע ויורד מ"י] שאין יכול לעמוד ומחליק ונופל עכ"ל הרי משמע בהדיא דהרחקה לא הויא אלא טפח בין בחלון גדול בין בחלון קטן וי"ס דגרסי כן בהדיא וכמה כמלוא רוחב חלון טפח בעיר חדשה:

יש לפרש האי חדשה וישנה כי ההיא דפ"ב דכתובות גבי תלוליות דמפרש חדשה תוך נ' (אמה) שנה:

[דף כג ע"א] אין חזקה לניזקין אומר רבינו תם דאפילו אם הקנה יכול לחזור בו דקנין טעות הוא דקסבר היה שיוכל לקבל ועכשיו אין יכול ולא נראה לר"י דמדקתני אין חזקה לניזקין איכא למימר הא ראיה יש כדדייקינן פ' חזקת הבתים גבי אין לאיש חזקה על נכסי אשתו הא ראיה יש:

ופי' רבינו יואל בשם ריב"א אם מחל בעדים הויא חזקה אפילו בלא קנין ולא נראה לר"י [דאם] אדם מוחל לחבירו בלא משיכה ובלא קנין אינו מועיל לכך נראה לר"י דבקנין גמור מיירי:

בקוטרא נראה לר"ת דוקא קוטרא דכבשן שהוא גדול ומזיק ביותר כדאמרינן פ' מרובה [*דף פב] אין עושין כבשונות בירושלים מ"ט משום קוטרא. ודוקא בית הכסא דידהו שהיה למעלה מן הקרקע והיה מסריח ביותר אבל שלנו שהוא מכוסה יש להם חזקה ויש חולקים עליו:

וז"ל ספר המצות וכן פי' המיימוני פרק י"א דשכנים כל הרחקות האמורות בפרק לא יחפור אם לא הרחיק וראה חבירו ושתק הרי זה מחל ואינו יכול לחזור ולכופו להרחיק והוא שיראה ממנו שמחל כגון שסייע אותו ביד או שאמר לו לעשות או שראהו בונה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא מיחה בזה שכל המחזיק בנזק זכה בו בד"א שיש חזקה לניזקין בשאר הניזקין אבל אם החזיק בארבע ניזקין ואלו הן עשן וריח (*ובית) [*בית] הכסא (*לגבי אסטניס) ומלאכה שמעלה אבק [וכיוצא בו ונדנוד הקרקע] (*מנדנד) [*שמנדנדת] חצר חבירו עד שמכח המכה מתנדנדת כסוי חבית ע"פ חבית שכל אחד מאלו הוי כמזיק את חבירו בחציו ועל המזיק להרחיק עצמו בארבע ניזקין הללו ואפילו שתק הניזק שנים הרבה חוזר וכופהו למזיק להרחיק וכן היזק ראיה במקום שצריך מחיצה כופהו לעשות בכל עת שירצה ומה שנשתנו ארבע ניזקין הללו משאר ניזקין לפי שאין הדעת סובלת ניזקין אלו וחזקה שאין מוחל שהיזקן היזק קבוע ואם קנו מידו שמחל בנזקים אלו אינו יכול לחזור בו:

הורו הגאונים שבני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהם אומן ולא מיחו והרי הוחזק ויצאו ונכנסו העם לקנות ושתקו בדבר זה יש להן לומר בכל עת אין אנו יכולין לישן (לא) מקול הנכנסים ויוצאין והרי הן כעשן וכאבק שהזיקו קבוע:

מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתח חלון או שהעביר אמת המים או לא הרחיק מה שיש לו להרחיק והרי המזיק טוען אתה אמרת לי לעשות או מחלת לי אחר שראית הנזק ושתקת ולא מחית בי והניזק אומר עכשיו הוא שראיתי ולא ידעתי מקודם או שאמר כשראיתי מחיתי בך ואמרת עתה ארחיק ואסתום ודחית אותי מיום ליום עד שקבעת היזקא בכל אלו על הניזק להביא ראיה ואם לא ישבע המזיק היסת ויפטר. המזיק בנזק שאין לו חזקה כגון עשן וכיוצא בו וטען המזיק שקנה ממנו מידו של ניזק על המזיק להביא ראיה ואם לאו ישבע הניזק היסת שלא קנה מידו ויסלק הלה היזקו עכ"ל ספר המצות:

[דף כד ע"ב] אם האילן קודם קוצץ ונותן לו דמים וקוצץ ברישא כדמפרש בגמ' משום קדרא דבי שותפי לא קרירא ולא חמימא ובני העיר היו מתרשלין לכך יקוץ ואח"כ יגבה:

[רמז תקכב] קצת סמך יש מכאן שנוהגין בכל הקהלות שיחיד המדיין עם קהלו עבור עניני מסים שהקהל גובין ממנו המס תחלה ואחר כך אם ירצה ירדו עמו לדין ואם נטלו שלא כדין יחזירו לו ע"פ ב"ד והקהל רוצים להיות מוחזקין ותופסין ונתבעין ולא תובעין דאל"כ לא היה תקנה לרבים שכל אחד יעשה עולה ויחשוב בלבו מי יתבענו לדין מאן פייס מאן שביק קדירא דבי שותפי כו' להכי יש לנו להחשיבן מוחזקין דאשכחן בכמה

דוכתי דחשו חכמים להפסידא דרבים דהא אמר מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו כגון מי שהיה דרך הרבים עובר בתוך שדהו ונטל ונתן להם מן הצד וכיוצא בו וכתב רבינו מאיר כי מנהג תורה הוא ויש להם על מה שיסמכו מהא דאמרי' פרק הרבית [*דף עג] אמר ליה רב פפא לרבא חזי מר דבי ר"פ בר אבא דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו כו' עד אמר רב ששת ומוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לישתעביד למאן דיהיב כרגא ומדקאמר אבי טפסא דמלכא מנח אלמא חשיב המלך כמוחזק במס של כל אחד ואחד וכל היכא דאיכא שום ספיקא ושום טענה שאינה ברורה ליחיד ליפטר מן המס אמרינן דינא דמלכותא דינא ומוהרקייהו בטפסא דמלכא מנח עד שיברר הדבר שהוא פטור. ואם יש מנהג בעיר שהם נגררים אחריו ילכו אחר מנהגם כדאמרי' פ' הפועלים וליחזי היכי נהוג וליחזי מהיכא אתו או אם הדין כך שיש עסק שבועה ביניהם הרשות ביד הקהל לישבע או להפכה על שכנגדן שכל שעה ידן על העליונה אבל אמנם חייבים לעשות לו דין דאטו משום דרבים נינהו יגזלו ליחיד :

[דף כו ע"א] לא יטע אילן סמוך לשדה חבירו אבל אי נטע גרעינין ממילא קא רבי ולא גירי דידיה הוא :

[דף כה ע"ב] תני ר' יוסי מתיר בחרדל וקיימא לן כר' יוסי ולענין חרדל ודבורים נמי מסתברא דהלכתא כוותיה דהא אוקימנא מתני' בלוקח וליכא חד מינייהו דקדים [עיין ברב האלפס]:

סליק פירקא:

פרק ג

חזקת הבתים :

[דף כט ע"ב] ומודה רב הונא בחנוותא כו. [רמז תקכג] וה"ה בחנוני שעשה [מבית] חנות ואינו משתמש בו אלא בימים אם יש לו עדים שהחזיק בו שש שנים הוי חזקה אע"ג דהלילות מפסיקות ומיהו בג' שנים לא סגי דכיון דבית הוא ורגילין שאר בני אדם לדור בו ימים ולילות [ואע"ג] שהוא חנוני ואין דר בו אלא בימים למכור לחם ויין לא הוי חזקה אלא בשש שנים אבל חנות ממש שאין רגילות לדור בו אלא בימים למכור לחם ויין הויא חזקה בשלש שנים גרידא:

הא נוגעין בעדות הן מיהו אם (יש) [אין] בני אדם יודעין [שיש כבר זמן גדול] שיצאו מן הבית [רק הם בעצמם] ומעידין שהיו דרים בו מכחו ונותנין לו השכירות נאמנים כיון שאין ידוע שדר בתוכו כי על פיהם אינם נוגעין בעדות (הוי) דאי בעי הוו שתקי:

בשכונה גואי הוינא כו' פי' והיה דרכי עליך ונראה שיש לו עדים דבשכונה גואי הוה אבל לא היו יודעים העדים באיזה דרך היה יוצא דאי לא הוו עדים כלל שהיה בשכונאי גואי א"כ מאי קאמר רב נחמן זיל ברור אכילתך אטו יש להם [לעדי חזקה] לידע שלא היה המערער [בבית] באותן ג' שנים ואם יאמר המערער הייתי עמך שני ימים שאין לך עכשיו ג' שנים שלימות והעדים אינם יודעים וכי יפסיד ורבינו מאיר פי' בתשובתו דהא דאמר בשכונא גואי הוינא פירוש כגון שאמר הייתי משתמש בכל הבית החיצון בכ"מ שהייתי חפץ להשתמש וכשהיינו באים אני ואתה להשתמש במקום א' היית נדחה מפני הלכך לא חששתי למחות:

[דף ל ע"א] מפלניא זבינתיה דאמר ליה דזבנא מינך וא"ל ומי לא מודית לי דהאי ארעא דידי הוא ואת לא זבנתא מנא פסק האלפסי וכן רשב"ם דאי אית ליה סהדי דדר ביה המוכר חד יומא ואכל הקונה שני חזקה או אי טעין ואמר קמאי דידי זבנה ממנו המוכר וקניתיה ממנו ואכלתי שני חזקה נאמן המחזיק מגו דאי בעי אמר מינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה כדבעי למימר לקמן בההוא דדר בקשתא דעיליתא כו' ופי' ר"י דה"ה אם אמר מעיקרא קמאי דידי דר בו חד יומא שיהא נאמן במגו אבל מעתה אינו יכול לטעון לא קמאי דידי זבנה ואף לא קמאי דידי דר בה חד יומא שיהא נאמן במגו דאי בעי אמר מינך זבינתה או לא היתה שלך מעולם דהא השתא בטיל ליה מגו שכבר קדם והודה שהיתה שלו וגם הודה דלא מיניה זבנה וכן מוכח לקמן גבי ההוא גברא דדר בקשתא דעיליתא כו' עד אתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה אי אית לך סהדי דדר ביה ההוא גברא אפילו חד יומא משמע דוקא אית ליה סהדי הא איהו לא הוה מהימן במגו דאי בעי אמר זבינתה מינך כיון דכבר הודה לו דלאו מיניה זבנה. ועוד ראיה מפ' שבועת הדיינין מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור ופריך בגמ' למ"ד המלוה חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים והא הכא כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי וקתני דפטור מאי פריך שאני הכא דאי בעי אמר להד"מ אלא ודאי מגו כה"ג לא אמרי' כיון דבשעה (שתבעו אומר) [שטוען] נתתיו לך לא היה יכול לומר להד"מ כה"ג לא אמרינן מגו שכבר הודה ועוד ראיה מפרק זה בורר בסופו גבי ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה ועיין שם ומספקא ליה לר"י היכא דאייתי ההוא גברא סהדי דדר ביה המוכר חד יומא אי הוה מוקמינן ליה לארעא בידיה היכא דלא אכלה שני חזקה:

[רמז תקכד] ונשאל לרבינו מאיר על ראובן שטען על שמעון הפקדתי בידך חגורה של כסף ובת נפש של זהב ושמעון משיבו אשתך הפקידה אותם בידי קודם שנשאת' על תנאי שלא יהא לך רשות בהם וליתנם לבניה הראשונים שהיו לה מבעלה הראשון ועתה נפטרה זוגתך ורוצה אני לקיים צוויה ופסקתם שישבע שמעון שהוא כדבריו ויתן הפקדון ליורשי האשה ויורשי האשה היו באותו מעמד כשנפסק הדין. ויהי ממחרת כשהיה לו לשמעון לישבע אמר שמעון זוגתי הזכירה הדברים שודאי כן הוא כדברי ראובן שהוא נתנם לי מידו אחר שנשא את זוגתו הואיל ויש לי לישבע לא אשבע כי אם באמת ואמרו יורשי האשה כבר הודה לנו בפני ב"ד שהחפצים הם שלנו. והשיב נ"ל דשמעון נאמן בשבועה כדבריו האחרונים לומר טעיתי מלפנים ועכשיו נזכרתי במגו דאי בעי אמר החזרתי ליורשי האשה משעה שנפסק הדין ואילו אמר החזרתי להם החפצים והיורשין אומרין לא החזיר לנו שבועה בעי השתא נמי נשבע להם שכן הוא כדבריו האחרונים שמתחלה טעה ואע"ג שטעיתי טענה גרועה היא מ"מ כיון דאיכא מגו נאמן כדאשכחן בתלמוד טובא טענות גרועות דבלאו מגו לא מהימנינן ליה ועל ידי מגו מהימנינן ליה ואפי' איניש דעלמא שאינו לא התובע ולא הנתבע כי ההיא דס"פ זה בורר גבי ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה והימנה ר"נ במגו דאי בעיא קלתיה וליכא למימר דלאו מגו טוב הוא דדמיא למגו דהעזה דכי אמר טעיתי אין שכנגדו יודע שהוא משקר ואילו אמר החזרתים להם ליורשים היורשין היו [יודעין] שהוא משקר אי משום הא לא אריא דאפ"ה אמרי' מגו כמו שהוכיח ר"י מפ"ב דכתובות גבי שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו דהיכא דליכא עדים שהוא של אביו נאמן לומר לקחתיו ממנו מגו דאי בעי אמר לא היתה של אביך מעולם אע"ג דבטענה דקא טעין לקחתיה ממנו אין שכנגדו יודע שהוא משקר אבל אי טעין לא היתה של אביך מעולם ידע דמשקר אפ"ה אמרינן מגו. וועוד יש להאמינו ולומר השתא טעיתי מעיקרא מגו דאי הוה בעי אמר השתא נאנסו או נגנבו מידי משעה שנפסק הדין כי אז היה פטור בשבועה שנאנסו או נגנבו וגבי טענה זו אין שכנגדו יודע אי משקר השתא נמי יהא נאמן לומר טעיתי ואע"ג דסוף פ' קמא דגיטין גבי הנהו גנאי דעבוד חושבנא כו' עד ולא פש גבאי ולא מידי ופי' ר"ת ורבינו חננאל ובעדות ברורה שטעה אבל בלא עדות לא מהימנינן ליה לומר טעיתי במגו דאי בעי אמר פרעתי אח"כ והביאו ראיה מפ' שבועת הדיינין דתנן א"ל מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב משמע דחייב משום דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי אלמא אינו נאמן לומר אין לך בידי כי טעיתי דמגו דאי בעי אמר פרעתי אחרי ההודאה והא דאמרי' פ' גט פשוט שכיב מרע שאמר תנו מנה

לפלוני ואמרו היתומים חזר ואמר לנו פרעתי אין נאמנין פי' אבינו אמר טעיתי כי פרעתי אין היתומים נאמנין משמע אבל השכיב מרע אי הוה קמן הוה נאמן לומר טעיתי שאני שכיב מרע דאין דעתו צלולה ורגיל לטעות וכן פר"י לקמן ס"פ גט פשוט מ"מ חזינן דלא מהימן לומר טעיתי במגו דפרעתי דשאני התם דההוא דטען דטעה בעל דין גופיה וכיון דהודה [מעיקרא] הוה ליה הודאת בעל דין כק' עדים דמי ואילו יש עדים שמעידים עליו שלא טעה ויודעים שהוא חייב להם והוא אומר העדים משקרים כי לא הייתי חייב לא מהימנינן ליה לומר העדים טעו במגו דאי בעי אמר העדים אומרים אמת אבל אח"כ פרעתי. מ"ט מגו במקום עדים לא אמרינן השתא נמי דהודאת פיו כמאה עדים [*דמי] מגו במקום הודאת פיו לא אמרי' אבל הכא דהנפקד אינו בעל דין ממה נפשך בין לטענה קמייתא בין לטענה בתרייתא הוא מודה בחפצים שאין לו להם כלום נאמן במגו ושלום מאיר בר"ב:

[רמז תקכה] עולא אומר טוען וחוזר וטוען כתב הריב"ם דיכול לחזור ולטעון בכהאי גוונא דאינו סותר טענה הראשונה הואיל שנתן אמתלא לדבריו דמה שטען טענה ראשונה דעתו היתה על האחרונה כדמסיק ואמר האי דאמר של אבהתיה כו' נהרדעי אמרי אינו חוזר וטוען כלומר [*אינו יכול לחזור ולטעון (ולא ליתן) אמתלא] לדבריו הראשונים אלא סותר הוא טענתו הראשונה ולאו כל כמיניה הואיל והעדים הכחישוהו בטענה ראשונה מיהו דוקא (*כשהוכחש טענה) [*כשהכחישוהו בטענה] ראשונה בעדים אז אינו יכול לחזור ולטעון טענה אחרת שסותרת הראשונה אבל היכא דלא הוכחש בטענה ראשונה מכח עדים וחזר וטען מעצמו בהא מודו כולי עלמא דיכול לחזור ולטעון טענה אחרת אע"פ שסותרת הראשונה הואיל שבראשונה לא הודה לחייב עצמו אלא בטענה אחרת היה פוטר עצמו ועתה מודה שבשקר היה פוטר עצמו בטענה ראשונה אלא בזאת טענה שניה הוא מאמת עצמו דמה לו לשקר אם היה רוצה היה עומד בכפירת טענה ראשונה עכ"ל ריב"ם:

[רמז תקכו] ומעשה היה בראובן שתבע שמעון לדין וטען הפקדתי בידך חפץ תנהו לי ושמעון השיב החזרתיו לך וחייבוהו ב"ד לישבע שהחזירו וחזר שמעון ואמר איני חפץ ליפטר בטענת שקר אך האמת אגיד ואשבע שאותו חפץ שמסר לידי שמרתיו כדרך השומרים ולא פשעתי בו ונאבד עם שלי ושאלו לראבי"ה והשיב דעתי נוטה שישבע אם הוא כדבריו האחרונים ויפטור דלא מיבעיא אם הוא מתקן דבריו הראשונים שחוזר וטוען אלא אפילו היכא שמכחיש דבריו הראשונים דהא דקי"ל דאינו חוזר וטוען ה"מ אם חזר מדבריו הראשונים מכח עדים כי ההיא (*דאמר) [*דאייתי סהדי] דאבהתיה הוא

וחזר בעל כרחו מדבריו הראשונים וליכא מגו אבל הכא שחזר וטען מעצמו מגו שהיה יכול לעמוד בדבריו הראשונים ולישבע וליפטר ישבע נמי כדבריו האחרונים האמת ויפטר דכל היכא דשני טענותיו באין לפטור חוזר וטעון ע"י מגו אע"ג דטענה האחרונה סותרת הראשונה:

[דף לג ע"ב] נסכא דר' אבא וא"ת וליהימניה במאי דאמר דידי חטפי בשבועה במגו דאי בעי אמר לא חטפי דהיה נאמן בשבועה דבכה"ג אשכחן מגו גבי שבועה ס"פ המוכר את הבית גבי המפקיד אצל חבירו בשטר וי"ל שהוא ירא לשקר בדבר שהעד מכחישו כדאשכחן גבי רבה בר שרשום שאמר לקוחה היא לא מצית אמרת דנפק עליה קלא ועוד תי' ר"י דלא היה רשאי לומר להד"מ שהיה ירא שמא יבא בעל דבר והעד שניהם ויפסלוהו לעדות ולכל דבריו שהרי שיקר כי גם בעל נסכא יכול לפסלו כדאשכחן פ' זה בורר דאמר מינאי דידי גנב קתא דבורטיא וכו':

[רמז תקכז] ונשאל לר"מ באלמנה סרח בת אשר שטענה על ראובן אחי אביה מן האב ולא מן האם [*על] קרקעות ומטלטלין וספרים של זקני יעקב אביו. (ואמו) אמרה אשתו של זקני יעקב לא נשבעה על כתובתה ונשאר בידה הרבה יותר מכתובתה וראובן השיב אמרה לי [אמי] שלא הניח לה אבא מרי (מטלטלין) רק כדי פריעת חובותיו ובית וספרים וכרמים. הבית והכרמים נתן לה במתנת בריא בשטר ולי נתן הספרים הכל מפורש בשטר ופטר את אמי מכל שבועות ואם היה לאמי משלו כלום מחל לה הכל וגם לשאר אחי נתן לכל אחד ספר וכתבו כולם שטרות על שמם וגם את ובעליך כתבתם שטר מתנה ומחילה עכ"ל השאלה. והשיב הר"ם אם החזיק הבן בקרקע ג' שנים משמתה אמו נראה כי אז היה הדין פשוט שאין מוציאין אותו מידו דנאמן לומר ראיתי שטרות שאבי נתן לאמי במתנה גמורה או אחי ושאר היורשין האמינו את אמי שאין לה יותר מכדי כתובתה ומחלו לה השבועה מגו דאי בעי אמר אנא זבינתיה מינייכו ואכלתינהו שני חזקה שהרי זאת סרח האלמנה היתה גדולה במיתת (*הזקינה) [*זקינה פי' יעקב אבי אמה] הלכך שייכא חזקה בחלקה ואפילו בלא שבועה היה ראוי לומר דמהימן ואע"ג דאילו טען ראובן מינייכו זבינתינהו שבועה מדרבנן בעי כמו שהוכיח רב האי גאון מפרק הכותב ולא כפי' רשב"ם גבי עובדא דרבה בר שרשום. מ"מ היה נראה דהשתא מיהא דטעין נתנן לאמי במתנה ויש לי עד א' שכן הוא נאמן בלא שבועה כדפר"ת פ"ק דב"מ דכל מי שהעד מסייעו פטור משבועה. ועוד ראיה (*מפרק) [*כתבתי פ'] הכותב [*מ"מ הכא אין נראה להאמינו בלא שבועה דהא דעד א' קם לפטור מן השבועה ה"מ היכא דמתוך [*דברי העד ודברי התובע והנתבע מחייבינן לנתבע לישבע ובלא מיגו נמי מהימנינן ליה

בשבועה אע"ג דאיכא עד אבל הכא דלא כו'. כן הגירסא במ"י] דברי העד ומדברי התובע והנתבע (*לא מחייבין) [מהימנינן] לנתבע ובלא מגו נמי מהימנינן ליה כיון דאיכא עד בשבועה אבל הכא דלא מהימנינן ליה לנתבע [*פירוש היינו אבי אביה] אע"ג דאיכא עד אחד כדבריו אלא ע"י מיגו משום דקרקעות בחזקת בעליה קיימין דלא מפקינן מיניה מחזקתו ע"י טענת תובע ועד א' אלא ע"י מגו דאי בעי אמר זבינתיה וא"כ לא מהימן אלא בשבועה דאילו אמר זבינתיהו לא שבועה בעי השתא נמי שבועה בעי ואין לומר דלא קנתה האשה אם (לא) כתב לה כל נכסיו דלא עשאה אלא אפוטרופוס כדאמרי' פ' מי שמת דהא הכא איכא שיור דנתן ספריו לבני ראובן וקי"ל פרק מי שמת דאפילו מטלטלין הוי שיור ואין לומר דליכא מגו דאילו אמר זבינתיהו מינייהו ואכלתינהו שני חזקה לא מהימנא דשותפין לא מחזקי אהדדי דהא כדאית בה דין חלוקה וכדנחית לכולה מחזיקין כשינויא דרבינא דלקמן [*פ' ח"ה דמ"ב] ואם לא החזיק בה ראובן ג' שנים משמתה אמו אע"פ שהחזיקה [*בהן] אמו ג' שנים אין טוענין ליורש זה כיון דאמו לאו בת חזקה היא בהני נכסי כיון דאית לה מזוני מזוני היא דקאכלה כדאמרי' הכא בפירקין ולא האשה בנכסי בעלה ואפילו היכא דיחד לה ארעא למזונותיה לא קפיד בעל אי מחזיקה בב' וג' קרקעות לצוך מזונותיה הכא נמי לא קפדי עלה היורשין למחות ומניחין הכל למזונותיה בידה כיון דמזוני קא אכלה מדידהו בתנאי ב"ד ולא דמי להא דאמרי' לקמן אשה שנתגרשה ובן שחילק הרי הן כשאר בני אדם ומוקי לה במגורשת ואנה מגורשת אע"ג דהוא חייב במזונותיה יש לה חזקה בנכסיו שאני התם שהיא שנואה ואינו נותן לה מזונות בריוח ולואי שיתן לה בצמצום כשחייבוהו ב"ד אבל היכא דאינה שנואה כגון דאינו מגרשה כלל וכן היתומים שחייבים בכבודה (*דאורייתא) [*מדאורייתא] ואפילו באשת אב שאינה אמם כדאיתא פרק הנושא לא קפדי עלה ואין לה חזקה בנכסייהו. ועוד הויא כמו אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית והיו אונית ושטרות יוצאות על שמה דעליה להביא ראיה ואע"ג דאמר שמואל ומודה לי אבא שאם מת על האחין להביא ראיה י"ל דלא דמי דהתם דוקא שלא היה הדבר ברור שהיו הנכסים הכתובין בשמו של אבי יתומים אלא שאנו מדמים מאומד הדעת לומר כן אבל הכא דידוע דהני קרקעות היו של יעקב אפילו לאחר מיתתה עליו להביא ראיה אע"פ שיש לו עד אחד דעד אחד להוציא ממון לאו כלום הוא אבל אם בחייה חפרה בהן בורות שיחין ומערות או מכרה מקצתן דהוי כמו חפרה בורות שיחין ומערות נראה דיש לה חזקה דכל כה"ג אמרי' גבי בעל אע"ג דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו היכא דחפר בהן בורות שיחין ומערות יש לו חזקה דהוי לה למחויי כ"ש הכא דה"ל ליורשיו למחויי והא דיש לה חזקה אם חפרה

בהן בורות שיחין ומערות וכיוצא בהן ה"מ כשהחזיקה מכאן ואילך ג' שנים ועל ספרים שהיא תובעת נראה דאי ליכא סהדי שהיו של (*זקינו) [*זקינה ישבע] הוא שאביו נתנן לו ואז יפטר אבל הספרים שיש עדים שהיו של זקינה ועכשיו רואים אותם בידו לא מהימן לעכבם בשבועתו מידי דהוה אאומן דאין לו חזקה במידי דבר אומנותו אפילו מסר לו שלא בעדים היכא דאיכא ראיה ושאר דברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואומר לקוחין הן בידי אינו נאמן דתלינן בתורת שכירות או שאלה אתיא לידיה ה"נ אמו שהיתה נותנת ונושאת בתוך הבית ונטלתן אחר מיתת אביו ובמיתתה נטלן הוא כדפירשתי לעיל דאשה הנושאת ונתנת בתוך הבת [*אם נטלה אחר מות אביו ובמותה נטלן הוא וכדפי' לעיל האשה הנותנת ונושאת בתוך הבית עליה כו' מ"י] להביא ראיה ואפילו כי מתה על היתומים להביא ראיה בכה"ג בדברים הידועים שהיו של יעקב ולא מצי לישבע שבועת יורשים וליטלן בכתובת אמו דהא קי"ל כרב ושמואל דכל היכא דמית לוה בחיי מלוה אין אדם מוריש שבועה לבניו וליכא למימר ה"מ היכא דלא תפישי אבל הכא תפישי (*ומב"ש) [*וכב"ש] דסברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי ואמר פרק כל הנשבעים דיורשין נשבעין ונוטלים אפילו היכא דלא תפשי נשמע לב"ה היכא דתפסי הא ליתא דלב"ש כיון דסברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי הלכך נשבע דתפישה מעליא חשובה אבל הכא [*לב"ה] כיון דנכסי בחזקת יתומים קיימי ותפישתן לאו כלום היא כדפרישית דאמו תפשתו במות אביו והוא תפש במיתתה מדמינן לה לאומן ולדברים העשוין להשאיל ולהשכיר והדומים להם דאין בתפישתן ממש וכל מה שכתבתי בסרח בת אשר דזימנין דגובה היינו בשבועה שהרי הוא טוען שנתנה ומחלה והרי היא כופרת א"כ לא תטול כלום מה שכתבתי אלא בשבועה שתשבע שלא נתנה ושלא מחלה מחלקה כלום ושלום מאיר ב"ר ברוך:

[דף לד] [רמז תקכח] לישתבע כ' אביאסף וז"ל רבותי פירשו דלישתבע דקאמר ר' אמי לישתבע להכחיש העד המעיד שחטף והוא אינו יכול לישבע שלא חטף שהרי אומר אין חטפי ודידי חטפי וזקני ראב"ן הקשה על זה חדא דלא הל"ל ה"ל כגזלן אלא הל"ל לישתבע הרי הודה שחטף ותו כל היכא דאינו יכול לישבע להכחיש העד מי הוה נפסל הלא אם העד העיד שנתן ראובן לשמעון לראות זאת הנסכא ועכבה ואמר שלי נתן לי והרי הודה לדברי העד שנתן וכי לא ישבע ששלו קבל מידו הלא יש כאן מגו שיכול לומר לא נתן לי כלום משתבע ששלו נמי קבל ופטור וא"כ בחטפי נמי ל"ש אלא ע"כ אין הטעם כדברי רבותי אלא הכי פירושו ה"ל כגזלן שהודה לדברי העד שדרך חטיפה ודרך גזלנות באה לידו ואילו היו ב' עדים חייב לשלם השתא נמי אינו יכול לישבע ואפילו

לרבא דאמר פ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבעני לרצוני ה"ל רשע ואין אדם משים עצמו רשע הכא דאיכא עד אחד [*בהדיה] פסיל לנפשיה וכן הדין התם ברביעה אם היה עד א' עמו פסול והיינו דקאמר ה"ל כגזלן פי' לענין ממון (*וכשנגדו) [*שא"צ שכנגדו דהא אין צריך הכא שכנגדו לישבע וליטול דמלתא דלא שכיחא הוא שיטעון חטפי ודידי חטפי ולא דמי לשאר גזלן דשכנגדו נשבע ונוטל דהתם כו' מ"י] נשבע ונוטל דהתם [גבי חשוד] תקינו רבנן מפני שפסול לכל שבועות והיו רבים קופצין עליו לתבוע מה שלא היה אבל הכא אינו פסול לכל השבועות ודברים הללו רפוים הם בידי ויש להשיב עליהם והמבין יבין עכ"ל אביאסף ומה שפסק ראב"ן דכשנגדו אינו צריך לישבע ראיה שלו מפרק שבועת העדות דקאמר הכל מודים בעד א' דר' אבא פי' שאם השביע עד חייב משום דקא מפסיד ליה ממונא ואי ס"ד דשכנגדו נשבע ונוטל אמאי חייב לימא ליה מי יימר דהות משתבע וכן פסק רשב"ט וכן [*פסק] בס' החכמה פרק השואל [וכ"כ] הרב רבי מאיר הלוי בשם ריב"ם וכן משמע במיימון פרק י"ג בהלכות מלוה וכן דן ר"מ ורב האי כתב בשערי שבועות דרשאי להחרים חרם סתם על הנוטל ממנו דבר שאינו שלו:

[רמז תקכט] מצאתי ראובן השכיר ביתו ללוי (*י') [*לעשר] שנים ונתן לו לוי השכירות של [*כל] העשר שנים והיה באותו בית ב' שנים וקנה לוי בית אחר ונכנס בו והשכיר אותו בית שהיה מושכר לו לשמעון ועכשיו תובע ראובן לשמעון מה אתה עושה בביתי ושמעון משיבו מלוי שכרתי ששכרו ממך וראובן (*השיב) [*משיב] אין זה רצוני שתהיה בביתי. דין זה פסוק מההוא עובדא דא"ל לחבריה מאי בעית בהאי ארעא א"ל מפלניא זבנית דזבנה מימך א"ל לאו את מודה דידי היה ומינאי לא זבנית וא"כ זיל את לאו בעל דברים דידי את ואמר רבא דינא קאמר ליה ה"נ דינא קאמר ליה ראובן ואי טעין לוי השוכר הראשון א"כ תן לי שכרי שנתת לך לי' שנים יכול ראובן לומר ליה הא ביתא קמך קום ודר ביה אבל איני רוצה שתכניס בו אחרים ואפי' אם לא נתן כל השכירות מעיקרא היה חייב ליתן עתה שמשעה שהחזיק לוי בבית נתחייב בכל השכירות וקנה לראובן דתניא כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה ואמרינן שכירות מאי עבידתיה אמר רב שכירות קרקע ואפילו במסירת המפתח לבד קנה לוי הבית וזכה ראובן בשכירות דאמר ריב"ל המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו המפתח קנה הלכך זכה ראובן בשכירות ואפי' הוא ביד לוי והוא שאינו מוצא להשכיר ביתו אבל מוצא להשכיר ביתו באותו שכר עצמו לא יתן לו לוי שכר אלא ב' [שנים] שדר בו מכאן ואילך ישכירנו לאחרים ויטול שכרו דת"ר השוכר את הספינה ופרקה לו בחצי דרך נותן לו שכרו של חצי דרך ואין לו עליו אלא תרעומות היכי דמי אי דשכיח

לאגורי כו' ואי לא משכח אגורי כוליה אגרא בעי למיתב ליה אלמא כי משכח ליה לאגורי מיגר ושקיל מזה מה שהיה לו ליתן (*לראשון) [*הראשון] ואי לא משכח שקיל מראשון. לגבי בית נמי לא שנא ובלבד שיודיענו השוכר שלשים יום קודם ימות הגשמים ואם לא הודיעו ויצא בימות הגשמים חייב ליתן לו כל שכרו של ימות הגשמים כדתניא בספרי כשם שהמשכיר צריך להודיעו כן השוכר צריך להודיעו דא"ל אי אודיעת לי הוה טרחנא ומותיב בה גברא מעליא אבל הכא שראובן נקיט שכירות בידו וכבר זכה בו קנאו ודאי ואין לוי יכול לומר תחזירנו לי ותשכור ביתא לאחר שהרי זכה ראובן במה שבידו וכשיצא מן הבית עומד הבית בחזקת ראובן המשכיר דקי"ל כרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה קיימא ולא בחזקת השוכר לוי ולמי שישכירנו ראובן תהא מושכרת ואין לוי יכול לומר כיון שנתתי השכירות כל ימי השכירות תהא בדודה [*פירוש בדודה בלא דירה מלשון בדד] שלא על מנת כן השכירה שתהא שאייה אלא ע"מ ביתא מיתב יתיב עי' פ' האומנין [בסי' תע"ז] גבי כגון בפרקה לטוענה:

[דף מ] [רמז תקל] מודעא בפני ב' כו' פרשב"ם דדוקא קודם כתיבת השטר אבל אחרי כן אין (המוסר) [המוציא] מודעא שוה כלום דא"כ כל שטרות שבעולם כשיתחרט אחר שנעשו בכשרות יבוא לפוסלו ועוד פי' דלהכי כתבינן ביטול מודעא בשטרי מכירה ומתנה דמהשתא לא תועיל המודעא כדמוכח בערכין פרק האומר גבי גט דמהני ביטול מודעא וה"ה לכל השטרות:

[רמז תקלא] קנין בפני שנים וא"צ לומר כתובו וכו' אומר ר"ת דלא אתא למעוטי דשלא בפני שנים לא חשיב קנין דהא אמרי' בקדושין פ' האומר [*דף ס"ה] לא איברו סהדי אלא לשקרי וכן פי' שם האלפסי ודוקא היכא דמודו הבעלי דינים דקנו עכ"ל וכן ריב"ם הביא ראיה מפ"ק דסנהדרין [*דף ו'] דרבנן דר"מ אמרי התם פשרה ביחיד וע"כ סבירא להו דפשרה צריכה קנין והלכתא הכי דאי ס"ל לא בעי קנין אמאי פסיקנא דצריכא קנין הא לא אשכחן פלוגתא דתנאי בהכי אלא ודאי ש"מ דקנין מהני שלא בפני עדים ואין צ"ל כתובו אלא בלא רשות כותבין כל זמן שלא חזר בו ומיהו יכול לחזור בו כדאמרי' התם פרק הספינה זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה והתם משמע מפי' רשב"ם דאפילו בשטר מתנה וכן דעת ר"ת אבל ריב"ם פירש דוקא בשטר מכר יכול לחזור בו משום דאית ביה אחריות בפירוש ואפילו אם יכתוב [בלא] אחריות בפירוש מ"מ איכא עליה תרעומת [*פי' למוכר יש תרעומת מן הלוקח] אבל במתנה מאחר דאמר זכו כלומר חזקו בו לצורך פלוני מאחר דלא מפסיד מידי לאו כל כמיניה לחזור בשטרא ור"ת פירש דבשטר מתנה דוקא מיירי דלא ניחא ליה דליפשו

עליה שטרי משום דכ"ע לא ידעי מאי שטרא הוי וסברי דשט"ח כתב עליו ומתוך כך זילי ניכסיה אבל בשטר מכר כשזכו לו בשדה מסתמא אדעתא דכתבי ליה האחריות זכו ליה ואין יכול לחזור בו ופסק ר"י דאף לדברי המפרש בשטר מכר אם המוכר חוזר מן השטר הלוקח נמי יכול לחזור מן המקח דמצי למימר אדעתא דשטרא זבני וכו' תוס' קדושין ור"פ אע"פ ועוד דקדק ר"ת דקנין מועיל אפילו בלא עדים מפרק הזהב דמשני לית ליה סודר ולא משני דלית ליה עדים ויש דוחין דלא ה"מ לשנויי הכי משום דסתם גורן יש בו אנשים הרבה:

[רמז תקלב] גזלן אין לו חזקה נשאל לר"מ על אודות הישוב [והשיב] אם שמעון ובניו טוענין חזקה שיש עמה טענה אז יש להם כח בישוב לגור שם ולמחות למי שבא לגור שם בלא רשות דחזקתן חזקה אך אם יביא ראובן עדים שהם מסורות לפיכך לא היה רשאי למחות אז אין להם חזקת ישוב דגזלן אין לו חזקה דאי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור אבל אם שמעון מסור ובנין אין מסורין אז יש לבנים חזקה היכא דאתא בטענה דנפשיה ולא מכח אביו דבן גזלן יש לו חזקה ה"נ כיון דבניו טוענין חזקה שיש עמה טענה יש להם חזקה ושלום מאיר ב"ר ברוך:

[רמז תקלג] נשאל לר"מ על אדם שהיה רגיל בשום מצוה כגון בגלילה או בס"ת שניה ואירעו אונס או עוני ונתנו הקהל את המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורצה שיחזירו לו את המצוה והשיב הנני נחפז להשיב האוהבים הנחמדים מפז אם בשעה שנתנו הקהל לישששכר ס"ת השניה היה סיפק ביד שמעון לתת י' דינרים לשנה ואעפ"כ לא חפץ בה ונתרצה עם שאר הקהל לתת אותה לישששכר הרי איבד שמעון את זכותו דאחולי אחיל לגביה ואפילו בלא [עדי] חזקה איכא סהדי שגם הוא נתרצה ואי ליכא סהדי שנתרצה ואיכא עדי חזקה שלא ערער שמעון אבד שמעון זכותו כיון שישששכר טוען חזקה שיש עמה טענה ואמר ברשותך נתנו לי הקהל אבל אם בשעה שנתנה לישששכר לא היה סיפק ביד שמעון ועתה שיש בידו רוצה לחזור ולזכות במצותו ליתן י' דינרין כבתחלה נראה שחוזר למצותו כיון שמחמת אונסא הניח שהיה עני ועתה ברכו השם ויש לאל ידו כדאמרי' פ"ק דיומא אירע קרי לכ"ג ומינו אחר תחתיו ושוב נטהר הראשון ראשון חוזר לעבודתו ופסק התם תלמודא כר' יוסי ומקשי ר"י הלכתא למשיחא ותירץ נפקא מינה לפרנס שעבר מחמת אונס ומינו אחר תחתיו דראשון חוזר לעבודתו כשיעבור האונס ועוד דלא גרע מרוצח שגלה לערי מקלט שחוזר לעירו במיתת כהן שחוזר לשררה שהוחזקו אבותיו לר"מ ואפילו לר' יוסי דפליג עליה ס"פ אלו הן הגולין שאינו חוזר לשררות אבותיו שאני התם דכתיבי קראי ישוב הרוצח וגמר שיבה שיבה מושב אל

משפחתו וגו' למשפחתו הוא שב ואינו שב למה שהוחזקו אבותיו דוקא התם שעשה עבירה שהרג שוגג או עבד עברי שמכר עצמו או נמכר בגניבתו אבל האי דלא עבר עבירה חוזר ושלום מאיר בר"ב:

[דף מא] כל חזקה שאין עמה טענה [*אינה חזקה] רבינו יקר [רמז תקלד] הוה מסתפק מאן דלית ליה שום עדות ידוע בקרקע ומערער על חבירו וא"ל מה אתה עושה בתוך שלי וא"ל המחזיק שלא אמר לי שום אדם מעולם שום דבר ומיהו לא אצא עבורך עד שתברר בעדים שהיא שלך מי מצי לסלוקי מן הקרקע או לא וכתב רשב"ט דטענה נכונה היא מהא דאמר לעיל גבי ארבא אי תפס לא מפקינן ומראיות אחרות דכל ממון שבא לידי אדם ואית ביה ספקא אינו רשאי שיוציא מידו עד שיתברר בעדים ברורים:

[רמז תקלה] מייתינא איגרתא ממערבא כו' אמר ליה לכי תיתי פירוש אבל מיד תחזיר וה"ה אם לאחר שפסקו הדין אמר החייב כתבו לי מאיזה טעם דנתוני ואני רוצה לילך לב"ד הגדול או לבית הוועד ולסתור הדין גובין ממנו לאלתר ואין ממתינין לו עד שיסתור הדין וכשיסתור יחזירו לו וכן פסק רבינו מאיר:

ההוא גברא דדר בקשתא בעיליתא כו' [רמז תקלו] מכאן היה דן ה"ר יהודה כהן דה"ה לענין ישוב דהיכא דהוה דר ביה אבוה שנה והיורש שלש שנים [במרדכי ישן איתא שתי שנים] בשופי דזכה היורש בישוב ולא נראה לרבינו מאיר דלא שייך הכא טוענין ליורש דהתם דוקא טענינן ליה כגון פתח פיך לאלם דאי בעי טעין מינך זבינית ואכלתי שני חזקה אבל הכא אפילו אי טעין מינייהו זבינתיה לאו טענתו טענה כיון דאינהו נמי דיירי בעיר לא חיישי למחויי הלכך אין חזקתו חזקה כדאיתא לעיל אנא בשכוני גואי הוינא וא"ל רב נחמן זיל ברור אכילתך:

[דף מב] בפני האב שנה בפני הבן שתים בכתובות ובב"מ פרק המפקיד אמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל וי"מ דיתום אפילו גדול כקטן דמי במילי דאבוה ואין מועלת החזקה לגביה אע"פ שהוא גדול כשמת אביו וליתא כדאמרינן הכא בהדיא דאיכא [חזקה] כשאכלה בפני האב והבן שני חזקה ודוקא כשהיה קטן כשמת אביו אינה חזקה אע"פ שלאחר כן הגדיל:

[רמז תקלז] מכאן מוכיח רבינו מאיר דגדול בשעת מיתת אביו מורישו כגדול חשוב וידע במילי דאבוה עי' פ' זה בורר ופרק שבועת הדיינין:

[דף מא] אמר ליה אית לך סהדי דדר ביה המוכר חד יומא פי' רבינו יעב"ץ דלאו דוקא יום אחד דהוא הדין נמי אם שעה אחת הוליך כלי תשמישו ודר בו ויצא מדאיבעיא לן

לקמן נראה בו מהו וזה על כרחך משמע שלא דר בו כדאמר רבא דעביד איניש דסייר כו' מכלל דאם דר בו אפילו שעה אחת פשיטא:

[רמז תקלח] :

[דף מג] אמאי שמירה בבעלים היא א"ר פפא דאמר לי' שמור לי היום ואני אשמור לך למחר אומר רבינו מאיר דלאו דוקא [*דא"ל] שמור לי אלא אפי' קנו בשותפות בסתם ולקח אחד מהם ושמר בסתם וחבירו שתק ונגנב או אבד אפילו הכי חייב השומר שזה יאמר אתה שומר שכר שלי שלאחר שהיית שומר יום או שבוע או יותר הייתי אני רוצה לשמור ולא נראה דמאחר שלא אמר לו בפירוש אינו נעשה שומר שכר שיכול לומר לו אילו היית אומר לי שמור לי שלי ואני אשמור שלך לא הייתי נזקק לכלום אלא החצי הייתי נותן בידך או הייתי נזהר ביותר אבל עתה שלא אמרת לי שומר חנם אני ופטור וראיה לדברי דאמר ליה שמור לי וכו' משמע דוקא אמר ושוב בלומדי בב"ק בפני ה"ר יצחק מוינ"א הייתי רוצה לדקדק שודאי שותף אפילו שומר חנם אינו מדאמרי' סוף פרק המניח היו שני שוורים רודפים אחר אחד ואנו מסופקים איזה מהם נגח ושניהם היו של איש אחד שניהם חייבים ומוקי לה לבסוף כרבי עקיבא דאמר שותפין נינהו פירוש באותו שור [תם] המזיק שניהם שותפין בו הניזק והמזיק בין לענין אם שבח או כחש שעל שניהם הנזק והשבח ומסיק דוקא כי איתנהו לתרוייהו [חייב] פירוש כל זמן ששניהם לפנינו גובה אבל ליתנהו לתרוייהו שאחד מהם נאבד לא ישלם לו המזיק כלל אע"פ שהם שותפין הואיל ולא קיבל שמירת בהמתו עליו פטור לגמרי הלכך אבד האחד אבד נזקו ואין חלוק בין בפשיעה בין בכל ענין שנאבד פטור (וכן פסק רבינו מאיר דשותפין פטורין אפילו בפשיעה דפשיעה בבעלים פטור) דאי תימא בפשיעה חייב א"כ מאי דקאמר התם דוקא איתנהו לתרוייהו והלא פעמים אפילו ליתנהו לתרוייהו חייב כגון בפשיעה וגם בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה דקדקו התוס' כדברי. אבל רבותינו חולקים ולא תימא אמאי שמירה בבעלים פירוש אם התחילו לשמור שניהם [*יחד] כל אחד בשעה ששומר חלק [*מחבירו] חבירו משמר נמי חבירו חלקו אי נמי אע"פ שאינו עמו במלאכתו בשעת אונס כיון שהיה עמו בשעת [שאלה] שמירת הבעלים עמו קרינא ביה כדתניא היה עמו (*במלאכה) בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה ואפילו [לא] התחילו לשמור שניהם יחד מ"מ אחרון פטור שהראשון היה עמו במלאכתו בשעה שהשני התחיל לשמור:

ומשני דאמר ליה שמור לי היום ואני אשמור לך למחר ואם תאמר אכתי שמירה בבעלים היא דאמרינן פרק השואל דבעלים באמירה הוי בעליו עמו גבי שאל הפרה ובעלה עמה

ויש לומר דשאני התם דבאמירה משעבד נפשיה ליכנס במלאכה אבל הכא לא משעבד נפשיה עד למחרת [דפשיעה בבעלים היא] (וכן פסק רבינו מאיר דשותפין פטורין מפשיעה דפשיעה בבעלים פטור) עי' פ' האומנין:

[רמז תקלט] :

[דף מב] שותף כיורד ברשות דמי מצאתי וששאלת על ראובן שטען על שמעון שהיה [לו] עמו חוב בשותפות ומאותו חוב הניח שמעון לעובד כוכבים י"ח דינר שיהא מכניס לו חובותיו ושמעון השיב הוצרכתי ליקח מן העובד כוכבים מה שנתן לי כדי שלא אהיה מפסיד כל החוב נראה לי שנדון זה שותפות הוא ושותף כיורד ברשות דמי בכל דבר דלא ברי היזקא וכן פר"ח פרק חזקת הבתים דנוטל אף בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע ואם נתייבש האילן מיד אפילו הכי פורע חצי היציאה וכן כתב המיימוני פרק י' דהלכות גזילה דבעל בנכסי אשתו והשותף בשדה שיש לו חלק בו כיורד ברשות דמי ואפילו בשדה שאינה עשויה ליטע שמין להם וידו על העליונה והכא בנדון זה שמעון הוציא י"ח דינר בהכנסת החוב וידו על העליונה ואם ראובן חשדו שהרבה לתת בשביל שאר חובותיו הא תנן דהשותפין נשבעים בטענת שמא וישבע שמעון שלא פטרו מאותן שמונה עשר דינר אלא בשביל חוב זה עי' סוף פ' אלמנה נזונת ופ' הגוזל בתרא ופ' שבועת הפקדון ופ' מי שהיה נשוי:

[דף מג] וליסלקו בי תרי מינייהו ולדיינו פירוש בקנין כדאיתא בפירקין [ובפ' הכותב] דהאומר לחבירו דין ודברים אין לי בנכסיך כו' דלא מהני אלא בקנין ורבינו ברוך איש תרומות כתב בפרק בא סימן תנן כל הכשר לדון כשר להעיד ואם תאמר דבפרק חזקת הבתים דפריך וליסלקו בי תרי מנייהו ולדיינו קשה דבפרק יש נוחלין אמר תחלתו בפסול וסופו בכשרות פסול להעיד וכי תימא לדון כשר והא תנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש לומר דיש לחלק בין איסורא לממונא וכן כתב המיימוני בהל' עדות ועוד יש לומר כיון שמתחלה היה בידו לסלק עצמו קרינן ביה תחלתו וסופו בכשרות ולא דמי להיא דפרק יש נוחלין דהתם לא מצי לסלק עצמו אי נמי לא דמי לשאר פסולין כגון קרוב ונתרחק (*פתוח ונסתמא) [*סומא ונתפתח] דהתם פסול לכל עדות אבל הכא אינו פסול כי אם לדבר זה בלבד (עי' לעיל פ"ק גבי ורשאין בני העיר כו'):

[רמז תקמ] [דף מד] ודלמא אקנו ליה מטלטלי אגב מקרקעי והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא פירש רשב"ם משום דכל שעבודא דומה לאסמכתא דקאמר אם לא אפרע תגבה מכאן הלכך צריך לכתוב בפירוש כי היכי לאלומי לשטרא ור' אליעזר ברבי נתן פירש כך והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא כלומר (*לא) [*דלא] כתב בלשון אסמכתא

(*כך) הריני משעבד לך מטלטלי אגב מקרקעי שאם לא אפרע לך ליום פלוני תגבה מהם אלא כתב לו סתמא הריני משעבד לך מטלטלי אגב מקרקעי לגבות מהן חובך דהא לאו אסמכתא היא ומשום שעשו רבנן סבוראי תקנה לאשה לגבות כתובה ממטלטלי וכן לבעל חוב הצריכו עתה לכתוב בשטרות (דלא הוי כמו אקני) [*כאסמכתא דלא הוי כמו] מטלטלי אגב מקרקעי ומיהו אגב וקני לא כתבינן בהדיא בכתובה כדי שיוכל הבעל למכור במטלטלין בלא רשות אשתו כמו שפירשתי בפרק נערה שנתפתתה ונראה לראבי"ה שבשטרי מתנה או במכירת קרקע לא צריך למכתב דלא כאסמכתא אלא דוקא בשטרי שעבוד דדמי לאסמכתא ואגב שטר שעבוד הנהיגו לכולן לכתוב (*ואף לפי) [*ולפי'] ראב"ן לא היה צריך לכתוב בפירוש אף בשטר שעבוד אלא לשופרא דשטרא וכן משמע מפי' רשב"ם:

[דף מה] סתם עובד כוכבים [רמז תקמא] אנס הוא דכתיב אשר פיהם דבר שוא ופר"ח כמו כן אפילו אם אותו העובד כוכבים הוציא ממנו בערכאות של עובדי כוכבים:

[*אומן] בסוף שמעתין (*דאומנא) [*דאומן] כתב רשב"ם [רמז תקמב] והשתא שמעינן המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים [*ובהמוכר את הבית פסקינן לקמן דה"ה בשטר ומדקאמר תלמודא אי דאיכא עדים אחר אמאי מהימן שמעינן] דין פקדון דאחר שאינו אומן אם מסר לו בעדים וראה בסוף בעדים אז אין לו (*שום) חזקה שהרי אין כאן [*שום] מגו אבל אם יש עדים מתחלה ולא ראה בסוף בזה נאמן (*דיש) [*ויש] חזקה מגו דאי בעי א"ל החזרתי לך ואם אין עדים בתחלה ויש עדים בסוף גם בזה יש חזקה (מגו דאי בעי אמר) [ונאמן לומר] מכרת לי [*אבל אומן אם ראה לבסוף אע"ג דלא ראה בתחלה אין לו חזקה אבל אם יש עדים בתחלה ולא בסוף נאמן מגו דאי בעי אמר החזרתיו לך]. והא דאמרי' אומן אין לו חזקה הני מילי (*בענין) [*בדבר] שהוא רגיל לתקן והנ"מ שיש חילוק בין אומן לבעה"ב הנ"מ בדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר אבל בדברים העשוין להשאיר ולהשכיר דין בעה"ב כדין אומן כללא דמלתא אומן כל עניינו [*תלה] בראה לחוד דאם ראה לסוף בעדים אין לו חזקה אבל אחר לעולם יש לו חזקה עד דאיכא תרתי עדים בתחלה וראה בסוף [*בעדים] (וכן פסק רשב"ם וכן (*פירש) [*פסק] האלפסי מתחלה) שוב מצאתי כללא דמלתא באומן פסק הרשב"ם דיש לו חזקה אם לא ראה והאלפסי ור"ת פוסקים דאומן אין לו חזקה אע"ג דליכא עדים ולא ראה אבל באחר יש שלשה מחלוקות רשב"ם פוסק דלעולם יש לו חזקה עד דאיכא תרתי עדים וראה ור"ת פסק אפילו בדאיכא תרתי עדים וראה יש לו חזקה והאלפסי דפסק אין לו

חזקה היכא דאיכא עדים לחוד וכן פסק המיימון פ"ו דשאלה ור"מ פסק כרשב"ם עיין פ' האשה שלום ביבמות ופ' הכותב גם עיין פ' כל הנשבעין גם עיין פ' המקבל:

[רמז תקמג] :

[דף מז] אמר רב הונא תלויה וזבין זביניה זביני ואפילו בשדה זו והכי איתוקם הלכתא ולא עמדו פסקותיה של רבא דאמר דוקא בשדה סתם ולרבא לא כתבינן מודעא אזביני דבשדה סתם אפילו מודעא אינה מבטלתה ובשדה זו אפי' מודעא לא צריך אבל לרב הונא דאמר אפי' בשדה זו זביניה זביני צריך (שיפרש) [*שפיר] מודעא ומהניא כדאמר רב הונא מאן דחתים אמודעא שפיר חתים והיכא [רמז תקמד] שכפה אותו לבטל המודעא מהני ביטול כדאמרינן בערכין [אמתני'] וכן אתה אומר בגט [מאי] עד שיאמר רוצה אני דמבטל מודעי וגבי מתנה זו אפילו ביטול מודעא לא מהני דאפי' בלא מודעא תליוה [ויהיב] אין זה מתנה. ונראה בשדה סתם רב הונא מודה לרבא דמודעא לא בטלה זביני דטפי אית ליה לרב הונא זביניה זביני מלרבא גבי שדה זו וא"כ בשדה סתם לא יסבור פחות ממנו והיכא דמהני מודעא א"צ שיהא מאונס הגוף אפילו אונס ממון הוי אונס כי ההוא (*אונס) דמעשה דפרדיסא:

[רמז תקמה] :

[דף מט] ולא נצרכה [*אלא] באותן ג' שדות. וששאלתם בראובן שמכר קרקע אם אשתו יכולה למחות אם אותו קרקע ייחד לה בכתובתה או הכניסתו לה לנדונייתה המקח בטל לאלתר דאפילו אין האשה מוחה הבעל מעצמו יכול לבטל המקח דבשלשה שדות המקח בטל לגמרי ולאלתר כמו שפי' ר"ח ורש"י ור"ת ור"י בפ' אלמנה לכ"ג:

(*אלמנה) המכנסת שום לבעלה ורצה הבעל למכור לא ימכור מכרו שניהם לפרנסה וזה היה מעשה לפני ר' שמעון בן גמליאל ואמר הבעל מוציא מיד הלקוחות אבל בשאר קרקעות המקח קיים עד שימות הבעל או עד שיגרשנה שאז תגבה האשה מהם ושלום מאיר בר ברוך:

[רמז תקמו] :

[דף נא] קבל מן האשה או מן העבד יחזיר לאשה ולעבד דשמא אחד נתן להם ע"מ שאין לבעל רשות בהן ושאלתי את פי רבותי אם הלך הנפקד ונתן לבעל של האשה או לרבו של עבד הפקדון אם היתה (*יכול) [*יכולה] להחזיר על הנפקד ולומר לו למה נתת שלי ביד בעלי אם הוא יכול לומר איני יודע מסתמא שלא נתן לך שום אדם מתנה ע"מ שאין לבעליך רשות בהן וגם נמי [*אינה] נכסי מלוג אינון שלו הן מן הדין דמה שאנו אומרים יחזיר לאשה היינו עצה טובה שיצא מידי ספק אבל בדיעבד חזרתו חזרה אם החזיר

לבעל דדמיא לרבי נתן מנין לנושה בחבירו וכו' ולא דמי ממש. ולא השיבו לי דבר ברור ורפיא בידי ויותר נ"ל לפטור הנפקד. גם בזה לבי נוקף אם הנפקד היה חוזר על הבעל ואומר תחזיר לי כי שלא כדין נתתיו לך אי יכול או לא ונראה דאינו יכול ובזה אני מסתפק אם הבעל חוזר על הנפקד ויתבענו לדין אם יכול להוציא ממנו בע"כ שיאמר היא לקחה וגנבה משלי והאשה אינה (*באה) [*כאן] כגון שהלכה למדה"י או שהטמינה עצמה והוא אינו רוצה להמתין שאם היתה בכאן [אפילו לכתחלה] לא יחזיר לבעל כי אם לה כדאמר יחזיר לאשה ושאלתי את פי רבותי ורפיא בידם וכן [*אם] האשה שמכרה שום דבר לאדם אחר ויכירנו הבעל בידו שהיה שלו ויתבענו לדין ויאמר למה קנית מה שגנבה לי אשתי ואם זה יאמר ברור לי שהיה שלה אם יהא נאמן במגו שיכול לומר ממך קניתי ונאמן בשבועה ה"נ נאמן בשבועה:

יחזיר לאשה נראה לר"י דאם אמרה האשה תנהו לפלוני שהוא שלו דנותן לו דנאמנת במגו דאי בעיא שקלא ליה מיניה ויהבא ליה דאפילו יאמר הבעל שלי הוא משמע דאין כח בידו להוציא ממנו מדאמר יחזיר לה לאשה דה"ל למימר (יחזיר) [יודיע] לבעל [*כיון שיש כח בידו להוציא מידו ויחזיר לבעל אם יאמר שלו הוא. מ"י] ויאמר אם הוא שלו והא דמפליג בדביתהו דרבה בר בר חנה בין מהימנא ליה ללא מהימנא ליה ה"מ בשעת מיתתה דלית לה מגו שתהא תובעת מן הנפקד ונותנת למי שתרצה. ואם תקף הבעל מידה אינה יכול להוציא מידו ולומר של פלוני הם דאם תהא נאמנת לומר של פלוני הם תהא נאמנת לומר שלי הם במגו דאי בעיא אמרה אחרים הפקידו בידי דאינה צריכה למימר מי הם האחרים וישארו לעולם בידה וריב"א השיב וז"ל אשר שאלת אם יש ביד אשת ראובן מעות והיא אומרת של פלוני הם והוא אומר לא כי אלא שלי הם מי מהימנא בשבועה או לא דאית דאמרי דלא מהימנא מהא דתנן האשה שנושאת ונותנת בתוך הבית דעליה להביא ראיה וקי"ל ראיה בעדים וק"ל [*דהא נמי קאמר א' מן האחין שהיו אונות ושטרות יוצאין על שמו עליו להביא ראיה ואי ראיה בעדים אם כו' נל"מ ש"ן חסר]. א"כ [בגדול אחי] היכי מהימן בעלמא בשבועה והתם [בנושאת ונותנת] שאני ופשוט למבין ועוד [*אני מביא ראיה מההיא דאמר אי כו' מ"י] אמר מההיא אי מהימנת לך עשה כפירושו ואי לא עשה פירוש (*לפירושו) [*לפירושה] ואנא לא ידענא מאי פשיטותיה מההיא והשאלה נראית לי סתומה כי לא פירש לי מר אם באשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ראיה יפה הביאו אבל הקושיא לא הבנתי דכן נמי [בגדול האחים] לא מצינו שיהא נאמן בשבועה ואפילו אונות ושטרות יוצאות על שמו צריך להביא ראיה בעדים ולא ידעתי מה ר"ל דאי משום דבן הנושא ונותן בתוך הבית מצינו שנשבע בשבועות

גבי נשבעין שלא בטענה לא על הממון שלפנינו נשבע אלא על מה שלא בפנינו הוא משביעו שלא בטענה. תמיה אני אי משם רצה להקשות למה לא הקשה כמו כן מאשה דקתני התם ויפה כתב אוהבי דהתם שאני ומההיא נמי דעשה פירוש לפירושו אין ראיה דבשעת מיתה דוקא לא מהימנא לומר של פלוני הם כיון שאין בידה ליתנו אבל מחיים מהימנא במגו דאי בעי שקלא איהי מיניה ויהבא ליה דהא קבל מן האשה יחזיר לאשה ולא לבעלה ואפילו [*שאל לו] (*שאלם) [ממנו] כמ"ש ר"י דאת"ל שהיה מחזיר לבעל ולא לאשה אם היה שואלם א"כ לכאורה לא היה לו להחזיר עד שיודיע לבעל תחלה ומן הטעם הזה אם הם ביד האשה אין כח ביד הבעל להוציא מידה [ומיהו] אם גזלם לה אין כח בידה להוציאם מידו במעות טמונים כדתניא לוה מן האשה וגרשה אין לה עליו כלום [משמע] אבל במעות שאין טמונים (אפילו גזלם) יכולה להוציא מידו דאלת"ה במעות שאינם טמונים [*אפילו גזלם] במאי קנתה נימא לגלויי זוזי הוא דבעי כל זה פירש ר"י וכל זה כשאינה נושאת ונתנת דמהימנא כדפרישית ושבועה שהוזכרה איני יודע מה טיבה (כיון) [*כאן] דלא שייכא הכא כיון שאינה נושאת ונותנת בתוך הבית אם לא שהיה טוען עליה בודאי דמשביעין אותה שבועת היסת אבל בטענה שמא לא (*נאמר) אבל אם נושאת ונותנת בתוך הבית אז משביעין אותה בטענת שמא בממון שאינו לפנינו אבל בממון שהוא לפנינו אינה נאמנת אפילו בשבועה ושלום יוסף ב"ר אברהם:

קבל מן האשה יחזיר לאשה כתב ר"מ בתשובות אם קודם שנשאת הפקידה ממון אז נאמנת לומר של פלוני הם במגו דאי בעי שקלא ליה איהי מיניה ויהבא ליה אבל אם משנשאת הפקידה (*בידה) [*בידו] הואיל וכל הנשים [עכשיו] נושאות ונותנות (*בנכסים פר"י דלא) [*בנכסי הבעל בזמן הזה לא] מהימן לה לומר שלי הם ולא של פלוני כדאמרי' פרק האשה אשה הנושאת ונותנת וכו':

ואם מת על האחין להביא ראיה ובהא מודי רב וא"ת מ"ט מודה רב אי משום דאית ליה דטענינן ליתמי מידי דלא מצי אבוהון למיטען ואמרינן אי הוה קיים היה מביא עדים א"כ קשה הא דתניא הבא מחמת ירושה אין צריך טענה אבל חזקה בעי ואמאי דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין שלקחה [*פי' והיה מביא עדים שלקחה] וי"ל דדוקא הכא הוא דקאמר הכי דאם מת על האחין להביא ראיה כיון דאונות ושטרות יוצאים על שמו מוכח מלתא דשלו הם משום הכי דוקא בחייו אמר רב עליו להביא ראיה ולא סמכינן על הא דאונות ושטרות יוצאין על שמו דאמרי' אם איתא שנפל לו מבית אבי אמו היו לו עדים בדבר אבל בבנו ליכא למימר הכי וסומכים אמאי דיוצאין על שמו והא דאפיק רבא זוזי דסרבלא מיתמי נראה דרב גופיה מודה והא דפריך רב פפא [*וקאמר קשיא]

משום דנראה לו לדמותה לאונות ושטרות יוצאין על שמו. [רמז תקמז] ונשאל לרבינו מאיר ראובן נשא לאה והוליד ממנה חנוך ודינה ומת ראובן ולא נשבעה על כתובתה והלכה לה לאה ונשאת לשמעון והכניסה לו חמשים זקוקים כסף וספרים שהיו של ראובן בעלה חצים הכניסה לשמעון וחצים הניחה לחנוך בנה וכתובתה שהיה לה על ראובן היתה יתירה על הממון שהניח לה ראובן והכניסה לו לשמעון ממון זה על מנת (שפסק עמה) לפרנס את בנה ולהלבישו ולהשכיר לו מלמדים ולפרנסת הבת ולהשיאה כראוי ולתת לה נדוניא וכשהגדיל הבן אמר שמעון איני רוצה להיות עוד שותף בספרים עם בן אשתי והביא טובי העיר וחילק הספרים בשוה בגורל ונטל כל אחד מחלקו ואחר זמן מתה לאה ובא חנוך בנה וערער על שמעון לאמר כל מה שהכניסה לך אמי שלי הוא שהרי לא נשבעה על כתובתה והשיב נראה לי דאע"ג דקי"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו ולא לכל הבאים מכחו אפ"ה לא מפקינן משמעון מה שהכניסה לו ואע"ג דאמר פרק חזקת הבתים אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הם שנפלו לי מן בית אבי אמי עליו להביא ראיה או בעדים או בשטר אם כן זאת האשה נמי בחייה לא היתה נאמנת לומר שלי הם שנפלו לי בירושה ממורישי כיון דלא היתה חלוקה בעיסתה כדמוקי לה תלמודא פרק חזקת הבתים ולא היה ידוע לנו שהיה לה שום ממון בעולם משלה מלבד בעלה ראובן שלא היה לה לא נכסי מלוג שנפלו לה בירושה שלא שמאתן בכתובתה ולא ניתן לה מתנה ואם כן ודאי כל מה שיש בידה משל בעלה ראובן היה ולא היתה נאמנת לומר נפל לי בירושה מ"מ כיון דמתה על חנוך בנה להביא ראיה אם רצה להוציא משמעון מה שתפוס ממה שהכניסה לו דאמרינן התם ומודה לי אבא שאם מת על האחין להביא ראיה ואע"ג דפריך עליה כלום טענינן ליתמי מאי דלא טעין אבוהון והא רבא אפיק זוזא דסרבלא ומסיק קשיא הרי פסק ר"ח מפי הקבלה דאפ"ה הלכתא כשמואל דהא (*אמרינן) [*דאמר] ומודה לי אבא דאם מת על האחין להביא ראיה ואפילו לרב שרירא גאון ורשב"ם שפסקו דלית הלכתא נמי כשמואל בהא אפילו היכא דמית כיון דמסקינן מלתא בקושיא הכא (*מודה) [*מודו] דעל חנוך להביא ראיה שהיה לאמו יותר מכתובתה ושגבתה כתובתה מלבד הממון שהכניסה לשמעון דהתם הוי טעמא משום דלא טענינן ליתמי (*ואחי) מאי דלא מצי אבוהון למיטען דכיון דאבוהון לא היה יכול לעכב [הממון] בשבועה בלא עדים אנן נמי לא טענינן להו אבל בנדון זה כיון דאיהי היתה יכולה לעכב בשבועה ולגבותו בכתובתה אנן נמי טענינן להו ליתמי שלה ולכל הבאים מכחה כגון שמעון זה ואע"ג דאיהי בעיא שבועה לכל הפחות הבאים מכחה מעכבין מה שבידם בלא שבועה ותדע שכך הוא דלא

אמרינן כיון דאיהי בעיא שבועה ודאית מפקינן לממוניה מהבאים מכחה כיון דאינהו לא מצו לישבע שבועה ודאית כמותה דהא רבא מפיק זוזא דסרבלא קאמר תלמודא טעמא משום דהוי דברים העשוין להשאיל ולהשכיר דאבוהון לא היה נאמן לעכבם אפילו בשבועה אא"כ מביא ראיה בעדים שקנאן אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר לא הוה מפיק אע"ג דלכל הפחות היה צריך לישבע שבועת היסת שלקחן בודאי ויתמי לא מצו לישבע הכי אלמא דכל כה"ג לא מפקינן כדפי' וה"מ במטלטלים שבאין מכחה מחזקינן בהו [יורשיה] ולא מפקינן מינייהו אבל מקרקעי דלא שייך דין תפישה בהן ואלו באין להחזיק בהן מספק מוקמינן להו בחזקת יתמי דהיינו חזקת מרא קמא ועל הבאין מכחה להביא ראיה ואם מכרה או נתנה מקרקעי של בעלה ולא נשבעה על כתובתה ועתה מה שמכרה ונתנה בטל שמספיקא לא מפקינן ממונא מחזקת יורשין כיון דבאין מכחה אינם מוחזקין כלל. ומ"ש ששמעון יחזיק במה שהכניסה לו בלא שבועה היינו טעמא דידי דלא משבעינן ליה בטענת שמא דאין נשבעין בטענת שמא אלא הני דפרק כל הנשבעין דמורו היתרא כגון שותפין ואפוטרופסין כו' וכן אנו רגילין לפסוק גבי יתומים בין גדולים בין קטנים אם בא אחד ואמר מנה לי ביד אביהם שמת ואין לו לא שטר ולא עדים שהודה בשעת מיתתו ואפילו אית ליה סהדי דאוזפיה מהימנינן ליתמי בלא שבועה שאינם יודעים שאביהם היה חייב לו והא דתנן שהיתומים נשבעים שלא פקדנו אבא כו' היינו דוקא ליטול ולגבות בשבועה זו כגון בשטר יתומים מן היתומים אבל כשהן נתבעין נאמנין בלא שבועה וראיה מהא דאמרי' פרק כל הנשבעין וכן היתומין (*מן היתומים) לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה ממאן אילימא מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו שקלי בשבועה וכו' והשתא קשיא לן לישני מלוה וכגון דטעין להו אשתבע לי דלא פרעית לאבוכון דאלו אבוהון קיים כה"ג היה צריך לישבע שבועה ודאית והיתומים ישבעו שבועת יורשין אלא כיון דלא משני הכי ש"מ דלא תקנו שבועה על היתומים אפילו ליטול אלא מיתומים משום טובת היתומים הנתבעים ואפילו לר' אלעזר דפליג על רב ושמואל דאמר הפוגם את שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין אלמא אע"ג דהנתבע אינו יתום אפ"ה הם נשבעין ונוטלין ה"מ התם דנשבעין הם ליטול השבועה היא לטובתם דאלו לרב ושמואל כיון דאין יכולין לישבע [שבועה] שנתחייב לאביהם מפסידין לגמרי דאמר אין אדם מוריש שבועה לבניו דנמצא לר' אלעזר דאמר נשבעין זו היא שבועה כדי שיטלו דאלו לא היו נשבעין לא היו נוטלין דלא היו מוציאין ממון מספק בלא שבועה אבל כשהם נתבעים לא תקנו עליהם שבועה ממה נפשך דאלו לא תבעו התובע את אביהם בחייו ותבע את בניו לאחר מותו אין נשבעין

כיון דלא נתחייב אביהם שבועה בחייו דהשתא אפילו ליטול נוטלין בלא שבועה והיכא דנתחייב אביהם שבועה בחייו ולא הספיק לישבע עד שמת ולאחר פטירתו תובע את היתומים פטורים כמו כן דלא תקנו שבועה על היתומים לרעתם דאם לא ישבעו אפ"ה לא מפקינן ממונא מינייהו מספיקא וזה אין להקשות אמאי לא מוקי מתני' דוכן היתומים (*מן היתומים) לעולם מלוה וכגון דאמר ליה בחיי אבוהון אשתבע לי דלא פרעתיך ולא הספיק לישבע עד שמת דהשתא יתומים באין ליטול [ובשבועה] כיון דאבוהון נתחייב שבועה הא ודאי לא מצי לאוקמי הכי לרב ושמואל משום דאין אדם מוריש שבועה לבניו:

[רמז תקמח] ועוד יש לי ראיה ברורה דיתומים אינם נשבעין ליפטר דכל מלתא דהויא תקנתא דרבנן לא תקינו רבנן להרע ליתומים כדקאמרת פרק הניזקין גבי משיכת יתומים הרי היא כהקדש ליפות כחם אם משיכה טובה להם יותר ממעות אמרינן משיכה קניא להו ואי מעות עדיפי להו קנו להם המעות וגם אני רגיל לדון שלא להשביע אפילו גדולים וכל שכן קטנים וכן מצאתי בתוס' דרבינו יהודה מפרי"ש פרק המוכר את הבית גבי שטר כיס היוצא על היתומים ושלום מאיר בר ברוך:

[רמז תקמט] :

[דף נד] דרב לא קני ליה לגינתיה אלא בצורתא פרשב"ם צורת חיה ועוף מכאן הוכיח רבינו מאיר דהא דתנן במכילתא לא תעשה לך פסל כו' עד [יכול] לא יעשה לך גלופה אבל יעשה לו אטומה ת"ל וכל תמונה וגו' עד אפילו בהמה חיה ועוף דגים וחגבים [*היינו] דוקא פרצוף גמור חקוק וגלופה היינו צורה בולטת אטומה היינו צורה שוקעת אבל במיני צבעונין מותר אפי' ישראל עצמו לצור כדמשמע הכא מפרשב"ם אבל חותם בולט או שוקע ודאי אסור לישראל לעשות אבל אם אחרים עשו מותר להניחו שם היכא דרבים שכיחי גביה דליכא למיחש לחשדא כדמשמע פרק כל הצלמים שאני ר"ג דאחרים עשו לו:

[רמז תקנ] [ישראל שקנה מעובד כוכבים] ובא אחר והחזיק בה אין מוציאין אותו מידו נראה לר"י דשרי לישראל לחזור ולתבוע מעובד כוכבים מעותיו אע"פ שמתוך כך יחזיר העובד כוכבים ויגזול הקרקע מיד הזוכה דכי תובע ישראל לעובד כוכבים בדין קא תבע דאנן סהדי דלא נתן המעות לעובד כוכבים אלא על מנת שישאר הקרקע בידו וכיון שהקרקע לית ליה שנסתלק העובד כוכבים בקבלת המעות ובא זה והחזיק בה מן ההפקר חייב העובד כוכבים להחזיר המעות לישראל ואם הישראל יכול להשמט מן העובד כוכבים ישמט ואע"ג שהלוקח מפסיד ואם הישראל הזוכה בה בא לשלם מעולת

ללוקח נראה לר"י אם היה בא הראשון להפקיע הקרקע מידו על ידי העובד כוכבים הוי ליה מסור ממש:

הרי הן כמדבר פרשב"ם דישראל [שני] הזוכה נקרא רשע [רמז תקנא] וכתב רבינו מאיר דאם ישראל מחזר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה אינו נקרא רשע ולא שייך עני המהפך בחררה אא"כ (*שהישראל ראשון) גמר [*ראובן] פיסוק דמים עם העובד כוכבים ולא היו חסרים רק כתיבת השטר ולהעלות בערכאות שלהם ולברר המקח וכה"ג אם קדם שמעון המקח והלך לקנותו נקרא רשע אבל אם לא גמר ראובן המקח עם עובד כוכבים ודוחק אותו שמא (*יזלזלו) [*יזלזל לו] העוב כוכבים וקדם שמעון וקנאו לא מקרי עני המהפך בחררה ובלוקח מישראל נמי לא מיקרי מהפך בחררה אלא היכא דגמרו הפיסוק כבר הלוקח והמוכר ונתרצו זה לזה ולא היו חסרים רק הקנין והלך זה וקנאה או באותן דמים או הוסיף דמים אז נקרא רשע אבל אם המוכר אינו רוצה למכרה בכך והלך אחר וקנאה לאו רשע הוא דאי אפילו בכה"ג נקרא רשע א"כ מפסדי' למוכר שאם יבא ראובן לקנות קרקע של שמעון לא ירצה לתת לו [אלא דבר מועט ולא כפי] שויה [לא יהא אחר רשאי לקנותם] ורבנן חשו טובא לפסידא דמוכר (*משום דמוכר) [*יען כי מוכר הוא] מחמת דוחקו וכן משמע (*בפירקין) בשמעתין דמצרנות דאמוכר לא תקנו רבנן תקנתא דועשית הישר והטוב וכן הני ציירי והני שרי וכלל אין לנו לעשות תקנתא שיבא בה המוכר לידי פסידא בעולם עי' פ' (האומנין) [האומר קדושין נט.] גבי רב גידל הוה מהפך וכו' ולעיל פ' לא יחפור גבי ההוא בר מבואה וכו':

[רמז תקנב] נשאל לרבינו מאיר פרדכת שאין לו משא ומתן אם יכול להוציא מן העיר [*את] מי שאין לו יישוב [שם] דבר פשוט הוא שיכול להוציא דאמר ליה אף אם אין לי מעות אעפ"כ קפסקת לחיותאי המציאות שבאין לידך היו באין לידי וכמה מיני רווחים שהיו לי אם לא היית וגם אתה מייקר שכירות הבתים וכמה ענינים שלא ניתנו ליכתב:

[רמז תקנג] גם נשאל לו על עסק ראובן שהיה לו בית במצר העובד כוכבים ופתח לו חלונותיו שלא כדין כי דיניהם של עובד כוכבים לבנות בתוך שלהם כל מה שירצו ואם היו פתוחין עליו חלונות כמה שנים היה סותם אותם כשירצה כי היה בונה לפני החלונות בתוך שלו ועתה עלך העובד כוכבים ומכר את ביתו לשמעון וא"ל בשעת המכירה יש לך לבנות ולסתום חלונותיו של ראובן כשתרצה ועל הדבר זה כתב לו כתב (פסול) בחתימת עירונים והנה עתה באו לדין ואמר לו שמעון סתום חלונותיך והשיב ראובן כי החזיק בחלונות כמה שנים והשיב שמעון אותה חזקה אינה חזקה שמה ששתק העובד כוכבים היינו משום שיכול לסתום בדיניהם החלונות מתי שירצה

ולהמתין לבנות לפני החלונות מתי שירצה ועוד חזקה שאין עמה טענה הוא כי יש לי כתב (פסול) שלא מכר לך האורה ולא נתן לך מתנה ונראה לר"י כי שמעון אינו יכול לכוף את ראובן לסתום חלונותיו דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה והבא מחמת העובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים וכיון דאין העובד כוכבים יכול לכופו לסתום דבדיניהם כל אחד עושה ובונה בתוך שלו מה שהוא חפץ גם שמעון הבא מחמתו לא עדיף מיניה מיהו שמעון יבנה בשלו כנגד חלונותיו ויסתום האורה של ראובן שהרי ראובן אינו טוען שלקח האורה מן העובד כוכבים אלא טוען חזקה שאין עמה טענה ואינה כלום וגדולה מזו נ"ל דאם נודע הדבר בעדים שלא היה לראובן מתחלה חזקת אורה על העובד כוכבים ואחר זמן פתח חלונותיו לחצר העובד כוכבים והחזיק ג' שנים ועתה טוען לקחתיה מן העובד כוכבים אינה חזקה מידי דהוה אהני דבי ריש גלותא דלא מחזקי בהו ולא מחזקי להו לפי שהם עשירים ויש להם בתים ושדות הרבה ועוד שסומכין על זה שכל שעה שירצו יטלו בזרוע ובאלמות ואין חוששין למחות כל שכן הכא דלא חשש העובד כוכבים למחות שבדיניהם לא הוי חזקה וא"כ ה"ל לאיזדהרי בשטרו לעולם ועוד דאמרינן בפ' חזקת הבתים אריסותא דפרסאי ארבעים שנה ופירש רשב"ם דאע"ג דבשאר מקומות הוי לישראל חזקה בג' שנים בארץ (*פרת) [*פרס] אינה חזקה (*אלא לפחות ארבעים) [*בפחות מארבעים] שנה דדינא דמלכותא דינא וא"כ בנדון זה דינא דמלכותא שלא יחזיק אדם באורה (*של העובד כוכבים) בין עובד כוכבים על עובד כוכבים בין ישראל על עובד כוכבים (*בין ישראל על ישראל) [*בס"א אינו] שלא יחזיק לעולם ואין לו תקנה אלא בשטר שקנה מן העובד כוכבים:

ועוד נשאל לו בההיא דפ' חזקת הבתים אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי הכותים הרי הן כו' אם ראובן קנה בית קרקע מן הכותי ורפק בה פורתא אבל המעות לא נתן לכותי עדיין ובא שמעון בתוך כך ופתח חלונותיו לאותה חצר אם רשאי אם לאו. והשיב נראה לי דכל כמה דלא מטי זוזי לכותי לא איסתלק ליה ולא הוי הפקר [ולא קנה] מיהו הלוקח יזהר שקודם שיתן המעות לכותי שיעשה חזקה גמורה כגון נעל גדר ופרץ מידי דמהני לארעא כדמפרש פרק חזקת בתים אבל רפיקא לא מהני אלא בשדה העומד לחרישה אבל בבית לא מהני אלא נעל גדר ופרץ ואם היה גבשושית ונטלה חשוב בנין כדאיתא פרק כלל גדול אי נמי שקל מוליא ושדי בנצא או גומא וטממה הויא חזקה ואם לא החזיק הישראל או לא כתב לו הכותי השטר קודם נתינת המעות [*לכותי] (לגמרי) אז שמעון שפתח חלונותיו זכה באותה שעה באותה מן ההפקר ואח"כ אין יכול להוציא מידו כיון דאחזוק אחזוק ולא דמי להא דאמר האי מאן דשדא ליפתא [בי פילי] דארעא דגר לא

הוי חזקה מ"ט בעידנא דשדא לא הוי משבחא השתא הוא דמשבח וממילא קא משבחא ה"נ בשעה שפתח חלונותיו לא קני דאכתי לא איסתלק הכותי והשתא דאיסתלק הכותי במאי ליקני הא לא מידי עבד. הא ליתא דלא דמיא כלל דאע"ג דהשתא לאו מידי עבד מ"מ כיון שעומדים בתוך שלו ופתוחין לקרקע של הפקר קנו לו האורה בקרקע של הפקר ושלום מאיר ב"ב:

מצאתי שאלו מקמי רק מתתיה גאון ראובן היה לו חצר בצד חצרו של עובד כוכבים והיו חלונותיו של ראובן פתוחים לחצרו של עובד כוכבים ובדיניהם לא היה עובד כוכבים יכול לסותמם אך אם רצה לבנות בונה ומכר עובד כוכבים חצרו לישראל מהו שיבנה זה הישראל הלוקח כותל בחלונות והשיב רב מתתיה ח"ו אינו מן הדין וישראל יש לעשות כדיני ישראל וכשלקחה ידע שאין בדינינו כמו בדיני העובדי כוכבים ואינו יכול לא לסתום ולא להאפיל ואינו יכול לעשות כעובדי כוכבים. מצאתי שהשיב רב צמח גאון לרבנא שמואל. ישראל שקנה חצר מן העובד כוכבים בצד ישראל חבירו והיה לו חלונות על עובד כוכבים קודם מכירה וכתוב בנימוסות שלהם לעשות בחצירו כל אחד מה שרוצה מה לנו ולנימוסות שלהם וכי נניח תלמוד שלנו שחלון יש לו חזקה ונעשה כנימוסות העובדי כוכבים הכא מיהא ישראל (*הוא) בהדי ישראל [*הוא] וכבר החזיק בעל החלונות דקאמר חלון המצרי אין לו חזקה והצורי יש לו חזקה אמר שמואל ולאורה אפילו כל שהוא הוי חזקה והלכתא כשמואל ויכול בעל החלונות לעכב עליו מלבנות כנגדם ואע"פ שאין צריך לאוירן שהיום יש לו בבית הזה אוצר למחר מפנהו כדאמרי' בפ"ק ההוא דהוה בני אשיתא כו' א"ל כי מאפלת עלי כו' א"ל רב פפא דינא קא"ל וקאמר לא צריכא דדר בו בתיבנא וציבי דלא צריכי לאוירי משום דלמחר מפנהו ודר בו:

[דף לה ע"ב] ישראל הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים ואין לו חזקה אלא בשטר כבר נשאלה שאלה זו ראובן ושמעו שקנו שני בתים משני עובדי כוכבים והיו לראובן חלונות למטה מארבע אמות פתוחות מחדרו לאורה לחצרו של שמעון שקנה גם הוא מאת העובד כוכבים והיה אומר כמו שהחזיק העובד כוכבים שאני בא מכחו של עובד כוכבים חברו כן אני רוצה להחזיק בה והסכימו כל גדולי צרפת רבינו אליהו מפרי"ש ורבינו משולם מליאו"ן לומר מאחר דדינא דמלכותא דינא שאין יכול למחות איש את חבירו עובד כוכבים לפתוח חלונותיו לכל אשר [*ירצה] על חבירו וכשבא השני לבנות בונה כנגדו וסותם חלונותיו של חבירו ואין יכול למחות דאין להם חזקה [*כך] ישראל הבא מחמת עובד כוכבים [*הרי הוא כמוהו] ואי אמר ישראל קמאי דידי זבנה עובד כוכבים מינך מהימן ונראה דאם ישראל אחר קונה מן הישראל אע"ג דאיכא

למימר מה מכר ראשון לשני כל זכות שהיה לו כיון דקי"ל טענינן ללוקח ה"נ טענינן ליה שמא ישראל קמא ראה שטרו של עובד כוכבים או הוה טעין קמאי דידי זבנא העובד כוכבים הלכך אין זה השני צריך (לשכור) [לשטר] ובשם ריב"א מצאתי דהא דאמרינן בכל דוכתא ישראל הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כמוהו היינו דוקא לענין הורע כחו של ישראל כגון הכא וכי הא דאמר פרק הגוזל קמא הלכתא גזל פרה מעוברת בעי רבא השביח העובד כוכבים מהו כו' אבל ליפות כחו לא אמרינן הכי כגון עובד כוכבים שהוא בשכונת ישראל והחזיק בחלונות (בקרקע) של ישראל ג' שנים ושוב קנאו ישראל לאותו קרקע מיד העובד כוכבים לא אמרינן דהוא כעובד כוכבים להחזיק דמה שהחזיק העובד כוכבים שלא כדין החזיק ורואה אני את דבריו דמה לי החזיק בקרקע מה לי החזיק בחלונות וכן בספר ראבי"ה ושם הוכיח דבמקום שיכול לכופו בדיניהם יש חזקה לישראל בא מכחו ואני נשאלתי על עובד כוכבים שהחזיק בקרקע של ישראל שלש שנים ונתגייר ולאחר שנתגייר החזיק בקרקע בשופי שלש שנים וטען לישראל מינך זבינתיה ושטר היה לי ואבד מה דינו ואמרתי לפשוט מתוס' דתניא התם האוכל שדה שש שנים וערער עליו ג' שנים הראשונים ובאחרונה אמר ליה אתה מכרתו לי אתה נתתו לי אם מחמת טענה הראשונה אינה חזקה ואם לא הרי זו חזקה שכל טענה שמקצתה בטלה כולה בטלה ספר החכמה:

גרסינן פרק הפרה והאלפסי מייתי לה הכא אמר רבא משכונו של ישראל ביד העובד כוכבים ובא ישראל אחר והחזיק בו כו' [רמז תקנד] מעשה היה במשכונו של ישראל ביד עובד כוכבים שמצאו יהודי כשנפל מן העובד כוכבים ופסק רבינו אליעזר ממי"ץ שצריך להחזיר המשכון לראשון בלא מעות וראיה מפרק הפרה משכונו של ישראל ביד הגר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה מוציא מידו הכא נמי כיון שנפל מיד עובד כוכבים פקע שיעבודיה דעובד כוכבים וקני ליה משכונו האי כל היכא דאיתיה ויאוש נמי לא הוי כיון דלא ידע שנפל מן העובד כוכבים עד שמצאו זה והוה ליה יאוש שלא מדעת דהא הלכתא כאביי ביע"ל קג"ם:

מעשה שפעם אחת משכן עובד כוכבים ערבונו לראובן ואמר ליה ראובן לעובד כוכבים תן לי מעותי והעובד כוכבים אמר ליה אין לי מעות תמשכן אותו לישראל אחר הלך ראובן ומשכן אותו לשמעון ושמעון נתן לו המעות שהעובד כוכבים היה חייב לו ובתוך כך מת העובד כוכבים והמשכון היה שוה כפלים מן החוב ובא לדין לפני ראב"ן שמעון אמר זכיתי בכל המשכון כיון שמת עובד כוכבים ופסק שמן הדין כל המשכון לשמעון מהכא דקאמר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה (*כנגד) השאר

הכא נמי כיון שנתן לו כבר מעותיו כל המשכון שלו מיהו בהא מספקא לי אם משכונו של עובד כוכבים ביד ראובן והלך ראובן למקום אחר והפקידו לשמעון ומת העובד כוכבים אם זכה בו שמעון ויתן לראובן מעותיו שחייב לו העובד כוכבים או נימא כיון שמכח ראובן תופס אותו לא קנה שמעון:

[רמז תקנה] גם מעשה בראובן שקנה קרקע מישראל שהמיר דתו והחזיק בה ג' שנים וערער עליו שמעון ואמר כי המומר לקח ממנו הקרקע בחזקה וטען שמעון ואמר כי מאז מחה בב"ה כי ידע שסופו למכרה לבן ברית והטילו חרם על הקהל להעיד ויש מן הקהל שהעידו כי שמעון מיחה אז אבל לא מצאנו עדות שמיחה בסוף כל ג' שנים הללו וגם ראובן הלוקח מן המומר החזיק בלא מחאה ובאו לדין לפני אבי העזרי ודן דהויא חזקה מעלייתא ואע"ג דבפ' חזקת הבתים אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים מה עובד כוכבים אין לו חזקה אלא בשטר כו' אף ישראל הבא מחמת העובד כוכבים כו' ופירש רשב"ם דסתם עובד כוכבים אנס הוא והישראל ירא למחות הלכך אפילו אם החזיק ג' שנים הישראל שקנה [*מן העובד כוכבים] וגם העובד כוכבים שישראל קנה ממנו אינה חזקה הלכך ה"נ האי ראובן הבא מכח ישראל מומר חזקתו לא הויא חזקה והני מילי אם לא מיחה שמעון כלל אבל הכא שמיחה בתחלה גלי דעתיה דלא היה ירא למחות ומעתה היה לו למחות בסוף כל שלש שנים דהא קי"ל כרבי מאיר דהא דן רב כר"מ ופ' מי שהיה נשוי אוקמינא רב אשי לסתמא דמתני' לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל כר"מ ושני ליה בין לוקח א' לשני לקוחות וכן פסק האלפסי התם כשינויא דרב אשי:

[דף נח] (*מרזב) [*המרזב] אין לו חזקה מרוח אחת פי' שאם היה במזרח יכול ליתנו במערב אבל לסלקו משני רוחות לא וכשהוא משנה המרזב לצפון המזחילה צריך להגביה המזחילה או לסותמו ולתקן שלא יצאו המים לדרום ממזחילה (*ופר"ח) [*ור"ח פי'] וז"ל מרזב אין לו חזקה לרוח אחת כגון אם המרזב קבוע ברוח מזרחית באמצע הגג ובקש בעל החצר לעוקרו מן האמצע ולקבעו מן השליש הגג או ברביע בכל אותו רוח באותו מקום שירצה קובעו לפי שאין חזקה במקומו אבל אם בקש להעתיקו מרוח מזרחית לרוח צפונית או מערב או דרום בעל הגג מעכב עליו לפי שיש לו חזקה:

שאם בא לבנות תחתיו בונה. פי' רבינו חננאל אם בא בעל החצר לבנות בנין תחתיו עד שמגיע למרזב ויהיו המים עוברין על אותו בנין ולא יהיו מקלחין מחצר הדין עמו ונראה לר"י שר"ל אע"פ שאין יוצאים המים כל כך להדיא לפי שהבנין כנגד הקילוח מעכב המים ואפ"ה אין בעל הגג יכול למחות בידו:

חלון המצרי אין לו חזקה כו' [רמז תקנו] מעשה אירע שראובן ושמעון היו בתיהם מקורבים זה אצל זה ופתח ראובן חלון על גגו של שמעון ימים ושנים ועתה בא שמעון להגביה ביתו ולסתום חלונות של ראובן ולראובן יש לו אורה לביתו לצד אחר ושאל ראב"ן הדין לפני רבני צרפת ולפני רבני רינו"ס וז"ל ראב"ן הנני דן כהלכה לפני רבותי והנני מפרש [*לפי] דעתי ואם שגיתי המה יורוני תנן חלון המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה פי' ראובן הפותח חלון המצרי לחצרו של שמעון ואינו (*פותח) [*פותחו] לאורה כי יש לו אורה מצד אחר אלא [*שפותחו] לתשמיש אויר לישקף ולראות בו אך קטן הוא ואין יכול להוציא ראשו דרך שם (ואחרי שקיפתו סוגרו) [*אז אין לו חזקה כי הפותח לאויר אין פותחו אלא בשעה שצריך לראות ואחר ראייתו סותמו מ"י]. ולהכי אין לו חזקה דמצי אמר שמעון מה שלא מחיתי ועכבתי מלפותחו מפני שלא היה לי היזק ראיה שבשעה שהוא סתום אני משתמש בכל חצרי ובעת פתיחתו אני משתמש בצדי החלון בחצר מכאן ומכאן (*ואינו) [*ואינך] יכול לראות אלא בחצר שכנגד החלון ואיני חסר מתשמיש חצרי [*כלום] אפילו שעה אחת וזה נהנה וזה אינו חסר ואם פותח ראובן חלון צורי שיכול להוציא בו ראשו לחצרו של שמעון ולא עכבו ולא מיחה הרי זו חזקה שהרי מונעו מתשמיש חצרו לגמרי בשעה שהוא פתוח שהרי יכול להוציא ראשו ולראות בחצר ואע"פ שבשעה שהוא סגור יכול הוא להשתמש [*בכל החצר] כיון שבשעת פתיחתו אינו יכול להשתמש ומחסר תשמישתיה היה לו למחות וכיון שלא מיחה מחל לו ונתן לו רשות:

וחלון צורי (*שפתח ראובן) זה עשוי לתשמיש אויר ולא לאורה פעמים פותחו ופעמים סוגרו ובחלון צורי דאמרי' במתני' דיש לו חזקה פליגי ר' זירא ורבי אילא ר' זירא אמר למטה מד' אמות שנוח תשמישתיה לפותחו ולראות [*בו] יש חזקה שלא היה זה מניחו לעשות אלא ודאי ברשותו עשאו ויכול למחות כלומר הבא לעשות חלון צורי למטה מד' אמות בעל החצר יכול לעכב עליו שלא יפתחנו שהרי יש בו היזק ראיה כדפרישית ואם לא מיחה הוי חזקה אבל למעלה מד' אמות שאין נוח תשמישתו לפתוח ולראות אא"כ יעלה במעלות או בסולם אין לו חזקה ואין יכול לעכב עליו מלפותחו דהוה ליה כחלון המצרי דבשביל השקיפה והראיה לא יטרח ואינו מונע מתשמישו בחצר והוה ליה זה נהנה וזה אינו חסר ור' אילא אמר למעלה מד' אמות נמי לא הוי חזקה דאמר כיון דלא ניחא ליה תשמישתיה בשביל ראיה אחת לא יטרח ויעלה ולהכי שתק ולא עכבו אלא שאם רוצה בעל החצר יכול לעכבו מלפתוח חלון צורי אפילו למעלה מארבע אמות דאמר ליה זימנין דטרחת וסלקת ותראה בחצרי ותמנעני מתשמישי ותחסרני ונ"ל

דמחלון צורי [*דתנן במתני'] יש לו חזקה למטה מד' אמות איירי כדמוקי לה ר' זירא ור' אילא חלון המצרי שהוא קטן (*נמי דתניא) [*דתנן נמי] במתני' דאין לו חזקה אפילו למטה מד' אמות נמי מיירי ועל חלון המצרי קאמר שמואל ולאורה אפילו כל שהוא הויא חזקה שאם לא היה לראובן אורה מצד אחר ופתח חלון לאורה אפילו כל שהוא למטה מארבע אמות כיון דניחא תשמישתיה [להציץ] ולראות בו כל שעה לחצרו של שמעון שכנגד החלון ומונעו מתשמיש באותו מקום לגמרי שחלון של אורה לעולם פתוח ואיכא היזק ראיה באותו מקום והוה ליה למחות ומדלא מיחה הוי חזקה ולא דמי לחלון המצרי שהוא קטן דאין לו חזקה אפילו למטה מארבע אמות כדפרישית דשאני התם דאותו חלון אינו עשוי לאורה אלא לתשמיש אויר דהתם אחרי שקיפתו סוגרו ויכול להשתמש במקום שכנגד החלון בעת סגירתו כדפרישית אבל חלון של אורה אינו סגור לעולם ואינו יכול להשתמש כנגדו לעולם כדפרישית אבל חלון [*מצרי] של אורה שהוא למעלה מארבע אמות דינו כחלון צורי שהוא למעלה מארבע אמות שאין לו חזקה לא לר' זירא ולא לרבי אילא דהא אינו מונעו לשמעון מלהשתמש בחצירו דלא יטרח ויעלה כדי לראות ואין כאן היזק ראיה ולהכי לא מיחה וכל שכן חלון של ראובן שהוא למעלה מגגו של שמעון שאין עליו תשמיש שאין [דרך] (*להשתמש שמה על הגג [*וגם] שיש לו אורה מצד א' ואין) [*כל זה מצאתי בספר מוגה שאינו] בו היזק ראיה דאין חזקה של ראובן חזקה שלא היה לשמעון למחות לא בשביל היזק ראיה ולא בשביל תשמיש דאפילו לרבי אילא אין לו חזקה לראובן ויכול שמעון להגביה את ביתו כשירצה דהא אם בא שמעון טרם שירצה להגביה את ביתו למחות לא היה יכול דזה נהנה וזה אינו חסר וכגון זה אנו כופין על מדת סדום ושלום אליעזר בר ר' נתן:

וזו היא תשובת רבני רענשבור"ק מה שאמרת שיש לראובן גם חלונות אחרים לביתו ואין זה החלון עשוי לאורה ומש"ה אין חזקת ראובן חזקה מה בכך מ"מ גם (*בזה מועיל) [*מועיל בזה] החלון לו (*שיש) [*שהוא] לו אורה יותר ופי' חלון המצרי אין לו חזקה אפילו למטה מד' אמות [אע"ג] דיש לו היזק ראיה ויכול למחות ומיהו הואיל ולא קבע תשמישתיה שהוא קטן ואינו יכול להוציא ראשו ואינו עשוי לאורה אלא תשמיש שהוא עראי אין לו חזקה דיכול לומר לא חשתי למחות הואיל ועראי הוא והיום או למחר אסתלק ושל צורי שהוא גדול וגלי דעתיה שהוא רוצה לקובעו זמן מרובה והוא למטה מארבע אמות שמזיק מראייתו ולא מיחה לפיכך יש לו חזקה והא ליתא דודאי אין הטעם [בחלון מצרי] בשביל שאין יכול להוציא ראשו ואין כאן היזק ראיה שהרי מ"מ כנגדו הוא רואה ותדע מדרבי יהודה דאמר אם יש לו מלבן (אלמא כל שיש לו) [אפילו חלון

המצרי יש לו חזקה אלמא כל שיש לו היזק כו' במ"י] היזק ראיה ואפילו הוא קטן ואין הטעם אלא משום קביעות כמו שפי' רשב"ם שאם אין בו היזק ראיה מ"ט דר"י נהי נמי דקבוע הוא ע"י מלבן והלא אפילו חלון צורי שרי אם הוא למעלה מד' אמות אין לו חזקה הואיל דאין [*בו] היזק ראיה ועוד תנן החלונות מלמעלן ומלמטן וכנגדן ד' אמות ותני עלה מלמטן כדי שלא יעמוד ויראה כו' והלא לשם אינו מכניס ראשו בחלון אלא עומד בכותל ורואה כנגד החלון וחשיב ליה היזק ראיה ומ"ש שמואל ולאורה אפילו כ"ש הוי חזקה היינו למטה מד' אמות דוקא שיש היזק ראיה והוא תשמיש קבוע שהוא לאורה אבל למעלה מד' אמות נהי דתשמיש קבוע הרי הוא כחלון צורי דאמר למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ומה שאמרת על הגג של שמעון פתוח חלונו של ראובן לא היה מזיק לשמעון כלום הואיל ולית ליה תשמיש לשם ידענא שסברא הוא אע"ג שאנו רואין היזק ראיה בגגין כמו שני בתים בשני צדי רשות הרבים זה עושה מעקה וכו' וזה ר"ל בשביל שגגותיהם הם שוים והיו משתמשין אבל בזמן הזה אין משתמשין בגגין וכן הדבר נראה אבל אין יודעים אנחנו אם יש לסמוך על סברתנו. יצחק בר' מרדכי משה בר יואל וזו תשובת רבינו משולם ששלח לראב"ן אין דור יתום שאתה ראב"ן בתוכה ברוך טעמך וכל פירושיך נראה בעיני ובעיני כל החבורה אך צריך לראות אם בית שמעון אינו עשוי להגביה אז כבר זכה ראובן וחזקתו חזקה ודמי להההוא דפ' לא יחפור בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך דטעמא דממליכנא לא אמרינן וכיון דבדין סומך כשיבא חברו צריך להרחיק [*וכן הכא כשיגע הבית צריך להרחיק שלא כו'. כן מצאתי מוגה במרדכי של מוהרר"ה איטריו"ש ז"ל ואח"כ מצאתי באבי"ה] שלא יאפיל ויזיק ואם היה הבית של שמעון עשוי להגביה אז תתקיים פירושך וגם דינך ואין חזקת ראובן חזקה ומ"מ נראה לנו שסתם בית עשוי להגביה ואין לו חזקה לבעל החלון ואדונינו חכם כמלאך השם ומה שנראה בעיניך עשה. משולם בר' נתן יוסף בר' אליהו נתן בר' משולם מאיר בר' משה וכן השיב ריב"א לרבינו יעב"ץ ור"ת פליג ואמר דיש לו חזקה לחלון שעל הגג. ולאורה כל שהוא הוי חזקה אומר ר"ת אפילו נקב קטן משהו ובכ"מ [*שהוא] אפילו למעלה מד' אמות [יש לו חזקה והא דאמרינן למעלה מד' אמות] אין לו חזקה מפרש ר"ת [שזהו] בחלון המצרי אבל בחלון צורי אע"פ שאינו עשוי לאורה [*או שהוא עשוי לאורה] כיון שהוא דבר קביעות יש לו חזקה אפילו למעלה מד' אמות ומייתי ראיה מהא דתנן החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין משכנגדן ד' אמות ותני עלה למטן שלא יעמוד ויראה ומכנגדן שלא יאפיל ומדמרחיק מלמטן ד' אמות אלמא גבוה מלמעלה ארבע אמות מן הכותל אלמא יש לו חזקה אפילו מלמעלה מארבע אמות כיון שעשוי

לאורה. ואיני יודע מה ראיה מביא דמצינן למימר כגון (*אותו) [*שאותו] חלון [למטה] [*בעלייה] דאע"פ שהוא למעלה מארבע אמות לעומד בחוץ לעומד בפנים אינו למעלה מארבע אמות אי נמי כגון שיש (*שנים) [*עדים או שטר] זה לשון התוס' ובעל העיטור כתב דשיעור חלון העשוי לאורה דאמרינן כל שהוא הוי חזקה כגון דלא הוי בציר מטפח וז"ל מצאתי בירושלמי בפ' חזקת הבתים סעד לדברי היו חמש פתחים זו לפנים מזו שיעור כולם כמלא מקדח ודא מסייע לי [דאמרינן] גבי חלון שהיא פתוחה לסטיו לא נעשית אלא להכניס את האורה מכיון שאין לו חזקה אינה מביאה את הטומאה ודוקא שניכר עשייתן לאורה כגון שצר מבחוץ ורחב מבפנים אבל אם הוא שוה אינה חזקה והכל תלוי בראיית הדיינין עכ"ל ורבינו מאיר כתב אלמא מדמדמי חזקה לטומאה וגבי טומאה תנן במסכת אהלות העושה מאור בתחלה [שעורו כמלא מקדח] חישב עליו לתשמיש שיעורו בפותח טפח:

[דף ס] ולסתום לאלתר הוי חזקה משמע לאלתר דלסתום כמו שלש שנים דלפתוח מה להלן בחזקה שיש עמה טענה ובשבועה אף כאן בחזקה שיש עמה טענה ובשבועה ואע"ג דאין נשבעין על הקרקעות ה"מ בשבועה דאורייתא אבל מדרבנן נשבעין ודלא כפרשב"ם שפי' בשמעתין דרבה בר שרשום אלא כפי' רב האי גאון וראיה מפרק הכותב גבי הפוגמת כתובתה עכ"ל:

לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנה לחצר השותפים כו' מאי חדר שחלק חדרו לשנים ומאי עליה אפתא פירוש דכי היכי דקודם חלוקה היה יכול למלאות ביתו דיורין ולהרבות עליהם הדרך וכן פירש רשב"ם ומזה דן אבי"ה ראובן [רמז תקנז] ושמעון היו שכנים ולשניהם חפירה אחת לבתי כסאות שלהם ובא ראובן לחלוק ביתו לשנים כדי שיהא ראוי לתוספת דיורין ושמעון מערער ואומר שמפני החלוקה יש תוספת דיורין ומתמלא בית הכסא מהרה הדין עם ראובן שהרי קודם החלוקה היה יכול למלאות ביתו דיורין הכא נמי השתא דפלוג אין בערעור שמעון כלום והא דאמרינן (*כל) [*בכל] השותפין מעכבין זה את זה חוץ מן הכבוסה היינו בדבר שלא היה עד עתה כח וחזקה כלל בחצר: [רמז תקנח] ונשאל לר"מ על הרבה שותפין שבבית אחד והאחד מרשה את הרבים להשתמש בחלקו אם חביריו יכולין לעכב והשיב דבר פשוט הוא שיכולין לעכב כמו לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנה לחצר השותפין ואפילו לחצר שהוא עצמו שותף בו מפני שמרבה עליהם הדרך (*ואי תימא) [*ואם תאמר] הא דתנן בנדרים פרק השותפין היה אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהם לא יכנס לחצר ורבי אליעזר ב"י אומר יכול הוא לומר לתוך של חבירך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך וקיימא לן כרבי אליעזר

בן יעקב כדמפרש התם יש לומר דה"מ בחצר דסבירא ליה ויתור מותר במודר הנאה דאהילוך דחצר לא קפדי אינשי אבל הילוך דבית לאו ויתור הוא וקפדי אינשי ושלום מאיר בר"ב עיין פ' האומנין גם בפ' ח"ה:

[דף ס] איבעיא להו כנס ולא הוציא מהו שיחזיר ויוציא כו' נשאל לרבי' מאיר על ראובן שטען על שמעון שהכניס יסוד חומתו בחלקו של ראובן טפחיים והשיב נראה לי דהדין עם שמעון דכיון דאחזיק שמעון ברוחב יסוד החומה למטה אחזיק כל שכנגדה למעלה עד רום רקיע ואע"ג דהחומה של שמעון דממעל לקרקע אינה מהלכת כנגד כל בליטת רוחב היסוד איכא למימר דשמעון כונס לתוך שלו טפחיים היה ועכשיו הוא חפץ להחזיר הכותל של מעלה למקומו ונהי דהלכתא כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש ורבי יוחנן סבירא ליה פרק חזקת הבתים דכנס אינו מחזיר ה"מ לרה"ר משום מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו אבל לגבי יחיד מחזיר ובשבועת היסת שלא השיג גבול רעהו בבנין יסוד שלו כדפרישית לעיל בשם רב האי גאון דנשבעין על הקרקעות מדרבנן ותדע דכיון דמחזיק ברוחב היסוד מחזיק בכל שכנגד רוחב היסוד מן התהום עד רום רקיעא דתנן לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות הרי הם בחזקתן פי' דטוענין ללוקח ופירש רשב"ם אבל אם היתה עדיין ביד המוכר לא הינו טוענין בשבילו והיה צריך להביא עדים (*שנכנס) [*שכנס] לתוך שלו הוה או שני חזקה ואי מייתי עדי חזקה תלינן דכל כנגד הזיזין כונס לתוך שלו הוה ולא אמרינן כל קרקע שתחתיו של בני רה"ר וזיזין דאפיק דלמא טובי העיר הרשוהו להוציא ולא יותר אלא ש"מ כל היכא דאחזיק בזיזין אחזיק (*כל) [*בכל] הקרקע שכנגדו מתהום ארעא עד רום רקיע ושלום מאיר בר"ב:

[דף לה] אי דלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה פי' ר"ח אם יש עדים דיהיב ליה לוקח למריה דארעא צנא דפירי (דירדו כולם) [*דורון להוליכם כן מצאתי בגמ'] לביתו נתברר הדבר שאכילת פירות דלוקח ומדידיה יהיב ליה למוכרו מכאן פסק ר"מ [רמז תקנט] על אודות שמעון אם יש עדים שבקש מראובן שהיה [מתיר] (מוכר) לו היישוב שנה א"כ הודה שאין לו כח ביישוב או שמחל לו כח היישוב דכי היכי דאמרי' הכא אם איתא דהקרקע של המערער לא היה מקבל דורון הכי נמי בנדון זה אם היה לו חזקת יישוב לא היה מבקש ממנו להתיר לו ולא דמי להא דאמרינן עביד איניש דזבן דיניה ה"מ היכא דאמר ליה זבנה ניהלי כל הקרקע עביד איניש דזבין דיניה שלא יתרעם עוד על הקרקע אבל לא עביד איניש דזבין מגמלא אונא דכל שכן דכשיקנה דבר מועט משכנגדו שיחזיק הלה בטענתו ויחזיק במותר ולא יחזיר לו השאר ואע"פ שרשב"ם פירש שם פירוש אחר כדאי הוא ר"ח לסמוך עליו בכ"מ עכ"ל (*ר"ת) [*ר"מ] מיהו רשב"ם פירש דלא ניחא ליה

פירוש רבינו חננאל וצ"ע פרק יש נוחלין דפריך (גבי) משום דכתב לה קרקע כל שהוא איבדה כתובתה ומשני במזכה להם על ידה ושמואל אמר במחלק בפניה והיא שותקת כו' ומקולי כתובתה שנו כאן פי' רשב"ם אבל בשאר בעלי חובים לא עד שיאמרו בפירוש הריני מוחל השעבוד:

סליק פירקא:

פרק ד

[דף סא] המוכר את הבית אילימא דקרי לבית בית ולבירה בירה פשיטא. מספקא למורי אי כתב לא שיירית בזבינא אלין כלום אי הוה מועיל היכא דכ"ע קרו לבית בית ולבירה בירה ונראה דפשיטא דאינו מועיל דהכי מוכח פ' [המוכר את הבית דדוקא] היכא דאיכא נמי דקרי לבירה (*בירה) [*בית] דיש ספק בדבר [*אז] מועיל לומר לא (*שייריה) [*שיירית] להוציא מידי ספק אבל במקום שברור שאין קורין (*לבית בירה) [*לבירה בית] אינו מועיל:

[דף סט] חזינא אי איתי ליה דיקלא יהיב ליה תרי דיקלי ואי לא זבין ליה תרי דיקלי כתב ראבי"ה בא"א דחייב לקנות לו אי מזבין ליה מידי דשכיח למיזבן כדאמר פרק הרבית האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין משלם ליה כדאזיל אפרותא דזיל שפט כו' וכגון שבידו לקנות וקני מידו דלא להוי כאסמכתא [*ועי' סי' ס' וסי' ר"ט ור"י ועי' בב"י טח"מ]. [רמז תקס] ובתשובת רבינו נסים גאון נמצא אם ראובן מכר כור חטים לשמעון בדינר וקנו מידו וקבל הדמים ולאחר זמן תבעו ונמצא שלא היו לו חטים בשעת הקנין שחייב להעמיד לו מקחו ואפילו נתייקר דתניא בתוספתא דב"מ פ"ד המוכר בית לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לא כל הימנו לאבד זכותו של זה וגם בירושלמי דתרומות בפרק האוכל בשוגג רבי אבהו בשם ריש לקיש אמר הא למה זה דומה למוכר חפץ לחבירו ונמצא שאינו שלו שהוא חייב להעמיד לו מקחו מיהו רשב"ם פירש הכא ואי משעבדי פריק ליה שלא יהא מחוסר אמנה או יחזיר לו המעות משמע אבל לא מן דינא והמיימון כתב פרק כ"ב [*ופרק כ"ד ועי' במ"מ שם] דהלכות מכירה אע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אבל הפוסק על שער שבשוק ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות המוכר חייב ליתן לו ולקנות ללוקח מה שפסק ואם חזר בו מקבל מי שפרע:

[דף סז] מעמלא דבתי פירוש משכירות הבתים דכמקרקעי חשיב להו דשכר מקרקעי טוב מקרקעי כך פירש רשב"ם מכאן קשה למה שכתב בספר המצות דאע"ג דנשבעין על

שכירות בתים משום דחשיבי כמטלטלי [*ובכאן משמע דכמקרקעי חשיב דהא אפילו על הקרקעות נשבעין לפי' ה"ג ודלא כפירוש רשב"ם. כן מצאתי מוגה] דאין נשבעין על הקרקעות:

סליק פירקא:

פרק ה

המוכר את הספינה :

[דף עז] אותיות נקנות במסירה כו'. התוס' האריכו הרבה בענין אותיות נקנות במסירה [רמז תקסא] וכללו של דבר האלפסי ור"ת ור"י פסקו דאין אותיות נקנות במסירה אבל בהלכות הלואה פסק רב יהודאי גאון דאותיות נקנות במסירה והפוסקים דאין אותיות נקנות במסירה טעמייהו משום דרבנן דפליגי (על ר' ועל) [וכן] רבי נתן בשמעתין כולהו סבירא להו דאין אותיות נקנות במסירה וכן רבא נמי פסק פ' גט פשוט וגם רבינו מאיר פסק דאין אותיות נקנות במסירה הלכך המוכר שטר חוב לחבירו או נותנו במתנה אינה נקנית במסירת השטר בידו שלא מכר לו אלא הראיה שבו ואין הראיה נתפשת ביד ולא יקנה באמירת לך חזק וקנה כגון שאר המסירות ואמר שם שצריך שיכתוב לו המקנה קנה שטר פלוני וכל שעבוד שבו וימסור לו השטר ונמצא נקנה בכתיבה ובמסירה. והילך התשובה [רמז תקסב] נשאל לרבינו מאיר על האלמנה שתפשה חותמות ושטרות של עובד כוכבים שנכתבו לשם בעלה ולשמה אי הוי מיקרו תפיסה והשיב דבר פשוט הוא שאין בתפיסה זו כלום דאפילו למאן דאמר אותיות נקנות במסירה ואין צריך להביא ראיה מודה באשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובאחד מן האחין שהיה נושא ונותן והיו אונות ושטרות יוצאין על (שמו) [*שמם] דעליהם להביא ראיה כדאיתא פ' חזקת הבתים ואי משום דאחזקה בשטרות מספקא לך אי חזקת השטר הויא חזקה לגבי הממון שכתוב בתוכו הא מלתא איתא בהדיא פ' שור שנגח את הפרה המחזיק בשטר של גר מהו דאחזיק בשטרא אדעתא דארעא [אחזיק] ובארעא הא לא אחזיק כו' אלמא דאחזיק בשטר לא הוי חזקה לענין הממון שכתוב בו ושלום מאיר בר ברוך עיין פרק מי שמת גבי הלואתו לפלוני:

[דף פג] שחמתית ונמצאת לבנה פסק רבינו מאיר [רמז תקסג] על אודות ראובן שקנה חפץ מן העובד כוכבים בחזקת שהוא זהב ומכרו לשמעון ולא נתכוין להטעותו ונמצא של כסף דאפ"ה חייב ראובן להחזיר לו מעותיו ואע"ג דבטול מקח כגון יותר משתות בעיא היא אם לעולם חוזר או לא ולא איפשיטא הא ודאי מקח טעות כגון זהב ונמצא כסף

(*וכגון) [*או כגון] שחמתית ונמצאת לבנה דהוי מקח טעות ולעולם חוזר ואע"פ שראובן קנאו מן העובד כוכבים וגם שמעון היה מחזר אחר העובד כוכבים לקנותו מה בכך הרי כשקנאו ראובן מיד העובד כוכבים הרי הוא שלו ולאו כל כמיניה להטעותו ואפילו לא נתכוין להטעותו שמעון חוזר ושלום מאיר ב"ב. ואביאסף פסק דאם מכר כסף סיגין בחזקת צרוף אין יכולין לחזור בו אבל זהב ונמצא כסף או להפך שניהם יכולין לחזור [*גמ' בהגוזל דקי"ח ע' בגמ' כאן דפ"ח] עיין בפ' הזהב (*א"ר יוחנן לדעת מנין פוטר שלא לדעת אפילו מנין אינו צריך):

נשאל לרבינו מאיר [רמז תקסד] מאשה אחת שגנבה מבעלה ק' זקוקין ומסרה אותן אצל אשה אחרת ואותה האשה שקבלתן היתה מלוה אותן ברשות המפקדת למחצית שכר וידעה שגנבתן מבעלה והחזירתן בידה ועתה תובעה הבעל על ככה והשיב נ"ל אחרי שהודתה [שידעה] שהיו גנובים בידה שגנבתם מבעלה לא היה לה לקבלם דאע"ג דנשים הנושאות ונותנות בתוך הבית פסק (*רבינו מאיר) דמקבלים מהם מ"מ היכא דנתברר שגונבת מבעלה והוא אין יודע אין לקבל הימנה ואם קבלה מן האשה לא היה לה להחזירם לא ואע"ג דאמר המקבל מן האשה יחזיר לאשה פרק חזקת הבתים התם היינו טעמא דאחזוקי בגניבה לא מחזקינן אבל הכא שנתברר שגנבתם דמי למקבל מן העבד שיחזיר לרבו [אפילו שחררו ומת כדפי' רשב"ם] משום דסתם עבדים גנבים וכל שכן הכא שהוברר לה שגנבתן שהיה לה להחזיר לבעלה ולא לה ואין להקשות ולומר נהי דעשתה שלא כדין שהחזירה בידה לא תתחייב לשלם אותם דטובא אשכחן בעניני ממון דחייב בדיני שמים ולא בדיני אדם כגון הנך דריש פרק [הכונס] וכל כיוצא בהן אין לומר כן דגדולה מזו אמרו פרק המוכר את הספינה השולח בנו אצל חנוני [*ופונדיון בידו] ומדד לו באיסר שמן ונתן לו האיסר ושיבר את הצלוחית ואיבד את האיסר חנוני חייב כו' ואוקימנא לה במסקנא (כגון שנטלה החנווני למוד בה לאחרים) [*מ"י כגון שנטלה חנוני על מנת למוד בה וסיפא דקתני ומודים חכמים לר' יהודה בזמן שהצלוחית ביד התינוק לאו דוקא ביד התינוק דאפילו נטלה נמי אלא שלא נטלה ע"מ למוד לאחרים] ובשואל שלא מדעת קא מיפלגי דרבנן סברי גזלן הוי וקנייה להתחייב בה עד שיחזיר ליד הבעלים עצמו דבעינן השבה מעליא כדכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל ונ"ל דאפילו לרבי ישמעאל דאמר גנב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר ולא בעינן דעת בעלים הכא מודה דהשבה ליד התינוק לאו השבה מעליא היא ומיחייב באחריות והוא הדין בנדון זה כיון שנטלה המעות והלוותם למחצית שכר הויא לה לוה שלא מדעת בעלים ומחייבא באחריות כלומר דנהי דלגבי אשה שנתנתם לה הויא לה עיסקא

דפלגא מלוה ופלגא פקדון ותו לא. גבי הבעל הויא לה (*כולהו) [*מכולהו] לווה שלא מדעת בעלים דהויא ליה גזלנות לרבנן דר' יהודה דאפילו בשואל שלא מדעת [והשתא ומה] שאלה לפי שעה דמהדרא בעינא דמיחייב באחריות ולא מיפטרא בהשבה ליד התינוק דבעיא השבה מעלייתא כ"ש לווה שלא מדעת (דלא הדרא בעינא) דלא הדרי הני זוזי בעינייהו דחשיב כגזלן ולא מיפטרא בהשבה ליד האשה שגנבתם ואפשר דאפילו רבי יהודה דפליג התם בתינוק דסבירא ליה דשואל הוי ומיפטר בהשבה ליד התינוק הכא מודה דהתם הוי שאלה והדרא בעינא אבל הכא הלואה היא ולא הדרא בעינא ומודה דגזלן הוי ועוד דהתם מדעת יהבא אבי התינוק ליד התינוק הלכך כי אהדר ליה חנוני לידו נמי פטר ר' יהודה אבל הכא דגנבתם ולקחה בלא ידיעת בעלה אנן סהדי דלא ניחא ליה לבעל דלהדרינהו לידה ואפילו לר' ישמעאל דאמר לא בעינן דעת בעלים ה"מ לכשיחזיר הסלע לכיס והטלה לעדר דהוי מקום המשתמר אבל לתינוק השבה לידו לאו השבה היא כלל אלא כמשליכו לאיבוד ותדע דאי לא תימא הכי אמאי לא קאמר הכא דלכ"ע גזלן הוי ובפלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא קא מיפלגי רבנן כרבי עקיבא דבעיא התם דעת בעלים ורבי יהודה כר' ישמעאל דלא בעי דעת בעלים ומדלא קאמר הכי ש"מ דלרבנן דאמרי גזלן הוי לכולי עלמא בעינן [הכא] דעת בעלים וטעמא כדפרישית וכיון דבתינוק לרבנן דאמרי גזלן הוי וקי"ל כוותייהו בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבא בעינן דעת בעלים וטעמא כדפרישית כ"ש בנדון זה דשלא מדעת בעלים באו לידה דלא מיפטרא הנפקדת במה שהחזירתם לידה כיון דקבלתם למחצית שכר כדפרישית ועוד שהרי הוכחתי דאפילו לר' יהודה דהתם בנדון זה מודה ואע"ג דנשי לאו דינא גמירי מה בכך הא כולהו חנונים נמי לאו דינא גמירי וקא פסיק ותני חנוני חייב בין גמיר בין לא גמיר דבמאי דלא גמיר לא מפסדינא לשכנגדו דאיבעי ליה למיגמר ועוד אומר אני דאפילו לא קבלתם מידה למחצית שכר אפ"ה מיחייבא [בהו לאה] כי החזירתם לרחל כיון דידעה דרחל גנבתם דכל מה דהוה ביד רחל יש לה דין אבידה וכי מטי מידה ליד לאה הויא עלייהו כשומר אבידה דבין לרבה ובין לרב יוסף מיחייב שומר אבידה בפשיעה והא פשיעה הוא שהחזירתם ליד הגונבת דהוי כאילו השליכתם לאיבוד ולפי דרכנו (*נפרש) [*אני מפרש] ההיא דפרק הספינה שנטלה החנווני למוד בה לתינוק [ואוקמא] (*כדרבא) [*כרבה] דאמר (*רבא) [*רבה] הכישה נתחייב בה והשתא מאי קמדמי התם והא כל אדם שאינו זקן מיחייב בה אע"ג דלא הכישה ואע"ג דלא מטיא לידיה והכא בחנוני אע"פ שאינו זקן (ולא) לכבודו לא מחייבינן ליה אלא כשנטלה (*ואתא לידיה) למוד בה לתינוק אלא יש לומר דשאני התם הא דמחייבת כל אדם שאינו

זקן אף מקמי דאתא לידיה והיינו משום דהתם לא פשע בעל החפץ במידי ולא אבידה מדעת היא הלכך מיחייב בה כל אדם לאהדורי אבתרה לאהדורי למרה אבל בצלוחית שביד התינוק אבידה מדעת היא דמדעת יהביה בעל הבית לתינוק הלכך לא מחייב בה שום אדם כל כמה דהואי ביד התינוק והשתא מייתי שפיר מהכישה ונתחייב בה דכי היכי דהתם אע"ג דלא מיחייב זקן מקמי דלימטי לידיה אפ"ה בתר דהכישה והתחיל בה גומרה ה"נ בצלוחית אע"ג דמעיקרא לא מיחייב שום אדם כל (*מה) [*כמה] דהויא ביד התינוק משום דאבידה מדעת היא מ"מ מכי מטיא ליד החנוני מיחיב בה ופריך אימר דאמר (*רבא) [*רבה] דע"י הכישה מיחייב אע"ג דלא מיחייב מעיקרא ה"מ בעלי חיים דאנקטינהו נגרי ברייתא אבל במידי דלאו בעלי חיים לא אמרינן דמיחייב על ידי הכישה במידי דלא מיחייב בה מעיקרא אבל בנדון זה דלאו אבידה מדעת היא אפילו כשהן ביד רחל מיחייב בהו כל אדם להצילם מידה ולהשיבם לבעלה אפילו לפי מסקנא דתם דמפליג בין ההיא דחנוני להההיא דהכישה וכדפרישית וא"כ כי מטו ליד לאה הויא לה שומר אבידה ומיחייבא בפשיעה לכ"ע והא פשיעה היא שהחזירתן לרחל שגנבתן כאלו משליכתן לאבוד וגדולה מזו אמרינן פרק הפועלים ש"ח שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות להציל מן הארי והדוב ולא קדם חייב לשלם דפשיעה היא כ"ש היכא דכבר הציל מן הארי ושוב השליכו בפני הארי והדוב דחייב הכא נמי כי מטו לידה מיחייבא בהו כשומר חנם לכל הפחות וכי אהדרתינהו ליד רחל שגנבתן כאילו הוליכתן למקום גדודי חיות ולסטים וזה החילוק יש בין שומר חנם לאדם אחר שאינו שומר דשומר חנם יש לו לקדם ברועים ובמקלות מעיקרא ואם לא קדם חייב ואדם אחר אין לו לקדם מיהו אי חזי אריא דעאל אז אי מצי להציל מצוה להציל משום השבת אבידה ואי לא מציל איסור קא עביד ומיהו לא מיחייב אבל מכי מטי לידיה הוה ליה שומר אבידה וחייב לכל הפחות בפשיעה וכל שכן שאין לו להשליכם לאיבוד:

סוף דבר כל כה"ג שרואה ממון חבירו שמוטל ביד שהוא קרוב לוודאי שהולך לאיבוד מצוה להצילו ואם הצילו ומטיא לידיה הויא ליה שומר חנם כשומר אבידה אליבא דרבה ואפילו ההיא דפרק נגמר הדין דאמרינן היו אביו ואמו מזרקים בו כלים מצוה לאחרים להצילם היינו משום השבת אבידה כי מטו ליד שמצילין חייבין בשמירתן כדין שומר אבידה ואם החזירום לאביו ולאמו וזרקום על המת ונאסרו קרוב בעיני דחייבים המצילין מכיון דמטו לידייהו מחייבו בשמירתן וכיון דהחזירם לאביו ולאמו כאלו השליכום למקום גדודי חיות ולסטים ושכתבת לפטור לאה משום תקנת השוק הא ליתא דלא עשו תקנת השוק בגנב וגזלן מפורסם ואע"ג דלא ידע אי חפץ זה גנבתו ואפ"ה כיון דגנב

מפורסם הוא בשאר מילין תליא דלמא הא נמי גניב כ"ש האי דבריר לן דהאי חפץ גופיה גנוב דלא עשו בו תקנת השוק ושלום מאיר ב"ר ברוך:

גם נשאל לה"ר יצחק ב"ר משה על לאה שגנבה משל בעלה ראובן והטמינה ושמה בכליה ויהי כי יצאת מן העיר ותשלח את שמעון אל עיר בעלה להוציא הגניבה ממקום שהטמינתה וילך שמעון שפי אל המקום אשר אמרה לו האשה ויקח משם כל הגניבה והנה עתה צווח ראובן על השליח לדבר עבירה ואומר מאחר שידעת שמאתי היה גנוב הממון כי אמת ויציב הוא שהאשה אמרה אל השליח גנבתיו מבעלי והואיל וכן הוא שידעת גם שמעת עליך להחזיר את האבידה לידי [הדין עם הבעל] וראיה לדבר מההוא דפרק אלו מציאות [*דף ל] הכישה נתחייב בה פי' מאחר שהכניס עצמו בחיוב החזרה נתחייב בחזרה שלימה ואין לומר דשאני התם דאנקטינהו נגרי ברייתא דהכא נמי כשהחזיר הגניבה ליד האשה הרי קלינהו מיניה דראובן בידים ועוד ראיה (*מפ') [*מההיא דפרק] חזקת הבתים אין מקבלין פקדונות לא מן [הקטנים] ולא מן הנשים ולא מן העבדים קבל מן האשה יחזיר לאשה ופי' רשב"ם דאיכא למימר שמא פקדון הוא בידה או נתנו לה מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה משמע היכא דידע בודאי שגנבה משל בעלה צריך להחזיר לבעל ותדע דקאמר בההוא שמעתא גופא וכולן שאמרו בשעת מיתתן של פלוני הם יעשה כפירושו ואם לאו יעשה פירוש לפירושו פי' מחזיר לבעלים משמע דפשיטא ליה לתלמודא דכ"מ שיש ספק מחזירין לבעל כ"ש הכא דקים ליה בהדיא והוא יודע דנגנבו מן הבעל שצריך להחזיר ליד הבעל ועוד קאמר איכא דאמרי אי מהימנא לך יעשה כפירושו ואם לאו יעשה פירוש לפירושו כל שכן הכא דלא מהימנא כי פיה הכשילה שאמרה גנבתי משל בעלי ואע"פ שהיא גנבתם כבר מאחר שהוא השלים הגניבה אחריה דמי לאחד שחפר בור ט' ובא א' והשלימו לעשרה דמסיק תלמודא אחר שניהם לנזיקין. ועוד ראיה מה' שישבו על ספסל אחד ולא שברו אותו ועוד בא אחר וישב עליו ושיבר האחרון חייב כגון (רב) פפא בר אבא דבעל בשר הוה ולא מצי למימר בגין דידי לחודי לא הות מתבר כלל ולפיכך חייב כ"ש בנדון זה דאילו לא היה השליח היתה מחזירה הכל אישתכח דהשליח עשה כל ההיזק ולא עכברא גנב אלא חורא גנב ותדע שאילו לא לקח השליח הגניבה הכל היה מוחזר לבעלה כי החרימו בב"ה על כל בן ברית על אנשים ונשים שכל מי שהיה יודע בגניבה שיודה בדבר והיא הודה על פי החרם מכרים וכסתות שגנבה משל בעלה והפקידה ביד אנשים והחזירו אותם גם הממון ההוא אילו היה מונח במקומו היה מוחזר לבעלה כי היא לא היתה רשאי לחזור ליקח הגניבה כי כבר נתגלה שגנבה וכחשה והטמינה לכן עשה השליח

הכל דעל ידו נגמר ונמרק כל העיוות והרשע והפשע ויאסרו כל האנשים המעוותים צדק וצדק ישפט בארצנו ובשערינו והיה זה שלום על כל ישראל ועל דייניהם יצחק ב"ר משה:

[דף פח] ההוא גברא דאייתי קרי (*לפומבדיתא) [*לפום נהרא] וכו' [רמז תקסה] הרי דאדם יכול להקדיש פקדון שהפקיד ביד אחרים ה"ה מלוה דיוכל להקדיש אע"פ שאינה ברשותו כדאיתא פרק יש נוחלין דמלוה יכול ליתנה במעמד שלשתם ואם לא היה יכול להקדיש לא היה יכול ליתן אבל בגזל אמרינן פרק מרובה ופרק קמא דב"מ דאינו יכול להקדיש (*והני מילי) [*לפי שאינו ברשותו וה"ה] במשכון דאין יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו והקנין חליפין צריך שיהא (*סודר) [*הסודר] שלו אבל אם הוא שאול כיון דאינו יכול להקדיש וגם אינו יכול ליתנו והא לך תשובת רבינו תם ואשר שאלת אם אדם יכול לאסור משכונו (*של) [*על] חבירו מההוא דהקדש מפקיע מידי שעבוד ההיא לאו ראיה היא דמוקמינן ליה בדאיתיה ברשות מקדיש כי היכי דמוקמינן לה לחמץ שהוא ברשות ישראל אבל בהרהינו אצל עובד כוכבים לא אמרינן דמפקיע כדמוכח בפסחים ואע"ג דבדיניהם אין בעל חוב קונה משכון ועוד אמרינן פרק אע"פ הא לא דמיא אלא להקדישה [אחר] שאפדנה אבל ביותר מכדי שיש למלוה על המשכון דשוי טפי ההוא טופיינא מצי מקדיש ליה כדאמרינן פרק הספינה בההוא דאייתי קרי כו' ואקדשינהו ואמר אי לא [קייצי] דמיהן קדוש עיין פ' המדיר וגם פ' הכותב גבי אמר אמימר מאן דאיכא עליה כתובה ובעל חוב כו':

סליק פירקא:

פרק ו

המוכר פירות לחבירו [רמז תקסו] :

[דף צו] המוכר חבית יין לחבירו והחמיצה אמר רב כל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר ואפי' נתן הלוקח מעות למוכר יחזיר לו דכיון דנמצא חומץ גמור תוך שלשה ימים הראשונים שמכר לו בידוע שקודם שמכר לו התחיל להחמיץ ואע"פ דריחיה חלא וטעמא חמרא [*חמרא] (*ודאי לאו טעמיה שפיר כיון דהחמיץ תוך שלשה) ומ"מ אהא חמרא לא יהיבי אינשי (*מידי) [*דמי] כיון שאינו מוכר אלא חבית אחת [*נ"א ואע"פ שטעמיה והוה ריחא וטעמא חמרא ודאי לא טעמיה שפיר כיון שהחמיץ תוך ג'] [*הגה"ה] [רמז תקסז] מצאתי יין שיש לו קמחין כיון דפסול לנסכים כדמוכח במנחות פרק כל קרבנות אין אומרים עליו קדוש היום כדאמרינן פרק המוכר פירות אין אומר

קדוש היום אלא על היין הראוי לינסך ע"ג המזבח [*ע"כ הגה"ה]. מכאן ואילך ברשות לוקח אפילו לא נתן לו מעות חייב ליתן כיון דטעמיה ומיהו היכא דלא טעמיה בשעת לקיחה נראה דמצי אמר המוציא מחבירו עליו הראיה [*דספק] הוא:

[*דין זה עי' בתוס' ע"ז] חמרא אכתפיה דמריה שוור פרשב"ם דס"ל כרבי חייא בר יוסף דאמר (*לעיל) [*לקמן] מזליה דגברא גרים ולא נראה לר"ת חדא דא"כ ה"ל למינקט הכא האי לישנא ועוד (*דלעיל) [*דלקמן] קאמר ופליגא דרב (*חמא) [*חייא] בר יוסף [בזה] ה"ל למימר ופליגא דשמואל ועוד דאין זה סברא כיון שאינו רגיל להיות חומץ גמור משעה שהתחיל להחמיץ עד אחר שלשה ימים (שנאמר) שמזלו גרם לו להחמיץ לאלתר ונראה לר"י דדוקא מיירי הכא כגון שטעמו בשעת מכירה והוה ריחיה וטעמיה חמרא הלכך כשהחמיץ אח"כ תוך שלשה ימים והוי חומץ גמור טפי אית ליה למתלי ע"י טלטול ונדנוד מדנימא טעמיה ולא טעמיה שפיר אבל אי לא טעמיה אז ודאי לא תלינא בטלטול ונדנוד דהאמר (*לעיל) [*לקמן] לא שנו אלא קנקנים דלוקח שהורק מכלי אל כלי אבל קנקנים דמוכר [*מצי אמר ליה הא חמרך והא קנקנך משמע דמוכר דומיא דלוקח שהורק מכלי אל כלי דלא מ"י] כו' ולא מצי מוכר למימר הטלטול והנדנוד גרם לו והיכא דעדיין לא טלטלה בהא לא פליג שמואל אדרב כך פירש ר"י ב"ר מרדכי וכתב ראבי"ה באביאסף לית הלכתא בהא כר"י בר ר' חנינא דמעשה רב ועבד רב יוסף עובדא כותיה דרב בשיכרא [*כשמואל בחמרא] ותו דהלכתא כשמואל [*בדיני מ"י] וכן פסק ראב"ן כשמואל וכן פסק רב האי גאון בשער ארבעים דמקח וממכר [רמז תקסח] ואם ידוע שיינו מחמיץ ה"ז מקח טעות:

[דף ק] הא מני ר"א [נ"א רבי יהודה] דאמר רבים שבירו דרך לעצמן מה שבירו בירו ומוקי לה תלמודא באבדה להם דרך באותה שדה ושמעתי בשם ה"ר אליעזר ממיץ [רמז תקסט] שיש כח לקהל למשכן [היחיד] קודם ב"ד כיון דרבים נינהו ואח"כ ירדו לדין:

[דף צח] המוכר מקום לחבירו לבנות בית כו' השיב רבינו [מאיר] על חדר שיש בו י' אמות על י' אמות אז [ודאי] יש לראובן שיש לו רביע בו כדי חלוקה אף לדברי ר"י בר [מרדכי] שכתב דכדי חלוקה דבית הוי ד"א על שש וראייתו ממתני' המוכר מקום לחבירו לבנות לו בית לא יפחות לו פחות מד' על שש דהאיכא ברבוע החדר ארבע על שש וכ"ש לדברי ר"י בר מרדכי [שכתב] דלגבי חלוקת שותפין סגי בד' על ד' לכל אחד ואחד כדמשמע פ"ק דסוכה ולא דמי לההיא דהמוכר פירות דהתם מיירי בבא לעשות בית מתחלה. והאמות אין למדוד לפי מדת העולם מה שקורין אמות אלא לפי אמות שבתלמוד עשרים וארבע גודלין היא אמה ואם יש לאחד חלק בחדר או בבית פחות מכדי חלוקה ותבע לחלוק

שומעין לו אחר שלחבירו יש לו כדי חלוקה דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו:

וששאלת אם חדר יש לו דין טרקלין או לא דבר פשוט הוא דטרקלין היא (*סרטיא) [*פלטרין] גדולה ועשויה לאויר כדמוכח פרק המוכר פירות מאי טרקלין קובתא לבי וורדי וחדר קטן הוא ופתוח לטרקלין כדתנן במסכת מדות ומייתי לה פירקא קמא דיומא בקיטוניתא הפתוחה לטרקלין וקיטוניתא היא החדר כדכתיב ויבא החדרה ומתרגמינן ירושלמי ועאל לקיטוניתא ופ"ק דסוכה גבי הילני המלכה משמע דקיטוניתא פחותה מד' אמות וטרקלין אינו פחות מעשרה על עשרה כדתנן פרק המוכר פירות וא"כ חולקין אע"פ שהחדר אין בו כדי חלוקה מעלין אותה בדמים ועוד ראיה דחדר חזי לתשמיש אפילו בפחות מד' אמות ואפילו יציע דתשמישתיה שוה לבית הוה סלקא דעתך פרק המוכר את הבית לדמויי לבור ודות ותסגי ליה בפחות מארבע אמות ונהי דמסיק דהוה ד"א חדר [ומיהו] סגי אפילו בפחות מד' אמות כמו שפי' רשב"ם שם דאין עשוי אלא להצניע חפצים כמו תיבה בעלמא ושלום מאיר בר ברוך:

[דף ק] המוכר קברו באין בני משפחה כו' [רמז תקע] כ' ראבי"ה דה"ה דאין יכול למכור וליתן מקום אבותיו בב"ה מיהו הדמים יחזירו בני משפחה בין בב"ה בין בקבר שלא יפסיד הלוקח ורב האי גאון כתב שמכירתו מכירה:

נשאל לרבינו מאיר על ראובן ולאה שכתבו לבנם בשטר חלק שמינית מבית שיש (*לנו) [*להם] במקום פלוני ומצרו לו כל המצרים החיצונים של הבית ומתוך המצרים הללו לא שיירנו לעצמנו מחלק שמינית מהבית הנזכר למעלה ושוב נודע שאין להם אלא רביע של כל הבית ואמר ראובן שמינית של אותו רביע נתן לו ויורשי [הבן] אומרים שחלק שמינית של כל הבית נתן והשיב נראה לי בעיני דאזלינן בתר לישני דאינשי בהא כדמשמע פרק המוכר את הבית גבי המוכר בית לחבירו בבירה גדולה וכיון דלא קרו אינשי לרביע בית בית א"כ ע"כ הכי קאמר להו לסהדי נתתי לו חלק שמינית מבית שאני אומר כולה שלי ומזה אני נותן לו בו חלק שמינית של כל הבית דמאן דאתא [קאי] קמי סהדי ואמר להו בית יש לי במקום פלוני כתבו ותנו לו לפלוני שאני נותן לו בית כך וכך אטו מי אית להו לסהדי לידע שהוא אומר אמת שהוא שלו פשיטא דלית להו למידק אי קושטא קאמר או לא (דמצי למימר) [דמאן לימא] להו שאינו (אלא) [של] אחד שבסוף העולם הא אינהו לא קא מסהדי אלא על המתנה שהוא נותן והכי קא מסהדי חלק שמינית שאמר לנו שהוא שלו נתן לפלוני ואם נודע לסוף שאין לו בו כלום תבטל המתנה ואם יש לו בו קצת ואין בו שמינית לכה"פ יקנה המקבל מתנה מה שיש לו

בו ואם יש לו בו יותר משמינית עד חלק שמינית של כל הבית יזכה אם יש להם בו כל כך כיון דלא קרו אינשי לרביע בית בית. ולא דמי להוא דפרק המוכר [את הבית] פלגא דארעא דאית לי ריבעא דשאני התם דקרו אינשי אפילו לפלגא דארעא ארעא אבל הכא לא קרו לרביע בית בית ומיהו אם יש לו לבית חצר לא קנה המקבל מתנה בחצר כלום אלא שמינית הבית ותו לא (*והמוכר) [*דהמוכר] הבית לא מכר החצר כמו שפי' רשב"ם ור"י פרק המוכר את הבית ושלום מאיר ב"ב. השיב ר"ת דעובד כוכבים [רמז תקעא] יכול לרחוץ חבית שיש בו שמרים בלא ישראל דהשמרים לא הוי חמרא אלא קיוהא בעלמא ואפילו יש בשמרים טעם יין כדמוכח פרק המוכר פירות מ"מ לכתחילה אסור אבל דיעבד שפיר דמי:

סליק פירקא:

פרק ז

המוכר לחבירו בית כור. [רמז תקעב] יתומים שבאו לחלוק ב"ד מעמידין להם אפוטרופס פר"ת דדוקא שניהם רוצים אבל א' רוצה וא' אינו רוצה לא וכן פסק רבינו אבי העזרי:

סליק פירקא:

פרק ח

יש נוחלין ומנחילין. :

[דף קכד] ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים פי' רשב"ם [רמז תקעג] במלוה שיש עליה משכון (*דהכל) [*הכל] מודים דבכור נוטל פי שנים דבעל חוב קונה משכון וכן פר"ח ואני ברוך ב"ר שמואל רואה אני את דבריו בזה דהכי אמרינן פרק הזהב ובשבועות המלוה את חברו על המשכון ונכנסת השמיטה אינו משמט הרי משמע דכגבוי דמי וכגון שיש לו מטלטלין במשכון דאמרינן פ' הרבית האי משכנתא באתרא דמסלקי ליה אין בע"ח גובה הימנו ואין הבכור נוטל פי שנים ושביעית משמטתה וע"כ יש לחלק בין מקרקעי למטלטלי כי היכי דלא ליקשי אהדדי ספר החכמה:

[ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה] אם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי אומר הר"י [רמז תקעד] אע"פ שהורע כחו של בעל ובכור לענין מלוה דחשבינן לגבייהו ראוי לגבי כתובת אשה חשבינן לה מוחזקת ואשה גובה ממלוה כדתנן פרק הכותב [*דף פד] מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין והיו לו פקדון ומלוה ביד אחרים כו' ומשמע [התם] דאפי' לרבי עקיבא אי לאו דצריכה שבועת היתה גובה הכל ולפי שצריכה שבועה גובין

היורשין ותו לא תגבה כתובת האשה מהן דהוו להו מטלטלי דיתמי [*ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי ואי גבו קרקע בחובת אביהן היא חוזרת וגובה מהן בשבועה כדין בע"ח או אם פטרה מן השבועה גובה ממלוה שביד אחרים אפי' לר"ע דלא כאבא שאול בן אימא מרים ובזמן הזה תקנו הגאונים ועשו מטלטלי כו']. *[נ"א ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי והשתא דתקון רבנן דגבי כתובת אשה ובזו מטלטלי של יתומים כמקרקעי] *[לא משעבדי לב"ח ובזמן הזה דתקנו הגאונים דאשה [ובע"ח] גובה ממטלטלי דיתמי] ועשו מטלטלי כמקרקעי והוו להו מטלטלין שגבו יתומים בחובת אביהם חשובים משועבדים לגבי כתובת אשה ובע"ח כאילו גבאם אביהם מחיים עיין פ' הכותב אבל שכר פעולתו שמעולם לא בא לידו ולא גבה זה נראה דהוי ראוי [לכ"ע] ואינו גובה ממנו לא כתובה ולא מזונות דתנאי כתובה ככתובה וכן נמצא בתשובת רבינו יהודה בר רבי קלונימוס ורבינו משה בר מרדכי ורבינו אפרים מבונא. רבינו מאיר השיב על הספר שגנבו כותי ואחרי מיתת הבעל הוחזר והבעלים מסתמא לא נתייאשו דמחייב לאהדורי [ואין לומר] דראוי הוא ואין האשה נוטלת בראוי כבמוחזק דכל כי האי גוונא אינו נקרא ראוי דכל היכי דאיתיה לספר ברשות בעלים איתיה (ובחזקתם דלא) [*ולא] גרע ממלוה (דאע"ג) [*אע"ג] דחשבינן ליה ראוי גבי בכור פרק יש נוחלין גבי כתובת אשה לא חשבינן ליה ראוי בין שגבו (*יורשין) [*היורשין] קרקע בין שגבו מעות כמו שפר"י לשם ואפילו ממלוה של עובד כוכבים נמי גביא כמ"ש ר"י מפרי"ש [*וכן עמא דבר] עי' פ' מי שמת גבי הלואתו לפלוני ופרק נערה גבי הלכה כאנשי גליל (*וכן עמא דבר):

והיכא דכתב מהיום ולאחר מיתה לא הוה ראוי [לגבי בכור ובעל] אלא מוחזק אבל מלוה הוה ראוי אם אין לו משכון וראיה אני מביא מהא דאמרינן בגיטין ס"פ השולח מתני' מסייע ליה לר"ש ב"ל דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דתניא בכור נוטל פי שנים בשדה החוזרת לאביו ביובל וכן דנתי לפני רבותי כבר בקולוניא על אשה שמת בעלה והניח לבנו גוף הבית ולאלמנה הפירות כל ימיה והבן היה נשוי ומת בחיי אמו והאלמנה אשת הבן תבעה כתובתה למכור גוף הבית והיו קצת אומרים ראוי הוא זה ואין האשה נוטלת כתובתה בראוי ושוב עשו מעשה והודו לדברי וכ"כ רש"י:

[רמז תקעה] אם נתן הנכסים לבת מהיום ולאחר מיתה אע"פ שמתה בחיי [האב] והזקנה הבעל יורשה דהויא לה מוחזקת בגוף הקרקע בחיי הזקנה ספר החכמה:

[*ברי"ף] לא שנו אלא שבח ששיבחו נכסים בין מיתה לייבום [כו'] על (*היבום) [*היבם] [רמז תקעו] שייבם אשת אחיו הבכור שמת בחיי אביהם ולאחר זמן מת אביהם ובאין האחים לחלוק ותובע היבם חלקו [בבכורה] [*וחלק אחיו שמת שייבם את אשתו והאחין

טוענין ראוי היה לכן נחלוק כו' מ"י] והבן אומר נחלוק בשוה לפי שיטת פ' יש בכור משמע דהוי מוחזק בנכסי האב והוי כאילו בא בהרשאה מכח אחיו שמת ועומד במקומו רק מה שחשוב ראוי לגבי אחיו המת חשוב נמי אצלו ראוי כגון נכסי אבא דאבא כדאמרי' התם אבל נכסי אבי המת ואבי היבם הוי מוחזק ולא חשבי' ליבם כאלו הוא בן המת (*הכי) [*ולהכי] נראה למורי דלגבי נכסי דאבא הוי מוחזק [*ולא לגבי נכסי דאבא דאבא ולהוי ראוי כאלו הוא נכסי אבא דאבא מ"י] תדע דאמר אביי התם לא שנו אלא בשבח ששיבחו נכסים בין מיתה לייבום אבל בין יבום לחלוקה כו' וההוא מיירי בנכסי האב שיש לאחין בהן חלוקה ומדמפליג אביי בשבח ש"מ דבגוף השדה שקיל יבם פי שנים בנכסי האב ודוחק הוא לדחות דההוא מיירי כשמת האב בחיי הבן וזכה הבן מחיים בגוף השדה דא"כ בשבח נמי ליזכי דקרקע דידיה אשבח מ"ש משאר נכסי המת שהשביחו לאחר מיתה דשקיל ליה יבם. וקרקע זו שאצל האח שמת ליבם [בשבח שהשביח] [*כמו] בין יבום לחלוקה דשקיל פי שנים והא דאמרי' פרק האשה שנפלו [*דף פא] לימא אח אני יורש ואשתו אין אני קובר לא דק בלישניה דאינו בנו ליורשו אלא כלומר בירושת אח אני זוכה וכל נכסי המת קרי ירושה ובפ' יש בכור נמי לענין חזרת יובל נמי קרי ליה ירושה ומיהו לאו מכח אחיו המת רחמנא קרייה ירושה והא דאמר פ' החולץ [*דף מ'] מ"ט דר"י דאמר במתני' בין כך ובין כך הנכסים של אב אמר קרא והיה הבכור [*כבכור] מה בכור אין לו בחיי האב אף יבם אין לו בחיי האב אי מה בכור [*נוטל] לאחר מיתת האב פי שנים אף יבם כו' ומשמע דלא שקיל [*פי שנים] בנכסי אביו [חלק אחיו שמת בחיי אביו ומדר"י נשמע לרבנן דבהא לא פליגי אלא בזה אם זכה יבם בנכסי אחיו בחיי האב] ויש לומר דלא שקיל וטרי אנכסי האב כלל אלא אנכסי אח שמת שהיה היבם ראוי לירש וקדם האב וירש בנו משום דבכור קרייה רחמנא ואין לבכור בחיי האב כך לא יזכה היבם בנכסי אחיו שמת בחיי אביו וקא דייק [*א"כ] יזכה בהם בנכסי אחיו אם הם בעין לאחר מיתת האב (*כחלק) [*בלא חלק] הבכורה [*פן יחזרו נכסי האח ליבם לאחר מיתת האב ולא יהיה לאחים חלק בהן כאלו לא זכה בהן האב מעולם. מצאתי מוגה מרדכי ישן] ומ"מ בנכסי האב [*עצמו] שלא ירש מבנו (*נוטל) [*יטול] פי שנים שהרי במקומו עומד ומשני מידי יקום על שם אביו כתיב [שיטול] וכיון שאביו ירשו ולא נכסי המת הן הלכך אחיו זוכין עמו כמו (*שאר) [*בשאר] נכסי האב שהיבם נוטל בהם פי שנים והשאר חולקין האחין וז"ל הירושלמי מ"ט דר' יהודה והיה הבכור מקישו לבכור מה בכור אינו יורש בחיי אביו אף זה אינו יורש בחיי אביו אי מה בכור יורש לאחר מיתת האב אף זה יורש לאחר מיתת האב א"ר זירא ומינה מה בכור לא ירש בשעה

שהוא ראוי לירש (עוד) שוב אינו יורש אף זה (*כיון) [*אם] שלא ירש בשעה שהוא ראוי לירש שוב אינו יורש פי' מה בכור אם מת אביו ונטלה אמו הנכסים בכתובתה ומתה אמו שוב לא תחזור לו חלק בכורה אף יבם הואיל ולא באו לו נכסים אחר מיתת אביו אלא מירושת אמו אינו נוטל כלום אלא אחיו זוכים עמו כמו בשאר נכסי האב לפי סברתנו היה לנו ליישב השמועות אבל מאחר שה"ג פי' דנכסי האב הן ראוי אצל יבם (*ועשו אותו) [*ועשאוהו] כאלו הוא בנו של אחי המת לפי דבריהם מה שאומר פ' יש בכור לאתויי נכסי אבא דאבא [דחשוב ראוי] משום בכור נקט ליה דלגבי יבם הוו נכסי האב כמו נכסי אבא דאבא דחשיב כאלו הוא בן אחיו המת והשיב אביי לא שנו אלא בשבח כו' [*משמע אבל בקרן שקיל מזה מייתי כשמת האב בחיי הבן ואח"כ מת הבן ואפ"ה לא שקל היבם בשבח. מ"כ] [וההיא דאביי ל"ש כו' צ"ל כיון שלא נתברר חלקו כו' מ"י] ונ"ל כיון (*דלא) [*שלא] נתברר חלקו בחייו ולא השביח בחייו הוי אצל היבם כמו ראוי ואינו נוטל וההיא דירושלמי דאייתי רשב"ם גבי בנות צלפחד י"ל דריש לקיש לא פליג אלא בא לפרש שהרי ברייתא היא בתוספתא דב"ב ותוספתא דבכורו' ולאו כל כמיניה למיפלג אברייתא ראבי"ה:

[רמז תקעז] :

[דף קכה] אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק אבל שבח נוטל הבעל כדפרשב"ם דכיון דאין יורש אלא הוא זכה בנכסין מיד ומרשותו בא השבח ולהכי לא חשיב ליה מתני' פ' יש בכור לנחלה [*דף נב] בהדי הנך דאין נוטלין בראוי כבמוחזק ולא השבח משום דבעל יש לו שמח וההי"נ דלא שקיל בעל במלוות אשתו אפילו מה שהלוותה מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח פרק שור שנגח ד' וה' [*דף מג] דאינו יורש [*נזקין] אשתו [*דהא נזק נמי כנכסי מלוג כדמוכח מתני' דמציאות] לרבנן דר' משום דהוי כמלוה דמדמינן ראוי (*לגבי בעל) [*דגבי בכור] לראוי דגבי (*בכור) [*בעל] והא דשבק הכא בעל דאיירי בה ונקט בכור דאינו נוטל פי שנים במלוה משום דלגבי בכור איפלגו בה אמוראי [*בשמעתין] (*אמאי) [*והא] דלא תני להו בהדי הדדי אין הבעל ובכור נוטלין בראוי ובמלוה משום דגבי בכור משנה שלימה היא במסכת בכורות דאינו נוטל בראוי אבל בעל דאינו נוטל בראוי מימרא היא בפירקא [אמר רב פפא אין הבעל כו' איני יודע מה ס"ל לרב פפא בשבח אם דוקא נקיט מלוה ובעי למימר דלא דמי לשבח דאיתיה ברשותיה] [ס"א אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל כו' איני יודע מה ס"ל בשבח אם דוקא מלוה בקנין בעי למימר דלא דמי לשבח דאיתיה ברשותיה ומיהו נראה דהלכה כרבנן דאינו נוטל בשבח וסתים לך הכי בבכורות כו']:

מיהו י"מ דהלכה כרבנן דאינו נוטל בשבח דסתם לן הכי בבכורות אפילו בשליפי והוו תמרי. [*וחפירי והוו שובלי] כדמוכח התם [פרק ח' דף קכ"ו] [ובעל נוטל בשבח וא"כ ש"מ דלא דמי ראוי דבעל לבכור] ובמלוה שעמו פלגי לאו משום דטעמא משום דממון המוטל בספק חולקין דהא אין הלכה כסומכוס כדפרישית פ' המוכר הבית אלא כך היא תקנת חכמים שחולקין וכן נמי פרק השוכר את האומנין דאתקין ר' חייא בר יוסף דדרו באגרא משלם פלגא עיין באלפסי:

גרס בתוספתא והאלפסי מייתי לה לקמן אמר רבה מסתבר טעמא דבני מערבא דאי קדמה סבתא וזבנה זבינה זביני וא"ת אמאי אצטריך לטעמא משום דאי קדמה סבתא וזבנה וכו' תיפוק ליה דה"ל ראוי דהא לא זכו הבעלים בנכסים ואפילו מלוה [על פה] אמרי' לעיל הלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה ופר"י דה"ה בעל וכ"ש הכא דלא זכה הבעל אפילו אם היה הדין כך דאי קדמה סבתא וזבנה לא הוה [זבינה] זביני וי"ל דס"ל לרבה כל האומר אחריך כאלו אמר מעכשיו דמי וה"ל כבמוחזק בנכסים הלכך אצטריך למימר טעמא משום דאי קדמה סבתא כו' ורבי אברהם [בהר"ר משה] מרעגנשפור"ק אמר הלכתא כרב ענן ולא מטעמיה הלכתא כרב ענן דבעל לא ירית ולא מטעמיה אלא אי אית ליה ברא ירית דדוקא אי אית ליה ברא לברתא הוא דירית למ"ד לירתי [אפילו] לירתי דירתי אבל שאר אדם שהוא ממשפחת אביה דודה או בן דודה לא ירית וכי אמרי לירתי [רמז תקעח] ולירתי דירתי דוקא מיוצאי יריכו הוא דאיכוין דעתיה אבל ממשפחת אביו לא. מסתברא טעמא דבני מערבא דאי קדמה סבתא וזבנה כו' אם אילו הוה ברא לברתא ירית. ספר החכמה קבלתי ממורי ה"ר יהודא ממגנצא דאפי' [*אם] יהיו לו בנים זכרים אחרי כן אחרי שאמר נכסי לסבתא שלא יהיו יורשין כי אם הבת יורשה (*לאחר שבשעה) [*מאחר דבשעה] שאמר נכסי לירתי לא היה שום יורש כי אם אותה בת דאין אדם מקנה דבר [*למי] שלא בא לעולם ואני דנתי לפני רבותי דהא דאמרינן אין אדם מקנה דבר [*למי] שלא ב"ל היינו היכא דמזכה לו מעכשיו והשתא לאו בר זכיה הוא אבל היכא דאמר ואחרי לירתי דמשמע אותם יורשים שיהיו אז יזכו בהם לא ורשב"ם פירש לקמן גבי כתובת בנין דכרין דלא הוי דשלב"ל דה"ק בנים אשר יולדו להם ירשו נכסי לכשאמות ולכי מיית כבר ישנו בעולם וכן תמצא בדברי מורי קרובי ולא נ"ל מהא דגרסינן לעיל [*בגמ' דף קכז] אלא לרבנן יכיר למה לי לא צריכא בנכסים שנפלו לאחר מכאן דא"כ אכתי מצי למימר לא יהא אלא אחר ואפילו בנכסים שנפלו לאחר מכאן הא אי בעי יכול ליתנם לכשיבאו בעולם ויהא נאמן ע"י מגו ועוד אמר רב הונא לקמן פ' מי שמת המזכה לעובר לא קנה כו' [ובעי לאוקמי מתני' כר"מ]

עד אימור דאמר ר"מ למי שישנו בעולם (ואם בפי' אמר לכשיולד קנה) [*ואם כפירושו היכא דאמר כשתלד קנה אמאי כו' מ"י] אמאי לא מוקמינן להההיא הכי אליבא דכ"ע ועוד דרב הונא גופיה דס"ל [אין] אדם מקנה דשלב"ל בהא לא מודה דאמרי לקמן פ' מי שמת אף לכשתלד לא קנה וקאמר ע"כ לא קאמר אלא לדבר שישנו בעולם ומשמע הא לשאינו בעולם לא מצי לאקנויי ותו דגרסינן בערכין [*דף כ] פרק האומר משקלי עלי הא דקתני המשכיר בית לחבירו ונתנגע כו' עד דאמר לכשיבא שכרו יקדש ומוקי לה דוקא אליבא דר"מ דאמר אדם מקדיש דשלב"ל אבל לרבנן דאמרי אין אדם מקדיש דשלב"ל לא משמע בהדיא דאע"ג דאמר לכשיבא אז יהא (*קדושה) [*קדוש] לא (*אמר) [*אמרי'] לכשיבא אז כבר הוא בעולם ויהיה קדוש:

[רמז תקעט] :

[דף קכו] תלמודא מסיק דהבכור הראוי ליטול פי שנים (באחיו) בנכסי אביו אם נטל מדבר אחד או משדה אחת ונטל חלק כפשוט מחל על כל נכסי אביו חלק (*בבכורה) [*בכורה] וזה הדין שוה בין בקנין בין בלא קנין (*ואין נוטלתו) [*ואין נוטל] חלק אלא כפשוט (*אחרי) [*מאחר] שחלק בדבר אחר בשוה עמהם ולא תבע חלק בכורתו מחל (*לדבריהם) [*לדידהו] כדקאמרינן דהלכתא כרב פפי כי ההיא עובדא דאתא לקמיה דרב אשי וא"ל ויתרת לכל הנכסים כולן:

[רמז תקפ] והלכתא יש לבכור קודם חלוקה פי' רשב"ם אע"ג דחלק פשוט אין לו ולא נראה לר"י ב"ר מרדכי ולרבינו יהודה מפרי"ש וכתבו דחלק פשיטות עדיף מחלק בכורה דנוטל בראוי כבמוחזק משא"כ בחלק בכורה ע"כ נראה דבחלק פשוט ודאי [מדבר] וכן עמא דבר וכן דן רבינו מאיר:

כתוב באלפסי חזינא מאן דפסיק הלכתא כרבי דאמר בכור נוטל פי שנים במלוה ואית ליה ראיה מדאפסיק הלכתא (כמאן כרבי דאמר) דיש לבכור קודם חלוקה [בהא] אלמא אע"ג דלא אתו לידיה כמאן דמטי לידיה דמי ור"י פירש הא דפסקינן הכא דיש לבכור קודם חלוקה בהא אפילו רבנן דרבי מודו והיינו [מדכתיב] לתת לו כמ"ש רשב"ם שמשעה שמת האב ראוי לתת לו. מיהו אינו נוטל פי שנים בשבח ולאו מלתת לו ממעטינן ליה אלא מבכל אשר ימצא לו ממעטינן ליה דבעינן מצוי ומוחזק ולתת לו גלי לו דדרשינן מאשר ימצא לו כל שאינו מצוי ומוחזק לא יטול וההיא דקאמר לעיל אם אמר איני נוטל ממנו ואיני נותן רשאי ליכא למימר טענה משום דיש לבכור קודם חלוקה דאפילו אין לבכור קודם חלוקה יכול לומר איני נותן ואיני נוטל משום שהרי מה שאמר איני נותן ואיני נוטל לאו משום שרוצה להסתלק מן הבכורה לגמרי שלא יוכל לחזור

ולתובעם אלא הכי קאמר איני נוטל פי שנים בחלק בכורה וכל זמן שלא נטלתי עדיין לא תוכלו לתובעני כלום:

[דף קכז] כותבין הרשאה זה לזה ואם תאמר הא רבא ס"ל דאין לבכור קודם חלוקה והיאך יכול זה ליטול הבכורה מכח אידך ואומר ר"י בר' מרדכי דודאי אין [*למחול בכורתו קודם חלוקה לומר חלק המגיע לי מחול לך אבל יכול ימכור] (יכול למכור) בכורתו לאדם אחר [אבל יכול למחול] או ליתן לזה בכורה ולא נראה לר"י זה החילוק אלא נראה לו שאין זה בא אלא מכח שליחות דהלכתא שליח שוינהו עי' פ' הגוזל קמא ופרק מרובה:

[רמז תקפא] מכאן אמר ר' יהודה כו' וחכמים אומרים אינו נאמן פסק האלפסי כר' יהודה דהא הכא איפסיקא בהדיא הלכה כר"י ובה"ג פסק הא דפסקינן לקמן כר' יהודה בסמוך כדשלח ר' אבא היינו ע"י הבכורה שיכול לומר זה בני בכורי אע"ג (*דנפסלים) [*דפוסל מ"י] האחרים הגדולים ממנו ור"ת ור"י פסקו כר' יהודה בכל מילי ויכול לפסול בניו שלא ע"י בכורה וכן משמע פרק החולץ דקאמר מעשה באחד שבא לפני ר"י ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי א"ל יש לך עדים כו' ופריך ואבנים לא מהימן והא תניא יכיר כו' ומכאן אמר ר' יהודה כו' אר"נ בר יצחק הכי קא"ל לדבריך עובד כוכבים אתה ואין עדות לעובד כוכבים והלכתא כר"נ בר יצחק דאמר משום דעובד כוכבים הוא ואין עדות לעובד כוכבים אבל ישראל מהימן וה"מ אבנו אבל אבן בנו לא מהימן כדתניא ר"י אומר נאמן על בנו הקטן ואינו נאמן על בנו הגדול ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא קטן ויש לו בנים זהו גדול גדול ואין לו בנים זהו קטן וכן הלכתא עכ"ל האלפסי פ' עשרה יוחסין:

[רמז תקפב] ה"ג ר"ח :

[דף קכח] ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל אם לא נשבע עדיין יכול לחזור בו כדאמרי' פרק זה בורר א"ר יוחנן מחלוקת לאחר גמר דין אבל קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו וה"ה אע"פ שאמר השבע וטול יכול לחזור בו כיון שלא נשבע עדיין וכן ריש פרק המפקיד אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מיהדר קא הדר ביה אלמא יכול לחזור בו וחשיב כמו קודם גמר דין וכן היה פוסק ר"ת וכן היה פוסק רבינו מאיר שאם לא נשבע יכול לחזור בו אע"פ שאמר לו הנתבע השבע וטול ואומר רצוני לישבע כל זמן שלא נשבע יכול לחזור בו. וכ"כ ר"י ורש"י פירש שאין יכול לחזור בו אע"פ שעדיין לא נשבע (*וה"ג) [*וגרסינן] נשבע בלא וי"ו כלומר שנשבע בעל כרחו והכי משמע ר"פ שבועת הדיינין דקתני אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ופרש"י מסלקין אותו מיד חוץ לב"ד וכיון [שיצא] חוץ לב"ד שוב לא יכול לחזור בו ולישבע וההיא דפרק המפקיד יש

לדחות הכי מיהדר קא הדר ביה כלומר הוא רוצה לחזור ודעתו לחזור אבל מ"מ אינו יכול לחזור בו וכן נמצא בפ"ב דזבחים גבי תמורת עולה תמורת שלמים מיהדר קא הדר ביה פי' אבל אינו יכול לחזור ורב האי גאון כתב בשערי שבועות כרש"י ובתוס' דב"מ פ' המפקיד מצאתי דשוב חזר בו ר"ת וגריס נשבע בלא וי"ו דהוי כמו לאחר גמר דין ולכ"ע אינו יכול לחזור בו וכן פסק רבינו יואל וכגון שגמרו לו הדין עד שלא חזר בו דהא לפני גמר דין יכול לחזור וכן פסק רשב"ם:

[רמז תקפג] פתוח ונסתמא פסול ואע"ג דגבי גט (*מכשיר) [*מכשירין להו] כיון דבשעת כתיבה היה פתוח יכול לומר בפני נכתב ובפ"נ לאחר שנסתמא התם היינו טעמא דאקילו ביה רבנן להכשיר העדות אפילו באשה וקרובים וסומא אינו נאמן להעיד אפילו בשמיעה כגון אם הודה בפניו כשהיה פתוח וכן פסק רבינו יואל:

[רמז תקפד] האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים נוטלת כאחד מהבנים אמר רב ובנכסים של עכשיו פסק ר"מ על הנותן לבתו ולחתנו במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה ליטול כאחד מהבנים הזכרים דאם הנכסים לאחר מות חמיו כמו ביום המתנה או מרובין ונתמעטו יטול כפי חלק המגיע אבל מועטים בשעת נתינת המתנה ונתרבה בשעת חלוקה לא יטול מקבל מתנה אלא כפי שהיו בשעת נתינה דאין אדם מקנה דשלב"ל וראיה מההיא דאמר רבא ובנכסים של עכשיו ופרשב"ם אפי' במתנת בריא בקנין מיירי וכל קנין היינו מעכשיו וא"כ הוי כאילו אמר מעכשיו ולאחר מיתה (*דמיא) [*דדמיא] לגמרי לנידון זה:

[רמז תקפה] ומכאן פסק נמי רבינו מאיר שכשאלמנה נוטלת כתובה שלא יטול המקבל מתנה חלקו אלא מן הנכסים הנותרים ולא מצי למימר כיון דמתנתו מתנת בריא ולא מתנת שכ"מ מדלא כתב בה מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה וכתובה אינה גובה ממתנת בריא כמו שפר"י פרק נערה שנתפתתה וא"כ לא יתמעט חלקו של המתנה בשביל הכתובה אלא היורשין יגבו כתובתה מחלק ירושתה דהא ודאי ליתא דהכא משמע דלעולם לא יטול מקבל מתנה יותר מן היורשין אלא כל שעה ידו על התחתונה שהרי מסיק ובבנים הבאים לאחר מכאן דאם היו מועטין ונתרבו [*פי' דיורשין היו מועטים] לא אזלינן בתר השתא [*דשעת קטן] ויטול חלק גדול אלא בתר שעת חלוקה ופירש רשב"ם דמסתמא לא נתכוין למעט הבנים אלא עשאן כאחד מהן ולא יותר:

[דף קכט] אי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא [רמז תקפו] ר"ת פסק בס' הישר דשלישי בראשון פסול וכן פסקו בה"ג אלא שהם פוסלים מדרבנן והוא פוסל מן התורה כטעמא דרב פ' זה בורר ושם פירשתי:

[דף קלא] הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס [רמז תקפז] השיב ר"מ על ראובן הטוען [על] אמו שאביו צוה בשעת מיתתו לתת לה כך וכך אם לא בפניה צוה מה בכך הלא כתובה ותנאי כתובה נגבית ממתנת שכיב מרע כדמשמע בפירקין דלקמן השתא ומה בירושה דאורייתא כו' כדפריך פרק נערה שנתפתתה ואף אם בפניה חלק וצוה ושתקה לא הפסידה בשתיקה אא"כ חילק כל נכסיו ולא שייר כלום וכתב לה קרקע כל שהוא כרב נחמן הכא בשמעתין:

[רמז תקפח] ואותן נשים יקרות בנות משא ומתן שהבעל כותב להן כל נכסיו לא עשאה אלא אפוטרופוס וא"כ אם יש עדים שמפסידות הנכסים או נותנות לשום אדם שלא לצורך ריוח הנכסים מסלקינן להו כדאמרי' פ' הניזקין אפוטרופוס דמפסדא הנכסים מסלקינן ליה ל"ש מנוהו ב"ד ל"ש מנוהו אבי היתומים:

[דף קלג] אלא מגו דנחת לדיקלא כו' כתב המיימוני פ"ד מהלכות זכייה כתב לה עמהן מטלטלין בלבד או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא כתובתה קיימת ותקנת גאונים היא שאפי' שייר מטלטלין כל שהוא שהרי היא אומרת ממה ששייר אני גובה ומתוך שתרד למה [ששייר] תרד נמי לשאר נכסים ותטרוף:

השתא בירושה דאורייתא אמרת אלמנה ניזונית מהן במתנת שכ"מ דרבנן לא כל שכן וששאלתם ראובן ושמעון [רמז תקפט] היו שותפין והלכו להם למדינת הים וחלה ראובן ונטה למות וקרא לשמעון ואמר (*תנו) [*תן לו] לפלוני מנכסי שיש לי בידך כך וכך ולפלוני כך וכך ונפטר ראובן והניח חיים לכל ישראל ושב שמעון למקומו ובבואו הושיב ב"ד וסיפר לפניהם כאשר צוהו ראובן ועשה צווי המת ועכשיו תובעת אלמנתו של ראובן מהמקבל מה שנתן לו שמעון כי אמרה שאין ראובן יכול ליתן כלום לפי שמשועבד לה הכל בכתובתה הדין עם מי כך דעתי נוטה שאין אלמנת ראובן יכולה להוציא מיד המקבל כלום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו כיון שראובן א"ל לשמעון תן לפלוני מנכסי כך וכך נעשה כמו שהמשיכה לו זה וזכה המקבל בהן ושמעון זה נאמן בדבריו לפי שעד שלא הוציא הממון הושיב ב"ד וסיפר דבריו לפניהם ושנו רבותינו פ' התקבל הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ושלישׁ נאמן משניהם זה אומר כך וזה אומר כך שליש נאמן ומסיק עלה בתוספתא אימתי בזמן שהשלישות בידו אבל אין השלישות בידו (*הרי) [*אינו נאמן והרי] הוא ככל אדם וא"ת הרי נשתעבדו לה לכתובה וי"ל דקי"ל בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מטלטלין מה שגבה גבה דתניא בעל חוב ויורש שקדם אחד מהם וגבה מטלטלין [*הרי זה] זריז ונשכר ואיכא דמותיב מהא דתניא ש"מ שאמר תנו ר' זוז לפלוני ות' לפלוני אין אומר כל הקודם בשטר זכה לפיכך יצא עליו שטר

גובה מכולם [אלמא] מה שגבה לא גבה הא לא קשיא התם במקרקעי (*הוא דקתני) [*מדקתני] גובה מכולם דאי במטלטלין לימא ליה אנן מטלטלי אית לן ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב אלא ש"מ במקרקעי שוה כך וכך יהיב להו ש"מ הועתק מספר הדיינין ומתשובת ר"ג מ"ה והיינו כדברי ה"ר שמואל מבונביר"ג דפסק דמתנת ש"מ מפקעת מידי שיעבוד כתובה ולא כדברי ר"י ור"י בר ברוך [*פרק נערה שנתפתתה] שפירשו שמתנת ש"מ כירושה שוויה רבנן ולא מפקעת לא כתובה ולא מזוני ומשנה שלימה היא דירושה לא מפקעת כתובה פרק מי שהיה נשוי נשא הראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמים ליורשי ראשונה כי יורשי ראשונה כתובת בנין דיכרין וירתון תנן כדאיתא בגמרא כתובת בנין דיכרין לא טרפה ממשעבדי דא"כ לייתו בני ראשונה וליטרפו מבני שניה:

[דף קלה] אלא דקאמרי לאו אחינו הוא אימא סיפא נפלו נכסים ממקום כו' כתב רבינו מאיר מכאן מדאתמהא [רמז תקצ] יש לי ללמוד אם ראובן אמר לשמעון אני חייב לך מנה ושמעון אומר בודאי אינך חייב לי שאפילו אם אין שמעון מוחל לו שראובן פטור אע"פ שראובן בעצמו יודע שחייב לו כדאמרינן הכא אע"ג דראובן אמר לשמעון אחי הוא ויש לו ליטול עמי ושמעון אומר אינו אחי דלא יתן לו כלום ראובן דהוי כאילו מחל לו ולא הוי כמו מחילה בטעות אע"ג שדבר תימה הוא למה אינו מחילה בטעות ונ"ל דכיון שכנגדו אומר לו אני חייב לך היה לו לשום על לב אם אמת שכנגדו ולא עשה כן אלא ודאי מה שאמר אינך חייב לי מחל לו בלבב שלם עכ"ל וכן נמצא בשם רבינו (*מאיר ב"ב) [*ברוך מ"י] וראיה ממי שטענו חטים והודה לו בשעורים פטור ופרש"י שמחל לו שעורים מדלא טענו אלא חטים:

כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה [רמז תקצא] נשאל לרבינו מאיר אם יש לו לאדם בן עני ורוצה לתת לו עתה כדי לסלקו לאחר זמן מירושתו ואין יכול ליקח ממנו מירושתו משום דקי"ל מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום והשיב נ"ל דיש תקנה לאביו עכשיו אע"פ שהוא בריא לחלק נכסיו לאחר מותו לכל יורשיו במתנת ש"מ חוץ מזה וכן יאמר עכשיו אע"פ שהוא בריא פלוני בני יטול לאחר מותי שליש נכסי ופלוני בני שליש ופלוני כך וכך ולא ישאר לזה כלום ולא יזכירהו במתנה וממילא לא ישאר לו כלום דאפילו בריא [וחי אחר כך ימים רבים] כיון שמצוה ואומר פלוני בני יטול לאחר מותי אין לך מצוה (*לאחר) [*מחמת] מיתה גדולה מזו וגדולה מזו [*עי' בב"מ] אור"ת אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע [כל] שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה שפירש

בהדיא אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה וכ"ש היכא דלא אמר [בה] מהיום ולאחר מיתה עי' פ' גט פשוט ושלום מאיר ב"ב:

[רמז תקצב] עוד נשאל לר"מ על ראובן שתובע את שמעון ואמר שאמו הפקידה [פקדון] ביד שמעון וכשמסרתו לידו אמרה לו לתת לראובן בנה לאחר מותה ושמעון השיבו כך אמרה לי אם אצטרך ממנו תנהו לי ואם היא תמות תנהו לראובן בנה והשיב נ"ל דלא זכה ראובן במתנה שהרי כיון שהיתה בריאה באותה שעה (ולא עשתה קנין על מתנתה לא זכה ראובן במתנתה) ומתנת בריא בעי קנין ואע"ג דאמר פרק יש נוחלין איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה ופר"ת שכתוב בו מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה משמע דלאחר מיתה מיהא קני אפילו בלא קנין שאני התם דכתוב מהיום לת"ק ולר' יוסי אפילו בלא מהיום מפני שזמנו של שטר מוכיח עליו אבל בנדון זה (*דליכא) [*דלא אמר] מהיום וליכא שטר וקנין שיוכיח על המתנה לומר דמחיים חיילא לא קני דאין מתנה לאחר מיתה בבריא וליכא למימר דקני משום דמצוה לקיים דברי המת שהרי לא הושלש מתחלה לכך דומיא דהמשליש מעות לבתו והאומר תנו שקל לבני דס"פ מציאת האשה ופר"ת דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דהושלש מתחלה לכך והכא הרי לא השלישתו לכך אלא עיקרה מה שהפקידה בידו לצורך עצמה היה שאם תצטרך שיתן לה וא"כ ראובן לא זכה במתנה אלא יירשו אחיו עמו ומיהו אם ראובן טוען טענת ברי שאמו השלישתו לכך שלא אמרה לו יותר בשעת מסירת הפקדון אלא תן זה לבני ראובן לאחר מותי ישבע שמעון שהוא כדבריו אבל אם ראובן טוען טענת שמא כגון שלא היה שם בשעת מסירת הפקדון ולא ראה ולא ידע היאך אמרה אז שמעון לא ישבע דאין נשבעין על טענת שמא אלא אותם השנוין פרק כל הנשבעין שותפין והאפוטרופסין וכיוצא בהן. ושכתבת זכין לאדם שלא בפניו ושמעון זכה לו בקבלתו אינו כן דכל כי האי גוונא לא מיבעי היכי דאמרה תן לבני לאחר מיתה דלא קני דאין מתנה לאחר מיתה דההיא שעתא לא מצי קניא וכ"ש בנדון זה שאומר תן לבני לאחר מותי ואם אצטרך ממנו תנהו לי דלא קני [*אלא] אפילו (*אמר) [*אמרה בפי'] תן לו מיד בחיי לא קני שהרי פר"ת דלא אמרינן תן כזכי (*במתנה) אלא בחוב [*דוקא ולא במתנה] והביא ראיה מפ"ק דגיטין ואין לי להאריך ושלום מאיר ב"ב:

[דף קלו] אקנייה וקנייה מיניה כו' כתב רבינו אבי העזרי [רמז תקצד] בכתובה לא כתבינן קנין משום דהיא מעשה ב"ד ועוד כתב בשם זקנו ראב"ן דהלכה כר' יוסי [רמז תקצה] בין בגיטין בין בשטרות וכן פסק המיימוני פי"ב דהלכות זכייה ומתנה אבל רב יהודאי גאון ורב נחשון אמרו דהכי נהיגי במתיבתא כר' יהודה לחודיה אבל האלפס ור"ח פסקו

בשטרות כרבי יוסי ובגט כר' יהודה כי היכי דלא תקשי דרב אדרב דהכא פסק רב כר' יוסי ופרק המגרש גרסי' אתקין רב בגיטין ומן יומא דנן ולעלם ולאפוקי מדר' יוסי:

נשאל לרבינו מאיר ראובן נשא אשה ולה בית שהגבוה ב"ד חשוב בכתובה אחרי שהשביעו אותה כמשפט והבית הזה ניתן לבעלה [ראשון] במתנה מאביו ושאר נכסיו חילק לחתניו כשהיה ש"מ ועתה יצאו חתניו ואומרים שיש להם שטר שחמיהם לא נתן לבנו בית זה רק בתנאי אם יהיה לבנו זרע ואם לאו תשוב הירושה לבנותיו והשיב נ"ל כי יש ללמוד דין זה מהא דאמרי' פרק יש נוחלין נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו ומת ראשון אין לשני במקום ראשון כלום פירוש ויטלו בני ראשון משום דירושה אין לה הפסק וכיון דעל בן (*בנים) [*בין הבנים] אמרינן הכי דאי אמר יעקב נכסי לבני ראובן ואחריו לבני שמעון או ואחריו לשאר בני ומת ראובן בני ראובן נוטלין הכל משום דירושה אין לה הפסק והיו נוטלין בני ראובן כל שכן בנדון הזה בבן בין הבנות אם אמר נכסי לבני ואחריו לבנותי דלא פסק כח הבן וכל הבאים מחמתו מהני נכסי ומשום דאמר בהדיא פלוני בני יטול בית זה במתנה ליכא למימר דהורע כחו מאילו אמר בלשון ירושה או סתמא נכסי לך דאיכא לפרושי בלשון ירושה דמסתמא לא נתכוין לעקור ירושה דאורייתא כיון דאלו לא אמר מידי נמי הוה ירית ליה אלא ליפות כחו [נתכוין] ואפי' לא אשכחן מידי דיפוי כח הבא (בירושה מבמתנה) [במתנה מבירושה] מ"מ לא גרע כחו דדל איהו ודל מתנה וזכה בהן הבן בירושה דאורייתא ממילא בהאי ביתא וירושה אין לה הפסק ואע"ג דאיהו בעי לאפסוקי לאו כל כמיניה דרחמנא אמר אין לה הפסק ואילו היה לבן זה בנים היו יורשין את זה הבית ממנו אע"ג דאמר יעקב זקינו אחריו לבנותיו ואע"ג דבני ראובן היו יורשין מן הדין אפ"ה אילו אית ליה לראובן אלמנה ניזונת וגובה כתובתה מבית זה כמו (*בשאר) [*משאר] נכסים כ"ש השתא שתגבה אלמנת ראובן היכא דאיכא בנות ולא בן כדפרישית דבנות גריעי מבן בן ושלום מאיר ב"ב:

[דף קלז] קיימא לן הלכתא כרשב"ג דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון ואיכא מ"ד אין הלכה כר"ש בן גמליאל משום דקאי כרבי יוחנן (בן בתירא) [דאמר קנין פירות כקנין הגוף] וכן פר"ח ולרבינו יקיר נראה כדברי האלפסי כדמוכח ההוא מעשה דסבתא וכן מוכח ס"פ מי שהיה נשוי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונשאת [*מהו] וכל סוגיא התם מוכח כרשב"ג:

[רמז תקצו] :

[דף קלט] (כאן בשתק ולבסוף צווח כו') ילמדנו רבינו לוותה ואכלה ועמדה ונשאת מהו [*בעל לוקח הוי ומלוה ע"פ אינו גובה או דלמא יורש הוי וגובה. מ"י] נראה לי דוקא

שמתה בחיי בעלה עד שלא תבעה מלוה אבל אם היא עדיין בחיים ויש לה נכסי מלוג אז אין שייך לומר בעל לוקח הוי שהרי הגוף שלה הוי בההיא שעתא ואפילו חבלה באחרים משמע פרק החובל שמוכרת נכסי מלוג בטובת הנאה ומשלמת וכ"ש מה שלוותה ואכלה ודוקא לוותה אבל פרנסה ה"ל כמפרנס עני והעשיר ולא משלם. כתב רבינו ברוך ממגנצ"א ואשה עניה שלוותה ואכלה ונשאת שוב לעשיר ואין לה נכסי מלוג שלה זה היה מעשה בימי הקדמונים בגרמיז"א ויש שחייבו הבעל לשלם כר' יהודה שהיה דורש לשון הדיוט פרק המקבל (בבא מציעא דף קד) ובספרי גבי סוטה והביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה דברי רבי יהודה שכן כתב לה כל אחריות דאית לך עילואי מקדמת דנא אבל רש"י כתב דהכי גרס בתוספתא אמר ר' יהודה לפיכך אם פטרה [*פי' אם גרשה] אינו חייב בהם שכך היא כותבת לו על קבלת כתובתה [*פירוש בתוך השובר שכתבה לו על קבלת כתובתה] ואחראין דאית לי עלך מקדמת דנא ולפירוש רש"י אינו חייב לפרוע אלא מה שלוותה תחתיו וביבמות פירש"י אשה שלוותה ואכלה תחת בעלה ובעלה הלך למדינת הים אין המלוה יכול לתבוע מן הבעל דבר דמצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את ואי ישיב לו והלא אתה חייב מזונות אשתך הוא יאמר והלא היא אינה תובעת ממני כלום אמנם יכולה האשה לתבוע את בעלה שיפרע מה שלוותה ויש שדנין שמוציאין מן הבעל ונותנין למלוה מדרבי נתן דאמר שמוציאין מזה ונותנין לזה כיון שהבעל מודה שהוא חייב לה ואם מחלה לבעלה אז הפסיד המלוה והא דאמרינן בכתובות מי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי מיירי שפרנסה מדעתה ולא לוותה:

[רמז תקצז] ורבינו אבי העזרי כתב אשה שהלך בעלה מתוך אהבה ולא מתוך קטטה בהא פליגי רב ושמואל אם פוסקין לה מזונות אם לאו וכן משמע הלשון דאמר שמואל ומודה לי אבא בג' חדשים הראשונים חזקה שאין אדם מניח את ביתו ריקם אבל אם נפרד מתוך קטטה אנן סהדי שלא הניח לה כלום והא דאמרי' ואם בא ואמר פסקתי נאמן מיירי (*אפילו) [*עיין בכתובות פ' בתרא] בג' חדשים הראשונים ופר"ח נאמן ובשבועה ונראה אפילו להוציא ממנה מה שפסקו לה דאמרי' התם בדשמעי בו שמת כ"ע לא פליגי כו' ובמסקנא פוסק הלכה פוסקין מזונות לאשת איש (אפילו) לאחר ג' חדשים ונשבעת ונוטלת ואם מתוך קטטה אפילו תוך ג' חדשים ואחר ג' חדשים אינו נאמן לומר פסקתי דאם לא כן לא ילוו לה לעולם ובראייה הוא נאמן ויש שר"ל שעד שלש שנים נאמנת לומר אין לי מזונות ואפילו בלא עדים וגם אין צריכה ללוות בב"ד אבל לאחר שלש שנים צריכה ללוות בב"ד או בעדים שתהא הוכחה שלא מחלה משום דאמרי' לעיל אלמנה

ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה אבדה מזונותיה ויכול להיות דה"ה ביושבת תחת בעלה [*וכן ראיתי בתשובת רבינו משולם דה"ה ביושבת תחת בעלה. מ"י] [רמז תקצח] והאלפסי פסק ס"פ יש נוחלין לוותה ואכלה ועמדה ונשאת בעל לוקח הוי ולא ישלם למלוה כלום דאיהו דאפסדיה אנפשיה דה"ל לאסוקי אדעתיה שמא תנשא היום או למחר ויפסיד את מעותיו ור"ת ורשב"ם פסקו דיורש הוי וחייב לשלם ודוקא מנכסים שהכניסה לו אבל משלו לא ורבינו אלחנן גם הוא כתב כדברי האלפסי שאין הבעל חייב לפרוע מה שלוותה קודם שנשאת לו והמיי' כתב ספ"ט דהלכות מלוה האשה שלוותה בשטר או שנתערבה בשטר ונשאת חייב לשלם אחר שנשאת ואם היתה מלוה על פה אינה משתלמת עד שתתאלמן או עד שתתגרש שרשות בעל כרשות לוקח ואם היו המעות הלוואה עצמן קיימין יחזיר אותם למלוה:

[דף קכט] לדברי ר' יוחנן בן ברוקה נכסי לך ואחריך לפלוני אם ראשון ראוי ליורשו (*כו') [*אין לשני במקום ראשון כלום שאין מתנה אלא לשון ירושה וכגון כו' אבל אם הזכיר לשון מתנה לא ה"מ לאוקמא שאין זה לשון מתנה כו'] נ"ל וכגון דא"ל נכסי לך (*סתם) [*במ"י אינו והוא מל' הגמ' דף קלג] ולא אמר נתונים לך דומיא דאלא למאן דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי דאם הזכיר לשון המתנה לא הוה מצי לאסוקי שאין לשון המתנה כלום עי' במיי' פ' י"ב מהל' מתנה:

[רמז תקצט] וכתב ר"מ ז"ל על המתנה שנתן ראובן לחתנו וכתב לו שטר מתנה וכתוב בו שיטול חלק מכל נכסיו ממקרקעי ומספרים ומעות כאחד מן היורשין ושטר מתנה זה כתוב בו מהיום ולאחר מיתה והרי היא כמתנת בריא וזכה בגוף כל הנכסים שהיו לו בשעת המתנה גופה מהיום ופירי לאחר מיתה והא דאמרי' פרק יש נוחלין איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ דלא קנו אלא לאחר מיתה כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה ופר"ת שכתוב בפירוש בתוך השטר מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה אבל אי כתוב בה סתמא מהיום ולאחר מיתה הויא מתנת בריא ולא מצי הדר ביה דגופא מהיום ואחר מיתה פירי [וכ"כ רשב"ם] ודוקא בנכסים הידועים שהיו לראובן בשעת פטירתו כגון קרקעות וספרים ושאר חפצים המסויימים וידוע לו בעדים שהיו לו בשעת המתנה ולא בנכסים דאיכא לספוקי בהו דשמא לאחר מכאן באו לידו כי אותם לא היה יכול ראובן להקנות לו כי אין אדם מקנה דשלב"ל וראיה מפרקין האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים בנכסים של עכשיו (עיין לעיל) וראובן זה יכול ליתן מתנה כל ימי חייו אע"פ שכתב לחתנו חלקו גופא מהיום ופירי לאחר מיתה שהרי לא כתב לו מהיום ולאחר מיתה חלק חמישי או ששי שבה דא"כ לא היה יכול ליתנו לאחרים ולמעט חלקו אבל

עכשיו שאמר תטול חלק (*כאחר מיורשים והמתנה) [*כאח בחייו. מ"י] שנתן לאחרים נתמעט [חלק] כל אחד מן היורשים ואם כן נתמעט נמי חלק החתן שהרי לא נתן לו אלא כחלק אחד מן היורשין (*הפשוטים) ולא יטול חלק כחלק הבכור אלא כחלק אחד מן הפשוטים דיד בעל השטר על התחתונה ומתנת בריא היא כיון דכתוב בה מהיום ולאחר מיתה ואם מכרו הבת והחתן מחלק מתנתם זכה הלוקח מההיא שעתא כל זכותם ושכתבת שהבת לא תטול מתנתה אלא מה שישאר מותר על כתובת בנין דכרין נ"ל דלא עדיפא כתובת בנין דכרין מירושה דאורייתא דהא כתובת ב"ד הויא ירושה דרבנן וכיון דמתנה מפקעת ירושה דאורייתא דהאומר תטול אשתי כאחד מן הבנים נוטלת כל שכן דמפקעת כתובת ב"ד דרבנן ועוד דמתנה חיילא מהיום וכתובת ב"ד לא חיילא אלא לאחר מיתה דהא קי"ל דלא טרפה ממשעבדי דירתון תנן ריש פרק אע"פ וא"כ כבר קדמתה המתנה שנתן מהיום ותו לא פקעתו ואע"ג דפירות לא נתן מחיים מ"מ לא גביא כתובת בנין דכרין מהן דהא אפילו כתובתה אינה נגבית מן הפירות ומן השבח פ' יש בכור וכל שכן כתובת בנין דכרין ע"כ קצרתי מלשון רבינו מאיר:

[רמז תר] השיב ר"ג על ראובן שצוה לשמעון אפוטרופוס שלו תן לבני כך וכך ולבנותי כך וכך אז ודאי דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו אבל אם אמר ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי לחלק לבני בין רב בין מעט יש ללמוד שלא נתן מחיים כלום אלא שיסכים לאותו מעשה שיעשה שמעון אחר מיתת ראובן ומשעת יציאת נשמתו נפלו הנכסים לפני הבן ויצאו מרשות ראובן ואין לו [*בהם ולא. מ"י] לאפוטרופוס שלו כלום אלא לנהוג בנכסי היורש כשאר אפוטרופסים ואע"ג דהאי דינא אינו כתוב בפירושא ולא תנינא ליה נמי בפירוש [*מ"מ] גמרינן [*לה מדיוקא דקרא ומדיוקא דמתני' מדיוקא דקרא דכתיב איש כי ימות וגו'] מיתת האב עוברת ולא כשימלך האפוטרופוס לאחר מיתה וכתיב ביום הנחילו את בניו וגו' והעברתם את נחלתו וגו' האב מנחיל מחיים ולא האפוטרופוס וזה ראובן לא הנחיל כלום הלכך זכה היורש. ומדיוקא דמתני' דתנן המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד כו' דבריו קיימין משמע דוקא על פיו ולא [*ע"פ] אפוטרופוס וא"ת כיון דאמר עשייתך כעשייתי [דבריו קיימין משמע דוקא] על פיו קרינן ביה הא ליתא דלא מצינו בכל הני לישני דשכיב מרע דמהני אלא לשון יטול או לשון מתנה ששם מועילין דבריו בלא קנין ומשיכה ומסירה שמא תטרף דעתו עליו אבל שיתן האפוטרופוס לאחר מיתה לא שאין כאן לא לשון ירושה ולא לשון מתנה ויצאו (*נכסים) [*הנכסים מרשותו] ובאו לרשות יורש. ועוד ראיה מדתנן פרק [*יש נוחלין] מי שמת (*נמצאת) [*ונמצאת] דייתיקי קשורה לו על ירכו הרי זו אינה כלום והאי דייתיקי כמימרי

פיו וכשלוחו דמי ואמרי' שכיון שלא נתן מחיים כיון דמית פקע זכותיה ואע"ג דידיע דניחא ליה במאי דכתיב בגוה וכדאמרינן גבי מתנת שכיב מרע שכתוב בו קנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואי ס"ד לא פקע זכותיה ורשותיה אמאי (*אין) [*אינו] שטר לאחר מיתה [*ועוד דשלח ר"א לגולה משום רבי ש"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואפילו למ"ד כו'. מ"י] ואפילו למאן דאמר כותבין ונותנין התם במיפה את כחו הא לא מיפה את כחו לא וכ"ש הכא שכיון שלא אמר (*לאפוטרופוס) [*לאפוטרופסת] כך וכך שלא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה בעת חילוק (*האפוטרופסים) [*האפוטרופא] לדעת עצמו ואינו כלום ותו גמרינן נמי מפרק הגוזל דר' אבא היה מסיק זוזי בי רב יוסף בר חמא אמר ליה לרב ספרא אדאתית אייתינהו ניהלי כי אזל להתם א"ל רבא בריה מי כתב לך התקבלתי א"ל לא אמר ליה אי הכי זיל ברישא ויכתוב לך התקבלתי לסוף א"ל כי כתב לך נמי התקבלתי לאו כלום הוא דלמא אדאתית שכיב ר' אבא ונפלי נכסי קמי יתמי והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא מכל הני טעמי שמעינן דאי יהיב האפוטרופא לבנות טפי מעישור נכסים ואפילו נתן ע"פ ב"ד הדר ולא אמרינן מה כח ב"ד יפה בכה"ג כיון דטעות הוא ותו לא מידי ורשב"ם מפקפק בה ואמר כיון שמינוה לאפוטרופוס מחיים בכל נכסיו ממקרקעי וממטלטלי לרבות ולמעט [ואמר] בעדים פיו כפי ועשייתו כעשייתי נראה שיכול האפוטרופוס לרבות ולמעט דמצוה לקיים דברי המת ודברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו והרי השליטו מחיים בכל נכסיו לטובת היתומים ואע"פ שלא פירש לו כמה יתן לכל אחד ואחד לא אמרינן קפצה נחלה כבר משעת מיתתו ובא ליד היורש אלא מה שעשה עשוי ויתן לבנות כמו שנראה לו כדתנן פרק הניזקין אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים כו' ומייתי בגמרא תרימו גם אתם ולא התורם את שאינו שלו ורמינן עלה אפוטרופסים תורמין ומעשרין כו' ומשני התם לא קשיא כאן לאכול כאן להניח ומשמע משם אע"ג דתרומת אפוטרופוס להניח אינה תרומה כיון שהתבואה אינה שלהן ואינה להנאת היתומים (*ולחובה) [*ולדבריה] לא נתמנה להיות אפוטרופוס מיהו כי תרם להאכיל היתומים להנאתם להוציא התבואה מאיסור טבל תרומתו תרומה והזר האוכלה במיתה ואע"פ שבשעת מיתת האב לא היתה חולין מותרת כשיפריש תרומה לאחר זמן מרובה כשימות דתליא בדעת המת שהשליטו על נכסיו לאחר מותו ונתנו ב"ד התבואה ברשות האפוטרופוס לטובת היתומים והפקר ב"ד הפקר וקרינן בזה תרימו גם אתם ולא אמרינן כבר קפצה נחלה ואם באיסור טבל אמרינן כן אע"פ שהיא במיתה ק"ו לשאר ממון שיתן לבנות כמה שירצה כיון שאמר לו פיך כפי ועשייתך כעשייתי

ועוד נלמוד מעישור נכסים דקי"ל בכתובות אם השיא את הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה והיכא דלא השיא אלא גלי בדעתיה [*בחייו. מ"י] [בהא] קי"ל כשמואל דאמר לפרנסה שמין [באב] ואזלינן בתר אומדן דעתיה ומצוה עלינו לקיים (דברי) דעת המת וכוונתו וכ"ש היכא שגילה דעתו לאפוטרופוס לתת לבת כפי ראות עיניו ולהשיאה כראוי לה שזכתה הבת ולא אמרינן כבר קפצה נחלה. וגם ר"ג (*שאמר) [*אמר] וכתב דלא תנינן דין זה בהדיא כו' ככתוב בתשובתו וכל ראיותיו יש לדחות שאין כאן עקירת נחלה ע"י אפוטרופוס ולא ע"י פיו אלא דברי האפוטרופוס הוה ליה כמו דברי פיו כיון דגילה האב דעתו ומצוה לקיים דברי המת וכוונתו וכ"ש היכא דגילה בדעתו ואמר לאפוטרופוס לתת לבת כראות עיניו ולהשיאה כראוי לה והפקר בית דין הפקר לגבי ממון דנפקא לן מקרא דאלה הנחלות אשר נחלו וגו' והא דמייתי ראיה מדייתיקי קשורה לו על ירכו וממתנת ש"מ שאמר כתבו ותנו כו' ומדתנן הכותב כל נכסיו כו' כל הני ראיות של שטר אינם ראיות שהרי אין שטר לאחר מיתה דבשטר לא תקינו רבנן למימר מצוה לקיים דברי המת ולא דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו אלא כדברי צוואתו על פה אי נמי בגילוי דעתו בלא שטר בזה חשו חכמים שמא תטרף דעתו אבל בשטר סבור המת ובטוח שיתקיים ואין כאן טירוף דעת הלכך אין שטר לאחר מיתה אבל מה שצוה לאפוטרופוס בעל פה וגילה דעתו מצוה לקיים דברי המת ומה שיעשה האפוטרופוס יהא עשוי:

סליק פירקא:

פרק ט

מי שמת והניח [רמז תרא] :

[דף קלט] אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון פסק רשב"ם דהלכה כאדמון וכן משמע פרק בתרא דכתובות דקאמר התם כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וכן פסק ראב"ן וראבי"ה אבל האלפסי ור"ת פסקו כרבנן משום דסוגיא דתלמודא כרבנן לקמן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים [*מה שמכרו מכרו בנכסים מועטים] וגם עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל אחין [בנכסים מועטין] ומפרש דאדמון אינו חולק על רבנן דמתני' אלא מתמה על התקנה שתקנו חכמים בנכסים מועטים אבל מ"מ כרבנן ס"ל והא דאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון פי' הדין עמו שמתמה בדברי רבנן:

[דף קמ] אמר רבא מוציאין להן לבנות מזונות עד שיבגרו והשאר לבנים הני מילי במקרקעי דוקא וכן כתב המיימון וכן הורו הגאונים וכ"כ בספר המאור הגדול וכ"כ ר"ן. יתומים שקדמו ומכרו פירש (*רש"י) [*רשב"ם] קודם שעמדו בדין להגבות לבנות נכסים מועטים מיהו נראה לר"י דאפילו תפשו הבנות או הגבו ב"ד להם אם מכרו היתומים מה שמכרו מכרו וכן משמע פרק אלמנה לכ"ג [*דף סז] דקאמר התם רבי ישמעאל בר' יוסי אמר בשם אביו הבת מאכלת כו' ופריך במאי אוקימתא בנכסים מועטים כו' והאמר רבי יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים כו' [ועיין שם] בתוספות ומאי קושיא לוקמי כגון שתפשו כבר הבנות בנכסים מועטין למזונותיהם (*וכבר) [*או כבר] הגבו להן ולכך אין יכולין למכור ועוד ראיה מפרק הנושא א"ר נחמן יתומים שמכרו במדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו התם לא תפשו מחיים הכא תפשו מחיים משמע כיון דלא תפשו מחיים ואפילו תפשו לאחר מיתה לא היה מועיל כלום אלא מה שמכרו מכרו וא"ת א"כ מה חילוק יש בין נכסים מרובים לנכסים מועטים כיון שיכולין למכור אפילו תפשו או הגבו ב"ד דהא גם הנכסים מרובים סברא הוא שלא יוכלו למכור הכל [*פי' לכתחלה] וי"ל דבנכסים מרובים יכולים למכור לכתחלה לצורך דבר מצוה כגון לפדיון שבוים וכיוצא בהם אבל בנכסים מועטין כלל אין מותר למכור לו לכתחלה. ירושלמי [רמז תרב] מי ששלח ממדינת הים ואמר יתנו לבני בנותיו בכלל ואם אמר בשעת מיתה פי' שצוה מחמת מיתה לתת לבניו לאחר מותו אין הבנות בכלל דמסתמא לא לעבורי אחסנתא איכוין ופסק ר"מ דה"ה הבריא שאמר אם אמות ינתן כך וכך היינו מצוה מחמת מיתה כדאמר פרק יש נוחלין איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה ופי' ר"ת מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה ונשאל לרבינו מאיר [רמז תרג] על עסק אדם שיש עדים שהתנה עם בניו הראשונים קודם שנשא אשתו השנייה שכל בנים שיולדו לו ממנה יירשו חלקם בשוה עם הראשונים ולא נולד כי אם בת אחת אם זה נקרא אומד הדעת שתקח הבת בשוה להם והשיב דזו אינה צריכה לפנים חדא דבת אינה בכלל בנים דתנן בנזיר [פ"ב] הריני נזיר כשיהיה לי בן ילדה בת טומטום ואנדרוגינוס אינו נזיר ופריך בגמ' פשיטא ועוד אפילו אם תמצי לומר דכה"ג לא שייך למימר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כמו שהבאתם ראיה מפרק יש נוחלין דדחי דשאני הכא דקא מפיק ליה תנא בלשון יירתון (ופרש"י) [ופיר"ש] כיון דלא מקנו להו מהשתא מידי אלא לכשימות ואז יורשין כבר בעולם ולא איקרי דבר שלא בא לעולם ה"מ בן בין הבנים אבל בת בין הבנים ואמר בלשון ירושה לא אמר כלום אפילו כשהבת

בעולם בשעת אמירה כדתנן בפרק יש נוחלין האומר בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום ור' יוחנן בן ברוקא לא פליג אלא בבן בין הבנים אבל בבת בין הבנים לא פליג ושלום מאיר ב"ב:

[דף קמג] את וחמור רב נחמן אמר קנה מחצה מספקא ליה למורי אם שייך נמי למימר באדם מקנה לאדם דבר הבא לעולם ודשלב"ל אם שייך אותו מחלוקת או לא ואין להביא ראיה מההיא דלעיל שתי שדות ושני בני אדם לזה במתנה ולזה בירושה דשניהם קנו ולא אמרינן אותו דבעל ירושה הוה ליה כמו חמור ולא יקנה גם את זה די"ל דהתם ראוי לקנות [מיהת] אם היו נותנין לו אבל הכא כיון דלא (אתייליד) [אתי לידיה] לפיכך הוא חמור גמור:

הראוי לבנים לבנים [רמז תרד] מכאן פסק ר"י אדם שאמר כתבו נכסי לבני ולבנותי מהיום ולאחר מיתה אם ש"מ או מצוה מחמת מיתה ויש שם נחלות קרקעות ותכשיטי נשים הראוי לבנים לבנים ולבנות לבנות [רמז תרה] מעשה באחד שהקנה לחבירו בקנין סודר קרקעות ומטלטלין ומעות בבת אחת ונחלקו חכמי הדור בדבר יש אומרים דדמי לקני את וחמור דפרק מי שמת וכי היכי דלא קני המעות לפי שאין מטבע נקנה בחליפין גם המטלטלין והקרקע לא קנה וי"א קנה הכל במגו שחל הקנין על הקרקעות והמטלטלין חל נמי אמעות:

וכתב רבינו שמחה אע"ג דמעות לא קנה קרקעות ומטלטלין קנה דאי לא תימא הכי הא דאמר פ"ק דקדושין נכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה ואמר בגמרא דבעינן אגב למה לי אגב ליקני מטלטלין במגו דחייל אקרקע וליכא למימר דדמי לאת וחמור דחמור לאו בר קנין הוא אבל מטבע נקנה במשיכה והגבהה ובתורת חצר:

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו' פרשב"ם (*וכיון דאמרה הכי לית לה מזוני) [*והוא דלא שקלי מזוני דאי שקלי מזוני לא. מ"י] כדתנן אלמנה ניזונית מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהם והלכך [רמז תרו] אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטים שאין בהם כדי כתובתה אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי והריני עושה ואוכלת ונתעצלו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה ואפילו השביחה אלף זוז יהיה לעצמה ולא נראה לר"י אלא נראה לר"י דלעולם הוי בחזקת יורשין עד שישביעוה והכא מיירי דוקא באשה יורשת ולא בכתובתה דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בב"ד. ונשאל לה"ר שמשון על אשה אחת אלמנה ששהתה אחר בעלה י' שנים או יותר ובאו יורשי הבעל ותובעין ממנה מה שביד שאומרים מבעלה נשאר והאלמנה אומרת כי לא נשאר לה מבעלה

כי אם ט' סאין תבואה ומכרה והשביחה ונתפרנסה מהם עד עתה וגם לוותה מאחרים והרויחה בהם ויש לה עתה שוה ל' ליטרא ורוצה עתה לישבע על כתובתה ולגבותה שעולה יותר עם התוספת ושטר כתובתה לא נתקיימה בב"ד שאינה יכולה למצוא עדי קיום והשיב נראה שיש לדמות דבר זה להא דתנן פרק מי שמת וכן האשה שהשביחה נכסים השביחה לאמצע אמרה ראו מה הניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה ופריך עלה בגמ' אשה מאי עבידתה ופרשב"ם או תטול כתובתה ותלך לה או תטרח קמי יתמי ותהא ניזונית מן היתומים דמעשה ידיה שלהם ואין לה להשתכר בממון היתומים ומשני באשה יורשת ומשמע דאי אינה יורשת אינה נוטלת כלל בשבח וכ"פ רשב"ם וז"ל הלכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטים שאין בהם כדי כתובתה אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ונתעצלו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה ואפילו השביחה הנכסים אלף זוז כבר השביחה לעצמה אבל אם השביחה סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשין ואע"פ שלא נשתייר אפילו רביע כתובתה [*גובה כל כתובתה] עכ"ל ואע"פ שיכולני לפרש בענין אחר דהא דפריך אשה מאי עבידתה משום סיפא פריך דקתני אם אמרה ראו [*כו'] כך נראה בעיני שיטת ההלכה בפירושו אך בזה איני מודה לו שפסק שאע"פ שלא נשתייר מבעלה אפילו רביע כתובתה גובה כל כתובתה והמותר ליורשין ואיך יתכן זה דהא (*דתנן) [*תנן] פ' יש בכור ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם אין נוטלין בשבח וכיון דהוי שבח ליתומים משום דלא אמרה ראו מה שהניח לי בעלי אין גובה כתובתה ממנו אע"ג דגבו ממלוה וממטלטלי חשבינן כתרי חומרי בכתובות פרק האשה שנפלו דגובה ממלוה כר' נתן וממטלטלי כר"מ על זה נותן טעם מורי הקדוש ר"י דמחמת תקנת הגאונים שתקנו דגובה כתובתה ממטלטלי דיתמי משום דאסמכינהו עלייהו או מטעם של ר"ת שהיה אומר לפי שכותבין בשטרי כתובות מנכסים דאית להון אחריות ודלית להון אחריות והוי כמו דאקני לה מטלטלי אגב מקרקעי (*ואע"ג) [*דאע"ג] דבעינן אגב וקני היינו לענין לגבות ממטלטלי דלקוחות ולא לגמרי עשו כמקרקעי לענין שתטרוף ממטלטלי שמכר אבל שבח אי אפשר לגבות דאפי' מקרקעי נמי אין גובה הלכך אשה זו אפילו דמי אותן תשעה סאין שהניח לה בעלה לא תגבה שכבר אכלה יותר מכדי דמיהן ומה שהשביחה לאחר מיתת הבעל השביחה ליתומים כי לא היה משועבד לה לגבות ממנו מזונותיה וכי תימא הנך מטלטלי שמכרה והשביחה הוי כמו שהשביחו מחמת עצמן ואמר פרק מי שמת לא שנו אלא שהשביחו הנכסים מחמת (*היתומים) [*הנכסים. מ"י] פי' שהוציאו מנכסי האב לצורך הנכסים ולהכי הוי לאמצע שהיו מוצאים כמה קרובים שהיו עושין זה בשבילם אבל השביחו

נכסים מחמת עצמן פירוש מנכסי עצמן שכרו פועלים ולא מנכסי אביהן השביחו לעצמן. א"א לומר כך דהא זוזי דעבד בהו רב ספרא עסקא אי לאו משום דרב ספרא גברא רבה הוה ולא הוה שביק גירסיה וטרח לאחריני הוה אמרינן דשבח לאמצע אלמא מחמת נכסים חשיבי ואין לדמות אשה זו לאדם שנטל מעות מחבירו שלא מדעתו דכי משלם לחבירו משלם דמים ולא משלם שבח מידי דהוה אנזלן הכא אשה זו לאו בתורת גזלנות ירדה אלא (*כמו) [*במה] שנשאר אחר (*מיתה והיתה) [*בעלה היתה] נושאת ונותנת כבתחלה ושליחות דיתמי קא עבדה כמו נותן מעות לחבירו ליקח בהן חטין ולקח בהן חטין דאפי' ליקח בהן חטין ולקח בהן שעורין אמר פ' הגוזל קמא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע ואמר בירושלמי פרק הרבית הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ובאחרונה אמר [*לא] לקחתי (לעצמי) אין לו עליו אלא תרעומת ואם יש עדים שלקח מוציאין מידו בעל כרחו אלמא לא מצי למימר לעצמי לקחתי כ"ש כאן שיד האלמנה כיד היתומים דכל השבח ליתומים ואין גובה ממנו כתובה כדמוכח ההיא דבכורות. ומההיא דיתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח פ' המקבל דמשמע דאם השביחו יתומים אין בע"ח גובה לא רציתי להביא ראיה דשאני התם משום דמוקמינן לה כשעשאה אפותיקי דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו דבעלמא אמרינן דבעל חוב גובה את השבח וההיא דבכורות מוקמינן לה מקולי כתובות כדאיתא התם וקצת הלב נוטה דהיכא דהכתובה מרובה על הנכסים שהניח המת שאם היתה באה לב"ד היו מגבין לה את הכל אע"ג דלא אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כמאן דאמרה דמי מידי דהוה ארב ספרא דלא הוה שביק גירסתו וטרח לאחריני כ"ש זאת שיכולה הכל לעכב לעצמה דלא שבקה נפשה דאפילו במקום בני נפשה עדיפא לה אבל לא מלאני לבי לחלוק על רשב"ם מן הסברא בלא ראיה ושלום שמשון בר אברהם. ונשאל לר"ג מ"ה [רמז תרז] על עסק ראובן שנשא לאה והכניסה לו קרקע וילדה לו בן לימים נפטר ראובן ונשאת עוד לאה לשמעון והכניסה לו אותו קרקע שהכניסה לראובן וילדה לשמעון בן ושתי בנות ונפטר שמעון ובנו נפטר אחריו וגם לאה נפטרה ולא צוותה (*מחמת) [*בשעת] מיתתה מאותו קרקע כלום וגם לא מכרה קודם לכן אותו קרקע ויש להסתפק מי יורש אותו קרקע או בן ראובן או בנות שמעון והשיב נ"ל דאחר שהכניסה לאה אותו קרקע לשמעון בעלה קנה בעלה שמעון הקרקע הוא ויורשיו אחריו דקי"ל בעל בנכסי אשתו לוקח הוי וטבא [ליה] עבידנא ליה פרק יש נוחלין עיין פרק החובל וכיון דלאה לא הכחישה כחן של בנות שמעון (נ"א ולאחר מיתת אביהם שמעון (*לוקח) [*דלוקח] הוה באותו קרקע וא"ת) [*לאחר מיתת אביהן שמעון באותו קרקע אלא עמדו

בחזקתן כל ימי חיי לאה זכו בנות שמעון באותו קרקע וא"ת. מ"י] בחזקת לאה אותו קרקע היא עומדת והיא הכניסתה לשמעון וא"כ אע"פ שלא גבתה לאה אותו קרקע לאחר מיתת שמעון כמי שגבתה אותו דמי וא"כ בנה שיש לה מראובן יורשה כי הבן קודם לבנות בנכסי האם הא ליתא וטענה זו אינה כלום וליכא למימר הכי אלא קרקע זו בחזקת יתמי עומדת ולא בחזקת האשה דאמר ר"י הכניסה לו שני כלים באלף זוז ונשבחו ועמדו על ב' [*אלפים] אלף אחת נוטלתו בכתובתה ואחת נותנת דמים ונוטלת משום שבח בית אביה (*הא) [*והא] הני כלים דידה הוו ואיתנהו בעינייהו ואפ"ה לא (*יהבי) [*יהבינן לה] שבחה אלא בדמים אלמא שבחה לאו (*מילתא דידיה) [*דידה] הוא אלא ליתמי ה"נ האי קרקע לאו דלאה אלא דיתומות (*דשמעון) [*שמעון] הוא (*אלמא ליכא) [*וליכא] למימר דהאי קרקע כמאן דגבתה לאה דמי אלא בחזקת בנות שמעון קיימא ויורשות אותו בנות שמעון ותו מהא נשמע דל"ש אשה ול"ש (בוכרי) [זכרים לא זכו] בנכסי מיתנא אלא כי האי גוונא דתנן פרק מי שמת הניח בנים גדולים וקטנים השביחו הגדולים [*את] הנכסים [*השביחו] לאמצע (*אם) [*ואם] אמרו ראו מה שהניח אבא כו' וכן אשה שהשביחה השביחה לאמצע ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו' וקאמר בגמרא אשה מאי עבידתה א"ר ירמיה באשה יורשת פשיטא מהו דתימא כיון דלאו (*דירכה) [*דרכה] למיטרח כו'. ומהאי טעמא נמי יש לומר דהדין עם יורשי שמעון וזכו בקרקע זה דתנן בכתובות הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך כו' ומסיק בגמרא מאי כותב אומר וטעמא דמכרה ונתנה לעצמה הא לאו הכי הבעל אוכל פירות ואם מתה יורשה [*אלמא קרקע בחזקת בעלה קיימא] הכי נמי קרקע בחזקת יורשי שמעון כי צריכה מכירה או נתינה או גיבוי וגיבוי בעי תלתא כדאמר פרק אלו מציאות דמסקינן דצריכין ב"ד הדיוטות עכ"ל ועוד האריך קצת וכתב רבינו מאיר משום רבינו משולם שאלה זו צריכה פנים וז"ל כך דעתי נוטה [ודאי] אלו מכרה או נתנה לאה אותו קרקע אחר מיתת שמעון מכרה מכר ומתנתה מתנה אע"פ שלא נשבעת לאה על כתובתה שקרקע זו אינה צריכה שבועה שהרי הכניסתו לשמעון וגם אם גבתה לאה אותו קרקע ולא מכרה אותו לשום אדם אחרי זאת ומתה לאה ודאי יורש בן ראובן אותו קרקע לפי שהוא קודם לירש את אמו לכל אחיותיו דקי"ל בן קודם לבת ואפילו בנכסי האם אבל בנדון זה לא גבתה לאה לאותו קרקע לעצמה וגם לא מכרה ולא נתנה לשום אדם זכו בו באותו קרקע בנותיו של שמעון שאותו קרקע בחזקת שמעון היתה משעה שהכניסה לו לאה לאותו קרקע ואחרי מות שמעון לא הוציאה לאה לאותו קרקע מכח היתומות לא במכירה ולא במתנה ולא בגיבוי שתגבה לעצמה הלכך זכו בה הבנות דקי"ל נכסי

בחזקת יתמי קיימי הלכך זכו בו בנות שמעון דאמר רב מתנה האומר אם מתה אשתי אל תקברוה מנכסי שומעין לו והוינן בה מ"ש כי אמר (*דתיפול) [*דנפול] נכסי קמי יתמי [*כי לא אמר נמי נכסי קמי יתמי רמו] אלמא נכסי בחזקת יתמי קיימי הלכך זכו בה בנות שמעון באותו קרקע שהכניסה לאה לאביה ושוב לא יצאת (*מכאן) [*מכחן. מ"י] ואין לו לבן ראובן בה כלום שמשעה שנשאה לאה לשמעון קפצה כח (ראובן) [*ירושה מראובן] וזכה בו שמעון ובנותיו מה שאין כן בנכסי מלוג דכי מיית בעל לאלתר נפקי מחזקת יתמי וקיימי בחזקת איתתא בלא גיבוי ובלא מכירה ולא נתינה ואם מתה האשה זכו בה יורשין שלה עכ"ל:

[דף קמד] עביד בהו עיסקא [רמז תרח] הא נמי חשיב שבחו נכסים מחמת נכסים שהשביחו נכסים בגופן שניתוספו מחמת שעשו פרקמטיא ומכאן אני מדקדק שאינו (*עומד) [*חשוב] בטרחו לבדו [*מחמת עצמו] [דלהוי כמו ראו שאני עושה לעצמי] דהא רב ספרא כל הטורח עשה לבדו בעצמו והיינו כמו נטיעת כרמים וגנות ואפ"ה חשיב מחמת הנכסים:

[דף קמה] ואין שביעית משמטתו [רמז תרט] מכאן הביא ר"ת ראיה דקי"ל כלישנא [בתרא] דמכות דאמר רב יהודה אמר שמואל המלוה לחבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינא ביה לא יגוש דה"נ משמע הכא דכיון דלא קרינן בשושבינות לא יגוש אין השביעית משמטתו ולכך הגיה ר"ת באזהרות אשר יסד רבינו אליהו הזקן זמן עשר כסף כי ילונו לא במשפט בחצי ימיו יעזבנו. מיהו ר"י פירש דאין מכאן ראיה דלא שייכא כלל שושבינות למלוה שהרי מכמה דברים חלוקים זה מזה כדמשמע הכא והכא ה"פ אין שביעית משמטתו דלא קרינא ביה לא יגוש דשמא לעולם לא יבא לידי לא יגוש שיכול לומר בבתולה אני עושה עמך בפומבי אני עושה עמך או שמא לא ישא אשה אבל מלוה של כסף דודאי יבא לידי לא יגוש שביעית משמטתו:

הלכתא בין שמת הארוס כו' השתא פסק הלכתא [רמז תרי] דקדושין לטיבועין ניתנו ואפילו נהגו להחזיר לא אזלינן בתר מנהגא אם יבאו לב"ד והא דלא קאמר הלכתא קדושין לטיבועין ניתנו משום דבעי [למפלג בהדיא בהן] למימר דהדרא ביה איהי:

הגה"ה [רמז תריא] ש"מ שאמר הלואתי שיש לי ביד פלוני תן אותה לפלוני עיין פרק הספינה וריש פרק יש נוחלין:

[כתב] באביאסף וז"ל קבלתי מהר"ר אליעזר ממי"ץ דהני מילי בהלואה של ישראל אבל בהקפות של עובדי כוכבים אשר פיהם דבר שוא לא סמכא דעתיה ולא קני אפילו במתנת ש"מ וקרוב הדבר בעיני דאפילו אם אם יש לעובד כוכבים משכון ביד ישראל דהוי לה

כמו הקפה דישראל מעובד כוכבים לא קני משכון כדאמרינן פרק כל שעה [*דלא קרינן ביה ולך תהיה צדקה עיין בכתובות. מ"י] ופסק ראב"ן דאי טען הלוה פרעתי משתבע [מקבל] שבועת יורשין ושקיל דהוא כיורש והיינו דאמר רב נחמן ומודה שמואל שאם נתנו במתנת ש"מ שאין היורש יכול למחול דהוא נמי כיורש:

הגה"ה [רמז תריב] :

[דף קמו] אמר רב יהודה אמר רב מעשה (*שאמר לו לאדם) [*באדם אחד שאמרו לו] אשתך תותרנית היא ונכנס אחריה לחורבה לבודקה אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל אמרה לו מאן יהיב לן מכותבת (*דיריחו) [דידהו] ואכילנא ביה ונפל [עליה] חורבה ומתה אמרו חז"ל הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אינה יורשה ולא נראה לר"ת דלא הוה ליה למימר הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה אלא הואיל ונכנס אחריה לבודקה וגם רב אלפס כתב בפרק אע"פ בשמעתין דמורדת דלא מפקע ירושת הבעל אלא בגירושין גמורין וכן הלכתא וכן פסק רבינו יואל הלוי. ולראבי"ה (לא) [*נמי לא. מ"י] נראה כר"ת וכתב דאפילו לדברי המפרשים דנשואה דוקא בתותרנית שהוא פושע שהרי אינה ראויה לגרש בשביל מום קטן כזה ופי' ר"ת דמעשה דתותרנית בארוסה מיירי לראות אם תותרנית היא (*לא ישנאה ואם לאו ישנאה) [*אם לאו אם תותרנית היא לא ישאנה ואם לאו ישאנה. נל"ה] ואמרו חז"ל הואיל ולא נכנס אלא לבודקה ולא לשם נשואין לכך אם מתה לא יירשנה אבל אם היה נכנס אחריה שלא לבודקה יורשה וכגון שהיתה החורבה שלו כדאמרי' פרק נערה היה לו חצר נכנסה עמו יורשת דסתם חצר דידיה לנשואין ואומר ה"ר אברהם ביה"ם מרענגשפורק וז"ל דאין הלשון משמע כן דאשתך תותרנית היא קאמר ולא קאמר ארוסתך תותרנית היא ש"מ דנשואה היתה ועוד דחורבה אינו מקום סתירה ליכנס לשם נישואין בתוכה ע"כ נראה דנשואה היתה אלא שזה היה טוען קדושי טעות [*מחמת שהיתה תותרנית] דתותרנית היא ונכנס אחריה לבודקה ע"י צנון שהיה לו בחיקו והיא היתה אומרת שריח כותבת הוה ונמצא שלפי דבריו הוו קדושי טעות דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי ואינו יורשה:

[דף קמח] ש"מ שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני מה שאין כן בבריא פרשב"ם [במלוה על פה דלהוצאה נתנה ואין קנין תופס אלא בדבר שהוא בעין] ורבינו יהודה משפיר"א [עשה] [רמז תריג] מעשה באדם אחד שהיה לו תביעה על חבירו ונתן התביעה לאחר בקנין גמור ובאו הקונה והנתבע במקום אחד בפניו בשפיר"א לדון לפניו ופטר את הנתבע אף מן השבועה כי אמר אין הקנין כלום מאחר שלא היתה התביעה בעי' הוי כמו הלואתו לפלוני והיינו כרשב"ם ואני תמיה והרי מעשים בכל יום שאדם מרשה חבירו

על מלוה ומקנה לו בקנין ואמאי לא הוי לכל הפחות כמו (אדרכתא) [אורכתא] דקי"ל (*לא) כתבינן (*אדרכתא) [*אורכתא] אפילו אמטלטלי [*פי' אפילו אמטלטלי דפקדון] דכפריה ומיהו התם שליח הוא דשוייה. ספר החכמה. מעשה היה שנתן האפוטרופוס חובות הערבונות לראובן ושמעון לוקח קרן ורבית מן הערבונות [רמז תריד] ופסק ר"מ דלא קנו ראובן ושמעון את הערבונות ואינם יכולים ליקח מן החובות רבית שעלה עליהם דאין אדם יכול להקנות לחבירו חוב שיש לו על העובד כוכבים בשום ענין ואפילו בקנין וראייתו מהא ש"מ שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני משא"כ בבריא ואפילו בקנין אגב קרקע ליתיה בבריא מדלא אשכח ליה הכא אלא הואיל ויורש יורשה או במעמד שלשתן אבל בענין אחר לא ובמעמד שלשתן לא מצי להקנות חובות לחבירו שהרי אין מעמד שלשתן בעובד כוכבים כדפי' (ר"ח) [ר"ת] וכמה שכתבתי פרק קמא דגיטין וא"כ כל הרבית שעלה על החובות כל היכא דאיתיה של בעליו הוא ואסור ליקח נמי אא"כ מחל המוכר ללוקח בפירוש את הרבית דבהכי שרי כיון שלא קבל עליו המוכר אחריות החוב מותר אם לא חזר בו המוכר. וה"ר מנחם ב"ר נטרונאי המכונה רבי קיבלין מווירצבור"ק אמר דאם הגיע הרבית ליד הקונה זכה בו ואין בו משום רבית וראייתו מפרק הרבית אמר ר"נ ומודינא שאם שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה עי' פ' הגוזל גבי שליח שעשאו בעדים:

נשאל לרבינו מאיר [רמז תרטו] על עסק ראובן שתובע את שמעון ט"ו ליטרין שמסר לו להלוותם ע"מ שאם יתרצה בנו לישא בתו שאז יתן לבנו הקרן והריבית והנה שמעון אמר שבנו אינו רוצה לישא את בת ראובן וטוען שיחזיר לו הקרן והריוח כתנאו (*ואמר במ"י אינו) שלא מסר לו המעות אלא ע"מ שירצה בנו וראובן משיב לו לא היה ביניהם שום תנאי אלא אמרת בפירוש אני רוצה שבני ישא בתך והא לך ט"ו דינרים ותלוום שתי שנים בתורת נדוניא בריוח שניהם ולא קבלתי המעות בע"א אלא בתורת נדוניא ועתה אני מזומן ליתן את הנדוניא ולקיים את הדבר ואתה אם לא (*תקבל) [*תקיים. מ"י] לא אחזיר לך כלום כי כן אמרת לי בשעת נתינת המעות ליתן לבנך ולבתי וזכיתי לבתי והשיב כפי עניות דעתי נ"ל דאף לדברי ראובן לא זכו לא ראובן ולא בתו בט"ו ליטרין הללו שהרי שמעון שאמר אני רוצה שישא בני את בתך יכול להיות שהוא רוצה ואין הדבר תלוי בו אלא בדעת הבן תליא מלתא ואותן ט"ו ליטרין טוען ראובן שנתנם לו שמעון בתורת נדוניא לא מיבעיא לר"א ב"ע בפרק אע"פ דאמר נתארמלה מן האירוסין לא גביא תוספת שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה דאזלינן בתר אומדנא דדעתא אלא הכא אפילו רבנן מודו דכסבור היה שהיה בנו חפץ לקחתה ועתה שאינו חפץ הדרי זוזי למרייהו

ועוד שהרי פירש להדיא לנדוניא וגילה בדעתו שאינו חפץ ליתן אא"כ ישאנה [*והריוח נמי לא יקבל מה"ט כי לא נתכוין לזכות בהן בריוח אא"כ ישאנה] ועוד כיון דפירש הריוח לנדוניא אפילו היה מקנה להו הריוח בלא תנאי ה"ל דשלב"ל ואין אדם מקנה דשלב"ל כדאמרי' פרק מי שמת ש"מ שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום דההיא ליתא בבריא ואפילו בקנין וא"כ לא זכו בנו של שמעון ובתו של ראובן לא במעות ולא ברבית וראובן נמי לא זכה שהרי לא הקנה (לו) שמעון (בב"ד חשוב) תחלה המעות אם לא שישא בנו את בתו תחלה ואפי' א"ל כן הואיל ולא הקנה לו בב"ד חשוב אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ובריוח נמי לא זכה בו ראובן דמאיזה טעם יזכה הא אמרינן פרק אלמנה ניזונית כאן שנה רבי הכל לבעל המעות בדבר שאין קצבה וכיון דלא שני ליה ראובן בשליחותו לא שייך למיפרך כדפריך פרק הגוזל קמא גבי הנותן מעות לשלוחו ליקח בהן חטין ולקח בהן שעורים שעורים ולקח בהן חטין אם הותירו הותירו לאמצע כו' ופריך מי הודיעו [*לבעל החטין שיקנה החטין לבעל] המעות ה"מ היכא דשני בשליחותיה כדמוכח כולה שמעתא שם אבל היכא דלא שני בשליחותיה לא שייך למיפרך וכי מי הודיעו את העובד כוכבים שנתן הרבית שיקנה הרבית לבעל המעות (*ובעל המעות) [לא] נתן לראובן להלוותם למחצית שכר וליטול חצי הריוח לעצמו) [במ"י העביר עליו קולמוס] ונהי דאיהו נמי מסתמא לא נתרצה לטרוח כלל רק לצורך הנערים י"ל שראובן יטול שכר טרחו מן הריוח כפועל בטל כי ההיא דפ' הגוזל בתרא שטף נהר חמורו וחמור חבירו הניח שלו והציל [*את] של חבירו אין לו [אלא] שכרו וכן זה בא בחביתו כו' [וכן נמי] פרק אלו מציאות ה"נ שכר טרחו יתן לו כפועל בטל ולא יותר שהרי ראובן לא נתכוין מתחלה לגוזלו דודאי אם גזלן מעיקרא משמעון ורווח בהן לא יהיב ליה רווחא דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה אבל הכא לא נתכוין לגוזלו אלא שליחותיה קא עביד וישבע ראובן כמה יש מן הריוח ויטול שכר טרחו כפועל בטל כדשיימי ב"ד ואומדים כמה אדם רוצה ליטול ויטפול בט"ו ליטרין ולהיות בטל ממלאכתו כ"ז שהיה בידו והמותר מן הריוח והקרן יחזיר לשמעון ושלום מאיר ב"ב עיין בגמרא [פ"ק דב"מ] גבי אהדר [*ליה] מינה:

[דף קמ"ז] הגה"ה [רמז תרטז] א"ר נחמן שכיב מרע שיאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום פי' רשב"ם משום דהדירה (*אין) [*אינה] דבר שיש בו ממש להקנותו ופירות דקל נמי אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל כו' (*וכדפי') וכן משמע בירושלמי דמסכת דמאי פרק המקבל שדה דאין קנין חל על דבר שאין בו ממש דגרסינן התם דרבי אבהו בשם ר"ל המוכר אויר חורבה לא עשה ולא כלום אלא מוכר לו חורבה

(ומעמיד) [ומשייר] לו אוירא היאך יכול אדם למכור אויר חורבתו תפתר באומר תלוש מן החורבה זו שתקנה אוירא לך אלמא שאינו יכול לזכות בדבר שאין בו ממש:

ושאל רבינו שמחה את רבינו ברוך [רמז תריז] על שטר שלא היה כתוב בו קנין הפירות כראוי שלא הקנו לו קרקע לפירותיו אלא נתנו לו כח ליקח הפירות של הקרקע אי אמר האי שטרא חספא בעלמא הוא וכיון שהעדים חתמו כבר על לשון המתנה דלא שפיר כתב כמי שנחקרה עדותן בב"ד הוא ושוב אין חוזרין ומגידין אותם העדים לכתוב בשטר אחר שהקנו לו הבית אא"כ יקנו לו מכאן ואילך כראוי ורבינו ברוך השיב אחרי שכתב בשטר המתנה שנתנו לו כח הפירות של הקרקע בקנין גמור מעכשיו אגב קרקע וקבלו עליהם באחריות [כחומר] כל שטרי קנין פירות העשוין כתיקון חז"ל משא"כ באדרכתא פ' הנושא דלאו שפיר כתיבא דלא הקנו [*התם] זה לזה כי הכא ומעתה נמצא שהעדים מעידים שנעשה כתיקון חכמים וזו היא תיקון חכמים להקנות קרקע לפירות וילמוד עליון מתחתון ולא נאמר הכא יד בעל השטר על התחתונה ומאחר שחתמו העדים על זה אפילו אם נשאל [להם] עתה ויאמרו לא כך היה לית לן בה דלא אתא על פה ומרע ליה לשטר וכיון שהגידו שוב אין חוזרים ומגידים ועוד לדברי מורי ולפי' רשב"ם שפירש ידור פלוני בבית זה לא אמר כלום משום דדירה דבר שאין בו ממש מודה דדבר שבא לעולם הוא משום דמיד ראוי לדור בבית והכא לא הוזכרו בשטר דירה אלא שנתנו לו כח הפירות וזה הוא בין לדור בו בין למישטח ביה פירי וכל תשמישי שבעולם ובין להשכיר וליקח השכר כל זה הקנו לו מעכשיו אגב קרקע ולא הוי השכירות דבר שלב"ל דנהי דאינה משתלמת אלא לבסוף מ"מ משעה שהחזיק בה מעיקרא זכה [*בה] בשכירות הקרקע כדתניא פרק מרובה כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנית כו' והיינו דנקט התם בירושלמי דדמאי נקט אויר חורבה ולא נקט אויר ביתו משום דמסתמא חורבה לאו בת שכירות היא כמו בית ומה שכתבת דא"ל אמאי קסמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא אומר אני דליכא למימר הכי אלא היכא דקונה בשטר בלא קנין אבל הכא לא כדגרסינן בגיטין פ"ק [*דף י] כל השטרות העולים בערכות של עובדי כוכבים כו' קפסיק ותני ל"ש מכר ול"ש מתנה בשלמא מכר מדיהיב זוזי קמייהו קנה אלא מתנה כו' והא דאמר בכתובות פרק [הכותב] גבי פוחתת כתובתה במאי גביא בההוא שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא אע"ג דכתובה לאו מכח שטר גביא נ"ל דה"פ במאי גביא כלומר בלא שבועה בההוא שטרא ולענין זה הוי חספא לדברי עצמה ומשני באומרת אמנה היתה ביני ובינך הא לאו הכי לא גביא אלא בשבועה עכ"ל ספר החכמה:

[דף קמח] [רמז תריח] ש"מ שהקדיש מהו תיקו פסק ראב"ן דהקדש אינו חוזר דתיקו דאיסורא הוא ולחומרא וכתב ראבי"ה וז"ל שכיב מרע [רמז תריט] המצוה מחמת מיתה ואמר הלואתי לפלוני קונה באמירה בעלמא אע"ג דליתיה בבריא ואפילו בקנין אם לא אגב קרקע עס"פ גט פשוט גבי אין אדם עושה קנוניא:

[דף קמט] ש"מ שהודה מהו [רמז תרכ] הכא מיירי בהודאת פקדון וכן פר"ח שאומר אלו המעות או דבר זה נפקד בידי דומיא דמעשה דאיסור גיורא שהודה ואמר הלין זוזי דהוי מיפקדי בבי רבא דמרי (*בריה דאיסור גיורא הוה) [*ברי הוא] אבל אם הודה [בהלואה] שהיה חייב לפלוני מנה ולא תבעוהו אלא מעצמו הודה לו בהא פליגי פ' זה בורר [*גבי] ההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי כו' פלוגתא דר' ישמעאל [בר"י] ור' חייא וכן לקמן פ' גט פשוט רב ושמואל דאמרי תרוייהו ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין אלמא אדם עשוי שלא להשביע את בניו כרבי חייא ואם תבעוהו [בפקדון] והודה ולא אמר להם אתם עדי בהא בעיא דרבא פרק גט פשוט ש"מ שהודה מהו צ"ל כתובו או אצ"ל כתובו ומסקינן דאצ"ל כתובו דאין אדם משטה בשעת מיתה והשתא אית לן למימר מדקא מיבעי ליה ש"מ שהודה מכלל דבבריא כה"ג פשיטא דלא הויא הודאה והיינו טעמא היכא דאמר בריא שלא בפני בעל [הדין] פקדון יש לפלוני בידו והעדים שמעו יכול לומר שלא להשביע עצמו עשיתי או שיאמר שום אמתלא ונאמן הוא בכך הואיל שלא היה בפני בעל דין שהיה אומר אתם עדים אבל ש"מ שמת בהודאתו ולא חזר בו עד שמת י"ל באמת הודה ואפילו למאן דאית ליה בהודאת מלוה אדם עשוי שלא להשביע את בניו הכא בפקדון הואיל והוא בעין מוכחא מלתא טפי [דודאי הוא] אינו עושה כדי שלא להשביע את בניו כתב רבינו מאיר ז"ל צ"ע אי אודיתא מהני במלוה או לא דלכאורה משמע דלא מהניא אלא בפקדון דומיא דעובדא דאיסור גיורא אבל בהלואה לא דכיון דאפילו בקנין אגב קרקע לא מהני הודאה נמי לא מהניא תדע (דדחי) [*דדחיק] תלמודא (*לאשכוחי) [*ולא משכח דמהני בבריא] אלא הואיל ויורש יורשה א"נ הואיל ואיתיה במעמד שלשתן ולא קאמר הואיל ואיתיה בהודאה מיהו (ה"ה) [י"ל] הואיל [וחזינן] דבעובדא דאיסור גיורא דבשום ענין לא מצי מקנה ליה [משום] דלא הוה ליה קרקע ואפ"ה מהני הודאה ה"נ איכא למימר גבי הלואה דמ"ש והשתא הדרא קושיא לדוכתין אמאי לא קאמר הואיל ואיתיה בהודאה וי"ל דלא ה"מ למימר דהא הודאה לא מהניא בבריא אלא היכא דמודה שאותם מעות שהלויתי היו של פלוני קודם שהלויתים אבל אם אמר בשעה שהלויתיך היו שלי ועכשיו אני מודה שהם שלו [שהוא בענין שמועיל בש"מ] לא קנה דלא ה"מ מקני ליה בשום ענין משהלוה

(*לו) אותם ולהכי קאמר שפיר ש"מ שאמר הלואתי לפלוני משא"כ בבריא דהלואתי משמע שהיתה מתחלה משלו אבל הפקדון אע"ג דבשעת שהפקיד הי' שלו יכול להודות לאחר זמן ולומר אני מודה שהם של פלוני עכשיו אע"פ שאותו פלוני אינו יודע כלום בדבר חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר ואע"ג דל"ל קרקע דלמא השתא ל"ל אבל מעיקרא הוי ליה וזבין א"נ שמא זיכה לו המעות במשיכה ע"י אחר קודם שהפקידם ביד רבא וכשהפקידם הפקידם בסתם ואפילו א"ל מעיקרא דידיה נינהו מצי למיהדר ולומר לאו דידי אלא דרב מרי ברי הוה מעיקרא עכ"ל וכן משמע בשערי מקח וממכר דרב האי גאון בשער ל"ו דאודיתא מהניא במלוה:

[דף קכג] אם בריא הוא עכשיו עליו להביא ראיה [שמתנת ש"מ היה] כו':

נשאל לרבינו מאיר [רמז תרכא] על ראובן שהשכיר את שמעון ללמד את בנו וא"ל אני עם הארץ ואיני יודע אם תדע ללמד את בני לך אצל קרובי לוי שינסה אותך ואם יאמר שאתה יודע בוא אלי ללמד את בני ושוב בא ולימד את בנו ואח"כ נודע לראובן שלא הלך שמעון אצל קרובו לוי לנסותו ולא רצה ליתן לו שכרו ודחהו ימים רבים עד שלבסוף ירד עמו לדין וטען שמעון מידי הוא טעמא אלא משום שהיה לי לילך אצל לוי לנסותי אם אני יודע ללמד בנך אני רוצה להוכיח עכשיו שאני יודע ללמד את בנך ולראובן היה לו עד אחד שאמר שלא היה יודע ללמד את בנו באותה שעה והשיב נ"ל שהדין עם שמעון והבאתי ראיה מכאן דכי היכי דאמר הכא אם בריא הוא עכשיו עליו להביא ראיה שש"מ היה דכי היכי דהוי עכשיו בריא אמרינן מעיקרא נמי הכי הוה אפילו לאפוקי ממונא ה"נ בנדון זה כיון דהשתא ידע י"ל מעיקרא נמי הוה ידע דהלכתא כרבי נתן דהוי דיינא ונחית לעומקא דדינא כדמשמע פרק מי שמת ואפילו למאי דדחי תלמודא דכ"ע בחזקת בריאים ה"נ נימא דכ"ע המשכירין עצמן ללמד יודעין כ"ש זה שהתנה מעיקרא ע"מ שידע ללמדו דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי הלכך לא אמרינן שוב למד אלא כי היכי דהשתא יודע ה"נ מעיקרא נמי ידע ומיהו כיון שיש לו עד אחד שאומר שלא היה יודע באותה שעה יש לו לישבע שהיה יודע בההיא שעתא ללמד הנער שכל מקום שב' עדים מפסידין ממון עד אחד מחייבו שבועה וישבע להכחיש העד ויטול דומיא דעד א' מעיד שהיא פרועה שהוא נשבעת להכחיש העד ונוטלת ושלום מאיר ב"ב:

[דף קמט] [רמז תרכב] ואי במעמד שלשתן אי שלח לא אתינא לגביה מכאן מוכיח ר"ת שמעמד שלשתן מועיל אפילו בעל כרחו של נפקד דמשמע דאי אזיל לגביה קנה רב מרי אפילו בע"כ של רבא כתוב בספר החכמה:

[דף קנא] [איבעיא להו ס"ת מהו תיקו] [רמז תרכג] ואלמנה שתפסה ספרים שהיו של בעלה ורוצה לגבות כתובתה מהם ובני בעלה הביאו שטר שהקנה להם כל נכסיו קודם שנשאה ואיבעיא להו אם ספרים מיקרי נכסי או אם דינם כס"ת ואמנם פרק מי שמת פרשב"ם איבעיא להו ס"ת מאי מי אמרינן כתפילין דמו או דלמא תפילין היינו טעמא דהוו מלבוש אבל ס"ת מצוה היא ולא נכסי אע"ג שיכול למוכרה לא מקרי נכסי עכ"ל רשב"ם משמע מתוך פירושו כיון דספרים לא הוו מלבוש הרי הן כס"ת ואע"פ שיכולני לפרש דספרים פשיטא דהוו בכלל שאר נכסי דהא אסמכתייהו דעלמא עלייהו כשאר מטלטלין אבל ס"ת ותפילין אין דרך לקנותם אלא לצורך מצוה ובספר דינין ראיתי דוקא ס"ת הוא דאיבעיא להו אבל שאר הספרים מגבו מדגרסינן פרק השולח איך (*אנא פלוני בן פלונית) [*בת פלוני] קבלית [*מן פלוני] גיטך כו' עד אלא גלופקרא וספר תהלים ואיוב ואומר רבינו ברוך אי משום הא לא איריא דהתם נתרצה הבעל ונתנו לה וגם רבינו אבי העזרי כתב דדוקא נקט ס"ת אי מקרי נכסי אבל שאר ספרים לא [דודאי היו בכלל נכסי] וא"ת כיון דכתב כל נכסיו קודם שנשא אשתו א"כ הוי כמו שטר מברחת ואמרינן פרק האשה שנפלו אם יבא לידי שטר מברחת אקרענו ויש לומר כמו שקבלתי ממורי קרובי ה"ר אליעזר ממי"ץ דהא אמרינן דשטר מברחת לא קנה הכי מסקינן בדהדרא (*עלייהו) [*עלה] המברחת כלומר שחזרה בה אבל אי לא הדרא עלה זכה הקונה במה שבידו וראיה מפרק השולח ההוא עבדא דבי תרי קם חד מנייהו ושחרריה לפלגיה אמר אידך שמעו ליה לרבנן ומפסדו ליה מינאי אזל אקנייה לבנו הקטן והוצרכו גט שחרור מן הקטן ש"מ משום דלא הדר ביה האב עיין פרק האשה שנפלו:

[דף קנא] א"ל א"כ מצוה מחמת מיתה [*וכל מצוה מחמת מיתה] חוזר נשאל לרבינו מאיר [רמז תרכד] באלמנה שלא היו לה בנים והיתה מוטלת על ערש דוי ואמרה לקהל אחרי מותי בואו בחדרי וקחו כך וכך לצדקה לנרות ולכוס של קידוש והיה ביום השני קראה אל אחיה בשני עדים ואמרה לו כל אשר בחדרי קח לך ולאחותך ולא היה לה כי אם חדר אחד והנה אחר מותה הלכו הקהל ולקחו כל אשר בחדרה ואח"כ החרימו כל מי שיש לו (*ממונה) [*מממונה] שיודה והעיד אחד שהפקידה בידו שמונה זקוקים ואמרה לו שאם תמות שיעשה בהן המוטב ולא אמרה יותר והשיב נ"ל כיון שלא נתנה להקדש אלא לאחר מיתה שאמרה בפירוש אחר מותה תנו כך וכך לנרות ולכוס של קידוש לא חיילא מעולם מתנה של הצדקה דהא הדרת ביה ונתנה לאחיה ולאחיותיה מקמי דתמות דבין מה שנתנה לצדקה בין מה שנתנה לאחיה ולאחיותיה הכל מיקרי מצוה מחמת מיתה וקניא בלא קנין ואפילו במקצת ואפילו לא הזכירה מיתה באחרונה כיון דמעיקרא

הזכירה מיתתה מצוה מחמת מיתה קרינא ביה כדמשמע פרק מי שמת [גבי אחתיה דרב דימי בר יוסף] וא"ת הא מיבעיא לן לעיל ש"מ שהקדיש נכסיו ועמד מהו חילק לעניים ועמד מהו וקאמר תיקו וקי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא וא"כ ה"נ בנדון זה מספיקא לא (*ינתן) [*יתן] ליורשים אלא להקדש דמספקא לן גבי הקדש אי (*הקדש) בר מהדר הוא י"ל דלא קשיא מידי דהתם מיירי בהקדיש כל נכסיו בלא שיור בסתם ולא פירש בהדיא אחר מיתה והכי קא מיבעיא ליה מי אמרינן אע"ג דאלו יהיב להדיוט כל נכסיו אם עמד חוזר ה"מ להדיוט דאזלינן בתר אומדנא דדעתא דמוכחא דמסתמא מחמת מיתה נתן לו ואילו היה יודע שיחיה לא היה נותן אבל לגבוה גמר בלבו לתת מיד בין יחיה בין ימות וכן פירש רשב"ם וז"ל ש"מ שהקדיש כל נכסיו בלא שיור ועמד מחליו מי מצי הדר ביה מי חמיר ממתנת הדיוט דנימא דגמר והקדיש הכל בלב שלם בין יחיה בין ימות עכ"ל אבל הכא פי' בהדיא לאחר מיתה דלא ניתנה להקדש אלא לאחר מיתה ואין לומר דנתחייבה לתת מממונה כך וכך לנרות ולכוס של קידוש מטעם נדר דאין בלשון זה לשון נדר שהרי אמרה רק תתנו לאחר מותי ולא נתנה כלום וגרע זה הלשון מהא דאמרינן בפרק הפרה גבי חנן בישא דתקע כו' ניתביה לעניי הדר קאמר ניתביה ניהלי ופר"י דאין בלשון הזה לשון נדר כיון דלא אמר סלע זה אם יגיע לידי אתננו לצדקה לעניים עיין שם ועוד נראה לרבינו מאיר [רמז תרכה] דאפי' אמרה אתן כך וכך לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי למיהדר ולא דמי לאומר סלע לכשיבא לידי אתננו לצדקה וכפר"י בפרק ארבעה וחמשה דנעשה נדר ויש לו לקיים דבריו דהתם לכשבאת לידו חי הוא ובר קיומי לנדריה הוא הלכך בההיא שעתא אמרינן [*ליה] קיים נדרך אבל גבי ש"מ בעידנא דהויא לנדריה למיחל ולקיים אותה [שעה] כבר מת ונעשה חפשי מן המצות ותדע דגבי ש"מ שהקדיש כל נכסיו בסתם ואמר הרי הן מוקדשין לשמים הוכחתי מפרק מי שמת וכן משמע מלשון רשב"ם שכתב לעיל שאם אמר הרי הן מוקדשין לאחר מותי דבר מיהדר הוא ולא [*אמר] נעשה נדר ומה שצותה לר' יצחק על מה שהיה לו בידו לעשות בו המוטב יש [לומר] היינו שיש לו ליתן כל הממון שבידו ליורשין שלה ולא לצדקה כדמוכח פרק יש נוחלין גבי יוסי בן יועזר שהיה לו בן שלא היה נוהג כשורה ועמד והקדיש כל נכסיו ומוכח התם דלאו שפיר עביד ומסקינן דהכי הלכתא דאפילו אם אין בניו עושין כשורה ועמד והקדיש לית הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל אלא כת"ק ואין לחלק בין בניו לשאר יורשין דאידי ואידי דאורייתא ולענין מה שאמרה לאחיה מה שבחדרי יהיה לך ולאחיותיך שקיל האח פלגא לבדו ואידך פלגא האחיות כדאמרינן מחצה לאהרן ומחצה לבניו דקיימא לן כרב יוסף בשדה ענין ומחצה אמרינן פרק מי

שמת [*דף קמג] הוא דא"ל לדביתהו נכסי לך ולבניך אמר רב יוסף קנתה פלגא עד כאן דברי רבינו מאיר אלא קצרתים:

[דף קנא] [רמז תרכו] הילכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ובלא קנין לא קנה המקבל מתנה אפי' אם [לא] עמד וכי איכא קנין אם מת קנה וגם אם עמד אינו חוזר ומתנת שכיב מרע בכולהו נכסי כי ליכא קנין אם מת קנה ואם עמד חוזר ואי איכא קנין אפילו הכי אם עמד חוזר דבידוע שלא היה קנין אלא לאחר מיתה ואפילו מת לא קנה דשמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה ואין קנין לאחר מיתה ואם הקנוהו במיפה כחו אם מת קנה דקיימא לן כשמואל דאמר ש"מ שכתב כל נכסיו אע"פ שקנו מידו אם עמד חוזר [הא לא עמד קנה ובמיפה] וכדמפרש התם וכן פסק האלפסי ואם מצוה מחמת מיתה הוא בין מתנתו במקצת בין בכולה בין איכא קנין בין ליכא קנין אם מת קנה ואם עמד חוזר כלומר למצוה מחמת מיתה יש לו דין אחר דהיכא [דלא] שייר ומת הויא מתנה משא"כ במתנת שכיב מרע במקצת דאם מת לא קנה אלא דוקא בקנין (*כדפירש רש"י) [*כדפירשתי] לעיל אבל מצוה מחמת מיתה אם עמד חוזר אפילו קנו מידו ומצוה מחמת מיתה הוי כגון דאמר ווי לזה דמית ואם ניתק מחולי לחולי ולא הלך בחוץ על משענתו ומת מתנתו מתנה אבל הלך על משענתו בין חולי לחולי אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה כדמסיק פ' מי שאחזו ואם הלך בחוץ בלא משענת אין מתנתו מתנה ואין צריך אומד וכן פסק האלפסי והא דאמרינן מתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין היינו טעמא דכיון דשייר ליה לגרמיה מידי אינו כמצוה מחמת מיתה וחש הוא על פרנסת עצמו והוי כמתנת בריא דבעיא קנין כן פי' הקונטרס פרק המקבל:

איתמר מתנת שכיב מרע במקצת אמר רב נחמן הרי הוא כמתנת בריא ובעי קנין יש מקשים למה אין אנו אומרים מצוה לקיים דברי המת ויועיל בלא קנין ואומר רבינו אפרים דכל היכא דשייך קנין לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא דוקא היכא דלא שייך קנין כגון המשליש מעות לבתו וכמו תנו שקל לבני בשבת דלא שייך כאן קנין [*כיון] דכל הממון שלהם הלכך אמרינן מצה לקיים דברי המת וכן הולך מנה לפלוני אין שייך קנין שאינו רוצה להקנות לו עד שיבא אצלו והולך לאו כזכי דמי וכן פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח כו' לא שייך קנין דאין ידוע מה קורת רוח הוא רוצה או שחרור או ממון או הנאה אחרת לפיכך אמרינן מצוה לקיים דברי המת לעשות לו קורת רוח מה שהיא רוצה תדע דהא לעיל מיניה א"ר יוחנן מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי לא ישתעבדו בה כו' ומסקינן אין בדבריו כלום דלא אמרינן מצוה לקיים דברי

המת הואיל ויכול לעשות לה קנין ולימא קני נפשך הלכך רצה לשחק בה אבל היכא דשייך קנין כמו גבי גניבא שאמר הבו ת' זוז (*לפלוני) [*לרבינא] שהיה יכול להקנות הלכך אי לאו דמצוה מחמת מיתה הוה [משום מצוה לקיים דברי המת] לא היה קונה וגבי האומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ואמר רב יצחק עלה והוא שצבורים ומונחים בקרן זוית ופריך אי בבריא כי צבורין מאי הוי הא לא משך ומחמת דוחק [זה] פי' שם [רש"י] דלית ליה להאי מצוה לקיים דברי המת ולא סמכינן אשינויי דחיקי אלא כדפרישית הואיל ויכול (*לקנות) [*להקנות]. פסק האלפסי הני ארבע דתנן ביגטין דאינון יוצא בקולר ומפרש לים ויוצא בשיירא ומסוכן כולהו בצוואה דידהו כשכיב מרע דמצוה מחמת מיתה נינהו. כתב ה"ר חיים ב"ר יצחק הצרפתי הא דקא חשיב הכא [רמז תרכז] מסוכן כמצוה מחמת מיתה לאו באומר בפירוש ווי לי דמת שאם היה אומר ווי לי דמת מאי קא משמע לן אלא טעמא משום אומדנא שאנו אומדים דעתו שהוא מצוה מחמת מיתה וראיה מפ' התקבל גניבא יוצא בקולר הוה כי הוה נפיק א"ל ת' זוז לרבי אבינא כו' ומשני שאני גניבא דמצוה מחמת מיתה הוה וכן פסק ר"מ וכן הסכימו כל גדולי אשכנז וצרפת ובה"ג כתב מצוה מחמת מיתה היכא דאפיק בפומיה דקא מיית מתנת ש"מ היכא דאמר סתמא ולא אפיק בפומיה מחמת מיתה:

ונשאל לר' מאיר [רמז תרכח] על אדות רחל שהיתה מוטלת על ערש דוי ומגו מרעה איפטרה לבי עלמא וחילקה נכסיה [*לבניה] בפני עדים ושוב אמרה כל אשר יוותר על נכסיה ממה שחילקה בפניהם ינתן ליתום אחד קרובה מצד אמה וכל זה היה בלא קנין כי אם בדברי ש"מ ולאה קרובתה היתה דרה עמה בבית ובשעת חלייה נתנה לה מפתחות הפנימיות והחיצונות ונכנסה ויצא בחדרה עד שמתה וכשנפטרה נודע שתפסה לאה צררי דמעות ומטלטלי ובאו לדין היא והיתום ולאה אמרה מחיים תפיסנא [על פיה] שנתנה לי מרצונה והשיב נראה לי אם המטלטלין שביד לאה יש בהן סימן ואם ידוע [*פי' או אם ידוע] בעדים שאותן מטלטלין היו של רחל ויש עדים שראו עכשיו אותם מטלטלין ביד לאה על לאה להביא ראיה שנתנם לה כמו אחד מן האחין והאשה שהיו נושאין ונותנין בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמם עליהם להביא ראיה אבל אי ליכא עדים כדפרישית אז נאמנת לאה לומר מחיים תפיסנא (*לי) שנתנם לי מגו דאי בעיא אמרה לא בא לידי משלה כלום ובשבועה (*דאפילו) [*דאילו] אמרה לא תפיסנא מידי היתה צריכה לישבע על האפוטרופסות שנעשה בחייה דתנן אלו הן הנשבעין שלא בטענה השותפין והאפוטרופסין משום דמורו היתירא השתא נמי נשבעת שנתנה לה במתנה ושתפסה מחיים על פיה של רחל ואם תאמר מתנת שכיב מרע במקצת היא

כיון דבשעה שהיא אומרת שנתנה לה לא חלקה שאר נכסיה וקי"ל דבעיא קנין ובלא קנין אפילו אם מת לא קנה הני מילי במתנת שכיב מרע שהוא בדברים בעלמא אבל הכא כיון דאיכא משיכה שמשכה מטלטלין והחזקה בהן בחייה ועל פיה אין לך קנין גדול מזה דלאו [דוקא] (*קאמרי רבנן) [*קאמר] מתנת שכיב מרע [במקצת] בעיא קנין חליפין דהוא הדין בכל מילי קנינין מהני במשיכה במסירה בהגבהה ובחצרו ואם קרקע הוא בשטר ובחזקה ודוקא אם לא צוותה מחמת מיתה התם אמרינן דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ובלא קנין אפילו מת לא קנה אבל אם צוותה מחמת מיתה דקאמרה ווי דמיתנא ההיא איתתא או שאמרה אם תמות היא תטול כך וכך אפילו תפסה לאה תפיסתה לאו כלום היא דקי"ל מצוה מחמת מיתה בין בכל נכסיו בין במקצת בין בקנין בין שלא בקנין אם מת מתנתו מתנה ואם עמד חוזר פי' בטלה המתנה אפילו לא חזר בו בפירוש כיון דעמד בטלה המתנה ואם שוב מת לא יזכה אפילו אחר מיתתו דכבר נתבטלה המתנה משעמד וכיון דאם עמד בטלה היכא דלא עמד וחזר בו בהדיא [לא כל שכן] וקיימא לן כל שאם עמד דחוזר חוזר במתנתו ואפילו בחליו והכא הרי חזרה בה ממתנת לאה מדקאמרה כל אשר יוותר מנכסי מכל אשר חלקתי בפניכם אני נותנת ליתום נמצא מה שנתנה ללאה כבר הוי נמי בכלל נכסיה ואע"ג דתפסה לאה ומשכה לא קניא עד לאחר מיתה וא"כ כל ימי חייה מקרו נכסיה כל היכ' דאיתנהו (וה"ה) [וה"מ [ובמרדכי של מהר"מ וירושל' מוגה הוא] למצה מחמת מיתה שכל דינם כמתנת ש"מ כדפרישית אבל לא צוותה מחמת מיתה אז הדין כדפרישית מעיקרא דזכתה לאה כיון דמשכה על פיה ובשבועה כדפרישית ושלום מאיר בר רבי ברוך. גם זאת תשובתו דבר פשוט יותר מביעתא בכותחא שהאשה גובה כתובתה מאותן מעות שהשליש ראובן [רמז תרכט] ביד שמעון ואמר ליה תנם לבני בנשואין ובריא היה ראובן באותה שעה ושוב מת ראובן ושוב מת בנו קודם הנשואין הרי לא זכה הבן מעולם באותם מעות ולא יצאו מרשותו של ראובן דקי"ל [אפילו] אם אמר תנו לו לאלתר הוה מצי ראובן למיהדר ביה ולומר החזירם לי כל כמה דלא אתי לידיה דבן דתן לאו כזכי דמי במתנה אלא דוקא בחוב כמו שהוכיח ר"ת מסוף פרק קמא דגיטין אם לא במעמד שלשתן כ"ש בנדון זה לא רצה שיתנו לו אלא בשעת נשואין ואפילו באו ליד הבן קודם הנשואין היה צריך להחזיר שהרי לא יצאו מרשות ראובן מעולם ואם תקניטני אומר אני דאפילו אם לא [רמז תרל] מת הבן ונשא אשה אלמנה גובה כתובתה מאותן מעות כיון דלא זיכה לו אותם ראובן בחייו אלא לכשישא אשה ובההיא שעתא שנשא הבן אשה כבר מת ראובן אי אפשר לו לבן לזכות [*באותן] מעות אלא מכח מצוה לקיים דברי המת וכל מתנה שאדם זוכה מכח

מצוה לקיים דברי המת או מתנת ש"מ בכל [*נכסיו] או מצוה מחמת מיתה דכולהו חיילי לאחר מיתה כדמשמע סוף פרק יש נוחלין אשה גובה פורנא מהן כי אף ממתנת בריא איכא דאמרי דגביא מיהו לא עבדינן עובדא לאגבויי ממתנת בריא דחיילא מחיים אלא ממתנת ש"מ דחיילא לאחר מיתה וראיה מפרק נושאין [*גבי] יש מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה כו' ולכל הפחות משמע דגביא ממתנת ש"מ (ונוקמא ממתנת ש"מ) וכן משמע פרק יש נוחלין דפריך השתא בירושה דאורייתא אלמנתו ניזונית מהן מתנת ש"מ דרבנן לא כ"ש ובודאי וברור כן הוא אפילו אם לא מת הבן ונשא אשה היתה אלמנת ראובן גובה כתובתה מאותן מעות כדפרישית וכמו שהוכחתי פ"ק דגיטין דתנן האומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ודייק בגמרא במאי עסקינן אילימא בבריא כי צבורין מאי הוי והא לא משך ומקשינן מאי פריך לישני משום מצוה לקיים דברי המת ותירץ ר"ת דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלשו מתחלה לכך כי ההיא דסוף פרק מציאת האשה וההיא דגיטין לא הושלש לכך מ"מ משמע מינה דאפילו היכא דהושלש לכך אם אמר תנו מנה זו לפלוני ומת קודם שיבא לידו לא זכה בחייו אלא לאחר מותו משום מצוה לקיים דברי המת אף [אם] נמי בשעת מיתת הנותן הנכסים היו בחזקתו כ"ש בנדון זה דלא צוה לתת לו לאלתר וכבר קדמתו שעבוד הכתובה הלכך לית דין ולית דיין מכמה ראיות ברורות שהאשה גובה כתובתה מאותם מעות וכל דיין דלא דאין הכי לאו דיינא הוא ושלום מאיר בר רבי ברוך ועוד פסק רבינו מאיר דראובן שיש לו מעות ביד שמעון ואח"כ אמר לו תנם לבני או לפלוני אחר (*מיתתו) [מיתתי] [דלא זכי] דתן לאו כזכי במתנה שהרי לא הושלש מתחלה לכך ולא מצינו מתנת בריא לאחר מיתה והא דאמרי' פ"ק דב"מ איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע כו' דוקא שכתב מהיום או לרבי יוסי על ידי זמן דאמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו אבל בלא מהיום [או שטר] זכו היורשין עם יציאת הנפש:

[דף קנב] שכתוב בו קנין דכיון שכתוב בו קנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ומיהו בקנין בלא שטר קנה [*כך פסק ריב"ם ור' שמחה מ"מ מה שפי' כו' מ"י] ומה שפי' רשב"ם דגם בקנין בלא שטר אין קנין לאחר מיתה אין נראה לר"י דא"כ מתני' דקתני שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה והיינו בקנין ואיך יועיל [לשמואל] והלא שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה לכך נראה כדפרישית וכן פירש רבינו שמחה [עי' בתוס' פרק אע"פ] ופרשב"ם קיימא לן כשמואל בדיני וארבע שמועות קאמר כתב לו כל נכסיו ובקנין לא ידענא מאי אידון ביה משום דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואם יפה כחו בשטר דכתיב וקנינא מיניה מוסף על המתנה אז

קנה והוא שמת הנותן ואם כתב וזיכה לאחר וחזר וכתב וזיכה לשני שני קנה. אבל אם כתב והקנה וזיכה לאחר אינו יכול לחזור לא לעצמו ולא לאחר. כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה פירש רשב"ם זיכה שמסר לו השטר וקשה לריב"ם דא"כ הא דקאמר כתב לזה וכתב לזה היינו [בלא] מסירה [והיכי] קאמר עלה דייתיקי מבטל דייתיקי הא (*תניא) [*תנן] לעיל פרק יש נוחלין [*דף קלה] נמצא דייתיקי קשורה לו על ירכו וזיכה בו לאחר או ליורשיו אינה כלום לכך נראה לר"י לפרש [כתב לזה] היינו כתב [*וזיכה לאו] שמסר שאפילו מסר לו יכול לחזור בו אלא זכה היינו שזיכה לו הנכסים [על ידי אחר] וכתב לו בשטר והזיכוי כתבה בתוך השטר שזיכה לו ע"י אחר אם מטלטלי הוא ואם מקרקעי הוא שאמר לו לך חזק וקני [והזכות כתב לו בתוך השטר] ור"ת [פירש] דזיכה היינו מסר כרשב"ם וזיכוי זה במקום קנין עומד והא דאמרי' לעיל כתב לזה ולזה דייתיקי מבטל דייתיקי [*היינו בלא מסירה והא דאמר פרק י"נ נמצאת דייתיקי קשורה לו על יריכו לאו כלום] היינו שלא כתב לשם שטר אלא לשם צוואה בעלמא ולכך נראה לר"י דלשון דייתיקי לא משמע אלא שטר גמור שנותנו לשם מתנה וכן משמע ספ"ק דבבא מציעא מצא דייתיקות לא יחזיר לו שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהם שלא ליתנם וז"ל רבינו שמחה זה הכלל שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים בין בכתיבה בין בנתינה ומת מתנתו מתנה ואם עמד חוזר שייר קרקע כל שהוא אפילו אם מת אין מתנתו מתנה אלא בקנין ואם הקנה לו אם עמד אינו חוזר. אם צוה מחמת מיתה כגון דאמר ווי לפלניא דמת אפילו מתנה במקצת מתנתו מתנה [אפילו בלא קנין] ואם עמד חוזר ואפילו דאקנו מיניה ומתנה במקצת בלא קנין אע"ג דלא זכה המקבל מתנה מכח דברי ש"מ כופין את היורשין לקיים דברי המת ומיהו המקבל מתנה לא זכה בנכסי המת עד שיבאו לידו ונ"מ אם היה הנותן כהן והיו בהן עבדים אוכלין בתרומה עד שיבאו ליד המקבל מתנה ובין היורשין ובין השליש [כופין אותו] לקיים דברי המת לתת ליד המקבל מתנה ולא ליד היורשין אבל גר שמת שהשליש מעות ליד אחר וצוה לתתם לבניו או לאדם אחר כשימות המת פקע זכותו של מת מאותם נכסים וזכה בהם השליש כאלו מצא מציאה ולא יתן אפי' לבניו ואחד מתנת בריא ואחד מתנת ש"מ במקצת בלא קנין אמרי' ביה מצוה לקיים דברי המת וכופין היורשין לקיים עכ"ל וראייתו מפרק השולח דאמרי' מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח יעשו לה קורת רוח [עושין לה קורת רוח] וכופין את היורשין לקיים דברי המת [*ודוקא יורשין שזכו מכח המת כופין אותן לקיים דברי המת] בין אם הממון בידם בין אם הממון ביד השליש אבל לעיל גבי איסור גיורא כשמת לא כפינן ליה לרבא לתת (*הנכסים) [*המעות] ליד רב מרי [*מטעם]

שמצוה לקיים דברי המת משום דכשמת איסור גיורא הוי רבא יורש (*וזוכה) [*וזכה רבא] מן ההפקר כאילו מצא מציאה ותקנה ליה מציאתו ולא זכה רבא מכח המת ור"ת פסק דלא אמרינן דמצוה לקיים דברי המת אלא היכא דהושלש ביד השליש מתחלה לכך דלא זכו בה היורשין בשעת ירושה ובסוף פ"ק דגיטין פירשתי:

[דף קנג] לא כתב [בה] ש"מ כו' [והוא אומר ש"מ היה] ה"ה נמי דלא כתיב ליה לשון בריא כדמהלך על רגלוהי כו' אלא משום דקתני צריך להביא ראיה שהוא ש"מ נקט האי לישנא ולא כתב ביה מגו מרעיה איתפטר ליה לבי עלמא והיורשין טוענין שעמד וכיון שעמד מסתמא חזר בו אע"פ שלא אמר כדמשמע פרק מי שאחזו דקאמר רב הונא גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו כו' ופריך מדתנן הרי זה גיטך מהיום אם מתי ועמד והלך לשוק ומת אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט ואם אמרת אם עמד חוזר הרי עומד ומאי פריך נהי דעמד הרי לא חזר בו אלא שמע מינה דאפילו לא פירש שחזר בו יש לנו לומר שחזר בו ועוד דקאמר התם ר' אומר [ש"מ] שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה ודוקא ניתק אבל עמד אין מתנתו מתנה אפילו שלא חזר בו:

[*תשובה זו עי' ריש פ' אלמנה ניזונית] נשאל לראב"ן [רמז תרלא] בנו של ראובן היה לו זקוק וחצי ביד שמעון אחי אביו וחלה הבן ושלח אחר עדים וצוה בפניהם ונתן אותו זקוק וחצי לראובן אביו ולא מיחתה אשתו והקל עליו חליו ועמד והלך על משענתו [*בבית] ואח"כ הכביד עליו חליו ושלח עוד אחר שמעון דודו ואמר לו בפני עדים זקוק [*וחצי שיש] לי בידך תנהו לאבא אחיך ואז מיחתה אשתו ונפטר לעולמו וקיים שמעון דברי המת ואח"כ תבעה היא שמעון לדין והשיב נראה לי שעשה שמעון כדין שנתן לראובן את הכסף ואין לאמנה על שמעון כלום שאפילו לא צוה בנו של ראובן לתת לאביו היה הדין לתת לו שהרי הוא יורש בנו כי לא היה לו יורש [אחר] דתנן פ' [הכותב] מי שמת והיה עליו כתובת אשה ובעל חוב ויורש (רנ"א) [רט"א] ינתן לכושל שבהם רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא הכל ינתנו ליורשין שכולם בעו שבועה (*כו') [*ואין היורשין צריכין שבועה] והלכה כרבי עקיבא והכא כיון דצריכה שבועה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ינתן לאב שהוא יורש ואין צריך שבועה וכדין עשה שמעון ואין לחייבו וכ"ש השתא דצוה לתת לו מצוה לקיים דברי המת ואי משום דעמד והלך על משענתו בבית הרי זה נתבטלה מתנתו הא ליתא שהרי לא עמד והלך בשוק אלא עמד והלך בביתו לבד ואי משום שחזר וצוה ונתבטלה הראשונה [*ואז מיחתה] איברא לא נתבטלה דכי אמר דייתיקי מבטל דייתיקי היינו דכתיב ללוי וחזר כתב ליהודה ודאי חזר מלוי ודאי

אחרון קנה (*וחזר) [*דחזר] בו מהראשון אבל הכא דתרוייהו לאדם א' אין כאן ביטול אלא קיום ואי משום דמיחתה בשניה לא הויא מחאה דהא (*קיים) [*קיימא] בראשונה [*ולא מיחתה] ועוד דבשניה היה במעמד שלשתן וקנה מיד כשאמר הכסף שבידך תנהו לפלוני וכיון דקנה שוב אינה יכול למחות [רמז תרלב] ועוד הא מעשים בכל יום שאדם נותן מטלטלין בלא דעת אשתו אע"פ שמשועבדין לה בזמן הזה ואם הם רוצים להשוות שעבוד מטלטלין לשעבוד קרקעות לא ימכור אדם בלא דעת אשתו אלא [ודאי] כי תקינו דורות האחרונים לגבות כתובה ממטלטלין מפני שאין להם שדות וכרמים בזמן הזה [היינו] דומיא דגמלים של ערבאין ותותבי דבי מוכסי ושקי דתרמודאי ואשלי דקמחוניא [*דאשה גובה פורנא מהם] שהן מטלטלין שהן בעין ואפילו מטלטלין שאינן בעין [אם] תופסה אותן נשבעת כמה יש בידה וגובה השאר ממטלטלין שהן בעין בשומת הדיינין אע"פ דתפסה לאחר מיתה והכי אמרי' אלמנה שתפסה מטלטלין בכתובתה מה שתפסה תפסה ואין כח ביד חכמים להוציא מידה אפילו בזמן שהיה שעבודה על הקרקעות וכ"ש עתה ששעבודה על המטלטלין אבל להוציא מטלטלין שהן ביד היתומים וליתן לה לא ראיתי מימי ואפילו בזמן הזה וא"ת יש לחייב את שמעון משום דרבי נתן דאמר מנין לנושה כו' הא אמרינן לא אשכחן תנא דמיקל תרי קולי בכתובה דר"מ דאית ליה מטלטלי משתעבדי לכתובה לית ליה דר' נתן ור' נתן לית ליה דר"מ הלכך אפילו היה כסף ביד שמעון [עדיין] לא היה להם להוציאו מיד ולתת לו ושלום אליעזר ב"ר נתן:

עוד נשאל לראב"ן [רמז תרלג] על עסק לאה שנשאת לראובן והיו לה בנים ממנו ובת ומת ראובן ונשאת ליעקב ומת יעקב בלא בנים ואחר מיתת יעקב נתנה כבינתה לבתה ושאר מטלטלין ומתה לאה ועכשיו אחיה בני ראובן תובעים מה שנתנה לה אמם ואומרים אמנו לא נשבעה על כתובתה והנכסים בחזקתנו הם והשיב דעתי נוטה שזכתה הבת מכל צד שאם באים אחיה להוציא מאחותה מכח אביהם ואומרים לא נשבעה אמם על כתובתה והנכסים בחזקתם הם אפילו יש להם עדים כי של אביהם הם הנכסים האלו שביד אחותם אין יכולין להוציא מידם דהכי אמרי' ריש פ' אלמנה ניזונית אלמנה שתפסה מטלטלין בכתובתה מה שתפסה תפסה ואין היתומים יכולין להוציא מידה ובתה נמי הבאה מכחה אין מוציאין מידה ואפילו אם נתנה לאה כבינתה לבתה באלמנות ראובן וכ"ש שנתנה אחרי שנתארמלה ונשאת ליעקב דיעקב בנכסי לאה לוקח הוי וכי מת [יעקב חזרו הנכסים ללאה] מכח יעקב כיון שאנו רגילין לכתוב ודא נדוניא דהנעלת ליה ומקבל הבעל בשומא הוי הכל בחזקתה ואין האחין יכולין לומר של אבינו הוא וכ"ש עתה שאין להם עדים שהיו של אביהם שאין יכולין להוציא ואם באים מכח אמם

ואומרים לא נתנה ליך אמנו כלום אלא הפקידה בידך או תפשת בעצמך במות [אמנו] עליהם להביא ראיה ואם אין להם ראיה ויש (*לה) [להם] עדי צוואה או יש להם עדי מתנה אין להם עליה [אפילו] שבועה ואפילו אם היו (*חפצים) [*החפצים] ביד האחין היה להם ליתן [*לה] משום מצוה לקיים ד"ה ואפילו איכא ב"ד דסבירא להו אין כופין על (מדת סדום) מצוה לקיים ד"ה מיהו היכא דקדמה ותפסה לא מהדרינן עובדא ואם אין לה לא עדי מתנה ולא עדי צוואה נשבעה שבמתנה גמורה נתנה לה אמם אותם החפצים ותפטר כי מטלטלין אינם צריכים לא עדים וקנין ושטר אלא משיכה אליעזר ב"ר נתן:

[רמז תרלד] :

[דף קנה] למכור בנכסי אביו עד היכן עד שיהא בן עשרים והאלפסי ורשב"ם פי' דוקא נכסי אביו [אבל נכסים שקנה לא] ור"ת [פירש] דה"ה נכסים שקנה וטעמא משום דמקרבא דעתיה לגבי זוזי חישינן לזלזול ואין יכול למכור בשום נכסים רק במטלטלין כדי חייו ובסוף פ' מציאת האשה פי' רש"י עד שיהא בן עשרים או עד שיביא שתי שערות אבל המיימוני פסק כמו האלפסי [*פי' שיהא בן עשרים ואם הביא שתי שערות אינו מוכר] בס' קנין פ' כ"ט דהלכות מכירה:

תינוקת בת י"ד שנה אי יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר לאו דוקא נקט מקחה מקח דהא פשיטא אלא איידי דנקט ממכרה ממכר נקט נמי הא:

שאל ר' שמשון כהן ומר אליהו כהן את רבינו גרשון [רמז תרלה] על היתום שנפטר וצוה בפני עדים ונתן כל אשר לו לשמעון דודו מקרקעי ומטלטלי חוץ משני צמדי כרם ששייר ויהודה דודו לא היה שם לימים בא יהודה ושמע צוואת נכדו והיה מתרעם על שמעון ואומר שהצוואה אינה כלום לפי שלא היה בן שלש עשרה שנה ועדים אמרו שהיה בן י"א שנה והשיב נראה שאין בצוואתו כלום דאמרי' פ' מי שמת בודקין לגיטין כו' ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' והכי הלכתא וה"מ שאינו יודע בטיב משא ומתן אבל יודע בטיב משא ומתן אפילו בן י"ג שנה ויום א' מקחו מקח כדאמרי' התם דשלח גידל בר מנשיא לרבא ילמדנו רבינו תינוקת בת י"ד שנה ויום אחד כו' שלח ליה אי יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר (במטלטלין) ולישלח ליה בתינוק מעשה שהיה בתינוקת היה ולישלח ליה בתינוקת בת שנים עשר שנה ויום אחד מעשה שהיה כך היה אלמא דתינוקת בת שנים עשר שנה ויום אחד מקחה מקח וממכרה ממכר (במטלטלין) כשיודעת בטיב משא ומתן וה"ה לתינוק בן י"ג שנה ויום אחד דאז הוא בכלל איש והלכתא כגידל והני מילי לענין זבינא דהתם בעינן דידע בטיב משא ומתן אבל לענין מתנה אע"ג דלא ידע בטיב משא ומתן מתנתו מתנה כיון דהוה בן י"ג דאמר אמימר

מתנתו מתנה והאי יתום כיון דלא הוי בן י"ג אע"ג דידע אין מתנתו מתנה במקרקעי דכי אמר אמימר מתנתו מתנה אגידל בר מנשיא קאי והכי קאמר אמימר אע"ג דלא ידע בטיב משא ומתן ואין מקחו מקח מ"מ מתנתו מתנה כיון דהוי בן י"ג אבל פחות מי"ג (ולא ידע) אפילו מתנתו אינה מתנה [רמז תרלו] ובקטן לא שייך לומר מצוה לקיים ד"ה דאמר רב מנין למתנת ש"מ דכתיב איש כי ימות וגו' יש לך העברה אחרת שהיא כזו ואיזו זו מתנת ש"מ איש אין קטן לא ואפילו לר"נ דאמר מתנת ש"מ דרבנן כדי שלא תטרף דעתו לא שייך גבי קטן מצוה לקיים ד"ה מדיוקא דשמעתתא דטעמא דש"מ מתנתו מתנה כדי שלא תטרף דעתו כמו בריא בכסף בשטר ובחזקה ור"נ סובר קטן אין יכול להקנות לא בכסף ולא בחזקה דאמר ר"נ אמר שמואל למכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' הלכך גבי יתום לא שייך ביה מצוה לקיים ד"ה ואין בצוואתו כלום וה"מ בפחות מבן י"ג (ולא ידע) דאין מתנתו מתנה לגבי מקרקעי אבל לגבי מטלטלין מתנתו מתנה אף בפחות מי"ג ואפילו לא ידע בטיב משא ומתן וצוואתו קיימת דתנן הפעוטות מקחן מקח כו' כבר שית כבר שבע ולא פליגי כל חד וחד לפום חורפיה כו' משום כדי חייו כו' הלכך כל מקרקעי שהניח היתום נפלו לפני היורשין וחולקין בשוה ומטלטלין זכה בהן שמעון בצוואת היתום לפי הדין דהלכתא כמר בר רב אשי דאמר מתנתו מתנה ושאלת שלום מאתי גרשום בר' יהודה:

עיין פרק מציאת האשה ופ' השולח ופ' הניזקין:

לא אמרו אלא במטלטלין אבל במקרקעי לא פר"י דאין לפרש בעדות קרקע דמ"ש ממטלטלין ועוד דהכא [*בעדות לבד] לא שייך שטות אלא פר"י עדות שומא שיאמר כך וכך היה שוה זאת הקרקע:

[דף קנז] [רמז תרלז] נפל הבית עליו ועל אביו והיו עליו כתובת אשה ובע"ח ב"ה אומרים נכסים בחזקתן פירוש דסבירא להו כיון דמחוסר גובייגא אפילו מת האב תחלה הוו בחזקת יורשין וב"ש לטעמייהו דאמרי שטר העומד ליגבות כגבוי דמי ומזה (*בלבד) הלכה כב"ה הלכך לא שקלי כתובת אשה ובע"ח כלום כיון שהן באין מכח הבן והבן עצמו לא היה מוחזק בפנינו בנכסים מעולם ואפילו מת האב תחלה קמו נכסי בחזקת יורשין ואין מוציאין מידם בספק:

(*מכאן וכו'):

הגה"ה אמנם אם יש מקצת נכסים ביד הבעל שבאו מכח האשה כגון נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל ועכשיו יורשיה באין מכח ירושה ולא מכח חוב בזה הדין פסוק במשנה אחרת נפל הבית עליו ועל אשתו בית שמאי אומרים יחלוקו ובית הלל אומרים כתובה

בחזקת יורשי [*הבעל] ונכסי מלוג בחזקת יורשי האשה ושאר נכסי צאן ברזל אותו ממון שהביאתו מאביה אבל הוא קבלן בשומא ונעשו כשלו אלו הן בחזקתו ומסקנא שם דחזקת שניהם שוה הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו שהממון בחזקת שני השבטים בשוה:

נפל הבית עליו ועל אמו. גם זה הדין פסוק לשם דאמר ר' עקיבא מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן ופי' רבי זירא בחזקת יורשי הבן לפי שהוא זרעה הראוי לירש יותר מאחי' ונכסים בחזקתן קיימי אע"פ שאין משבטה ור' אילא אומר בחזקת אחי האם שהם משבטה ויורשי הבן אינם משבטה והכי הוי מסקנא דיורשי האם עדיפי שהם שבטה ומתוך כך יש לדקדק בירושות הבאות מכח ספק כמו במקום שנהרגו ולא נודע ראשון ואחרון להעמיד הנכסים בחזקת השבט שהוחזקו בו תחלה עכ"ה:

[*נפל עליו ועל אביו] [רמז תרלח] מכאן הוכיח הרב רבי שמואל הלוי דלא אמרי' על היתומים מצוה לפרוע חוב של אביהם אלא היכא שירשו מאביהם כדי החוב. כתב רבינו מאיר וז"ל ראיתי מכתב רבותינו בדין נפל עליו הבית ועל ארבע בנותיו ועל אשתו [*לאה] יורשי הבעל אומרים אשתו מתה ראשונה ואח"כ מת הבעל וארבע בנותיו והננו יורשין אותו ואחיה של לאה אומרים לאה מתה אחרונה והננו יורשין כתובתה ויש מרז"ל שאומרים שלא יטול אחי לאה אלא חלק שנים עשר מן הנכסים ויש שכתבו שלא ליטול אלא חלק ל"ב מן הנכסים וחשבי ליה כספיקות וספיקי ספיקות דלמא הבעל מת אחרון ואם תימצי לומר לא מת אחרון שמא בת אחת מתה אחרונה ושמא השניה ושמא השלישית ושמא הרביעית ואני בעניותי נראה בעיני אע"ג דהוא בא (*מארבע) [*מחמשה] כחות מכח ראובן וארבע בנותיו [*מ"מ] אין זה אלא כח אחד דכיון דכולהו הוו קבועין הא אמרינן קבוע כמחצה על מחצה דמי ולאה שקולה כנגד כולן וא"כ לא שייך למימר [ספק] ספיקא ולא דמיא כלל האי מלתא לספק ספיקא דעלמא כדפרישית מטעם כל קבוע והא דאמרי' בפרק שני דנזיר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה כו' עד אמינא לך איסורא דלא נייד פירוש האשה שקבועה בבית משום דכל כבודה בת מלך פנימה ואיכא למימר דאסור בכל הנשים אע"פ שלא קדש אלא אחת מטעם כל קבוע כו' וכן פר"י ולר"ת דפירש שם בע"א אין ראיה משם אבל יש ראיה מסוף פ"ק דכתובות דגרסי' התם אי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש הב"ע דאזלה איהי לגבייהו והוה ליה קבוע ולא דמי להיכא דהיו בנות נשואות והיו באין גם בעליהם כל אחד אומר אשתו מתה אחרונה דאז ודאי כל אחד נוטל חלק ששי דיש כח לזה כמו לזה אבל השתא דליכא אלא שני בעלי דינין ואע"ג דזה בא מכח הבעל וארבע בנותיו

וזה בא מכח אחותו גרידא כיון דאמרי' כל קבוע שקולין הן ויחלוקו ואין לומר שמא לא נהרגו במקום קביעותם אלא כשיצאו חוץ לבית דכה"ג פריך בנזיר ודלמא בשוקא אשכח וקדיש דהא לא קשיא דאפילו אם נהרגו חוץ לבית אמרינן ראשון ראשון (*נהרגו דכל) [*שיצא נהרג וכל] דפריש מרובא פריש דאיכא למימר דתחלה נהרגו ארבע האב [ושלש] בנותיו עד שלא נשאר אלא אחד מהם (והאשה ומהנך תרתי שנשארו איכא חד ספיקא איזה וכו') [והאשה היא אחת מהנך שנשארו ואיכא חדא ספיקא] איזה מהם נהרג תחלה ויחלוקו ואין לומר דלא אשכחן כל קבוע אלא בדיני נפשות ואיסורא ולא בדיני ממונות זו מנין אי משום דקרא דוארב לו דילפינן מיניה קבוע בדיני נפשות כתיב א"כ באיסורא מנין אלא ודאי אין לחלק וקצת יש להביא ראיה מדאמרי' פרק מי שמת נפל הבית עליו ועל מורישיו אע"ג דיש לפרשו על אחד ממורישיו משמע נמי אם היו מורישין שנים כן הדין דיחלוקו לב"ש בעל חוב ויורשי מורישיו אע"ג דיורשי מורישיו באים מכח שני כחות ובעל חוב מכח אחד ועד כאן לא פליגי ב"ה ואומרים נכסים בחזקתן אלא משום דיורשי האב ויורשי מורישיו [ודאי] ובעל חוב ספק ואין ספק מוציא מדי ודאי דאפילו מתו מורישיו תחלה וירשם ראובן אין לו לבעל חוב עד שיגבוהו בית דין דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי כדאמרינן פרק החולץ אבל בנדון זה אידי ואידי ספיקא נינהו הללו באין לירש והללו באין לירש דברי הכל יחלוקו ואפילו אם הלכה כשמואל דאמר אין אדם מוריש שבועה לבניו שהרי אם הבעל מת ראשון היא ראויה ליטול כתובתה [בלא] שבועה [רמז תרלט] דכל כה"ג דמת פתאום לא חיישינן לצררי. וכן פי' רבינו שמשון ממנביל"א על קושיא דמקשינן גבי נפל הבית עליו ועל אשתו ואפי' למ"ד נכסים בחזקתן [הוי וכו'] ויחלוקו והא אין אדם מוריש שבועה לבניו ופירש הכא דמת פתאום לא אסיק אדעתיה לאתפושי צררי אלא כשמת על מטתו כדרך כל הארץ ביישוב הדעת וכל כה"ג הבו דלא לוסיף עלה על מילתא דרב ושמואל ואפילו אם תימצי לומר דרב ושמואל איירי בכל ענין מדלא משני התם פ' כל הנשבעין הכי על כמה פירכות דפריך להו מיהו אנן לא קי"ל בהא כוותיה דהא אפילו ההוא דשכיב ושבק אחין הוה ס"ד למימר הבו דלא לוסיף [עלה] ונהי דמסקינן מה לי שלא פקדני אבא מה לי שלא פקדני אחי ה"מ התם דאין טעם לחלק אבל הכא שיש טעם לחלק כדפרישית (נמי) נימרו הבו דלא לוסיף עלה ושלום מאיר ב"ב:

[דף קנז] [דאקני ולוה ולוה וחזר וקנה] והלכתא יחלוקו [רמז תרמ] הקשה ה"ר אברהם מריגנשבור"ק אמאי חולקין הואיל וספק בדין הוא נימא היכא דקיימא ארעא תיקום כדמשמע פ' חזקת הבתים ונראה לומר דיחלוקו דאמרי' הכא אינו מחמת ספיקא אלא

ס"ל דאי בעי למיהדר לגמרי [מצי למהדר] דפשיטא דלא אישתעבד אלא לכשיקנה אבל ס"ל דלא (מצי ל)מיהדר ביה אלא מפלגא מפני שרוצה ששניהם שוים יהיו בזה הדבר כדי לעשות לכולם נחת רוח ופסק ה"ר אברהם דכל בע"ח הבא לטרוף נכסים שאינם ידועים אם נקנה אחר כתיבת השטר (כולו) או קודם שעליו להביא ראיה מתי נקנו ואם [לא] יביא ראיה לא יטול כי אם מחצה דאל"כ (*כמה שטרות) [*כל השטרות] וכתובות דאקנו היו פסולין משום דאתא בהו לידי תקלה דזימנין דליכא עדים מתי נקנה זה הקרקע שבא לטרוף ממנה ויקח הכל ומן הדין אין לו ליקח אלא מחצה. ובשמעתא דתלמודא משמע דפסלינן בהכי משום הכי תסתיים שעל הטורף להביא ראיה מתי נקנה הקרקע:

סליק פירקא:

פרק י

[דף קס] גט פשוט הגה"ה תלויה מקויימת כשרה מחק פסול ולא אמרינן מחק מקוים פסול אלא במקום שריר וקיים (*כמו) [*כגון] לאחר במנא דכשר למיקניא ביה עכ"ה [דף קסא] א"ר יוחנן וכל המחקים צריך שיכתוב דין קיומיהון כך מצאתי באלפסי וכן ראיתי [*שטרות] שכתב תיבת פלוני דעל [המחק] דין קיומיהון ובפי' ר"ח לא גרסינן ודין אלא צריך שיכתוב קיומיהון כלומר שיכתוב בסוף השטר תיבת פלוני שעל המחק וחותמין : [דף קסב]:

[*אין למדין משיטה אחרונה] פירוש דבימיהן לא היו כותבים שריר וקיים בפשוטיהם שלהם כדאמרי' גבי גבי מקושר לעיל [*דף קסב] בתלמודא היכא עדים חותמין רב הונא אמר בין קשר לקשר ופריך וליחוש דלמא כתב מאי דבעי וחתימי סהדי פי' שהיו חותמין למעלה בראש השטר ויכול להוסיף אחר החתימה מה שירצה ומשני דכתיב ביה שריר וקיים ותו פריך דלמא כתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים ומשני חד שריר וקיים כתבינן תרי לא כתבינן משמע דהתם דוקא גבי מקושר שהעדים חותמין למעלה אבל גט פשוט שהעדים חותמין למטה ובתוכו א"צ שריר וקיים:

[דף קס] אתרא (דרב הונא) דכהני הוה [רמז תרמא] אומר ר"י דעתה לפי שאין אנו בקיאין במקושר אין אנו עושין כי אם פשוט אפילו לכהנים תדע כי גם רבי לא היה בקי ביה כדאמרי' לקמן:

תרי שריר וקיים לא כתבינן ובשטרות [פשוטים] משמע דאינו צריך שריר וקיים והעדים הם במקום שריר וקיים (*ומש"ה) [*ואפ"ה] אין נראה לפסול אם שום דבר כתוב מן העדים ולמטה ושוב חתומין עדים על אותו דבר ואין לומר דכי היכי דתרי שריר וקיים

לא כתבינן הכי נמי תרי [*זימני] סהדי לא חתימי די"ל אחזוקי סהדי בשקרא לא מחזקינן ורבינו יהודה ממגנצא היה רוצה לפסול ול"נ לר"י ואם אין העד כותב אלא בן איש פלוני עד או רק איש פלוני עד כשר אבל איש פלוני לחוד ולא כתיב עד אינו כלום אם לא אדם שרגיל לכתוב כך לסימן כרב דהוי מצייר כוורא ורב חסדא סמ"ך ורב הושעיא עיי"ן ודוקא באחד מן העדים [*ולא בכוון כי אז ניכר כרמאות]:

[דף קסא] וצריך שיחזור מעניינו של שטר פר"י וכן פי' ראבי"ה דמשום שלא היו כותבין בפשוטין שריר וקיים ויכול לזייף בשיטה אחת שהרחיקו העדים הלכך התקינו לכתוב חזרת השטר בשטה אחרונה ולא משום דבר עיקר דאין למדין ממנה [וא"ת האיך אנו מקיימין תלויות ומחקין בשיטה אחרונה והלא אין למדין ממנה] וי"ל דלדידן דכתבינן שריר וקיים וקבוע לנו המנהג כך שאין העדים חותמין עד שיכתוב בו שריר וקיים [למדין שפיר משיטה אחרונה] וכן פר"י דלדידן אם לא כתב שריר וקיים השטר פסול אפילו כשאין בו מחק [*ומעתה אן מיחוש בדבר שקודם שחתמו ראו העדים המחקין והתלויות וגם קיומיהן ואם ימחוק ויתלה וגם ימחוק שריר וקיים ויזייף ושוב יכתוב התלויות והמחקין ושוב יכתוב שריר וקיים לא יועיל שהרי יודעים לכוין המקום של שריר וקיים שדינה לכתוב אחר במנא דכשר למקניא ביה וקי"ל דמחק כו'. מ"י] (ואנן) [דאנן] קי"ל דמחק פוסל במקום שריר וקיים וקי"ל נמי דתרי שריר וקיים לא כתבינן והנהיגו לכתוב שריר וקיים בכל השטרות [*ולמדין שפיר משיטה אחרונה] ועכשיו שהרחיקו ב' שטים מן הכתב אין לחוש ולמדין שפיר משטה אחרונה וא"צ חזרה מענין השטר בשטה אחרונה והא דכתבינן [*השתא] וקנינא מיניה כו' לא הוי חזרת השטר אלא לפי שלא נגמר עדיין עדות הקנין הכתוב לעיל ואמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני ואח"כ כתב וקנינא מיניה וה"ה שיכול לכותבו באמצע השטר ויש תימה למה שינו הקדמונים ואמרו לכתוב שריר וקיים וללמוד משטה אחרונה ולקיים מחקים אחר וקנינא מיניה כיון שחכמי התלמוד לא היו כותבין שריר וקיים והיו מקיימין המחקין קודם וקנינא מיניה ואין למדין משטה אחרונה וי"ל שחששו שפעמים יטעו העדים שאינם בקיאים וירחיקו שתי שיטין ואפילו לא יהא אדם חצוף לעשות שטר חדש בשני שיטין כי ידאג פן יכחישו העדים שלא חתמו על שטר זה מעולם מ"מ לא ידאג מלהוסיף שתי שיטין וילמדו מן העליונה כי העדים לא היו זכורים שהם הרחיקו והוא הוסיף וכיון דכתבינן שריר וקיים למדין שפיר משיטה אחרונה כן נראה לר"י וכ"כ רבינו אבי העזרי ועוד כתב דבזמן הזה דנהגינן למיכתב שריר וקיים אם לא חזר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה כשר. אבל זקיני ראב"ן וריב"ם כתבו כיון דזימנין לא כתבינן שריר וקיים יש לחוש בדבר:

[דף קסב] הרחיק שני שיטין כתב רבי אבי העזרי וז"ל נ"ל דבהרחקת שני שיטין ובכל היכא דאיכא למיחש פסול אפי' אם לא נעשה שום זיוף ושום קלקול בדבר כיון שיכול לבא לידי זיוף פסול ולדבר זה מצאתי (בתוספתא כדברי ריב"ם) [סעד בתוס' ריב"ם] אבל זקיני ראב"ן כתב בספרו נ"ל כיון דטעמא דשתי שיטין דלמא מזייף בשיטה אחת וחוזר בשיטה שניה והאידנא כתבינן [בסוף] השטר וקנינא ושריר וקיים לא מצי מזייף אא"כ ימחוק הכל אי חזינן דלא נמחק בסיומא אפילו איכא הרחקת שתי שיטין כשר ואין נ"ל דאכתי איכא למיחש דלמא גייזיה לכוליה שטרא וכתב בהני שתי שיטין מאי דבעי וחתמי סהדי ותו דהא פסול קתני בסתם ומ"ש רשב"ם דהחזיק שתי שיטין דפסול דוקא כשאין כתוב בו שריר וקיים אין נראה דאכתי איכא למיחש לדילמא גייז כדפרישית:

תנא הרחיקו שני שיטין העדים מן הכתב פסול פחות מכן כשר [איבעיא להו שיטה ומחצה מהו] כתב ר"י דלא בעי היכא שסיים השטר באמצע השיטה והניחו העדים אותה חצי השיטה הנשארת וגם שיטה האחרת דפשיטא דפסול שהרי יכתוב מאי דבעי באותה חצי שיטה ויחזור בשיטה אחרונה אבל ר"ל כגון שסיים השטר בסוף השיטה והניחו השיטה שלימה וחתמו באמצע השיטה שניה בהא מבעיא ליה לתלמודא מהו מי אמרינן שפסול לפי שיזייף בשיטה השלימה ובחציה יכתוב לחזרת [השטר] ואין למדין מן החציה שהיא שיטה אחרונה אבל מן השלימה למדין או דלמא שכשר שגם מן השיטה השלימה אין למדין שהיא אחרונה מן השיטין ופשוט דכשר ואין למדין גם מן השיטה השלימה והיינו טעמא משום דעדים לא דייקי ומרחיקין שיטה אחת אם כן כשמרחיקין שיטה וחותמים באמצע שיטה שניה כיון דליכא אלא עובי שיטה אחת בין העדים לשטר אין למדין מן השיטה השלימה ולכך לא יוכל לזייף וכשר ועוד יש לפרש דומיא דהרחיק שני שיטין דמיירי בעובי הכי נמי מיבעי ליה בשיטה וחצי והכי קאמר שיטה שלימה וחצי שיטה בעובי כזה [מהו] מי אמרינן לא יוכל להזדייף כולו בשיטה ומחצה או דלמא בדוחק יכתוב ב' שיטין ופסול. וראבי"ה פירש בע"א וז"ל אם הרחיק שיטה ומחצה פשטינן דכשר ונראה לי דהני מילי כגון דסיים שריר וקיים באמצע השיטה והניח חלק חצי שיטה זה ועוד אחת שלימה ושוב בשלישית חתמו דליכא למיחש דזייף דהוה ליה כי מזייף ליה הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת דפסול (*דדומה) [*ואינו דומה] לשני שיטין אבל אם סיים שריר וקיים בסוף שיטה והניח שיטה וחצי חלק פסול דגייז ליה וכתב בשיטה דחתימי סהדי מאי דבעי דה"ל הוא ועדיו בשיטה אחת ויש (*להביא ראיה) [*להבין] משם הא דאמרינן שטר הבא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול ה"ה הכא בשני שיטין אם לא התחיל [בתחלה] בשיטה ראשונה אלא באמצע הקלף

שכנגד חתימת העדים שפסול דאל"כ [כי נמי סיים שריר וקיים באמצע שיטה] עדיין יש לחוש לדילמא גייז (ליה) לחצי שיטה [דשריר וקיים וכל שלמעלה] יניח חצי שיטה ושיטה שלימה שתחתיה עם העדים ויכתוב מה שירצה בחצי שיטה העליונה עכ"ל:

[דף קעו] שמא על שאלת שלום חתמו מכאן דקדק הרב רבי חזקיה [רמז תרמב] לפסול כתובה שהחתן היה חתום תחלה והעדים חתומים תחתיו דכי היכי דאמרינן הכא על שאלת שלום חתמו ולא אעיקר הגט של מעלה ה"נ [*נימא] לא חתמו אלא שפלוני הוא החתן. ואני דקדקתי מכאן שהכתובה כשרה דהא אמרי' קודם חיתום שטרות היכא דכתב פלוני ערב אינו גובה מן הערב אלא מבני חורין דחתימת העדים לא קיימי עליה אלא אעיקר השטר (*לפני) [*שלפני] פניו ה"נ נימא דהעדים נמי לא מסהדי שהוא חתן אלא אעיקר כתובה מסהדי והא דאמר הכא שמא על שאלת שלום חתמו ולא אעיקרא דגט טעמא משום דכתיב בתוך הגט קודם שיטה אחרונה שאלו בשלומה להכי חיישינן דלמא אשאלת שלום חתמו אבל פלוני ערב שהוא כתוב אחר סיום כל השטר וכן פלוני ב"פ חתן שכתוב אחר סיום כל הכתובה ודאי לא קיימי עדים עלייהו אלא אעיקר שטרא אי נמי יש לומר מסתמא קא מסהדי סהדי אעיקר השטר שנכתב בשם הלוה שהוא חייב יותר מן הערב דאין סברא דקיימי אערב ולא אלוה דהא לא יתבע מן הערב תחלה וכן גבי כתובה דכיון דחייב לה כתובה ואפילו לא כתב לה מסתמא אכתובה קיימי אבל גבי גט איכא למימר דילמא אשאלת שלום חתימי משום דאשה לאו לגירושין עומדת ועוד משום חומרא דא"א וטעם ראשון נראה יותר ועוד ראיה מדאמרינן לעיל מילהו בקרובים כשר כמו שאפרש בע"ה:

[דף קסב] [רמז תרמג] מילאהו בקרובים כשר פי' ראבי"ה כגון שחתמו הקרובים קודם לעדים וכן משמע הלשון מילאהו דממלא אויר שני השיטין ועל כן נהגו לחתום השושבינין קודם העדים (*אויר שני שיטין) [*במ"י נמחק] ומוכחא מילתא דלמלוי חותמין [ועוד] שהרי כותבין בפי' שושבין וכן מפרש בירושלמי והוא שכתוב אני פלוני חתמתי במלוי והא דמשמע בפ"ב דגיטין איתמר אמר לעשרה כתבו חתם בתחלה קרוב או פסול אמרי לה פסול התם משום דליכא הוכחה שחתם למלוי ואם חתמו העדים תחת השושבינין ולא הרחיקו שני שיטין כשר ור"ת ור"י פסקו דבכל השטרות היכא דחתימין הקרובים או הפסולים למעלה כשרים דאמרינן למלוי חתמו והא דאמר רבי עקיבא בפ"א דמכות מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה [*אף ג'] כו' ה"מ בעדות ע"פ אבל בשטר א"צ לחקור לשם מי חתמו דהעדים החתומים על השטר הרי כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי וכאילו נחקר דלמילוי חתמו [*או לתנאי חתמו] ואומר

ר"ת דאפילו חתם קרוב או פסול באמצע יש לתלות ולומר דלתנאי חתם כדאיתא בפרק שני דגיטין אלא דפסלינן משום דילמא אתי לקיומי בחד (קרוב) כשר ובחד פסול אבל אם חתומים למעלה כשר דאין מקיימין אלא מעדים של מטה והא דאמרינן פ"ק דגיטין חתם בתחלה קרוב או פסול חיישינן דילמא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא פר"ת כשחותמין תחלה על הגט [בפנינו] קודם עדים אחרים אתי למימר דלעדות חתמו ואתו להכשיר בשאר שטרות לחתום אפילו לשם עדות:

[דף קסג] ושיעור שני שיטין בכתב ידי שני העדים דכל דמזייף לאו לספרא אזל כתב ראבי"ה נראה לי דלאו בכתב ידי עדים החתומים על השטר דא"כ נתת דבריך לשיעורין אלא בכתב רובא דאינשי שהם עדים ופר"ח ראוי לנהוג כשיעור שפירש ר' אבהו כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת דקסבר שיטה אחת ושני אוירים:

שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר כתב ראבי"ה יש לדקדק [מכאן] שצריכין העדים ליזהר כשחותמים שניהם זה בצד זה בשיטה אחת שלא יתחילו חתימתן כי אם מתחלת הקלף שאם יתחילו מאמצע הקלף יש לחוש לזיוף כה"ג דגייז ליה מעילאי וכתב מאי דבעי בראש השיטה עד אמצעיתה שהתחילו לחתום והוה ליה הוא ועדיו בשיטה אחת מיהו ה"מ היכא שחותמין שניהם זה בצד זה אבל אם חותמין זה על זה בב' שיטין אין לחוש שאז יהיו הוא ועד אחד בשיטה אחת [ועד השני בשיטה אחרת ודמי להוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת דפסול] וכן קיבלתי מאבא מרי רב מפי רב ובעונותינו שרבו בני אדם שאין בקיאין בטיב דברים הללו וראוי לפסול אם אירע כן לכך אחז"ל אין העדים חותמים על השטר אא"כ שידעו מי חותם עמהם עכ"ל וכ"כ ר"ת דאם העדים חותמין ברישא אז אפילו זה אצל זה או [אפילו] באמצע השיטה כשר ובלבד שיחתמו זה תחת זה:

ועוד כתב ר"י השתא דאתית להכי דפסלינן אותם שטרות שיכול לזייף בהם א"כ צריך ליזהר באותם שטרות וכתובות שיש בהם גליון שלא יחתמו עדים זה אצל זה כי יכול לבא לידי זיוף שיכתוב כנגד העדים מה שירצה והוי שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר ויחתוך כל מה שלמעלה אלא יחתמו זה תחת זה דהשתא ליכא למיחש למידי ואי משום שיכתוב במלואו בגליון השטר לפני העד אני חייב לפלוני מנה והוי שטר הבא הוא והלוה בכתב ידו בשיטה אחת משום האי טעמא לא פסלינן ליה לשטרא דאיהו העד הוא דאפסיד אנפשיה כשחתם במקום שיוכל לכתוב עליו מה שירצה ואין לנו לפסול השטר אלא כשיש חלק לפניהן והן חתומין זה אצל זה שעתה יכול לעשות שטר בב' עדים להוציא מאחרים. ושוב כתב דמצי למימר אפילו אם יש גליון מרובה בראש

השטר והעדים חותמין זה [אצל] זה אע"ג דמצי כתיב בגליון מאי דבעי לא פסלינן שטר [אע"פ שיכול לזייף] אלא כשיכול לזייף בחלק שהוא צורך השטר שאינו יכול לחותכו ואם היה חתוך היה פסול כגון ב' שיטין לפני העדים או שיטה אחת בין העדים לאשרתא אבל משום שיש לפני העדים חלק בגליון אין לפסול וכן [גם] אם חתמו בסוף השיטה זה אצל זה יש לפוסלו והתוס' גמגמו בסוף [שיטה] מהאי טעמא דפרישית דאם היה חתוך לא היה השטר נפסל בכך [או כי שמא צורך השטר הוא אותו חצי לשיטה חלק שאם יחתוך י"ל שטר היה שם ואלו העדים חתומים עליו וחתכו] וכתב בספר המצות בהל' גיטין משם רבינו יהודה מפרי"ש שהיה מונע מלהחתים שושבינין בכתובה משום שמא יניחו חלק כשיעור שתי שיטין בין כתיבה לחתימה ויזייף ויחתוך תיבת שושבינין [*ע"כ דברי הסמ"ג ומשם ואילך אינו בסמ"ג שלנו] או שמא יהיה חלק בגליון שבצד ימין שיכול לכתוב פלוני לוה מפלוני והשושבינין חתומין באותה שורה זה אצל זה וה"ל שטר הבא הוא ועדיו בשטה אחת:

[דף קסה] [רמז תרמד] אמימר אכשר בעד א' בכתב ועד אחד בעל פה פי' רשב"ם אכשר לגמרי משמע דאף לטרוף ממשעבדי פר"י דמיירי כגון שאותו בכתב מעיד על ההלואה שראה אותה שבע"פ מעיד שראה שמסר לו את השטר הזה שהעד חתם בו דכהאי גוונא יש במסירת השטר שני עדי מסירה שהעד שחתום בו [הוא כמו] עד מסירה שהוכיח שמסרו הלוה למלוה הלכך כשר אע"פ שלא חתם בו אלא עד אחד שהרי על מסירתו יש שני עדים וקי"ל כר' אלעזר אבל אין לפרש דשניהם מעידין על ראיית המלוה או על שמיעת ההודאה [*דהא בתלמודא מוקי לה כר' יהושע בן קרחה דאמר אף בזה אחר זה ואי הוה מיירי ששניהם מעידים על ההלואה או על ההודאה א"כ אמאי כו'. מ"י] דא"כ [בגמ'] אמאי קרי ליה בזה אחר זה והלא יכולין [להיות] כא' כגון שכתוב בשטר בפני אני החתום מטה ובפני פלוני לוה פלוני [מפלוני] מנה והעד שבעל פה מעיד בפני אני פלוני ובפני פלוני לוה פלוני מפלוני מנה והיכא דשניהם בשטר יחידים פסולין אליבא דכ"ע שאין על כל שטר ושטר אלא עד אחד עי' בפ"ב דכתובות גבי כותב אדם עדותו על השטר:

הגה"ה עד אחד בשטר דכתובות פרק האשה שנתארמלה גבי כותב אדם עדות פר"י דמיירי שיש שנים חתומין בשטר ואין כאן לפנינו אלא אחד מן החתומים אבל אם לא נחתם בשטר אלא אחד לא מהני כלום שלא נעשה כתיקון חז"ל שנים שהעידו אחד בפני ב"ד זה ואחד בפני ב"ד זה דין הוא שיבא ב"ד אצל ב"ד. עד כאן הגה"ה:

[דף קסז] כותבין גט (*לאשה) [*לאיש] והבעל נותן השכר :

[דף קסח] והאידנא דלא עבדינן הכי שדיוה רבנן אאשה כי היכי דלא (לדחייה) [לישהייה] כתב ר"ב בספר החכמה [רמז תרמה] דשכר סופר על הבעל לתת מן הדין כדאיתא בפ' גט פשוט וקאמר טעמא משום דכתיב [וכתב] ונתן אמנם אם נתנה האשה כשר כדאיתא הכא תקינו רבנן דיהבה לשכר אם חפצה כי היכי דלא לישהייה עגונה וכדאמר ליה רבא לרב חסדא פרק המביא תנין דהיינו טעמא דיהבי רבנן משל אשה לבעל דהפקר ב"ד הפקר ומקיים שפיר וכתב ונתן אבל הקלף והדיו צריך להיות משל בעל דהא כתיב ונתן דאפילו בטבלא של האשה שהגט כתוב עליה מספקא ליה פ"ב דגיטין אם צריך להביא עדים שהאשה הקנתה מתחלה לבעל כמשפט אבל בקולמוס אין לחוש אפי' אינו של בעל דאין כאן חסרון הניכר כמו [הקלף] שכתב בו הגט:

[דף קעג] הגה"ה רבנן סברי אין אותיות נקנות במסירה ורשב"ג סבר אותיות נקנות במסירה וכן פסק רשב"ם כר"ש בן גמליאל מדאמר פרק המוכר את הספינה פסיק (רב פפא) [אמימר] והלכתא אותיות נקנות במסירה ורב אשי קאי כוותיה ובפירקין פליגי אבייי ורבא וסבר רבא אותיות נקנות במסירה צ"ע לעיל פ' המוכר את הספינה דמסיק דאין אותיות נ"ב עד כאן הגה"ה:

[דף קסח] מי שנמחק שטר חובו וכו' ובא לפני ב"ד וכו' דוקא ב"ד [*ועושין לו קיומו איש פ' נמחק שט"ח] דאלימי לאפקועי ממונא ופלוני ופלוני עדיו החתומים על השטר כדפי' רשב"ם ונראה לר"י שמזכירין גם העדים [שהעידו] שראו אותו שטר שאם ירצה הלוה לפסלו היום או למחר שיוכל לפוסלם ותימה אם צריך (לפוסלם) לכותבם שאין התלמוד מזכירם וצ"ע בתיקון שטרות:

[דף קע] הגה"ה פסק רשב"ם כרשב"ג דאמר דא"צ לברר ולא כרבי דפליג עליה ולרבי צריך לברר ואם לא ברר כל דבריו פסול [עכ"ה] :

[דף קעא] לרב ושמואל אין כותבין שובר אבל לר"י ורשב"ל כותבין ומסיק תלמודא מסתברא דכותבין שובר דעבד לוה לאיש מלוה והיינו כרבי יוסי דאמר יכתוב שובר [רמז תרמו] :

[דף קעב] כי יתביתו בהיני כתב ראבי"ה י"מ משום (שידע ע"י) [*שע"י] מקום כתיבת השטר [*ידע] לחקור אחר עדים המכירין חתימות עדי [*בני] מקומן וי"מ משום דמיחזי כשיקרא וכן כתב האלפסי ול"נ לראבי"ה מדקאמר בתר הכי אמר להו רבא בר שילא כו' אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כו' משום דמיחזי כשיקרא (והא) [*ובהא] דרבי אבא לא קאמר הכי ש"מ דלאו חד טעמא הוא ופסק ראבי"ה וכן ריב"ם דעבדינן כר' אבא בין בגיטין בין בשטרות ואם שינה השטר פסול דתנן פ' המגרש היה במזרח וכתב במערב

כו' ודייקא בגמרא מאן אילימא בעל היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה אלא סופר כדאמר להו רבי אבא לספריה כי יתביתו בהיני כתובו בהיני פי' כתובו וחתומו ואין הדבר תלוי אלא בחתימת העדים שידעו כדי לקיים חתימתן וכן פי' ר"ת ור"י דצריך להזכיר מקום החתימה והסופר דנקט לאו דוקא אלא בחתימה תלוי העיקר ובזה סמכו לכתוב כתובה במדינה וכותבין שם (הסופר) [הכפר] מקום הנשואין ומוליכין אותה עמהם וחותמין במקום הנשואין ואפי' אם טעמא משום דמיחזי כשיקרא צריך לכתוב מקום הנשואין ויום כניסת החופה דהיינו יומא דקנין:

והמאוחרין כשרין וכ"ש שזה אינו מאוחר ושטר הנכתב ונעשה הקנין ביומו ונחתם בלילה או אחר יום או יומים פלוגתא דרבינו חננאל ורשב"ם אכתוב לקמן אבל בכתובה אין לחוש כלל וכן קבל ראבי"ה שקבל מאביו רבינו יואל דגרסינן פ' המביא תניין כתובתיה דרבי חייא בר (*אבא) [*רב] איכתב ביממא ואחתמיה בליליא הוה רב התם ולא אמר להו ולא מידי [לימא] כשמואל סבירא ליה דאמר שמואל כתובה כמעשה ב"ד דמיא מה מעשה ב"ד נכתבין ביום ונחתמים בלילה (*כשר) [*אף כו'] ומשני עסוקין באותו ענין היו ומיהו אנן קי"ל כשמואל בדיני ואפילו אין עסוקין באותו ענין כשר דכמעשה ב"ד הוא [ומיהו] כתב בסה"מ קשה בעיני ר"י לעשות מעשה לכתחלה משום דאמר להו (רבא בר שילא) [*ר' אבא לספרי כי יתביתו בהיני כו' ועי' בסמ"ג עשין נ'] לספרי [אי ידעיתו יומא דאקניתו] כו':

כתב ראבי"ה הא (דאר"ח בר אבא) [דאמר רבא בר שילא] ואי לא מתחזי כשיקרא צריך ליזהר בכך ומיהו שטר לא מיפסיל בהכי דקיימא לן פרק הכותב דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן גבי שטר שלוה בו ופרעו אבל הא דרבי אבא פסול לגמרי דהוו ממש שקר ולא דמי למיחזי כשיקרא שאינו ממש שקר [*ורבי אברהם כתב כללא דמיחזי כשיקרא ע' ריש פרש מרובה כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני ובר"פ כו' מ"י] [וכדאמר ר"פ] [ובר"פ] אחד דיני ממונות גבי שמא אחרוהו וכתבוהו פרש"י דאי כתבו בהיני לא מיפסיל אלא עצה טובה קא משמע לן שלא יביאוהו לידי הזמה דלא לימרו ליה עמנו הייתם בשילי. ורבינו יהודה (מגרניש) ממגנצא העיד שנעשה מעשה ע"פ רבינו שמריה וכתב הכי זכרון עדות שהיתה בפנינו בהיני כך וכך למנין שאנו מונין כאן בשילי וכגון זה פי' רשב"ם במקום פלוני כתבנו כך מה שראינו במקום אחר:

אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כו' פי' רשב"ם וריב"א דדוקא בשטר אקנייתא דמתנה אבל שטרי הלואה שיש בהן אחריות לא יכתוב אלא יום שעומד [*בו] מעכשיו דאם לא כן הוה ליה מוקדם ופסול דאין השעבוד חל משעת הקנין אלא משעת הכתיבה דאז אית

קלא למילתיה וכן בשטרי מקח פן יטרוף מן הלקוחות שלא כדין ולר"י נראה דבשטרי אקנייתא לא שנא מכר ולא שנא מתנה כדאמרינן פ"ק דבבא מציעא רב (אשי) [אסי] מוקי בשטרי אקנייתא וכן המוצא שטר הקנאה בשוקא וטעמא דעדים מפקי לקלא משעת קנין דקנין סתמא לכתיבה עומד:

ההוא שטרא דהוה כתוב ביה אני פלוני [*בן פלוני לויתי ממך מנה] [רמז תרמז] נשאל לרבינו מאיר על שנכתב בפסק דין נתחייב פלוני לשכנגדו ולא נזכר בו מי הוא שכנגדו והשיב הא אמרינן פ' גט פשוט ההוא שטרא דהוה כתוב ביה אני פלוני בן פלוני לויתי ממך מנה ומסיק רבה ממך [*מגברא] דנפיק מתותי ידיה הוא:

[דף קעג] [*אמר רשב"ג אף הערב לאשה בכתובתה וכו' מ"י] [רמז תרמח] וששאלתם אדם שחייב לחבירו מלוה ע"פ ונתן כל נכסיו לאחר להפקיעם מן המלוה נראה לי דיש להם לב"ד לכוף הלוה שידור הנאה מאותם נכסים דשמא קנוניא עבד לאישתמוטי מיניה דתנן במסכת ערכין [*דף כג] ובגט פשוט אמר רבן שמעון בן גמליאל אף הערב לאשה בכתובתה [ובא לגרש את אשתו] ידור הנאה שמא יעשה קנוניא על נכסיו ואח"כ יחזיר אשתו אלמא דכפינן לבעל שידור הנאה מנכסי אשתו משום דחיישינן לקנוניא אע"ג דכי גביא מעיקרא כדין גביא כל שכן [*בזה] שירצה להפקיע חוב חבירו שלא כדין ואע"ג דהתם [*שם בערכין] אמרינן ההוא גברא דזבין לנכסיה וגרשה לדביתהו ואמרי נהרדעי דלא אמרינן ידור הנאה דהיכא דתנן ידור הנאה תנן והיכא דלא תנן לא תנן וגבי בע"ח לא תנן ידור הנאה בהא לא קי"ל כוותייהו אלא כרב משרשיא דמפרש התם דודאי אמר ידור הנאה כו' [ועוד דשאני התם] [משום דלקוחות אפסידו לנפשייהו משום דכל חד וחד איכא עליה [*כתובת אשה] ועוד אמאי לא מרתתי דלמא מיית היום או למחר אבל החייב חוב לחבירו דאפסדיניה לאחריני ודאי ראוי לקונסו אפילו בלא דין תורה כל שכן דמדינא נמי מדרינן ליה הנאה כההיא דרשב"ג ושלום מאיר בר"ב:

עוד נשאל לרבינו מאיר [רמז תרמט] על אודות ראובן שהיה בקטטה עם זוגתו ונתברר שקנה קרקעות וצוה לכתוב שטרות בשם איניש דעלמא שהיה קרובו ונתברר שעשה כל זה כדי שלא תגבה אשתו כתובתה מאותם נכסים והשיב נראה לי כי צלל במים אדירים ועלה בידו חרס דגרסי' פרק הגוזל קמא הלוקח שדה בשם ריש גלותא אין כופין ריש גלותא למכור מכלל דמקנא מיהא קני האיך נימא פליגי אבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל החטין שיקנה חטין לבעל המעות הב"ע דאודעי לדידיה ואודעינן לסהדי אלמא היכא דאיכא גילוי דעתא שלוקחו לעצמו אע"ג שכתב שטרא בשם ריש גלותא קנה האיך ובע"ח גובה ממנו ואשתו גובה כתובתה ותלינן שצוה לכתוב בשם ריש גלותא לפדיונא

בעלמא [*ב"ק דף קנ] הכי נמי תלינן דלהבריח משעבוד כתובה עשה ועוד אי כה"ג מהני דלא לישתעבד לכתובת אשה אין לך אדם שאין לו גואל ויקנה מטלטלין לקרובים שהוא מובטח בהם שלא יעכבם לעצמו וקרקעות יקנה בשמם וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם ותהיה קלה בעיניו להוציאה והיינו טעמא נמי דכתובה נגבית ממתנת ש"מ אע"ג שאינה נגבית ממתנת בריא כדי שלא יבא כל אדם להפקיע כתובת אשתו שיתן כל נכסיו במתנת ש"מ או במצוה מחמת מיתה לבניו ולקרוביו להפקיע כתובת אשתו סוף דבר כל היכא דאיכא למימר מאומד הדעת דאערומי קא מערים לאפקועי תקנתא דרבנן לאו כל כמיניה וכה"ג איכא למימר גבי קונמות דאע"ג דקונמות מפקיעין מידי שעבוד אלמוה רבנן לשיעבודא דבעל פרק אע"פ כי היכי דלא תאסור מעשה ידיה לבעלה וכן פר"ת דאלמוה רבנן לשעבודא דאיתתא מדפריך בפ' המדיר וכיון דמשתעבד לה היכי מצי מדיר לה ולא משני דקונמות מפקיעין מדי שעבוד אלמא דאלמוה רבנן לשעבודא דאיתתא וכן פירש ר"ת דאלמוה רבנן שעבודא דבעל חוב דאלת"ה כל אדם יאסור בקונם נכסיו על בעל חובו וכהנה רבות בתלמוד דע"י הערמה לא מצי לאפקועי תקנת חכמים פרק המקבל גבי מצרנות ואפילו ממתנת בריא מתנה גמורה בלא הערמה מחו לה מאה עוכלי בעוכלא ואית מרבוותא שרוצים לומר שגובה כתובתה ממנה והביא ראיה ונהי דהתוס' דחו לה ראייתם ולא איתבריר לן אי גביא ממתנת בריא גמורה מספיקא לא מפקינן ממונא [*אבל מתנה] זו דאערומי קא מערים לאפקועי כתובתה לית דין ולית דיין דגביא ואם יוכל כל אדם לבטל תקנתא דרבנן א"כ ניהוו מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא ושלום מב"ב:

[דף קעב] חסורי מיחסרא והכי קתני המלוה לחבירו ע"י הערב לא יפרע מן הערב פירוש לא יתבע מן הערב תחלה והכי הלכתא לא יתבע מן הערב תחלה [*אע"פ שאין לו נכסים ללוה דהיינו קרקעות אלא יתבע מן הלוה תחלה] ואם הלוה רחוק ימתין לו או ילך לשם לתובעו ולכופו דלא מחתינן לנכסי ערב דלמא איתיה ללוה הכא הוה יהיב מטלטלי למלוה ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה תחלה יפרע מן הערב ולא יצטרך לילך אחר הלוה ולחזור אחריו [דמשום] דדלמא פרעיה ליה מטלטלין דלא מטרחינן ליה למלוה כיון דאתני וכגון שאין נכסים ללוה דהיינו קרקעות כדמסיק ואזיל במה דברים אמורים וכו' אבל יש נכסים ללוה כגון קרקעות יתבע אז מן הלוה תחלה ולא נטריח את הערב כיון דאיגלאי מלתא שיכול לפרוע מן הלוה אבל כשאין נכסים ללוה ואתני ממי שארצה אפרע מספיקא לא מטרחינן המלוה לחזור ולהמתין (*הלוה) [*ללוה] אלא יפרע מן הערב כדפרישית וקבלן אע"ג שיש נכסים ללוה כו':

[רמז תרנ] וחמש מדות בערבות פר"ת ראשונה מלוה ע"י ערב ולא אתני ממי שארצה אפרע תובע מן הלוה תחלה וכופהו בב"ד בין יש לו נכסים ללוה דהיינו קרקעות בין אין לו ואם לא יוכל לכופו ללוה דלא ציית דינא נכנס לביתו של ערב ורבינו אבי העזרי פליג בהא ואמר דאפילו לא ציית דינא בכך לא יפסיד עד שנכוף לערב שלא כדין מוטב שנכוף ללוה בדין כדי לפרוע. שנית אי אתני ממי שארצה אפרע ואין לו נכסים ללוה דהיינו קרקעות נפרע מן הערב תחלה פירוש תחלה דגבי ערב אם ירצה לדון עם הערב תחלה אבל אם ירצה יתבע מן הלוה תחלה כדאמר ממי שארצה אפרע נפרע מן הערב תחלה ש"מ דברצון המלוה תליא מלתא. שלישית אם יש נכסים ללוה אפילו אתני נפרע מן הלוה תחלה. רביעית קבלן דהיינו תן לו ואני נותן לך בין שיש לו נכסים בין שאין לו נכסים נפרע מן הערב תחלה. חמישית נושא ונותן ביד נפרע מן הערב תחלה ולא מן הלוה שאין לו על הלוה כלום ואם אין לו במה ליפרע מן הערב חוזר על הלוה מדרבי נתן דקי"ל כותיה אפילו בבעל חוב דעלמא. וכולם ערבים בעו קנין בר מקבלן וערב בשעת מתן מעות וקבלן היינו תן לו ואני נותן לך אינמי בלע"ז כל שאינו מזכיר לשון הלואה אלא לשון פרעון דקאמר דוני"א אמ"י א"י טורנרי"א ולא לימא ואני קבלן דהלכתא כרבא [תוספות] ומיהו רשב"ם פירש דה"ה ואני קבלן ובפרק חזקת הבתים גרסינן קבלן מעיד ופירש רשב"ם ז"ל קבלן שנשא ונתן ביד נפרע ממי שירצה וצריך עיון וגם רש"י ס"פ שום היתומים פירש קבלן הוה פירוש שנשא ונתן ביד ור' אבי העזרי כתב דערב שאינו קבלן אפילו אתני ממי שארצה אפרע אם יש קרקעות ללוה או מטלטלין לא יגבה מן הערב תחלה ולאפוקי מר"ת שאמר דוקא מקרקעי ועוד כתב קי"ל דבכולהו ערבים בין אית ליה נכסי ללוה בין לית ליה נכסי [הוא משתעבד] לבד (*הערב) [*מערב] דכתובה דלא משתעבד ואע"ג דאית ליה לא משתעבד מ"ט מצוה עביד ולא מידי חסריה:

[רמז תרנא] :

[דף קעד] הלשון משמע דוקא [דומיא] משה בר עצורי הוא דנעשה ערב לכלתיה [בכתובתה] דלא חסרה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו [אבל] אם ערב לחתן בנדוניית אשתו משתעבד וכן שמעתי משמו של רבינו אליעזר ממי"ץ ששמע משם רבותיו אבל מן אבא מרי רבינו יואל קבלתי דל"ש וגריס דלא מידי חסריה ואמר לי שראב"ן זקני היה ערב לחתן של רבי יעב"ץ על נדונייתו שקצבו לתת לחתן ופטר עצמו מזה הטעם דלאו מידי חסריה ועיקר הטעם משום דמצוה קא עביד ורשב"ם גריס דלאו מידי חסרה אבל לא חילק בינתים וכן פי' נמי רש"י ס"פ שום היתומים וכתב ר"ת דכולם ערבים בעו קנין לבד מקבלן וערב דב"ד או ערב בשעת מתן מעות ורבינו אבי העזרי כתב דלפי הספרים

דגרסינן במכילתין בסופו והנך כולהו בעו קנין הוה משמע שגם הקבלן בעי קנין שזה בא לרבות כולהו ורשב"ם ל"ג כולהו ומיהו לא הזכיר דין קבלן אי בעי קנין אי לא:

מצאתי כתוב בתשובות [רמז תרנב] מי שנעשה ערב בקנין או שנעשה ערב בלא קנין או שנעשה קבלן יכול לחזור בו קודם נתינת המעות דלא שעבד בקנין אלא לאחר נתינת המעות וערב המקבל ערבות אם על פיו מחזיר שטרו או על משכונו הוי ליה כערב בשעת מתן מעות ולא בעי קנין:

ופסק רבינו מאיר אם נתערב שמעון על ראובן נגד לוי וטוען ראובן פרעתי ללוי שלא בפניך ולוי כופר פטור שמעון מערבותו נגד לוי [*מכל מילי דכל] נכסי דאיניש אינון ערבין ביה ויש להן דין ערב ואילו אמר החייב שפרע לבעל חובו תו לא מגבינן מנכסיו של חייב ואע"ג דאמר בעל חוב לא פרע לי הכי נמי היכא דאמר החייב פרעתי תו לא מגבינן מן הערב והכי נמי אמרי' פרק יש בכור גבי מי שלא בכרה [*אשתו] וילדה שני זכרים ודייק בגמרא מי איכא מידי דלדידיה לא מצי תבע ולערב מצי תבע כו' וערב דנקיט ליה נפקע מינה להיכא דחייב מודה דלא פרעו או היכא דאיכא שטרא דלא מצי למימר פרעתי או היכא דאמר ליה אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ולית ליה נכסי לחייב לפרוע אז גובה מן הערב אבל כי אמר חייב פרעתי וליכא הוכחה שהוא משקר אע"ג דלא ידע הערב אם פרעו או לא פטור הערב מטעמא דפרישית. ועוד פסק רבינו מאיר דאם ארבע או חמשה ערבים. כל אחד ערב עבור הכל. וראיה מדאמרינן לעיל נכסיהון דאיניש אינון ערבין ביה ואם מתו הני גובה מהני. וכן משמע במיי' פרק כ"ה דהלכות מלוה. ועוד פסק דאם מת הלוה טענינן לערב דילמא פרע כבר הלוה אם עבר כבר זמנו דכי היכי דטענינן ליתמי דלוה ופטירי אפילו משבועה כמו שפי' פרק הניזקין הכי נמי טענינן לערב. דנכסי הלוה והערב דין אחד להם דנכסי דאיניש אינון ערבין ביה וכן פסק אפילו אם ערב נגד העובד כוכבים ומת הלוה דאין על היתומים לפצותו משום דלמא פרע לעובד כוכבים ומה שפסק רבינו מאיר לעיל דכשנשבע הלוה שפרע שאז פטור הערב כן פסק בספר החכמה שכן השיב ראבי"ה לרבינו ברוך וקצת ראיה מההוא ערבא דיתמי דפרעיה למלוה כו' עד אימר צררי אתפסיה והכי פסקינן הלכתא ופי' רבותינו אימר צררי אתפסיה למלוה או לערב ואם לאו דהלוה יכול לטעון (פרעתי) [פטרתי] בצררי הערב שלי (ולא) [לא] הוה טענינא ליתמי [*דלא] טענינא להו אלא מאי דמצי אבוהון לטעון כדאמרינן פרק חזקת הבתים טעמא דנאמן לומר כן [ותו] כיון דידוע לכל שהלוה דינו לפרוע ולפטור הערב כל זמן שלא אמר המלוה או הערב בסהדי הב לי נשבע ופטור. וגם הערב פטור מטעם דהוה ליה למלוה לומר [בסהדי] הב לי כדאמרינן

בפרק קמא דבבא מציעא גבי חנוני על פנקסו. ואם נפשך לומר הרי בעל הבית שאמר לחנוני תן לפועלי בסלע מעות ה"ל כתן לו ואני ערב והבעל הבית משלם ואם כן בערב נמי לא שנא הא לאו מילתא היא דהתם מסיק טעמא משום דמאי אית ליה גבי שכיר וכן שכיר נמי קאמר לבעל הבית אנא עבדי [*לך] עבידתא כו' ומדקאמר בתרווייהו מאי אית ליה גבי שמע מינה שבזה תלי הטעם וגבי ערב קבלן נראה לי [כיון] שאם חפץ שאין לו דין עם הלוה דהתם על הערב קבלן להתנות ואיהו הוא דהימניה וגבי חנוני על פנקסו הבע"ב דמי לקבלן ועדיף מיניה דהוי כמו לוה. :

[דף קעד] רב פפא [רמז תרנג] אמר פריעת בעל חוב מצוה ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו פי' בקטנים וכן ההיא דאין נזקקין לנכסי יתומים אבל הגדולים מצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם ובפרק חזקת הבתים [*דף לג] גבי רבה בר שרשום לכי גדלי יתמי אישתעי דינא בהדייהו משמע דאפילו בקטנים אם היו רוצים לישבע היה מוציא מהם אע"ג דלא היה רבית אוכלת בהן ולא היה (*כאן) [*נמי] כתובת אשה וי"ל דהוא היה סבור לפטור [*עצמו] משבועה אפילו (*כשהן) [*כשיהיו] גדולים אבל כל זמן שהם קטנים לא עלה על דעתי להוציא מהם וכן מוכח נמי לעיל בפי' רשב"ם ומה שפירש רשב"ם דרב פפא לא איירי אלא במלוה על פה לא נראה לר"י ז"ל דאפילו במלוה בשטר לא כפינן ליתמי עד דגדלי אע"ג שקרקע נשאר להם מאביהם וההיא עובדא דרבה בר שרשום מלוה (*על פה) [*בשטר] היתה והביא ר"י ראיה מפ' שום היתומים אמר רב יהודה אמר רב אין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן ורבי יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני משמע דהאי [*דאין] נזקקין למלוה בשטר מיירי ואפילו במקום שירשו קרקע דאם לא ירשו אלא מטלטלין פשיטא דאין נזקקין כלל דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי:

ואמר רב נחמן עלה דהך שמעתין מריש לא הו מזדקיקנא לנכסי דיתמי כיון דשמעי' להא דאמר רב הונא יתמי דאכלי דלא דידהו ניזלו בתר שבקייהו מכאן ואילך מזדקיקנא ומעיקרא מאי טעמא לא רב פפא אמר פריעת בעל חוב מצוה ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו רב הונא אמר אימר צררי אתפסיה ס"ל דנזקקין לנכסי יתומים בעודם קטנים אחר שיש להם קרקע שנשאר מאביהם וכשחייב מודה כייפינן להו ומוכרין קרקע שלהם וכן הלכה דנזקקין לנכסי יתומים היכא דליכא למיחש למידי וכן פסק רבא בפרק שום היתומים הלכתא אין נזקקין לנכסי יתומים ואם אמר אביהם תנו נותנין [הרי] לך [הא] דפסק בערכין דרבא ושלחו מתם שוין והא דאמרינן בעלמא מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו היינו במלוה ע"פ ובמקום שלא נשאר

מאביהם רק מטלטלין לא כייפינן ליתומים לפרוע ואפילו גדולים וכן מוכח פרק מי שהיה נשוי ההוא גברא דהוה מסקי ביה ק' זוזי שכיב ושביק קטינא דארעא כו' משמע התם דגדולים היו מדקא טריף בעל חוב ומסיק מלתא אם לא פרעו היתומים מדעתם לא כייפינן להו יען כי לא היה נשאר להם קרקע מאביהם כדי החוב והכי מסיק בסוף מלתא דאם אמרו היתומים כשפרעו הנ' עבור קטינא דארעא פרעי סלקי סלקוה ולא כייפינן להו מכאן ואילך אע"פ שיש להם מטלטלין הרבה והא דפסקינן בסוף פירקין מלוה על פה גובה מן היורשין וכפינן להו היינו אם יש קרקע [וטעמא] משום נעילת דלת ושעבודא דאורייתא וראיה מדפסיק דאינו גובה מן הלקוחות אלמא שיש להם קרקע אייריי:

הגה"ה ורשב"ם פי' דבזמן הזה גובין ממטלטלי דיתמי ומביא ראיה מארנקי דמחווזא דאמר אשה גובה כתובתה מהם וה"ה בעל חוב היינו דידוע לנו שנשאר החוב שחייב מודה ואף במלוה ע"פ דאיכא משום נעילת דלת כיון דאין לנו מקרקעי עכ"ה:

אין אדם עושה קנוניא על הקדש פי' כשהקדיש כשהוא בריא דאי כשהוא ש"מ א"כ תפשוט מינה הא דאיבעיא לן פ' מי שמת ש"מ שהקדיש כל נכסיו חוזר או אינו חוזר תפשוט מהכא דאינו חוזר מדצריך לעשות קנוניא אלא ש"מ דבבריא אייריי והא דנקט ש"מ משום דאי בבריא הוה חיישנן בודאי [*לקנוניא] אבל ש"מ שירא למות אין אדם חוטא ולא לו כדפי' בערכין פ' שום היתומים:

אדם עשוי שלא להשביע בניו והיינו שלא תבעוהו אבל תבעו [*והודה] לא שייך התם האי טעמא כדקאמר בסמוך וגם אין אדם משטה בשעת מיתתו עי' פ' זה בורר:

[דף קעה] ודברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי פי' דאין צריך לומר אתם עדים משום יפוי כח דש"מ אבל לעיל פ' מי שמת פי' דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו פי' דאין צריך קנין:

אמר (רבא) [רב פפא] הלכתא מלוה ע"פ גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לווין ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא וי"ס דגרסינן שיעבודא לאו דאורייתא והא דפסק רב פפא התם שיעבודא דאורייתא התם היינו לענין קרבן כגון האשה שמתה יביאו יורשיה את עולתה דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא והא שמעתא דהכא לענין מלוה והשתא ניחא דלא נקט התם טעמא דנעילת דלת וכן משמע מפי' (ר"ח) [ר"ם] פ"ק דקדושין:

[*דין זה עיין בפ' הגוזל ומאכיל] מצאתי בתשובת ר"ג [רמז תרנד] שמי שנתחייב ממון בב"ד עבור מלשינות ומת אפילו למאן דאמר מלוה ע"פ לא גביא מן היורשין הכא כיון שעומד בדין קלא איתי ליה אבל אם חייבוהו ב"ד קנס [לא] קנסו בנו אחריו ובזמן הזה מלוה ע"פ גביא מן היורשין אפילו ממטלטלי:

מתני [רמז תרנה] הוציא עליו כתב ידו כו' המלוה חבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים אבל המלוה חבירו בשטר צריך לפרעו בעדים אבל המפקיד [אצל] חבירו אפילו בשטר א"צ להחזיר לו בעדים דנאמן לומר החזרתי במגו דנאנסו כדמשמע פ' המוכר את הבית וכ"ש דהמפקיד [אצל] חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים. כתב בסה"מ וז"ל הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ואין שם עדים אע"פ שהוחזק כתב ידו בב"ד הרי הוא כמלוה ע"פ כדאמר ר' יוחנן ס"פ גט פשוט ואם טען שפרע נשבע היסת ויפטר ואינו גובה בכתיבת ידו לא מן היורשין ולא מן הלקוחות וכן פסק האלפסי וז"ל בהוציא עליו כתב ידו שכנגדו [אין נאמן לומר להד"מ אבל] נאמן לומר פרעתי עד שיהא כתוב בו נאמנות כל זמן ששטר זה יוצא מתחת ידו לא יהא נאמן לומר פרעתי וכן פסק המיימוני פרק י"א דהלכות מלוה וכן פסק ר"מ ואע"ג דרשב"ם כתב פ' חזקת הבתים דלא מצי למטען פרעתי אנן בפלוגתא דרבוותא מספיקא לא מפקינן ממונא אבל אם מסר לו הלוה כתב ידו למלוה בפני עדים להיות עליו לראיה דומה לשטר ואם אמר פרעתיך אינו נאמן דהלכה כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי וההיא דפ"ב דכתובות דלמא משכחא ליה איניש דלא מעלי וכתב עליה מאי דבעי ותנא [*דף קעה] הוציא עליו כתב ידו כו' לא קשה לאלפסי דלטעון פרעתי די"ל דלמא לא ידע האי דאידך אשכח חתימת ידיה ולא אסיק אדעתיה לטעון פרעתי וטוען האמת לא היו דברים מעולם ובתר הכי מפיק אידך חתימת ידיה ותו לא מהימן לומר פרעתי דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ורבינו יהודה מפרי"ש כתב שר"י היה חולק על זה כי מנין לנו לחלק בהכי כי לעולם אינו רגיל לפרוע אם לא יחזיר לו השטר בין בעדים בין בכתב ידו לבד ואינו נחשב מלוה על פה אלא לענין שלא תגבה מן הלקוחות עכ"ל:

סליקא לה מסכת בבא בתרא:

הגהות מרדכי

פרק א

הגהות דשייכי לעיל ממסכת בבא בתרא:

השותפין :

[דף ב] פני"ם הכל כמנהג המדינה כו':

הגה"ה עי' ר"פ השוכר את הפועלים ענין מנהג ועי' פרק המקבל על א"ר הכל כמנהג המדינה במסכת ב"מ:

פני"ם :

[דף ז] לפי שבח ממון הם גובין כו':
הגה"ה נשאלתי [רמז תרנו] על מס המוטל על היהודים בני קנדי"א בכלל אם אחד יוצא מן הארץ לעלות לא"י אם הוא פטור מן המס בשביל המצוה או לא כי מנהג בני קנדי"א לא יפחתו המס בשביל היוצא וגם לא יוסיפנו בשביל הבא נראה לי לפי דעתנו בקצרה כי פסקו גאוני צרפת כשאחד יוצא מן העיר חייב לפרוע מס המוטל עליו ואי משום כלילא דטבריא כבר תירצו אותה קושיא ועוד יש בה תירוצין הרבה והביאו ראיה מההיא דהגוזל דאמר הכי כרגא אכולה מתא ושאלו מה בא להשמיענו ותירץ זאת בא להשמיענו שדין מלכות הוא וא"כ היוצא חייב לפרוע המס אשר הוטל עליו ע"כ דברי רבותינו ואני אוסיף על אשר שאלתם אם יפטר עולה לא"י מן המס בשביל המצוה נראה דחייב דהא פקוח נפש גדול מיישוב א"י דלא דחי אלא אמירה לעובדי כוכבים שהיא שבות ולא איסורא דאורייתא וצא ולמד מזקני בית לחם פרק הכונס שאסור להציל עצמו בממון חבירו אלא ישלם ממון לחבירו כ"ש שאין רשאי להטיל על הצבור המס שחייב בשביל מצות א"י וגם מורי פסק הואיל ונמצא בעת הגבייה שצריך לשלם ולא דמי לכלילא שלא היתה כ"א במקרה והיה הדבר בטוח שאם לא נמצא שם הוה מתבטל ושלום נאום אלעזר:
בפרק מציאת האשה תנן המשיא את היתומה לא יפחות לה מנ' זוז ואם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה אמר אביי נ' זוז פשיטי ממאי מדקתני אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה ואמרי' מאי כיס [*אמר רחבה] ארנקי של צדקה ואי ס"ד נ' זוז ממש אם יש בכיס כמה יהבינן לה אלא ש"מ חמשים זוז פשיטי ש"מ:
ירושלמי [רמז תרנז] (ביני ביני נותנין ואין מפרנסין) המשיאין את היתומה א"ר חנינא זאת אומרת שאומרים לפרנסין ללוות לצורך עניים כשנחסר בקופה של צדקה דין פתרי לה כו' פי' שר' חנינא שמדקדק כך ממתני' לפי שהוא סובר דמתני' איירי בשאין בכיס כלום אז נותנין לה ממה שמלוין מעלמא אבל אם יש בכיס נותנין לה לפי כבודה א"ר יוסי זאת אומרת שאין אומרים לפרנסים ללוות פי' ר' יוסי דייק ממתני' שאין גבאי צדקה חייבים ללוות כשנחסר בקופה דאיהו פתר ליה כשיש בקופה בכיס אבל אם בכיס פחות פי' שאין בכיס כ"כ אלא ל' או מ' [*או נ'] [*הכל] יתנו לה אבל לא ילוו כלום. הדא ילדה אתיא קומי דר' אמי פי' יתומה אחת באת לפני ר' אמי שישיאוה והיה חסר בקופה ואמר ישתבקון למועד פי' המתינו לה עד שיבא עת גביית הרגל אבל עתה אין חייבין ללוות א"ל זירא ודמית יפסיד אלא יתכול דמרי [מועדא] קיים כלומר אם ימות הגבאי קודם גביית הצדקה יפסיד זו המצוה שלא השיא זה את היתומה אלא יתכול דמריה מועדא קיים אלא כלומר יכלה המצוה וילוה וישיא אותה ויסיים המצוה כמו ותכל עבודת

דמריה מועדא קיים הקב"ה הוא קיים ויקיים אותו בזכות אותה מצוה פי' דרבי חנינא ור' זעירא ודרבי יוסי ודרבי אמי שרבי חנינא סובר שחייבין [*הגבאים ללוות] ורבי אמי סובר שאין חייבין ללוות ומדשתיק ר' אמי משמע דעבד עובדא כר' זעירא וש"מ דהכי הלכתא שאומר לגבאי להלוות לצורך עניים כשחסר בכיס של צדקה כך נראה בעיני אני המחבר. אז"ק. וכתב אבי העזרי מדקרי ליה הלואה ש"מ שנפרעים מכיס של צדקה כשימצא בו לאחר זמן וא"צ ליטול רשות מן הנותנין בכיס (*אבל) [*נראה למורי ואפילו] אדם המלוה על צדקות ומעשרות הרגיל ליתן וליטול כשיבא. ואין גבאי צדקה דומה להא דתנן פ' כל הגט [*דף ל] המלוה מעות [*את] הכהן (*או) [*ואת] הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם כו' מת צריך ליטול רשות מן היורשים ואם הלוום לפני ב"ד א"צ ליטול רשות מן היורשין ותניא רבי אומר מתו מפריש עליהם בחזקת אותו השבט מת העני מפריש עליהם בחזקת עניי ישראל משמע לכאורה דלא יפסיד המלוה או המפריש כ"ש המלוה בכיס של צדקה שאין מיוחד לעני אחד אלא לכל עניים ועניים גופייהו ניחא להו בהכי כדאמרי' פ"ק דב"מ :

[דף יב] גבי ילקט בנו אחריו והוצרכתי להאריך כי יש מרבותינו מביאין ראיה מפרק כל הגט שלא יחזור לגבות מן הכיס אם לא ברשות הקהל שנותנין בו (אשר הלוה) לתת לעניים ואין נראה לי:

גרסינן התם בירושלמי המלוה מעות את העני והעשיר אין מפרישין עליהם שאין מפרישין על האבוד וזכה העני במה שבידו ורב נחמיה אמר שאילין פריטיא לציבור אתא עובדא קומי דרבנין ואמר לית צבור כולן עתיר לית צבור כולי (מייט) [מיעני]. פי' סומך על מקצת עניים שבהם שאין לחוש שמא העשירו כולם ואפילו בעני אחד תנן אין חוששין שמא העשיר אבל אם זכה לעני אחד ושוב ידע שהעשיר ויתר וזכה העני במה שבידו עכ"ל. אז"ק. עפ"א דפרקי ר"א עניני צדקה. וצדקה הואיל ואתא לידן כו'. פני"ם משבאת ליד הגבאי כו':

הגה"ה עי' פרק שלישי דגיטין שם כתבתיו אם מלוה לקופה של צדקה יכול לפרוע עצמו בלא רשות הקהל וע"ש:

הגה"ה בפרק גדיש במסכת פאה תנן שנים שקבלו שדה באריסות נותן זה לזה חלקו מעשר עני וזה [נותן] לזה חלקו ופי' רבינו שמשון בר' אברהם ב' שקבלו הם עניים והם נעשים כבעל הבית כדאמר פ"ק דגיטין [*דף יב] להזהיר העני על שלו ודוקא על חלקו נעשה כבעה"ב ולא על חלק חבירו לפיכך מותרים ליתן זה (*על זה) [*לזה] ירושלמי תני אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה

מעשר עני א"ר יהודה תבוא מארה למי שמאכיל אביו מעשר עני ומנין שאם היו שניהם עניים [כו'] פודין זה לזה מעשר שני בלא חומש דכתיב אם גאול יגאל איש ממעשרו על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו ומנין פי' ומנין דתבוא מארה והא הברייתא מתיר ליתן לאביו מעשר עני והוא השיב אב ובנו דקאמר אם היו תרוייהו עניים אבל אם הבן עשיר תבא מארה לו אם מאכיל לאביו מעשר עני אלא יפרנסנו בכבוד משלו. [רמז תרנח] מכאן אני למד דאם אדם עשיר הפריש צדקה לא יפרנס אביו עני ממנה שלא תבא לו מארה ומכאן אני למד על שני בני אדם עניים שחייבים ליתן צדקה כגון עבור חולים או שהזכירו נשמות כמו שאנו עושין שיכול כל אחד לתת צדקה שלו לחבירו ולא הוי כלווין ופורעין זה לזה מידי דהוה אמעשר עני איש וקרובו וה"ה אנשים אחרים עניים אלא אורחא דמלתא נקט ודוקא צדקה גמורה אבל צדקה הבאה מחמת קנס כגון קנסות שעושין בני העיר על יושבי עירם ע"י תקנותיהם ליתן כך לצדקה לא יתן כל אחד לחבירו הואיל ובעבור התקנה קנסו אותם אם יתן כל אחד לחבירו לא ימנע להניח שוב. ועל שאני לומד צדקה ממעשר [עני] קשה לי דגרסינן בתוספתא דנדה פרק בן תשע תניא כל הנוטל צדקה נוטל מעשר עני ויש שנוטל מעשר עני ואין נוטל צדקה והואיל ויש נוטל מעשר עני ואינו נוטל צדקה מעתה מה ראיה יש ממעשר עני לצדקה ונ"ל דההוא איירי בחבר עיר כדתניא בתוספתא דפאה מעשר עני נותנין אותו לחבר עיר בטובה פי' חבר עיר היינו חכם המתעסק בצרכי הצבור כדפרש"י פרק בני העיר. מפרנסים אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצרכיהם נותנין לו מעשר עני בטובה שולחין לו מחמת דורון וכבוד אבל אין שולחין צדקה מן הכיס דגנאי הוא לו וגם לבני העיר לפרנס חכם המתעסק בצרכיהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מן הגורן לא מינכרא דמעשר עני הוא אלא מחזי כמנחה ודורון דרך כבוד כך נראה בעיני (אבי) [אני] המחבר עכ"ל אז"ק. ועי' בפ"ק דב"מ גבי לא גדול גדול ממש בקצר:

פני"ם כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי כו':

הגה"ה דעת אבי העזרי ודעת דודי הר"י בר' משה ול"נ דצדקה דין הדיוט יש לה כדאמרי' פ"ק דערכין צדקה הרי היא כנדר לבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאישתמושי ביה כו' הלכך אסור להלוותם ברבית ואפילו הקדש גמור ע"י הלואה יוצא לחולין כדמוכח פרק הזהב בשמעתין דאונאה ורבית להדיוט ואין אונאה ורבית להקדש דקאמר דאי אוזיף מאה בק"כ הלה מעל ופ"ה שהוציא מעות של הקדש לחולין ולא הכניס תחתיהם כלום להקדש והוה להו דהדיוט ועל הגזבר לשלם קרן וחומש עכ"ל ולא משכחת דין רבית להקדש אלא שהלוה אבנים של בנין משום דבונין בחול ואח"כ

מקדישן דהשתא ליכא מעילה אבל הלואת מעות לא משכחת לה דין הקדש דמשעת הלואה נפקי לחולין ויש להם דין הדיוט וכ"ש צדקה שבשעת הלואה יש להם דין הדיוט ואסור להלוותם ברבית עכ"ל כך נ"ל אשר בר' משה נ"ע אז"ק. בפרק זה בורר אמרינן הרי שראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם אם כמוסר דבריו פי' שמצוה בענין שנראה להם שדבר ברור הוא דבריו קיימין ואם כמערים שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר או כדי שלא יקחו בניו לא אמר כלום. עוד גרסי' שם הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו כי לא היה יודע למי הם ובא בעל החלום ואמר במקום פלוני הם כך וכך הם ושל מעשר שני הם הרי זה היה מעשה ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ונראה בעיני דכל זה הדין במעות צדקה [רמז תרנט] ואם מצא הכיס עם המעות בתיבתו וכתוב עליו שהם של צדקה סמכינן אכתיבה כי היכי דסמכינן אכתיבה לענין פקדון ולענין יין נסך כדפרישית בהמפקיד בשם המיי' ובשם אביי"ה עכ"ל אז"ק. בפרק זה בורר א"ל אני ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו של דבר כל שבידו ליטלו דבריו קיימין כל שאין בידו ליטלו לא אמר כלום הלכך בשדה דבריו קיימין דמה לו לשקר אם היה רוצה היה נוטלו ונותנו לאותו שהוא מעיד עליו ונראה בעיני דה"ה במעות של צדקה כמו מעות מעשר שני אז"ק. במס' פאה פ' מאימתי תנן מדה זו אמורה בכהנים לוים וישראלים היה מציל נותן מחצה ונוטל מחצה היה לו דבר מועט נותן לפניהם והם מחלקין ביניהם פירוש מדה זו שאמרנו לעיל אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטין כו' אמורה בכהן כו'. היה מציל פי' כגון שבאו עניים ואינו רוצה לחלק להם כל המעשר עני שבידו ורוצה להציל ממנו לקרוביו עניים נותן מחצה לעניים ונוטל מחצה ואמרי' בירושלמי ר' יונה פתר מתני' ביותר מכשיעור היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה אבל כשיעור נותן לפניהם ומחלקין ביניהם ר' חזקיה פתר מתני' בכשיעור בקש להציל נותן מחצה ונוטל מחצה שמתוך שנוטל מחצה ונותן מחצה נעשה דבר מועט והוא נותן בפניהם [*והן] מחלקין ביניהם ופירש רבינו שמשון משאנץ מתני' ביותר מכשיעור דלאחר שיקבלו העניים שבאו שיעור הקצוב להם במתני' [*אי] איכא מותר יכול להציל והא דנקט ר' יונה מחצה לאו דוקא א"נ דאיכא תנא בתוספתא דשרי להציל שני חלקים ורבי חזקיה סבר דמתני' בכשיעור דכשיעור נמי יכול להציל מחצה ומחצה מחלקים ביניהם דדייק לישנא דמתני' דתני מחלקים דאין שייך זה הלשון אלא על כשיעור שבעל הגורן [*מחלק] להם והא דתניא בתוספתא אבא יוסי בן דוסתאי אומר משום ר"א אם רצה נותן לפניהם שליש ושני ידות

לקרוביו נראה שיש לישבו בין לחזקיה בין לר' יונה וההוא דתוספתא דפ"ק דפאה תניא א"ר שמעון מפני ארבעה דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים שלא יראה שעה [שאין] אדם ויאמר לקרובו עני בוא וטול לך פאה ונראה דהיינו שלא יאמר טול כל הפאה אבל מחצה או שני ידות שרי ולא פליגי אתנאי דירושלמי ומכאן אני למד אדם שנדר צדקה יכול ליתן לעניי קרוביו עד חצי מכל מה שנדר ולמ"ד אפילו ב' חלקים מציל לקרוביו ממעשר [*ה"נ מציל שני חלקים] וק"ו הוא אם אפילו מעשר עני שאמרה תורה ליתן לעניים ואפ"ה יכול ליתן לקרוביו עד חצי או שני חלקים כ"ש צדקה שנותן מדעתו ודוקא אם הפריש צדקה ופי' לעניי עולם אבל אם נדר צדקה בסתם ולא גילה בדעתו בשעה שנודר למי רוצה לחלקה יכול ליתן הכל לעניי קרוביו שכל הנודר על דעת תורה נודר והתורה אמרה ענייך קודמין ועוד הואיל והוא עשיר וקרוביו עניים מוטלין עליו לזונן ולא על גבאי העיר כדאיתא פרק ר"א בנדרים ונמצא צדקה משל קרוביו היא הלכך הם זכו כך נ"ל אני יצחק ב"ר משה עכ"ל אז"ק:

אחי ר' יחזקאל דע שעליך לשלם לזה העלם אברהם בר' יוסי מעשר מעותיו שהלוית עבורו בטובת הנאה כי הוא מושבע להביאו אל בית האוצר בעירו הואיל והריוח שלו אבל אתה אינך מושבע עליו אחרי אשר אין לך חלק בשכר דגבי מעשר דגן גופיה כתוב מעשר דגנך תבואת זרעך ובירושלמי מפיק מעשר מעות מכבד השם מהונך ומראשית כל תבואתך ואפילו קדמה תקנת מקומך לתקנת מקומו הייתי מוכיח לך לשלמו לו והוא יביאהו אל בית האוצר [*אם] לא פירשו בתקנתם שיפרישו מעשר מכל מה שירויחו [*בין יבא לידם] בין יבא לידי אחרים והכי נמי נ"ל במלוה מעות לחבירו למחצית שכר שיש לו לשלם חצי המעשר לבעל המעות והוא חייב להביאו אל האוצר הואיל ומחצית השכר שלו ושלום כנפש טוביה בר' אליהו:

פני"ם מעשה באחד שהיו נושים בו מנה כו' עד הואיל ויצא הנודר ידי נדרו:

הגה"ה וההוא דפאה דאין פורעין כו' מיירי כל זמן שהם ביד בעל ורבינו דוד ממישבנור"ק הביא ראיה דהא תרומה ובכורים קדשי טפי ואמרי' פרק הזרוע דנכסי כהן בע"ח נוטל בחובו ואשה בכתובתה ול"נ כדברי אבי"ה שאין יכול לפרוע חובו ממעות צדקה דאנן סהדי דזה לא נתן לו אדעתא שיפרע חובותיו שחייב לעשירים דאדעתא דאשתו ובניו שהם עניים נתן לו שיתפרנסו בה כמו אותם שנותנים כתבי קיבוץ וכתוב בהם שיש להם טיפול באשה ובנים ואפילו אם תמצי לומר שזה יתן לו מדעתו לבע"ח אשתו ובניו יעכבו על ידו כיון שהם לא לוו ואין חייבין לזה כלום ואדעתא דאשתו ובנו

נותן לו ולא לפרוע חובותיו ולא דמי לתרומה ובכורים ומעשר דמשולחן גבוה זכו ואין תלוי בדעת הנותן וגם לא זכו בו אשתו ובניו עכ"ל מצאתי:

פני"ם בר"פ הזרוע. אמרינן כו' עד וא"צ לשלם:

הגה"ה כתב באז"ק מכאן אני למד עשיר שאין יכול ליקח לו משלו באיזה ענין שיהיה או שהיה עובד ממקום למקום או שהיה לו אונס אחר הרי זה לוקח מן הכיס ופטור מלשלם דהלכה כחכמים וה"נ איתא בפרק גדיש במסכת פאה עכ"ל אז"ק:

מצאתי וז"ל בתשובת הגאון פסק שאם גמר בלבו ליתן צדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב וראיה מפ"ג דשבועות מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו מנין אפילו גמר בלבו תלמוד לומר כל נדיב לב ופרש"י ז"ל לגבי נדר להביא קרבן כתיב דילפינן מנדיב לב דהיכא דגמר בלבו נדבה שחייב אפילו לא הזכיר בפיו ובר"פ האיש מקדש קאמר סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנן במחשבה הא למדת דאמחשבה מיחייב כאלו הוציא בפיו וצדקה נמי התם כתיבא ואע"ג דבפ"ג דשבועות אמרי' דהוי תרומה וקדשים ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין הא פי' בתשובות דצדקה כנדרים ונדבות דמי הלכך גמר בלבו ליתן צדקה חייב אע"פ שלא הוציא בפה עכ"ל ומה שפירש דצדקה כנדרים ונדבות דמי יש ראיה דבפ"ק דר"ה ת"ר הדמים והערכים והחרמים וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח ולקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהם שלש רגלים עובר בבל תאחר ות"ר מוצא שפתיך זו מ"ע תשמור ל"ת ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה נדר אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה [*אמר רבא וצדקה] מיחייב עליה לאלתר עפ"ק דר"ה באלפס:

פני"ם אמר ליתן לחבירו מתנה כו' עד כסף צורי:

הגה"ה ושל דבריהם כסף מדינה א"ל ההוא גברא הואיל ופלגא זוזא הוא לא בעינא ליה ניתביה לענים הדר א"ל איזיל איברי בי נפשאי א"ר יוסף כבר זכו בו עניים פי' דאנן יד עניים וכמעמד שלשה דמי וקשה דהא בלא מעמד שלשה נמי לא מצי הדר ביה ותירץ ר"י דהיינו דוקא דבר שהיה בידו בשעת הנדר אבל מה שלא בא בידו מעולם אע"פ שחייב לו אין הנדר חל עליו וכ"ש אם אין שום אדם חייב לו כפי נדרו וגם אין לו בידו ונדר או הקדיש כה"ג אין חל ונעשה כאומר כשיבא לידי יהא הקדש ועיין בספר רי"ף פ' ד' וה' ע"כ מצאתי:

תניא בת"כ בפ' קדושים מנין שספק לקט לקט ספק פאה פאה ספק שכחה שכחה ת"ל לעני [*ולגר] תעזוב אותם ומהכא לא נפקי כולהו דהאי קרא גבי לקט ופאה כתיב

ושכחה קרא אחרינא בפ' כי תצא דתניא בספרי מנין שספק לקט לקט ספק פאה פאה ספק שכחה שכחה ת"ל לגר ליתום ולאלמנה יהיה ובכל חד דוכתא מזכיר התנא שלשתם ואע"ג דלא נפקי מחד קרא שכן דרכו של התנא ובירושלמי אמר מנין שספק לקט לקט רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן דאמר קרא עני ורש הצדיקו הצדיקהו במתנותיו והואיל דנפקא לן דספק לקט לקט וכן פאה ושכחה יש לו ללמוד מכאן דהוא הדין ספק צדקה צדקה דכולהו מתנות עניים נינהו וכי היכי דדריש ר' שמואל בר נחמני הצדיקהו במתנותיו ה"נ איכא למימר הצדיקהו בצדקה דצדקה היינו מתנה הלכך אומר אני המחבר מי שיש בידו מעות ומספקא ליה אם הם של צדקה או לאו חייב ליתן אותם לצדקה עכ"ל אז"ק:

בפ"ק דפסחים גבי תיבה שנשתמשו בה (מעות) מעשר וחולין מסיק דאזלינן בתר בתרא וה"נ מסיק בפ' אלו מציאות הלכך אמר אבי המחבר דה"ה לענין מעות של צדקה דאם מצא בתיבה (*של) [*שנשתמש בה] מעות חולין ושל הקדש וספק לו [*אי ידע] הי נשתמש באחרונה ליזיל בתר בתרא ואי לא ידע זיל בתר רובא וכן אם נשתמש בצבורין בזוית זו ובזוית זו אפילו ביום אחד אזלינן בתר רובא והיכא דאשתכח בגומא אפילו נשתמש בזה אחר זה אזלינן בתר רובא ואם היתה גומא שדרכה לבדוק אזלינן בה נמי בתר בתרא כדמוכח גבי שוקי דירושלים וכו' ובפרק דם הנדה מאן דבדק בגומא נמי בדק ע"כ לשון אז"ק:

פני"ם סוף הדבור מסיים וגוזל שאר עניים:

הגה"ה ובתשובת הריב"ם מצאתי שהמפריש מעות לצדקה סתם אין רשאי לחלקם לקרוביו לבד כי הוא חייב לחלק לכל עניי העיר בשוה והכי איתא בתוספתא דפרק הגוזל קמא האומר תנו ק' דינר לעניים סתם ינתנו לעניי אותה העיר עכ"ל:

שאל ה"ר יוסף את ריב"א על הצדקה שפוסקין בני העיר ויש יחידים שמסרבים ולא אבו שמוע לרבים ואני מצאתי שכתב רבינו שמעיה בשם ר' יוסף טוב עלם דאין מעשים על הצדקה אפילו למצוה רבה דכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' וגו' ושנינו כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה ואין הדבר תלוי אלא בנדיבת הלב ובהרצאת רעים ותלמידך חוכך להחמיר מדתניא ל' יום לקופה ג' חדשים לתמחוי ו' לכסות י"ב לפסי העיר ומדכייל כל הני בהדדי משמע כי היכי דכייפינן לפסי העיר כייפינן נמי לכולהו ועוד מדגרסינן פרק נערה בכתובות כייפינן ליה כי הא דרבא אכפייה לרב נתן ואפיק מיניה ת' זוזי לצדקה ופרש"י ז"ל בדברים ולא משמע כן כמו ההוא דהכותב ודפרק הגוזל כפייה רפרם לרב אשי ואגבו מיניה ועוד בפ"ק דבבא בתרא מייתי

לה וה"ג התם ממשכנין על הצדקה ואפילו בע"ש והא כתיב ופקדתי על כל לוחציו ומשני הא דאמיד הא דלא אמיד כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זוזי לצדקה ובתרוייהו גרס רב נתן בר אמי ולאו תרי עובדאי נינהו והתם לאו בדברים קאמר ודוחק לומר דהתם מיירי דכבר נדר מעיקרא ולהכי אכפייה מדלא מדכר ליה תלמודא ומדגרסינן עושו אהדדי אין לי ראיה כדאמר מעלנא דידי עישוי נינהו ומלהסיע על קיצתן אין ראיה דהתם מדעת כולם היה כדפריש ר"ת והכי מוכח ברייתא דתני רישא כופין וסיפא רשאין והשיב ריב"א וז"ל על הצדקה שפוסקין בני העיר ויש יחידים המסרבין וכתב ר"י ט"ע דאין מעשין עליה משום דמתן שכרה בצדה יפה כתב ואני לא ידעתי ושמחתי בדברים כי עכשיו יש לי גאון שאומר כדברי ולא כפירוש רבינו יצחק שפירש אכפייה לרב נתן בר אמי משום דכתיב באותה מצוה לא תאמץ ולא תקפוץ את ידך כי נראה בעיני דהא אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה כשאר מ"ע לכפותו עד שיעשה דהיו מכין אותו כו' כדאיתא בכתובות והיינו אין מעשין שכתב רבינו יוסף ט"ע אבל מ"מ מוזהרין וראיה לדברי מירושלמי דפ"ק דב"ב:

השיב רבינו יהודה מפרי"ש על ראובן ושמעון שהיו תחת שר אחד והטיל עליהם מתנה וברח האחד אחר הטלת המתנה וחבירו הנשאר תובעו שיפרע חלקו כך קבלתי [*מר"י] הלכה למעשה שחייב לפרוע לו חלקו דדינא דמלכותא דינא ודינא דמלכותא אפילו שערי דכדא משתעבדי לכרגא דבר מתא אבר מתא מיעבט ודין השר ליטול וכל זה דינא דמלכותא כל מאן דמשתכח בבי דרי פרע כו' וכן כל הני דפרק הגוזל בתרא דקטלי דיקלא כו' וההיא דחזקת הבתים דאמר רבא הני תלת מילי אמר לי מר עוקבא בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל כו' לאו למעוטי הני דהגוזל בתרא אתא ובחנם הבאת הך דריב"ל דירושלמי דהגוזל בתרא (*אין) [*דאין] אדם נתפס על חבירו כו' כ"א ההיא ממש דהגוזל בתרא דתלמודא שלנו דאמר רבא בר מתא אבר מתא מצי (מעכב) [*מיעבט] והני [מילי] בבולא וכרגא דההוא שתא כו' וכן הדין פשוט וכן היו דנין רבינו יצחק ור"ת כי כל דבר שהנהיגו השרים והמלכים ע"פ דין קדמונים דין גמור הוא ולא דמי למוכס שאין לו קצבה וגם היה אומר ר"י כי דמי כלילא שהטילו על הכובס אם היה מוצאו או אם ישוב הכובס היה יכול לתובען שיפרעו לו כל חלקם המוטל עליהם שהיו ראוין לפרוע ואפילו היה לשם קצבה ועתה הכביד עליהם היה אומר ר"י דדינא דמלכותא להכביד על עמו למלחמה ולשאר צרכים גדולים ובודאי יש לו לפרוע וכל רבותינו שוין בדבר וכ"פ רשב"ם ומה שאמר הבורח שפרע לפקיד בשביל מתנה לשר אם הפקיד מודה הרי טוב ואם לאו צריך לחזור ולפרוע ולא דמי להההוא דזבין חמרא ואתא עובד כוכבים ואנס

ליה מיניה דלא מפצי ליה דסתם עובד כוכבים אנס הוא אבל הכא דבר ידוע שלא בא ליד השר ואם הפקיד כופר מה יכול לעשות ע"כ נ"ל לבורח שיש לו לפצות הנשאר:

[עיין בפנים בפ"ק דב"ב] שאלו לר"י [רמז תרס] על ראובן שבאו אנסים או המושל בביתו לקיח משכון שמעון ולקחו משכונו של ראובן בשביל שמעון והשיב ר"י אע"פ שאין להם על שמעון דין ודברים דין הוא שיעכב ראובן משכון שמעון בשביל משכנותיו ואפי' נטל ראובן משכון שמעון ונתנו לאנס להציל משכונו פטור כדאמרי' פרק הגוזל בתרא ההוא גברא דאפקידו גביה כסא דכספא סליקו גנבי ושקלינהו ויהביה להו אתא לקמיה דרבא פטריה א"ל אביי הא מציל עצמו בממון חבירו הוא אמר ליה רב אשי חזינא אי אינש אמיד הוא אדעתא דידיה אתו ואי לא אדעתא דכסא דכספא אתו א"כ בנדון זה כיון דאיכא למימר שהגנבים באו בשביל משכנותיו של שמעון ונתן להם ראובן משכונו של שמעון ראובן פטור וכל שכן הכא דודאי בשביל שמעון (נטל) [*באו ונטלו משכונו] של ראובן [*וה"ר] משה מפנטי"א פירש שאין חייב לשלם לנתפס אלא דבר קצוב כגון ארנוניא וגולגלתא שהרי הלכה כריב"ל דאמר בפ' הגוזל בתרא בירושלמי דאין לך נתפס על חבירו וחייב לשלם אלא ארנוניא וגולגלתא ורב אמר כל הנתפס על חבירו חייב לשלם חילה דרב מן הדא הגוזל שדה ונטלוה מסיקים אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ולא שמע דאמר רבי יוחנן קנס שקנסו חכמים בגזלן וכ"כ המיי' כדפירשתי והוא שנטלם ממנו בפירוש בפני עדים בגלל פלוני כדאיתא פ' הגוזל בר מתא אבר מתא (*מעכב) [*מיעבט] ודוקא משנה זו אבל משנה שעברה מאחר שנתפייס המלך אין לו לעבוט אחר עליו ועי' פרק הגוזל בתרא בהגה"ה [תשובה זו תמצא ג"כ בפנים פ' ח"ה] מעשה בראובן שקנה קרקע מישראל שהמיר דתו והחזיק בה ג' שנים [ובא שמעון] וערער עליו (*עבור ג' שנים) ואמר כי המומר לקח ממנו בחזקה וטען שמעון ואמר שמיחה אז בית הכנסת כי ידע שלסוף המומר ימכור לישראל והטילו חרם על הקהל שיעידו שמיחה בעת ההיא אבל לא מצא עדות שמיחה בסוף כל ג' וגם ראובן הלוקח מן המומר החזיק בלא מחאה ופסק ראבי"ה דהויא חזקה מעליא דאע"ג דבפ' חזקת הבתים אמרינן אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים מה עובד כוכבים אין לו חזקה אלא בשטר אף הבא מחמת עובד כוכבים כן ופירש רשב"ם דסתם עובד כוכבים אנס הוא וישראל ירא למחות הלכך הכא נמי הוי ראובן הבא מחמת המומר חזקתו לא הוי חזקה ודוקא היכא דלא מיחה שמעון כלל אבל היכא שמיחה בתחלה גלי אדעתיה דלא היה ירא למחות וא"כ ה"ל למחות סוף כל שלשה דקי"ל כרבי מאיר דדן רב כר"מ ופרק מי שהיה נשוי אוקמא רב אשי לסתמא כר"מ ההיא דקתני לקח

מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו בטל ושני ליה בין לוקח אחד לשני לקוחות וכ"פ האלפס התם כשנויא דרב אשי עי' בסמ"ק בהגה"ה שם יש תשובות מהר"ם כהגה"ה שבפנים ועי' ספר מצות לפסק הדין:

חזינא אי אית ליה דיקלא כו':

סליק פרק קמא:

פרק ב

הוא סבר אין מעילה בגידולין וכן הוא אמת דפלוגתא היא במעילה ואיכא מ"ד יש מעילה בגידולין ומכאן נ"ל דאין לקהל לתבוע מסים או ארנוניות ממעות של הקדש או של צדקה ועיין במעילה עד כאן מצאתי:

סליק פרק ב:

פרק ג

פני"ם וכבר היה מעשה כו':

הגה"ה וכי גדלי יתמי אישתעי דינא בהדייהו וכי גדלי יתמי דהוו בני מיעבד דינא דהיינו מי"ג שנה ואילך שמחויבין במצות [*אשתעי דינא בהדייהו על] שטר חוב שיש לך על אביהם ותשבע ותטול כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים (*קטנים) [*גדולים] והיינו (י"ב) י"ג שנה והא דאמר פ' מי שמת ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים ה"מ שמוכר לצורך הוצאה אבל לפרוע חוב אביהם מוכרין ב"ד מי"ג ואילך וא"נ מלוה ע"פ היה ויש עדים שהלוהו לכי גדלי יתמי ישבע ויטול כדא"ר פפא בשמעתא בתרייתא דמכילתא (*הלכך) [*הלכתא] מלוה ע"פ גובה מן היורשין הלכך מלוה ע"פ ישבע שלא פרעו ויטול עכ"ל רשב"ם ועי' לקמן בפ' הניזקין וברב אלפס בפרק הניזקין ושם תמצא דינין של יתומים באורך באר היטב:

פני"ם מצאתי ראובן השכיר בית כו' עד דאמר ריב"ל המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו המפתח כו':

הגה"ה בפרק הפרה היא מימרא זו על משנה עבר עליו הראשון ולא כסהו ושם פי' הרא"ש דמסירת המפתח אינו קונה ועיין בקצר:

וששאלת ראובן ושמעון הלכו לשוק והתנו ביניהם שכל מה שיעלה להם בין מסחורה בין בדמים אחרים שיחלקו ביניהם והלכו לדרכם וכשחזר ראובן מסחורתו באו עליו לסטים ותפשוהו והוצרך לפדות עצמו כדי דמיו ועתה תובע ראובן את שמעון חצי הפדיון לפי שראובן אומר אם לא מפני הסחורה לא היה נתפס וכשם שהם שותפין בשבח כך הם שותפין בהפסד ושמעון משיבו שותפין היינו בשבח הפרקמטיא או

בהפסדה אבל מאונסין שבדרכים לא היינו שותפין ולא הותנה ביניהו והשיב ה"ר אליהו מלונדרו"ש דשמעון פטור בולא כלום כיון שלא התנו שכל מי שיפסיד ישלם לו חבירו חלקו ולא דמי לקרוב לשכר ורחוק להפסד דהכא לא איירי אלא בנותן פרקמטיא לחבירו למחצית שכר על מנת שאם ישתכר יחלוק עמו וכל מה שזה נותן חלק בשכר אינו אלא רבית פרקמטיא ואם נפסדה על הלוה לשלם [*וגם שם נ' למורי ש"ן חסר] ואם נתפס חבירו הוא לא קבל עליו אחריות גופו אע"פ שהוא טורח בשבילו והביא ראיה משטף נהר חמורו וחמור חבירו [בפ' הגוזל בתרא] וכ"ש זה שלא אמר לו ליכנס במקום גדודי חיה ולסטים ולשלם פדיונו:

ירושלמי דב"ב איתא ור"ח הביאו בפירושיו האחין שיצא אחד מהם לליסטיות או לגנוב בלא דעת חבירו חולקין מכאן יש לפסוק על ב' אנשים שיצאו לשוק וראה אחד מהם ארנקי מונח בבית העובד כוכבים וגנבו שיש לו לחלוק עם חבירו ובעיטור כתב וז"ל תשובה אם נתפס א' מהשותפים עם הפרקמטיא אין על חבירו כלום שאחריות גופו לא קבל עליו והביא ראיה משטף נהר חמורו וחמור חבירו ותו דגרסינן בירושלמי האחין והשותפין [רמז תרסא] שנפל אחד לאומנות כהדא רב נחמן בריה דרב שמעון אתפס לבולי' אתא עובדא קומי דרב אמר אין אית בנכסי דנחמן שנתפס לבולי' ינתן לו מנכסיו ואם לא ינתן לו משל אמצע ודוקא דאתני אהדדי אבל מסתמא כגון סתם אחיו ושותפין כל אחד ואחד מהם לעצמו כדגרסי' בירושלמי [רמז תרסב] א"ר חייא בר אבא סתם אחי שותפין [*פי' מביא הירושלמי לדבריו איזה קרוי סתם שותפין] עד שלשה דורות איתא בירושלמי חד בר אינש איתעביד ספר בעי אחוה מיפלגי עמיה אתא עובדא קמי רבי אמי אמר כך אומרים אדם שמצא מציאה אחיו חולקין עמו ואדם שיצא ללסטיות אחיו חולקין עמו בתמיה ירושל' באריסי דבר זיזא מהו דיימרון דקיקיא [*לרברבי] נחלוק עמכון יכולין למימר מציאה מצאנו שמע מינה דבמציאה אין חולקין אא"כ פירשו להדיא ע"כ:

תשובה לרבינו משולם בר קלונימוס [רמז תרסג] על ג' אחים שהתנו יחד בקנין על נכסי אחותם שנתן לה בעלה שכל מי שיקבל מתנה מאחותם שיחלקו בשוה שלשתם ולימים נתנה מתנה לאחד והשיב אע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בההיא הנאה דסמכי אהדדי גמרו ומקנו להדדי כדאמרי' באחים שחלקו בגורל בההיא הנאה דצייתי להדדי גמרי ומקנו להדדי ובפסקא אמרינן בההיא הנאה דמתחתני אהדדי [*כו'] ובערב נמי אמרי' בההיא הנאה דסמך עליה דמהימן גמר ומשעבד נפשיה [*ותנן] נמי מתנה שומר חנם להיות כשואל ואמרינן עלה במאי בדברים ואמר רבי יוחנן אפילו תימא בלא קנו מידו בההיא הנאה דמהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה הלכך כל תנאה מהני בשיתוף

בין במציאה בין [*בדורון] משום טעמא דמהימני אהדדי גמר ומקני (*וכן תנאי) [*וכ"ש] מתני אהדדי דלא תזבין באשראי ולא תיזיל באורחא רחיקא בלא (*הזמנותיה ותיהימון) [*הרמנותא ותימהימין] ליה כתרי סהדי וכל תנאי דמתנו אהדדי מהני תנאה בר מתנאה דאיסורא עכ"ל:

דגיטא ודמתנתא גילוי דעתא בעלמא הוא פרשב"ם ולכך יש לנו לכתוב אפילו בלא ידיעת אונסו שבודאי יש לנו לומר שהוא אונס שהרי אינו מרויח כלום דדוקא בזביני שהוא מרויח מעות שדחוק עתה למעות איכא למימרא שהוא אין אנוס ולא נכתוב לו אם לא ידענו אונסו היאך. וריב"ם מפרש גילוי מלתא בעלמא היא ולכך בלא אונס יש לנו לכתוב שהרי יכול לבטל גט ומתנה בלא אונס כדאשכחן פרק השולח וא"כ לדבריו [רמז תרסד] אם מסר מודעא על מתנה אפילו בלא אונס הוי ביטול מעשה וליתא וראייתו מפ' השולח ואין ראיה דהתם מיירי בביטול שליחות אבל גט עצמו אין בטל כדאיתא התם נהי דבטליה לשליחות גט גופיה מי בטיל ואפילו לספרים דגרסי מי בטלינן דמשמע דגט בטל היינו לאחר כתיבתו אבל קודם כתיבה אין יכול לבטל וגם מה שהביאו ראיה [ממתנה טמירתא דקאמר להו לסהדי זילו איטמירו בעיבר ימינא] דהוי מודעא לחבריה אע"ג דליכא אונס זה אינו דאונס גדול הוא דאמרה ליה דלא מקדשי אי לא כתבה (*ליה) [*לה] לנכסיה ולפירוש ריב"ם קשה דאמרי' לעיל רבה ורב יוסף לא כתבי מודעה אלא אמאן דלא ציית דינא ובאיזה מודעא איירי כיון דבגיטא ומתנה כתבינן בלא אונס בשביל שמבטלו ומודעא דזביני נמי לא איירי דלא כתבינן מודעא אזביני ובמודעא דאנוס הוא כעובדא דפרדיסא לא איירי (*דלא) [*דאפילו] ציית בי דינא שפיר [*כתבינן] ומיהו יש לומר דאיירי במודעא דזביני וסבר כרבה בר בר חנה דאמר לקמן דכתבינא ביה מודעא והא דלא פריך לרבה ורב יוסף כי היכי דפריך לנהרדעי מההיא דרבה משום דלא הוה משני מידי [*עי' בתוס' ובגמרא דף מ'] בפנים סוף הדבור ע"כ:

הגה"ה ודוקא דזביני אבל תלוהו ויהיב לא הוי מתנה דלא גמר ומקני כדאמר שמואל לעיל ובמתנה פי' ריב"ן דאם מסר מודעה אפילו בלא אונס הוי ביטול וליתא כדפי' לעיל בהגה"ה ועוד פירש ר"י דאם מסר מודעא אזביני ובטלה בשעת המכר מהני ביטול כדאיתא בפרק משקלי עלי אמר רב שילא האי מאן דמסר מודעא אגיטא הוי מודעא פשיטא לא צריכא דעשאוהו וארצי מהו דתימא בטולי בטלה קמ"ל [הא בטליה בהדיא הוי ביטול] דיקא נמי דקתני עד שיאמר רוצה אני עד דמבטל מודעא והה"נ בזביני דגמר ומקני כמו בגט ומיהו בהא מספקא לן במתנה אי מהני ביטול דמודעא דודאי היכא דלא ידעינן באונסיה פשיטא ליה דמהני ביטול אבל היכא דידעינן באונסיה מספקא ליה ונ"ל

דפשיטא דמהני ביטול דכיון דמדעתא מבטל גמר ומקני דכיון דבלא אונס מבטל אבל אם מבטלו ע"י אונס אין ביטול מועיל ומה שאנו כותבין בשטרי מתנה ביטול מודעא משום דמהני כשמבטל מדעתו:

[רמז תרסה] אפוטרופוס של היתומים תבע אלמנת שמעון כל מה שיש בידה בין בחובות בין בפקדון וגם מעות שהיו בפקדון והיא היתה נושאת ונותנת בבית והיא משיבה שכל מה שיש בידה הן מחובות של ראובן בעלה הראשון אבל מה שהיה משל בעלה השני הוציאה ומן הפקדון לא נשאר כלום ונ"ל שהיא נאמנת דומיא דאמרינן מעיסתה קמצה ועוד כיון שתובעת מזונות (*שכל) [*כל] מה שתפסה יכולה לעכב כדאמרי' פרק אלמנה ניזונת מעשה בכלתו של רבי שבתי שתפסה ארנקי מליאה מעות ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה ומפרש עלה בירושלמי תנא אלמנה שתפסה אפי' אלף זוז במזונותיה אין מוציאין מידה ומסיק אפי' אחוי מה שבידך לא אמרינן לה ואע"ג דרבינו חננאל וה"ג פירשו דלא מהניא תפיסה דלאחר מיתה מ"מ נראין דברי ריב"ן שפי' לפני רש"י ז"ל דמיירי שתפסה לאחר מיתה דאי מחיים תקשי דרבא אדרבא דרבא גופיה אית ליה פרק הכותב והוא שתפסה מחיים:

סליק פרק ג:

פרק ד

הגה"ה עישור נכסים אפילו מאיצטרובל פי' דהוה קרקע ופי' רשב"ם דקי"ל דעישור נכסים דהיינו פרנסה אין גובה אלא דוקא ממקרקעי אפילו בזמן הזה ודוקא כתובה ומזוני תקנו הגאונים לגבות מטלטלי דמזוני נמי מתנאי כתובה הוי אבל פרנסה לאו מתנאי כתובה הוי והלכך במקומה עומדת במקרקעי ולא במטלטלי מכאן קשה למה שפירש פרק שבועת הדיינים משום סמ"ג דאע"ג דאין נשבעין על הקרקעות נשבעין על שכירות בתים דחשיב כמטלטלי דהא הכא חשיב שכירות בתים כמקרקעי:

סליק פרק ד:

פרק ה

אותיות נקנות במסירה. עי' פ"ק דב"ק בקצר ובפרק קמא דב"מ בסופו גבי ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול שם פי' משם רב האי גאון ור"ח דאין אותיות נקנות בקנין אגב וע"ש:

סליק פרק ה:

פרק ו

מאי קמ"ל תפוס לשון ראשון פרק יש נוחלין ופרק ד' נדרים אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי ולא תפסי לשון אחרון כלאחר כדי דבור ולא לשון ראשון בתוך כדי דבור וא"כ במאי פליגי תנאי י"ל הא דתוך כדי דבור כדבור דמי היינו כשאומר חוזרני בי אבל היכא שאומר שני דברים ביחד יש לנו לומר שיתקיימו שניהם. ואם (*אין יכול לקיים שניהם) [*לא יוכל שניהם להתקיים] יש ללכת אחר לשון ראשון או אחרון למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. עיין במרובה בקצר:

תופס שטר ממון שיש בו תנאי:

בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית איך פב"ב אמר לנו הוו עלי סהדי וקנו מנאי וכתבו וחתמו והבו ליה לפלוני ב"פ למיהוי בידיה לזכותא דצביתא ברעות נפשאי בלא אניסנא ואתניתיה בהדיה על ההוא שותפותא ועסקא כך וכך תנאי ואי מקיים ליה תנאי דילי מעכשיו יהא כך וכך ואי לא לא ותנאה דא הן מקמי לאו וכולהו דקדוקי דתנאי בני גד ובני ראובן ולא יהא לו כח לערער על תנאי הדא ואחריות וחומר שטרא דנן קבילית עלי ועל ירתאי כאחריות כל שטרי תנאים דנהיגי בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני לפלוני בכל מה דכתיב וכו' עכ"ל העיטור:

סליק פרק ו' וז':

פרק ח

פרק יש נוחלין הכותב כל נכסיו וכו' [רמז תרסו] מעשה בא לידינו ונתעלמה ממנו הלכה באדם אחד שצוה בעת פטירתו וקרא לאשתו ולבניו שיש לו מאשה אחרת בפני עדים ונתן לאשתו כל אשר לו בפני עדים ושטר מתנה נתן בידה כמצוה מחמת מיתה וכן מוכיח לשון השטר שכתוב בו כל נכסי קרקעות וספרים ומטלטלין נתונים למרת אסתר ואחריה ינתנו לילדי בנותי אך היא תתן מנכסי י' ליטרין וס"ת וטלית לצדקה וכל השאר נתון לה והאשה קיימה דברי המת ונתנה כאשר צוה לה אישה ועתה אומרים היורשים להעמידה על כתובתה וגם העשרה ליטרין שנתנה לנכות לה מכתובה. השיב מורי נראה בעיני דהיינו דאמרי' פרק יש נוחלין (דף קל"ב) הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא ואפילו באשה אצל בני הבעל כי הכא סבירא להו פרק יש נוחלין בין לרב עוירא בין לרבינא דלא קנתה ואינה אלא אפוטרופא וכ"ש אם היה לה יורש ממנו דלא עשאה אלא אפוטרופא דלכאורה נראה דהוי כמו כותב כל נכסיו בלא שיור די' ליטרין וטלית (*שנתנה) [*וס"ת] לא הוי שיור הראוי לבניו דדמי להא דאמר פרק

יש נוחלין אשתו משום אפוטרופא ולאחר משום מתנה לשניהם ביחד להה"א גירסא שפירש רשב"ם (*למתנה) [*דמתנה] שנתן לאחד לא יבטל האפוטרופא מאשתו משום שיור שהרי לא שייך ליורשיו כלום:

ואף על גב שכתב ואחריך לבנותי אין זה שיור דהא קי"ל פרק יש נוחלין כרשב"ג דאין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם בא ראשון ומכר אין לשני עליו כלום דא"כ אין זה שיור כדפסק ר' יוחנן התם ואביי נמי קאי כוותיה מדקאמר התם איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור נכסי כרשב"ג מכלל דאם ירד ראשון ומכר אין לשני עליו כלום וההיא עובדא נמי דההיא איתתא מוכחא דאזל אקנייה לבנו קטן והיינו כרשב"ג ואע"ג דלכתחלה אין לו לירד וליתן ולמכור כדאמרינן רשב"ג ארשב"ג לא קשה הא לכתחלה הא דיעבד משמע דלכתחלה לא ואביי נמי דקרי ליה רשע ערום משמע הכי מטעם שלא נעשה נחת רוח של מת שאמר אחריך לפלוני דהוה ניחא ליה שישתייר לשני ומיהו קפידא גמורה לא קפיד שלא יוכל למכור [*מורי הגיה והואיל ואם וכו'] מ"מ הואיל ואם מכרה ונתנה קיים אין זה שיור לבטל האפוטרופוס מאשתו ועוד נ"ל דאפילו אי הוה קים לן כר' דשני מוציא מיד הלקוחות אין לחושבו כשיור לבטל האפוטרופוס מאשתו הואיל וכל ימי חייה היורשין בידה דהא טעמא דכותב כל נכסיו לא עשאה אלא אפוטרופא היינו טעמא משום דאיכא למימר לכבדה נתכוין שיכבדוה הבנים והיורשין דלהכי מחלק בין אשתו ובין גרושה וארוסה ואחר דלא גייס בהו ואין חושש לכבדם וכ"פ רשב"ם והואיל וכל ימי חייה היורשין בידה היינו אפוטרופא והמתנה בטלה הואיל והיורשין בידה כל ימי חייה דלעולם מאומד יש לנו לומר דלאפוטרופא נתכוין לכבדה ולא למתנה דלעולם יש לתלות היכא שנוכל לומר לכבודה נתכוין כדמוכח סוגיא דהתם וקצת נראה דבהאי עובדא לא פליגי ר' ורשב"ג דכולי עלמא שני מוציא מיד הלקוחות אפילו אם היתה מתנתו מתנה בלא אפוטרופוס הואיל ואחריה נתן ללילדי בנותיה הראוין לירש וא"כ הוי שיור לבטל האפוטרופא לקיים המתנה וראיה מרב ביבי דקאמר משום דאתון ממולאי כו' ואפילו רשב"ג לא קאמר אלא לאחר אבל לעצמו לא פירוש הואיל ואחריה (דבנכסים) יחזור הדקל לעצמה לא נתכוין להקנות אלא לפירות וא"כ מה שנתן לבני בנותיו הוי שיור לבטל האפוטרופסות שהרי הכא כשאמר אחריה ליורשין ולא לאחרים לא נתכוין להקנות אלא לפירות א"כ (*קל וחומר) [*קשה לי] לעיל כי פריך מרשב"ג ארשב"ג למה לא משני הכי הא דאמר אין לראשון אלא לאכילת פירות בלבד היינו כשאותו פלוני שאחריו ראוי ליורשו והוי כעצמו ושמא לישנא דאחריו לפלוני משמע ליה אחר שאין ראוי ליורשו מ"מ נ"ל אם יסכים מורי דבין היה שיור להוציא מיד הלקוחות בין לא יהיה

שיור הכא הואיל וכל ימי חייה שלה אית לן למימר דלעשות אפוטרופוס נתכוין לכבדה דאע"ג דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא מ"מ קצת טעם יש ואם ישר בעיני מורי יש להעמידה על כתובתה ולעשותה אפוטרופא ולבטל המתנה ואשר נתנה במצות אישה ישר כחה ולא יחשב בכתובתה ועליה לתת כאשר צוה אישה כי מנתה אפוטרופא או מטעם מצוה לקיים דברי המת או משום דברי ש"מ ככתובין כו' וכולהו שייכי בה ואפילו לדברי ר"ת דבעי שלישית מתחלה לכך בההוא דתנו שקל לבני בשבת ובההוא דפלונית שפחתי עשתה לי קורח רוח שהיא בעצמה שלישה ה"נ היא שלישה בעצמה בממון ובידה הפקידה ועליה צוה כך וכל ימיה החזיקה בממון מדין אפוטרופא ותזון ותפרנס מן הנכסים ולכשתרצה תטול כתובתה ואפילו בלא אפוטרופא אחרי שהיא מוחזקת בממון אין כח ביד היורשין להוציא מידה דאלמנה שתפסה אלף זוז למזונותיה מה שתפסה תפסה ואמרי' בירושלמי פרק אלמנה מהו מימר לה חוי מה שבידך תלמידיה דר' מנא אמרו אומרים לה חוי מה שבידך אמר ליה ר' יוסי בר בון מתוך שצריכה לישבע בסוף אפילו חוי מה שבידך לא אמרינן לה מיהו מעשה ידיה שלהן כדין אלמנה ניזונית מנכסי יתומים ועוד היה נראה להסתפק שאין לעשות כאן אפוטרופוס דודאי כותב כל נכסיו לאשתו ולא אמר אחריך לפלוני [או] אם אין אותו פלוני ראוי ליורשו אית לן למיזל בתר אומדנא דלכבדה נתכוין אבל כאן דאמר אחריה לפלוני אם אין אותו פלוני ראוי ליורשו היורש מסולק מן הנכסים (*ולאחר) [*לאחר] מיתתה מה הרויח היורש אם לא תהיה אלא אפוטרופא והלא הוא מסולק מהן לעולם שהרי היא מוחזקת מן הנכסים כל ימיה ואחריה יהיה לאותו פלוני ומאומד הדעת יש לנו לומר שלמתנה תחלה נתכוון שכל ימי חייה תתפרנס מן היורש לפי אומד הדעת שלה ואין מסולק מן הנכסים אע"פ שאם תרצה תחזיק לכולם במזונות ולא יזון מהם היורש שמא לא עלה על דעתו שתניח היורשים לפרנסה מיהו היכא שאמר אחריה ליורשין נראה היה מאומד הדעת שלא היה דעתו לאפוטרופא כי אם למתנה גמורה דאם לאפוטרופא נתכוין מה היה לו לומר אחריה ליורשין אלא מאן לירות כדקתני דמאן לירות וא"כ ה"נ שאמר אחריה יהיו לילדי בנותי אם אותם ילדי ראוים לירש כגון שאין לו יורש אלא הם נראה שלמתנה כוון אך אם היו בניו או בנותיו קיימות בשעת פטירתה שמא יש לעשותם אפוטרופוס ואם עלה על לב מורי להחשיבה כמזכה במתנה גמורה יש לנו לומר שתקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה כיון שפסק רב נחמן תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן אם יצא שטר חוב ובהאי נדון דהכא לא נפקא לן מידי שאין מערערין עליה כי אם היורשין:

והשיב ריב"א. יושק שפתים. רובץ על המשפתים. בבית שערים. משיב דברים נכוחים. ובמעשה ריקוחים. מצאתי דברי חפץ והוא כבן עזאי בשוקי טבריא. בפלפולא וראיה. מה אשיב על דבריו אולם לאהבתו מלאני לבי להשיג תאותו להזקק לשאלותיו. ועל מה שכתב אדוני על אשה זו דלא עשאה אלא אפוטרופוס אע"ג דיורש אין לה ממנו ובנות ובני בנות לאו (*מדינא) [*מדילה] הם הא דאשה אצל בעל הבית נמי לא דייניגן לה וי' ליטרין וטלית וס"ת לא הוי שיור דדמי לאשתו ואחר לפי' אחד של רשב"ם דאם נתן לשניהם כאחד הוי כמחצה על מחצה לאשה משום אפוטרופא ומחצה השני לאחר משום מתנה ועל זה איני דן כי אין פשוט בעיני שאין זה שיור כי נראה לי דהוה שיור לבטל האפוטרופוס ולקיים המתנה אפי' לא יחשוב שום שיור אחרי שי' ליטרין וס"ת וטלית נשארו ברשותו וברשות יורשין והוי כמו חוב שמוטל עליהם לפרוע מחמת נדרו ובין הוא ובין יורשין יכולין לשנותו וליהנות מהם אלא שמוטל עליהם לפרוע כדאמר פרק קמא דערכין האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותו בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו ולכאורה אין חילוק בינו ובין היורשין כל זמן שלא באו ליד גבאי ויכול לשנות הכל לכל הפחות חוץ מס"ת דלקריאה קאי דיורש כרעיה דאבוה ובמקומו:

ועוד מה שכתבת בדבריך אחרונים אני תופס עיקר דכיון שכתב אחריה לילדי בנותי למתנה כוון ומתוך פלפולו כתב ודחה והראה פנים ובעיני אינו כן אלא אלך לדרך זו ומלשונו אני למד דכיון שכתב ואחריה לפלוני ולשון לאחריך יש במשמע דאין לשני אלא מה ששייר הראשון אם כן בה תלוי השיור ואם תרצה לא תשייר כלום א"כ על כרחך למתנה נתכוון דאיך יהיה עיקר טפל וטפל עיקר ובלשון אחריך הראשון עיקר והוא יהיה לאפוטרופוס והשני למתנה שהרי אי אפשר לומר שיהיה גם לילדי הבנות לאפוטרופוס שאין רוצה שתכבד האם את הבן כמו שפירש רשב"ם ועוד איך יתקיים דין זה אם לאפוטרופוס נתכוין א"כ כל ימי האשה יהיו של בנות שהרי יורשות הם (*ובניהם) [*ולבניהם] לא נתן כלום עד אחר מות האשה ואחר מיתתה הפקיע מן הבנות בחייהם ונתן לבניהם ואיך היה זה שתלה הממון להיות של בנות בחיי אשה וזה היה דוחק לומר שכל זמן שהיתה האשה קיימת והיתה אפוטרופוס לא היה ירא שמא ישמעוה הבעלים ויאכלו הכל אבל אחר מותה שהיה ירא מבעלי הבנות צוה לתת לבניהם כי דוחק לומר כן אלא ודאי למתנה נתכוון ואשר כתב מתוך דקדוק דבריו דקצת נראה דבהאי עובדא לא פליג רבי ורשב"ג דכ"ע השני מוציא מיד הלקוחות אפילו אם היתה מתנתה מתנה בלא אפוטרופוס הואיל ונתן אחריה לילדי בנותיו הראויות ליורשו אע"פ שהיו בנותיו קיימות הראויות ליורשו שלא רצה שיאכלו בעליהן פירותיהן כי הך דרב ביבי דקאמר

והא רשב"ג לא אמר אלא לאחר אבל לעצמו לא פי' שמעכב [*לעצמו]. דין זה אין נראה דלא מישתמיט כלל שינהוג דין זה אלא לגבי נפשיה ולא לגבי יורשיו ואפילו אם ת"ל דיורשין כנפשיה כיון שהירושה נעקרת ממקומה מנין הא דבני בנות כנכריות לגביה כל זמן שהבנות קיימות ועוד כי שיטתך לפי' רשב"ם אבל לפי' ר"ח שפי' אפילו רשב"ג דאמר אם נתנה במתנה מה שעשה עשוי לא אמר אלא בזמן שהקנה לאחרים אבל לא לבנו דבנו כעצמו ולפי' זה לא מצינו חילוק בין אמר אחריך לפלוני או אמר אחריך לעצמי ונראה לי כדבריו לפי מה דגריס אקנייה לבנו קטן דמה הוצרך להזכיר כאן שהיה קטן אלא לפי שהיה קטן וסמוך על שולחן אביו מסתמא חשיב ליה כאלו הקנה לעצמו ולא הקנה לאחר דבנו קטן כעצמו ומיהו בפירוש ר"ח לא מצאתי רק אקנייה לבנו סתם ועל כל זאת לבי נוטה אחר פי' ר"ח ולשון אחר פי' דלא קאמר [אלא] לפלוני. ומה שכתב דמה שנתנה לצדקה לא יחשב לה בכתובתה דעליה לעשות כמצות אישה והוי כמו שליש אף לפירוש ר"ת דבעי הושלש [*אינו נראה] בדהוצרך מתני' דגיטין להעמיד במעמד שלשה ואין מעמידה משום מצוה לקד"ה ומה שהזכרת דברי ש"מ ככתובין כו' אין שייך כאן כיון שהוא ממון שאין לו תובעין אבל מצוה לקד"ה היה שייך להזכיר כאן בלא שלישית לפירושו ואינו מושלש לכך [לפי] שאני רגיל לפרש דטעם ריב"א ורבינו תם אין נראה דה"ל כהלכתא בלא טעמא אלא נראה לי דחילוק גדול בין דברי שכיב מרע כו' ובין מצוה לקיים דברי המת [כי מטעם] דמצוה לקיים דברי המת אין זוכה כלל אלא שכופין היורשין לקיים מצות אביהם (אבל) [ונ"מ] אם אמר תנו חפץ זה לפלוני ובאו היורשין ונתנוהו או מכרוהו לאחר אין לו טענה על הלוקח או על המקבל מתנה אפילו יהא אותו חפץ בעין וכ"ש אם אינו בעין שהרי לא זכה באותו חפץ מעולם אבל מטעם דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו זכה באותו חפץ לגמרי כדמשמע הלשון ואם מכר או נתן יש לו דין על הלוקח או המקבל שהחפץ נקנה לו בכ"מ שהוא ואם היה בעין יטלנו ואם אין בעין יחזיר לו הדמים דה"ל כגזל ולא נתייאשו הבעלים רצה מזה גובה כו' וכן כאשר הלואתי לפלוני אמרינן דאין היורש יכול למחול ולא מצי למימר לאו ב"ד דידי את וניחא נמי ההיא דגיטין [*דף יג] במעמד שלשתן דיתנו לאחר מיתה דקתני משמע מטעם זוכה ולא [כפייה] דאל"כ ה"ל למיתני תנו מנה לפלוני ומת לא זכה אבל כופין היורשין ועוד דלמ"ד בירושלמי תנו בשיחרר [ובשיחרור] נמי כופין היורשין ואם מטעם כפיה מ"ש ברישא [*בפ"ק דגיטין דף י"ג] (*דתנא) [*דתנן לא] יתנו ובסיפא תנן יתנו אלא ודאי מטעם זכייה ולא מטעם כפייה ולכך מעמיד במעמד שלשתן ואע"ג שראוי (*להשכיר) [*להזכיר] מלד"ה אף בלא שלישות מ"מ אפשר שכאן לא שייך מלד"ה לפי מה שאני רגיל

[לפרש] דמלד"ה לא שייך אלא ביורשין שמצוה לקיים מצות אביהם אבל אחר לא וניחא ההיא דאיסור גיורא [דלא] מצי מקני ליה ואפילו מצוה אין כאן שאין המצות מוטלות על רבא וההיא דתניא דתנו שקל לבני בשבת והולך מנה לפלוני דאמר מלד"ה לא שתהא המצוה על השליש אלא יש לכוף היורשין על כך והשליש יעשה ציווים ובעובדא דידן אין האשה מצווה אם לא תאמר שהצדקה שנתן ברשות הבנות הנשאר הוי לילדיהן ולא נתן לה אותו שיור וא"כ על הבנות המצוה ומתוך כך יתחייב גם השליש ומה שכתב עוד מתוך דקדוק דבריו מאחר שהיתה מוחזקת בממון אין כח ביד היורשין להוציאן מידה דאלמנה שתפסה אלף זוז למזונותיה מה שתפסה תפסה ואמרינן עוד בירושלמי אפילו [חוי] מה שבידך לא אמרינן לה אל יעלה על לבך לומר כן ע"כ העמדתי פי' אחר פרק אלמנה ניזונית ואין לי פנאי עתה להאריך ושלום יצחק ברבי אברהם תנצב"ה ועיין פי' רשב"ם גבי הכותב כל נכסיו לאשתו פ' יש נוחלין:

[דף קלח] כאן בשתק כו'. בפ' השולח כתבתי דין מקבל מתנה שאומר אי אפשי בה וע"ש:

[דף קלג] השתא בירושה דאורייתא כו'. הרב ר' יעקב מבריש [רמז תרסח] היה רוצה להוכיח דכתובת אשה ובע"ח נגבין ממתנת ש"מ [*אפילו] היכא דכתוב בשטר מהיום ולאחר מיתה דכיון דאם רצה חוזר אין לו מתנה וראיה מפ"ק דב"מ [*דף יט] דמשני מתניתא דקתני תנו [נותנין] בש"מ דבר מיהדר הוא (*דאי אמרת) [*אמרינן מאי איכא למימר] דלמא כתב להאי מעיקרא ואימליך ולא יהיב ליה כו' ואי במתנת ש"מ כו' ואם איתא דכתובה ובעל חוב אין נגבין ממתנת שכיב מרע מאי קאמר מ"מ איכא למיחש דלמא כתב להאי ונמלך ולא יהבה ניהליה ואח"כ נשא אשה זו או לוה חוב ועכשיו רוצה להפסיד השעבוד של הכתובה או החוב ע"י [*שאומר] שנתן אותה לזה שהוא קודם אלא ש"מ דלא חיישינן להכי ש"מ דמתנת ש"מ אינה מפקעת כתובה ובע"ח ורבינו יצחק ז"ל הביא ראיה דמתנת ש"מ אינה מפקעת כתובה מהא דקאמר לקח עבד ושפחה ובנה מן השוק שיחרר השפחה ונשאה וכתב כל נכסיו לבנה מוכר אביו להגבות [לאמו] כתובתה וקא משמע לן כר' מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה והקשה רבינו יצחק והרי נתן כל נכסיו לבנה וכתובתה אינה נגבית מן המתנה של מטלטלין כדאמר עשה שורו אפותיקי אין בעל חוב גובה מהן אם מכרו [ונתנו] במתנה ותירץ דמתנת ש"מ שהיא דרבנן לא אלימא לאפקועי כתובה ועיין פרק נערה שנתפתתה וכ"פ ר"י ז"ל במקום אחר דמתנת ש"מ כירושה שויוה רבנן ומשנה היא פרק מי שהיה נשוי דירושה לא מפקעא כתובה דתנן שנייה ויורשיה קודמין וכו' וע"ש. השיב רבינו משאנ"ץ ש"מ [רמז תרסט] שאמר ביום א' תנו ח' זקוקים לפלוני ולמחר חזר ואמר תנו ח' זקוקים לפלוני ומספקא לו

אם הש"מ דעתו היא על השמונה זקוקים ראשונים ואין למקבל מתנה כי אם ת' זקוקים או מתנה אחרת היא ויש לו ט"ז זקוקים [מסתברא דעתו על ח' זקוקים] (הראשונים) מידי דהוה (*אכל) [*אשני] כתובות היוצאות בזו אחר זו ואם הן שוות בטל שני את הראשון פ' נערה ועוד אמר בפ' יש נוחלין ש"מ שאמר תנו ר' זוזי לפלוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו וקאמר דוקא כראוי לו כר"ע דדריש לישנא יתירא הא לא אמר כראוי לו אין נוטל שתיהן וא"כ כאן נמי אמאי יטול את שתיהן. ומיהו יש לחלק דלמא שאני התם דאמר נטל בחובו דמשמע טפי שרצה לומר [דדוקא] בחובו אם לא משום (*דאין) [*דאמר] כראוי לו ותדע (*דא"כ) [דאמרינן] פ' אלמנה ניזונות משל דרבי יוסי למה הדבר דומה לש"מ שאמר תנו ר' זוזי לפלוני בע"ח אם רצה בע"ח נוטלו במתנה ולא כך כחו יפה פירוש שחוזר ונוטל את החוב והשתא קשיין אהדדי ההיא דיש נוחלין וההיא דאלמנה ניזונת אלא ההיא דאלמנה לא מיירי שאמר לפלוני בע"ח אלא כגון שאמר תנו מאתים זוז לפלוני ותו לא והא דנקט בעל חוב מגיד לך התלמוד דמיירי כגון שהוא בעל חובו ולא מפני שאומר כן וגרסינן התם בעל חובו בוי"ו ולא בעל חובי ביו"ד. ומכל מקום הך עובדא דקיימינא עלה לא מסתברא לן לחלק ואין לו אלא ח' זקוקים ושלום שמשון בר' אברהם ועי' פרק נערה גבי ביטל שני את הראשון:

[רמז תער] קיום הנקרא אשרתא והנפק הוא על שבעה דרכים:

הראשון אם העדים מעידים עצמן על כתב ידן כותבין במותב תלתא כחדא הוינא כדנפק שטרא דנן קדמנא דחתימי עליה פלוני ופלוני ומדאתו הני פלוני ופלוני ואסהידו כל חדא וחדא אחתימת ידיה מתקיים שטרא דנן מיניה וביה והרי הוא שריר וקיים:

השני אם אחרים מעידין על כתב ידן כותבין מדאתו פלוני ופלוני ואסהידו על חתימת פלוני ופלוני דחתימי בשטרא אתקיים שטרא דנן כדחזי:

השלישי אם כתב ידן יוצא ממקום אחר כותבין אתקיים שטרא דנן קדמנא בחתימת סהדי אלין דחתימי עליה דאינון פלוני ופלוני וקיימנו שטרא כדחזי והרי הוא שריר וקיים:

הרביעי אם העדים החתומים קיימין ואינם יודעים לקרות צריכין ב"ד לקבל עדותן על פה ואם נמצאת עדותן מכוונת מקיימין אותו וכותבין [אתקיים] שטרא דנן בהלין סהדי דאינון פלוני ופלוני דחתימי לעיל ולא ידעו למיקרי בשטרא ואסהידו בחתימת ידייהו ומדאתו ואסהידו לנא בפומייהו ואיכוין סהדותייהו כמה דכתיב בשטרא איתקיים כדחזי והכל שריר וקיים:

החמישי עד ודיין מצטרפין וכותבין מדאתא פלוני די אחתים ופלוני דיינא די אחתים באשרתא ואסהיד כל חד וחד אחתימת ידיה איתקיים שטרא כדחזי:

ששי היכא דליתיה לחד מינייהו ואיכא חבריה דידע אחתימת ידיה לכתוב האי חתימת ידיה אחספא וקיימוניה והדר אתא איהו ואחרינא ואסהידו אחתימת ידיה דהאיך דליתיה ואיתקיים שטרא דנן כדחזי:

השביעי שלשה שישבו לקיים השטר שנים מכירים חתימת ידי העדים ואחד אין מכיר וכותבין במותב תלתא כחדא הוינא ומדאתינא אנן דייני פלוני ופלוני ואישתמודענא אנן חתימת ידייהו דסהדי דחתימי בשטר ואסהיד כל חד מינן לפלוני דיינא חברין דהוא ניהו חתימת ידייהו דסהדי אלין דחתימי לעיל אתקיים שטרא דנן כדחזי והרי הוא שריר וקיים. וכתב הגאון והיכא דליכא רווחא בניירא לקיימיה מלפף ביה ניירא אחרינא וכתב בקיום וקיומי דא מלפף ליה לגויה וכתב ביה סימן מובהק ולכתחלה הוא דצריך לאחד משבעה דרכים אלו אבל (*אסמכתא) [*אם כתב] במותב תלתא הוינן ואיקיים שטרא דנן קדמנא הרי הוא מקויים ולא חיישינן לב"ד טועין עד כאן לשון העיטור:

סליק פרק ח:

פרק ט

אמר רב נחמן כו':

הגה"ה כ' בעל העיטור ז"ל [רמז תרעא] כ' רב האי גאון דדבר שאין בו ממש כגון אויר ודירה ואכילת פירות בלא גוף כולהו לא מהני בהו קנין ואפי' אגב מקרקעי וראיה מדאמר ידור פלוני בבית זה כו' ורב נחשון השיב [דידור בו שעה אחת] משום דלא אמר ידור כך וכך זמן וידור בו שעה אחת משמע עכ"ל. ועוד כתב ואיכא למשמע מינה דאפילו יורש אין יורש אויר בלא גוף דגרסינן גבי הלואתו לפלוני שאני התם הואיל ויורש יורשה עכ"ל:

ועוד כתב תשובה לרב פלטוי גאון מאי דכתב בשטר [רמז תערב] כל דאית לי ודיהוי לי נתון לברי לא קני אלא מאי דהוה ליה בההיא שעתא ואינך לא ועוד כתב דכי אמרינן אין אדם [רמז תרעג] מקנה דשלב"ל ברשותו ה"מ היכא דלא תפיס להההיא מידי דאקני ליה וקתבע ליה אבל אם תפס תפס וכ"כ רי"ף ויש להביא ראיה גבי הא דאמרינן אמר רב נחמן אף משבאו לעולם יכול לחזור ומודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה והגאון מוקמא בגוסס דומיא דמה שאירש מאבא מכור לך א"נ בכדי חייו דומיא דמה שתעלה מצודתי היום מכור לך עד כאן:

ונכנס אחריה לחורבה. פי' רשב"ם דנשואה היתה ולפי שהיתה דעתו לגרשה קאמר דאין יורשה ומכאן פסק דאדם שרוצה לגרש אשתו אינו יורשה וכדאמרינן נמי בגיטין

כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות כך פי' רשב"ם וקשיא דאמרינן בסמוך הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אין יורשה משמע שאם נכנס אחריה שלא לבודקה היה יורשה ופירש רשב"ם דגרסינן הואיל ונכנס אחריה לבודקה. ור"ת פירש דבארוסה מיירי ואמרו בפ' נערה שנתפתתה בגמ' מסר האב לשלוחי הבעל היתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו אם מתה יורשה וזאת החורבה היתה שלו ולכך היה יורש אם לא מפני שנכנס אחריה לבודקה וניחא השתא הואיל ולא נכנס אחריה כי אם לבודקה ולפי זה צריך לומר שלא היתה תותרנית ולא הוו קדושי טעות וגם אין ראיה למה שפסק רשב"ם ואדרבה פרק כל הגט מוכיח דבין ר' יוחנן ובין ריש לקיש מודו דאין מפסיד פירות כי אם משעת כתיבה ומשעת נתינה:

סליק פרק ט:

פרק י

ומיהו בקרובים כשר כו':

הגה"ה בפירקא קמא דגיטין כתבתי מה דינו של שטר אחד הכתוב בו מתנה לשני בני אדם והעדים החתומים כשרים לאחד ופסולין לאחד מן המקבלי מתנה ועיין שם באלפסי פרק קמא דמכות. ריש פרק שלישי דגיטין כתבתי דשטר שנפרע בו ביום חוזר ולוה בו וע"ש [ס"פ הכותב]. ששאלת [רמז תרעד] על המלמד שהלוה בבית בעה"ב על המשכונות והפסיד מהם ולא פישר עם העובד כוכבים והלך לו והניח קצת מעותיו ביד בעה"ב וטוען בעה"ב אני צריך לפייס העובד כוכבים ממעותיך שבידי נראה לי דאין בעה"ב יכול לעכב עליו ואם יש לו עליו ילך ויתבענו ומפקינן מעותיו מבעה"ב כדאמרי' בפרק גט פשוט ההוא דיינא דאחתיה למלוה בנכסי דלוה מקמי דאיתבע לדינא סלקיה רב ענן כו' קסבר נכסי דאיניש אינון ערבין כו' ותנן לא יפרע מן הערב תחלה. ושלום מאיר בר ברוך: